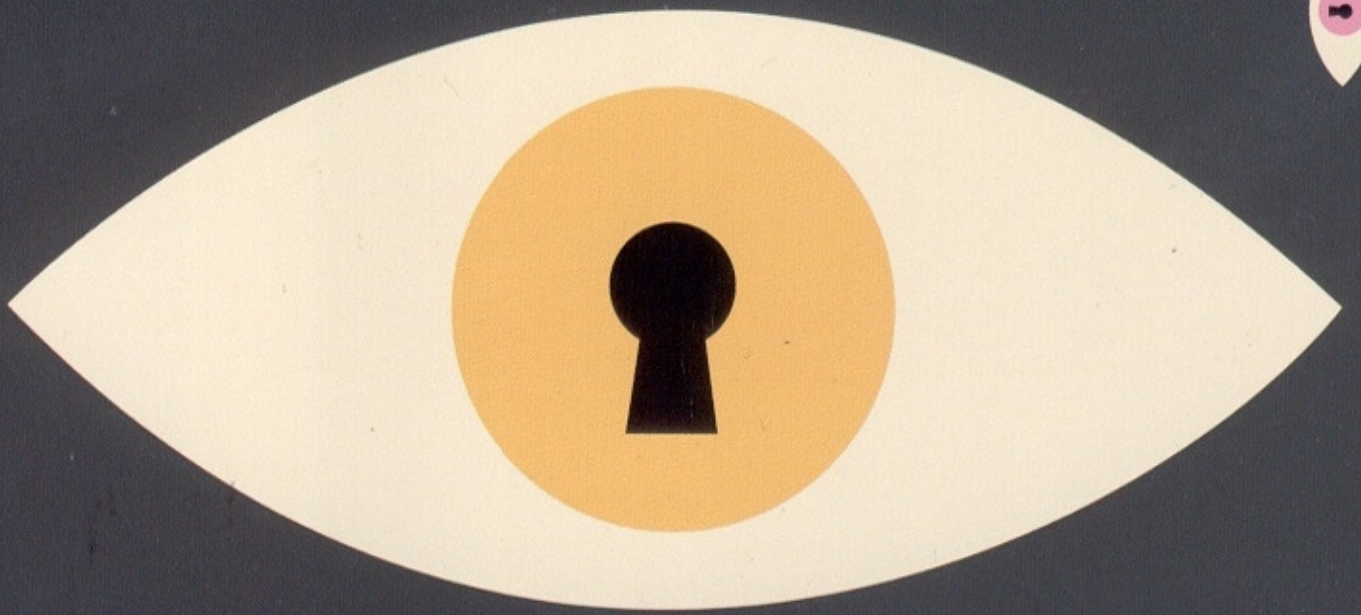

นัก ศึกษา

สงสัย

พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบจิตนุภาโณ)
วัดบวรนิเวศวิหาร เรียบเรียง

นักศึกษาส่งสัย

พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตภาโณ)

วัดบวรนิเวศวิหาร

เรียบเรียง

๒๕ เมษายน ๒๕๕๘

กองทุนไตรรัตนานุภาพ

จัดพิมพ์เผยแพร่ พุทธศักราช ๒๕๕๘

นักศึกษาสงสัย

ISBN 974-89129-0-6

จำนวนพิมพ์ ฉบับปรับปรุง

พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๖

- ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ๓,๐๐๐ เล่ม
- กองทุนไตรรัตน์นานภาพ ๒,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘

๘๑ ปี พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตภาโณ) ๑,๐๐๐ เล่ม

กองทุนไตรรัตน์นานภาพ

คณะกฐิ วัดบวรนิเวศวิหาร บางลำพู กรุงเทพฯ

โทรศัพท์ ๐๒-๒๘๑-๙๕๑๐ โทรสาร ๐๒-๒๘๑-๓๖๗๕

พิมพ์ที่ บริษัทแปดสิบเจ็ด (2545) จำกัด

๑๘๔/๑๐ ลาดพร้าว ๘๗ แขวงคลองเจ้าคุณสิงห์ เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐

โทรศัพท์ ๐๒-๕๓๙-๘๖๓๒, ๐๘๙-๗๙๖-๗๙๙๖ โทรสาร ๐๒-๕๓๐-๖๐๙๑

คำนำ

หนังสือเรื่อง “นักศึกษาสงฆ์” เล่มนี้ เป็นผลงานการเรียบเรียงแนวปัญหาอีกเล่มหนึ่ง โดยอาศัยการตอบปัญหาที่นักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยถาม ส่วนมากจะเป็นคำถามจากนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล ธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อกล่าวตามลำดับผลงานด้านปัญหา จัดเป็นเล่มที่ ๓ คือ ตอบปัญหาทางพระพุทธศาสนา กุมาริปัญหาและนักศึกษาสงฆ์ การพิมพ์นั้นได้พิมพ์เผยแพร่หลายครั้งในหลายลักษณะ ทราบว่ายังคงได้รับความสนใจจากผู้อ่านอยู่พอสมควร

ต่อมา ข้าราชการผู้ใหญ่ท่านหนึ่งในกระทรวงศึกษาธิการได้มาขออนุญาตพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพมารดาพร้อมกับเล่าว่าท่านอ่านหนังสือฉบับนี้มารวม ๑๐ ครั้งแล้วแต่ยังพอใจติดใจ ใคร่จะขอให้พิมพ์เผยแพร่ต่อไป โดยเน้นไปที่นักศึกษาในมหาวิทยาลัยต่างๆ โดยท่านได้มอบต้นฉบับที่ท่านพิมพ์แจกให้เป็นต้นฉบับ แต่เห็นว่าหนังสือเล่มนั้นให้ตัวเลขอารบิก และมีข้อความคลาดเคลื่อนอยู่บางแห่ง จึงตกลงใจเรียงใหม่ทั้งเล่ม ตั้งใจจะพิมพ์ให้ทันงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา ในเทศกาลวิสาขบูชา ๒๕๓๖ แต่เอาเข้าจริงกลับทำไม่ทัน เมื่อไม่ทันจึงได้ปล่อยยี่ให้เลยตามเลยมาเรื่อย ๆ จนใกล้ช่วงเข้าพรรษา และ

วันอาสาฬหบูชา จึงคิดว่าน่าจะพิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทานส่วน
หนึ่ง ในเทศกาลอาสาฬหบูชา

กองทุนไตรรัตนานุภาพ เพื่อการศึกษา การเผยแผ่ และ
การพิทักษ์ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา จัดพิมพ์เผยแพร่เป็น
ธรรมทาน ตามวัตถุประสงค์ของกองทุน

จากที่ได้ทำงานด้านการเผยแผ่มานาน ในกรณีของปัญหานี้
นั้น นอกจากจะตอบกันในที่นั้นๆ แล้วได้นำปัญหาเหล่านั้นมา
เก็บรวบรวมไว้ โดยแยกประเภทตามวัย สถานะของผู้ถามปัญหา
เพื่อดูความสนใจ ข้อใจของท่านเหล่านั้นว่ามีอะไรเป็นข้อน่า
สงสัย จนมาถึงปัญหานานาชาติ อันเป็นผลงานในรูปการตอบ
ปัญหาเล่มล่าสุด ซึ่งเป็นการตอบคำถามของคนในต่างประเทศ
หลายประเทศ และหลายๆ ประเภท ปรากฏว่าเรื่องที่คนสนใจ
ข้อใจ สงสัย อยากรู้จะมีซ้ำกันเป็นอันมาก ส่วนที่ซ้ำๆ กันมักจะ
เป็นเรื่อง “กรรม สังสารวัฏ ชีวิตหลังตาย เรื่องที่มักอ้างเขาว่า
อย่างนั้นเขาว่าอย่างนี้ ซึ่งไม่ทราบว่าเขาไหนเหมือนกัน เหตุนี้
ทำให้พบว่าปัญหาในเรื่อง “**นักศึกษสงสัย**” จึงคงเป็นปัญหา
ร่วมสมัย แม้ท่านที่ถามจริง ๆ ในสมัยนั้น จะเป็นผู้ใหญ่ไปหมดแล้ว
ก็ตาม แต่ปัญหาเหล่านี้คงเป็นการสะท้อนความข้อใจสงสัยแทน
คนได้ทุกวัย ทุกส่วนของโลก ที่มีความสนใจในเรื่องพระพุทธศาสนา
ทำให้คาดหวังว่า หนังสือเล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์แก่ท่านที่มี
ความสนใจในพระพุทธศาสนาได้ตามสมควร เช่นเดียวกับที่เคย
ให้ผลแก่คนถามในสมัยนั้นๆ มาแล้ว

กองทุนไตรรัตนานุภาพ เพื่อการศึกษา การเผยแพร่และ
พิทักษ์ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา หวังว่าหนังสือเรื่อง
“นักศึกษาสงสัย” เล่มนี้ คงอำนวยประโยชน์ในการเสริมสร้าง
ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา สาระสำคัญของคำถาม คำตอบ ที่
ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ได้ตามสมควร

กองทุนไตรรัตนานุภาพ ขออนุโมทนาสาธุการในกุศลกรรม
ที่ท่านผู้ให้การสนับสนุนกองทุนฯ ให้สามารถมีกำลังทรัพย์ในการ
ทำงานพระพุทธศาสนา ในด้านการให้การศึกษา การปฏิบัติ การ
เผยแพร่ และการสังคัมสงเคราะห์สืบต่อกันมาเป็นเวลาหลายปี
แล้ว และหวังว่าคงได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากสาธุชนตาม
สมควรแก่กำลังความสามารถ ศรัทธา ปัญญา ต่อกันไปนานแสนนาน

ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย อันเป็นที่เคารพ
สักการะของพุทธศาสนิกชนทั้งปวง ได้อภิบาลรักษาทุกท่านที่
ศึกษาธรรม ปฏิบัติ สนับสนุนกิจกรรมที่เป็นธรรม ให้ประสบความสำเร็จ
สุข ความเจริญ ความก้าวหน้าในธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงประกาศไว้ดีแล้วตลอดกาลนานโดยทั่วกัน

พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตภาโณ)

สารบัญ

๑. ปัญหาเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า	๑
๒. ปัญหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา	๔๕
๓. ปัญหาเกี่ยวกับคุณของพระรัตนตรัยและพระธรรม	๗๓
๔. ปัญหาเกี่ยวกับพระสงฆ์	๑๐๘
๕. ปัญหาเกี่ยวกับศีล	๑๑๘
๖. ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตน	๑๓๐
๗. ปัญหาเกี่ยวกับเครื่องราง ของขลัง	๑๕๗
๘. ปัญหาเกี่ยวกับสังสารวัฏ วิญญาณ	๑๖๘
๙. ปัญหาเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อถือต่าง ๆ	๑๗๙
๑๐. ปัญหาเกี่ยวกับความคิดเห็นด้านต่าง ๆ	๑๙๐

๑ ปัญหาเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า

๑.

พระพุทธประวัติ มีความจริงเพียงไร?

- **พุทธประวัติ** คือพระประวัติของพระพุทธเจ้า มีความจริงตามที่ท่านแสดงไว้ในที่นั้น ๆ เป็นความจริงเช่นเดียวกับประวัติบุคคลในอดีตเหล่าอื่น แต่แปลกที่เรื่องคนอื่น ๆ ในอดีตไม่ค่อยมีใครสงสัยความมีอยู่ของท่านเหล่านั้น ในฐานะของคน ๆ หนึ่งที่เกิดขึ้น ดำรงอยู่ ดับไปในอดีต แต่พระประวัติของพระพุทธเจ้า มีหลักฐานยืนยันในด้านต่าง ๆ มากมาย คนกลับสงสัยตั้งแง่ต่าง ๆ ขึ้น จนถึงกับคนบางพวกมีความเข้าใจและเผยแพร่ความเห็นของตนออกไปว่า พระพุทธเจ้าเป็นเพียงบุคคลในจินตนาการเท่านั้น หาได้มีตัวตนอยู่จริงไม่

ทำไมจึงได้มีความคิดเห็นเช่นนั้น น่ารักน่าเอ็นดูอย่างนี้ก็ไม่รู้แปลกจริง ๆ

เรื่องราวที่เป็นพระประวัติของพระพุทธเจ้านั้น ผู้ศึกษาหากต้องการจะพิสูจน์ว่า พระองค์เป็นบุคคลในประวัติศาสตร์จริงหรือไม่แล้วเราจะต้องศึกษาใน ๓ ด้านด้วยกันคือ

- **ความเป็นจริงในด้านประวัติศาสตร์** ในเรื่องนี้เรามีหลักฐานด้านโบราณคดี วรรณกรรม ภูมิศาสตร์ ที่สามารถทำลายความสงสัยได้เป็นอย่างดี ยิ่งบุคคลเหล่านั้นได้ไปให้ถึงดินแดนอันเป็นพุทธภูมิด้วยแล้ว จะไม่ติติงสงสัยเลยว่า เจ้าชายสิทธัตถะโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางสิริมหามายาแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ ได้เสด็จออกผนวชจากราชตระกูลศากยะ บำเพ็ญเพียรจนตรัสรู้ ประดิษฐานพระพุทธานุชาสนา จนมีคนเคารพนับถือสืบต่อกันมาถึงปัจจุบันนี้ เป็นบุคคลที่มีตัวตนอยู่จริงในประวัติศาสตร์หรือไม่ เช่นเดียวกับนักศึกษาประวัติศาสตร์ ปรัชญา เชื่อในความมีอยู่ของ เทเลส อะแนกซิแมนเดอร์ อะแนกซิเมเนส ไพแทกกอร์ส ไสกราตีส อันเป็นปรัชญาเมธีของกรีกในยุคก่อนและยุคใกล้เคียงกับพระพุทธเจ้า ยอมรับถึงความมีอยู่ของ พระนางคลีโอพัตราของอียิปต์ เล่าจื๊อ ขงจื๊อ เม่งจื๊อ อันเป็นปรัชญาเมธีของจีน ตลอดจนคนสำคัญอื่นๆ ในอดีต พระพุทธเจ้าเป็นบุคคลที่เคยเกิดขึ้น ดำรงอยู่และดับไปในอดีต เช่นเดียวกับคนอื่นๆ นั้นเอง ไม่น่าจะมีปัญหาในเรื่องนี้

- **ความจริงในด้านปาฏิหาริย์** อันเป็นพระคุณสมบัติที่ทรงขจัดสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์ออกไปได้ คือ การที่ทรงขจัดกิเลสและบาปกรรมทั้งปวงได้ จนทำให้ทรงประกอบด้วยปาฏิหาริย์ หรือความอัศจรรย์ ๓ ประการ คือ

๑. **อิทธิปาฏิหาริย์** ทรงประกอบด้วยฤทธิ์ คือความสำเร็จอย่างอัศจรรย์ บางอย่างเกินวิสัยของสามัญชน แต่เมื่อบุคคลได้ศึกษาให้ทราบถึงความหมายและเหตุแห่งฤทธิ์แล้ว จะสามารถ

ปรับความเข้าใจในรูปของการเปรียบเทียบกับความสำเร็จทางกายของ *นักกายกรรมยิมนาสติก* ผู้ฝึกมาอย่างดีแล้ว ก็จะพบว่า คนเหล่านั้นมีความสำเร็จที่เกินวิสัยของสามัญชนเหมือนกัน เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นของพระพุทธเจ้าหรือพระสาวก เป็นคุณสมบัติเฉพาะของท่านที่ฝึกจิตมาดีแล้ว เช่นเดียวกับพวกนักกายกรรม ที่ฝึกมาในเรื่องนั้น ๆ มาดีแล้วฉะนั้น

๒. อาเทศนาปาฏิหาริย์ เป็นผลของ *เจโตปริยญาณ* อันผ่านการฝึกอบรมทางจิตมาตามลำดับ ทำให้พระพุทธเจ้าทรงรู้ใจ ทายใจ เข้าใจคนอื่นได้ในแง่มุมต่าง ๆ อันเป็นอุปกรณ์สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้พระองค์ทรงแสดงธรรมให้คนต่าง ๆ เข้าใจได้ตามพื้นฐานความรู้ของเขาเหล่านั้น ที่ทรงรู้ด้วยอาเทศนาปาฏิหาริย์นี้

๓. อนุศาสนีปาฏิหาริย์ ทรงมีพระธรรมคำสั่งสอนเป็นอัศจรรย์ คือ ข้อใดที่ทรงแสดงไว้ว่าเป็นโทษ ก็คงเป็นโทษตลอดไป ข้อใดที่ทรงแสดงว่าเป็นคุณ ก็คงเป็นคุณตลอดไป เมื่อคนนำมาปฏิบัติแล้วจะอำนวยผลให้ตามสมควรแก่การประพฤติปฏิบัติ พระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์จึงสามารถพิสูจน์ตัวเองได้ตลอดเวลา ทั้งในอดีตกาล ปัจจุบันกาลและอนาคตกาล

แต่ข้อที่ไม่ควรลืมประการหนึ่ง คือ การเรียบเรียงเรื่องราวของบุคคลในประวัติศาสตร์นั้น *“ความบังดาลใจ ประทับใจของผู้เรียบเรียง มีบทบาทร่วมอยู่ด้วย”* คือผู้เรียบเรียงมีความประทับใจ เลื่อมใส จนเกิดเป็นจินตนาการเห็นเป็นเช่นนั้นจริงๆ จึงได้เรียบเรียงไว้เช่นนั้น แม้ว่าพระประวัติของพระพุทธเจ้า ผู้

เรียบเรียงจะอยู่ในฐานะของ **สุดกวี** คือแต่งโดยได้ยินได้ฟัง ได้ศึกษามา และ **อรรถกวี** แต่งโดยเนื้อหาความจริงเป็นหลักก็ตาม แต่มีบางเรื่องบางตอนที่เกิดขึ้นจากแรงบันดาลใจ อันอาศัยศรัทธาปสาทะแต่งออกมาในฐานะของ **จินตกวี** และ **ปฏิภาณกวี** คือ แต่งโดยปฏิภาณของตนปะปนอยู่บ้างเป็นธรรมดา แต่ผู้ศึกษาต้องยอมรับว่า นั่นเป็นความจริงตามแรงบันดาลใจของกวี ซึ่งจะต้องยอมรับในฐานะนั้นๆ ในกรณีของพุทธประวัติ ผลงานแบบจินตกวีมีบ้างก็ไม่มากนัก

โปรดเข้าใจว่า เรื่องราวของพระพุทธเจ้านั้น แม้จะตัดเรื่องฤทธิ์ปาฏิหาริย์ออกหมด ก็ไม่ทำให้กระทบกระเทือนอะไรแม้แต่น้อย เพราะนั่นไม่ใช่รากฐานของพระพุทธเจ้า แต่รากฐานที่แท้จริงของพระพุทธเจ้าคือ **พระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ** อันพระองค์ทรงกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่อกุศล และความสุขแก่โลก จากอดีตถึงปัจจุบันและอาจพิสูจน์ตนเองได้ทุกกาลเวลา

๒.

ที่ว่าภายหลังประสูติ ทันทีพระพุทธเจ้าทรงดำเนินไปด้วยพระบาทได้ ๗ ก้าวนั้นจริงหรือไม่ ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น?

- **ตามพุทธประวัติ** คนที่เห็นเหตุการณ์ในยุคนั้นบอกว่า เป็นเช่นนั้นจริง คนที่เกิดไม่ทันและไม่ได้ร่วมอยู่ในกลุ่มของพวกเขาที่โดยเสด็จพระนางสิริมหามายาไปที่ลุมพินีวัน ถ้าไม่คิดว่าตนเอง

เก่งจนสามารถรู้ว่าอะไรในอดีตจริงหรือไม่จริง ก็ต้องยอมรับว่า “ท่านแสดงไว้ในคัมภีร์ว่าเป็น” เช่นนี้

ทำไมจึงเป็นเช่นนั้นหรือ?

เรื่องนี้ต้องมองกันในแง่ของหลักฐานในด้านต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเปรียบเทียบได้ในระดับหนึ่ง เช่น

๑. สมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อประสูติใหม่ ๆ พระญาติวงศ์เห็นเป็น ๔ กร จึงได้ถวายพระนามว่านารายณ์ราชกุมาร เป็นหลักฐานในประวัติศาสตร์ แต่พระกรจริง ๆ มีเพียง ๒ กร เท่านั้น สิทธิศตราชกุมารปรากฏว่าเดินด้วยพระบาทได้ ๗ ก้าว เพียงขณะเดียว ต่อแต่นั้นก็เป็นทารกที่เดินไม่ได้เช่นเดียวกับทารกทั่วไป เพราะตอนอสิตดาบสเข้าเยี่ยม พระเจ้าสุทโธทนะทรงอุ้มพระกุมารให้อสิตดาบสดู การเสด็จดำเนินไปได้ ๗ ก้าว จึงเป็นเรื่องของบุญฤทธิ์ ที่ท่านเรียกว่า **บุญวโตอิทธิ** คือความสำเร็จอย่างอัศจรรย์ เป็นคุณสมบัติเฉพาะของผู้มีบุญเท่านั้น

๒. เจ้าชายสิทธัตถะ เป็นอัจฉริยบุคคล ที่สร้างสมอบรมบารมีมาเป็นพิเศษ การเสด็จดำเนินได้ ๗ ก้าว จึงอาจเป็น **กัมมวิปากชาอิทธิ** คือ ความสำเร็จอย่างอัศจรรย์ที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจกรรมที่เรียกว่า กรรมโยนิ คือ กุศลกรรมอย่างสูงมาเป็นกำเนิด ก่อให้เกิดความอัศจรรย์ขึ้น อันเป็นเรื่องเฉพาะของท่าน ที่เป็นอัจฉริยบุคคล ซึ่งผู้มีปัญญาอาจพิจารณาเทียบเคียงกับอัจฉริยบุคคลในปัจจุบันได้เป็นอันมาก เช่น

- ด.ช.กิมอีซุน ชาวเกาหลี อายุ ๖ ขวบ พูดได้ ๖ ภาษา อายุ ๖ เดือน ฟันเต็มปาก

- ด.ญ.สกุลตลาเทวี ชาวอินเดียน ด.ช.เงา ชาวเกาะสมุย สามารถบวกเลขได้เร็วกว่าเครื่องคิดเลข เมื่ออายุเพียง ๖ ขวบ

- คุณสมเถา สุจริตกุล อ่านเอนไซโครปีเดียบริตานิกาจบ เมื่ออายุ ๕ ขวบ

- คุณทิพย์สุดา สุนทรเวช อ่านภาษาไทย อังกฤษ ได้คล่องเมื่ออายุ ๑๗ เดือน เรียน ป.๓ ที่โรงเรียนสาธิตจุฬาฯ เมื่ออายุ ๒ ขวบ

- และเด็กแขกอีกคนหนึ่ง ที่สามารถอธิบายโทรเลขได้เมื่ออายุเพียง ๒ ขวบกว่า ๆ เป็นต้น

คนเหล่านี้ไม่ได้เป็นพระโพธิสัตว์ ยังแสดงความเป็นอัจฉริยะในด้านต่างๆ ออกมาได้ แล้วทำไมเล่า พระพุทธเจ้าท่านเป็นพระโพธิสัตว์ เป็นอัจฉริยะบุคคลที่ไม่มีใครเหมือน จะไม่เหมือนใครในบางเรื่องไม่ได้เสียหรือ?

๓. เป็นพุทธวิสัย คือวิสัยของคนที่จะเป็นพระพุทธเจ้า และองค์พระพุทธเจ้า เรื่องที่เกี่ยวกับพระองค์หลายเรื่อง ที่เราไม่อาจหยั่งรู้ได้ด้วยความคิด พิจารณา ใครอื่นจะรู้เรื่องนี้ให้ได้ด้วยการคิดเอาเอง ทั้งๆ ที่เป็นเหตุการณ์ที่ผ่านมานานแล้ว อาจกลายเป็นคนบ้าไปได้ง่าย ๆ เพราะเป็นอจินไตย คือเรื่องที่ไม่ควรคิด ซึ่งท่านแสดงไว้ ๔ ประการ คือ

- พุทธวิสัย เรื่องอันเป็นวิสัยของพระพุทธเจ้า
- อิทธิวิสัย วิสัยแห่งท่านที่บรรลุมฤตย์ ในชั้นต่างๆ
- กัมมวิปากวิสัย วิสัยแห่งวิบากกรรม

- โลกจินตา ความคิดเรื่องกำเนิด ความเป็นมาของโลก
แต่ข้อที่ไม่ควรลืม คือ บัณฑิตในพระพุทธศาสนาไม่ได้
ติดใจในเรื่องเหล่านี้ว่าจะเป็นจริง ๆ หรือไม่ เพราะบัณฑิตย่อม
นับถือพระพุทธเจ้าในฐานะที่ทรงประกอบด้วยพระมหากษัตริย์
สั่งสอนธรรมที่พระองค์ทรงตรัสรู้แก่ชาวโลก และพระธรรมนั้น
สามารถรักษาคุ้มครองผู้ปฏิบัติตามได้จริง ชาตินำเนิด พระรูปกาย
ตลอดถึงจะดำเนินได้ด้วยพระบาท ๗ ก้าว เมื่อประสูติหรือไม่
ไม่ถือเป็นประเด็นสำคัญ แต่นั่นเป็นข้อเท็จจริงในทางประวัติ-
ศาสตร์ ที่ท่านผู้อยู่ในเหตุการณ์ได้เห็นและบอกกล่าวสืบต่อกัน
มาผู้ฉลาดจึงไม่บังอาจปฏิเสธในเรื่องที่ตนเกิดไม่ทัน และเป็น
พุทธวิสัยเพราะไม่เห็นว่าจะได้อะไรขึ้นมา นอกจากจะเป็นการ
เพิ่มมลทินใจ คือความสงสัยขึ้นภายในจิตให้มากขึ้น และเป็นการ
เสียเวลาในการพัฒนาจิตของตนไปโดยเปล่าปราศจากประโยชน์

๓.

พระพุทธเจ้าเมื่อประสูติใหม่ๆ พราหมณ์ทำนายว่า
มีคติเป็นสอง คือถ้าอยู่ครองฆราวาสจะได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิราช หากออกผนวชจะได้เป็นศาสดาเอก
ในโลก ทำไมพระองค์จึงเสด็จออกผนวชเสียเล่าคะ?

- ไม่ให้พระองค์เสด็จออกผนวชแล้วจะทำอะไรล่ะ หรือว่า
ต้องการให้พระองค์เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ อันที่จริงเรื่องนี้ น่าคิด
เหมือนกันนะหากเราจะพูดว่าเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จมาถึงทาง

แยกพอดี คนเรานั้นเมื่อถึงคราวที่จะต้องเลือก ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง
อะไรก็ตาม เราควรตอบคำถามให้ได้อย่างน้อย ๓ ข้อ อย่างใน
กรณีของพระสิทธัตถะราชกุมารก็เหมือนกันพระองค์อาจตอบ
ปัญหาได้ ๓ ข้อแล้ว คือ จะไปทางไหน? ไปทำไม? ได้ประโยชน์
อะไร? จะเห็นว่าประโยชน์เป็นเรื่องสำคัญที่สุดเพราะ *คุณค่าอัน
แท้จริงของความเป็นในฐานะต่างๆ นั้น คือ ประโยชน์ที่ตนจะ
ทำให้แก่ตนและแก่คนอื่น* แม้เราจะตัดประเด็นที่พระพุทธเจ้า
ทรงสร้างบารมี เพื่อความเป็นพระพุทธเจ้าโดยตรงออกไป ก็อาจ
ได้ในหลักการเปรียบเทียบได้ว่า การเป็นพระพุทธเจ้าสามารถทำ
ประโยชน์ได้กว้างขวางมาก จนพระเจ้าจักรพรรดิไม่อาจเทียบได้
เลย ไม่ว่าจะประโยชน์ในระดับใดก็ตาม คือ

- *ประโยชน์ในปัจจุบัน* ในฐานะของพระพุทธเจ้าทำได้เต็มที่
ทั้งเพื่อพระองค์เอง และแก่คนอื่นในขอบข่ายที่กว้างไกลตลอด
กาลอันยาวนาน แต่พระเจ้าจักรพรรดิจะทำได้ในขอบข่ายจำกัด
คือในดินแดนของพระองค์ และเมื่อพระองค์สวรรคตไปแล้ว ผลงาน
ทั้งหลายจะดำรงอยู่ได้ไม่นานแล้วจะหายไป

- *ประโยชน์ในภายหน้า* พระพุทธเจ้าทรงยุติการเวียนว่าย
ในสังสารวัฏได้ ทรงสอนให้คนอื่นได้ประโยชน์ในระดับต่างๆ จาก
ความสุขในมนุษย์จนถึงพรหมโลก พระเจ้าจักรพรรดิจะทำได้เพียง
ช่วยให้คนได้สมบัติในสวรรค์เท่านั้น สำหรับพระองค์เองไม่แน่ว่า
จะได้สวรรค์หรือไม่ เพราะกว่าจะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิได้ ต้อง
เหยียบย่ำไปบนกองเลือดและชีวิตคนเป็นอันมาก แม้ขณะที่เป็น

พระเจ้าจักรพรรดิอยู่ ก็อาจต้องทำบาปอีกมาก พระพุทธเจ้าทรง
แสดงว่า การบรรลุโสดาปัตติผลเป็นพระโสดาบันดีกว่าการเสวย
ราชสมบัติเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เพราะพระโสดาบันท่านมีคติ
แน่นอน จะเกิดอีกไม่เกิน ๗ ชาติก็บรรลุอรหัตตนิพพานได้ แต่
สังสารวัฏของพระเจ้าจักรพรรดิไม่อาจกำหนดได้ว่าเมื่อไรจะสิ้น
ทุกข์

- ประโยชน์อย่างยอดเยี่ยม พระพุทธเจ้าทรงเข้าถึงปรมาตม-
ประโยชน์ คือ มรรคผลนิพพาน และสอนคนอื่นให้บรรลุตามได้
มากกว่ามาก ฝ่ายพระเจ้าจักรพรรดิ ไม่อาจเข้าถึงได้ด้วยพระองค์
และสอนคนอื่น

ด้วยเหตุนี้เอง หากพระพุทธเจ้าไม่เสด็จออกบวชแน่นอน
พระองค์ต้องได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ แต่ชาวโลกในยุคหลังจะได้
อะไรจากพระองค์เล่า อย่างมากก็รู้จักพระองค์ในฐานะพระเจ้า
จักรพรรดิพระองค์หนึ่งในประวัติศาสตร์ แต่ไม่มีผลงานอะไร
เหลืออยู่เลยสำหรับคนในยุคหลังการเสด็จออกผนวชของเจ้าชาย
สิทธัตถะ จึงเป็นการกระทำที่ถูกต้องเหมาะสมยิ่งแล้ว ไม่อย่าง
นั้นแล้วแม้ในปัจจุบันโลกจะไม่รู้จักสังฆธรรมเป็นอันมากซึ่งเป็น
ผลจากการตรัสรู้ของพระองค์ หรือใครจะว่าเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
ดีกว่าก็ตามใจ

การบรรลุธรรมของพระพุทธเจ้า ตั้งต้นอย่างไร
และบรรลุได้อย่างไร ใช้อะไรเป็นเครื่องวัด
วัดอย่างไร ใครเป็นผู้วัด?

- คำถามข้อนี้ถามมาหลายนัยเหลือเกิน ขอแบ่งตอบเป็น
ประเด็นๆ ไปดังนี้ คือ

๑. หลังจากที่ทรงตัดสินพระทัยเลิกทุกกรกิริยา คือการ
ทรมานพระองค์และเสวยพระกระยาหารจนมีพระกำลังแข็งแรง
แล้ว ทรงเริ่มด้วยการบำเพ็ญอานาปานสติ คือการทรงกำหนดรู้
ลมหายใจเข้าออกยาวหรือสั้น จนจิตสงบอยู่ที่ลม ความสงบได้
เกิดขึ้นตามลำดับ จนเป็นอัปปนาสมาธิ คือ สมาธิอันแน่วแน่แต่
กว่าจะบรรลุสมาธิได้ ทรงพิจารณาและแก้ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ
ที่เกิดขึ้นด้วยพระองค์เองมากทีเดียว

๒. เมื่อทรงบรรลุอัปปนาสมาธิแล้ว ได้ทรงบรรลุรูปฌาน ๔
ไปตามลำดับจนสามารถสงบระงับนิรวรณ ๕ ประการ ได้ด้วยองค์
แห่งฌาน ๕ คือ

วิตก ความตรึก สงบถีนมิทตะ

วิจาร์ ความตรอง สงบวิจิกิจจา คือความลึกลงลึก

ปีติ ความเอิบอิมใจ สงบพยาบาท

สุข ความสบายกายใจ สงบอุทัจจกุกกัจจะ คือความ
ฟุ้งซ่านรำคาญ

สมาธิ ความสงบแห่งจิต **สงบกามฉันท์** คือความรักใคร่
พอใจ

๓. เมื่อทรงบรรลุจุดตถุญาณ ซึ่งมีองค์ ๒ คือ **อุเบกขา
ญาณ** กับ **เอกกัคคตา** คือจิตสงบอย่างแท้จริง ทรงน้อมพระทัย
ไปเพื่อรู้ความจริงแห่งสังขารและธรรมตามไตรลักษณ์ จนทรง
ประจักษ์ชัดด้วยพระปัญญาว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง เป็น
ทุกข์ เป็นอนัตตา

๔. ทรงบรรลุพระญาณ ๓ ในยามทั้ง ๓ แห่งราตรีที่ตรัสรู้
ตามลำดับ คือ

- **บุพเพนิวาสานุสสติญาณ** พระญาณที่ทำให้ทรงระลึกชาติ
ก่อน ๆ ของพระองค์ได้โดยพิสดาร ในแง่มุมต่าง ๆ ทุก ๆ ชาติไม่มี
กำหนดว่ากี่พระชาติ

- **จตุปปาตญาณ** คือพระญาณที่ทำให้รู้เห็นพบจุด การเกิด
ของคนสัตว์ทั้งหลายที่แตกต่างกันว่าเป็นเพราะกรรม ที่แต่ละชีวิต
ทำไว้ไม่เหมือนกัน กรรมจึงเป็นตัวจำแนกแบ่งแยกให้คนเลวและ
ประณีตแตกต่างกัน

- **อาสวักขยญาณ** คือพระญาณที่ทำให้อาสวะ คือกิเลสที่
มีชื่อต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไปจากพระชั้นธัมมจักกวัตถีย์ เข้าถึงความบริสุทธิ์
อย่างแท้จริง ในจุดนี้เองที่เรียกว่า ทรงตรัสรู้โดยสมบูรณ์

ประเด็นต่อไปคือ ตรัสรู้หรือทรงบรรลุได้อย่างไร?

การบรรลุธรรมของพระพุทธเจ้า เรียกว่าเป็นการตรัสรู้
ประเด็นที่ควรทำความเข้าใจ คือการตรัสรู้นั้นเป็นอย่างไร และ
ทรงตรัสรู้อะไร การตรัสรู้นั้นเกิดขึ้นเมื่อพระองค์ทรงบำเพ็ญเพียร

ผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว เมื่อถึงจุดหนึ่งความรู้ได้เกิด
“ผุดขึ้นภายในพระทัย” ตามที่ทรงแสดงแต่พระปัญญาวัคคีย์ใน
ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ความว่า

จักขุ ญาณ ปัญญา วิชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแก่เราใน
ธรรมที่เราไม่ได้เคยสดับมาเลยในกาลก่อน ตามลำดับดังนี้คือ

สัจจญาณ ทรงรู้ความจริงในอริยสัจแต่ละข้อว่า อะไรเป็น
อะไร คือทรงรู้ว่า นี่ทุกข์ นี่สมุทัย นี่นิโรธ นี่มรรค คือข้อปฏิบัติ
ให้ถึงความดับทุกข์

กิจจญาณ ทรงรู้จักคืองานที่ต้องทำในอริยสัจแต่ละข้อว่า
ทุกข์ การกำหนดรู้ สมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์ควรละ นิโรธ ความดับ
ทุกข์ ควรทำให้แจ่มแจ้ง มรรค คือข้อปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับทุกข์
ควรลงมือปฏิบัติให้สมบูรณ์

กตญาณ ทรงรู้ว่าพระองค์ได้ทรงทำงานนั้นไปตามหน้าที่
แล้ว คือ ได้กำหนดรู้ทุกข์แล้ว สมุทัยที่ควรละได้ละแล้ว นิโรธที่
ควรทำให้แจ้ง ได้ทรงทำให้แจ้งแล้ว มรรคที่ควรลงมือประพฤติ
ปฏิบัติ ได้ทรงปฏิบัติโดยสมบูรณ์แล้ว เมื่อพระญาณ ๓ เกิดขึ้น
ในอริยสัจดังกล่าวโดยสมบูรณ์ พระองค์ได้ชื่อว่าตรัสรู้โดยสมบูรณ์
แล้ว ได้รับสั่งแก่พระปัญญาวัคคีย์ความว่า หากว่าญาณ ๓ ที่เกิด
ขึ้นในอริยสัจ ๔ ของพระองค์ไม่สมบูรณ์ พระองค์จะไม่ปฏิญาณ
ว่าทรงตรัสรู้พร้อมเฉพาะ ซึ่งปัญญาเครื่องตรัสรู้ชอบ อันไม่มี
ความตรัสรู้อื่นยิ่งไปกว่าในโลก

แต่เพราะว่าปัญญาอันรู้เห็นตามเป็นจริงในอริยสัจ ๔
ซึ่งมีรอบ ๓ มีอาการ ๑๒ หมดจดดีแล้ว จึงได้ทรงยืนยันว่า

ได้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะ ซึ่งปัญญาเครื่องตรัสรู้ชอบ ไม่มีความ
ตรัสรู้อื่นยิ่งไปกว่าในโลกทั้งปวง

ประเด็นที่ว่า ใช้อะไรเป็นเครื่องวัด วัดอย่างไร ใครเป็นผู้
วัดนั้น

เครื่องวัดคือ พระญาณที่เกิดขึ้นในอริยสัจ ๔ ดังกล่าวแล้ว
ญาณเหล่านั้นเมื่อสมบูรณ์แล้ว จะก่อให้เกิดญาณหรือปัญญาขึ้น
ภายในพระทัยว่า

“การพ้นวิสัยของเราไม่กลับกำเริบ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย
แล้ว ต่อไปจะไม่มีภพอีกแล้ว”

การจะพูดว่าใครเป็นผู้วัดนั้น ฟังรู้ด้วยอุปมาว่าเหมือนคน
ดื่มน้ำหวานสักอย่างหนึ่ง การจะรู้ว่าหวานมากน้อย หรือหวาน
อย่างไร คนที่ดื่มนั่นเองจะเป็นผู้วัด ด้วยอาศัยความรู้ทางลิ้นของ
ตน การบรรลุมรรคผลก็ทำนองเดียวกัน ญาณหรือปัญญาที่เกิด
ขึ้นแก่ท่านผู้บรรลุนั่นเอง จะเป็นผู้วัดหรือผู้รู้ ข้อนี้พึงเห็นตัวอย่าง
ความเปลี่ยนแปลงทางจิตของท่านที่ได้บรรลุอรหัตที่ทรงแสดงใน
พระสูตรเป็นอันมาก เช่น ในอนัตตลักขณสูตร ความว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกเมื่อได้สดับแล้ว เห็นอยู่ด้วย
ปัญญาอย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายในขันธ ๕ เมื่อเบื่อหน่ายย่อม
คลายความกำหนัดเมื่อคลายกำหนัดจิตก็พ้น เมื่อจิตพ้นก็เกิด
ญาณรู้ว่าเราพ้นแล้วดังนี้ ชาติคือความเกิดขึ้นแล้ว พรหมจรรย์
ได้ประพาศจบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นอีกใน
ทำนองเดียวกันไม่มีอีกต่อไป”

พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนอะไร ว่าเป็นทางแห่งการ
บรรลुธรรม กรุณาชี้แจงด้วย?

- ดังได้กล่าวมาแล้วว่า พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ปริยัติ ๔ ข้อ
ที่ทรงสั่งสอนเพื่อการบรรลุธรรมจึงเป็นเรื่องของอริยสัจ ๔ เพราะ
หลักธรรมในพระพุทธศาสนาทั้งหมดล้วนเป็นอริยสัจ ๔ ทั้งนี้
แต่เราเห็นว่ามามากและแตกต่างกันนั้น เป็นปริยายคือนัยแห่งการ
แสดงธรรมของพระพุทธเจ้า เพราะพระองค์ทรงมีหลักในการแสดง
ธรรม ๓ ประการ คือ

๑. ทรงแสดงธรรม เพื่อให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในสิ่งที่บุคคล
นั้น ๆ ควรรู้ควรเห็น

๒. ทรงแสดงธรรมมีเหตุมีผลที่ผู้ฟังแต่ละคนอาจไตร่ตรอง
พิจารณาแล้วเห็นจริงได้

๓. ทรงแสดงธรรมเป็นอัสจรรย คือผู้ปฏิบัติตามธรรมแล้ว
จะได้รับผลตามสมควรแก่การปฏิบัติของเขามากบ้างน้อยบ้าง

ให้สังเกตว่าคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหมด เราอาจจัด
เป็นกลุ่มตามอริยสัจ ๔ ได้เป็น ๔ กลุ่มเท่านั้น คือ

- ปริญญาต์พพธรรม ธรรมที่ฟังศึกษาให้รู้ว่าอะไรเป็น
อะไร

- ปหัตตพพธรรม ธรรมที่ฟังศึกษาให้รู้แล้วละเสีย

- สัจฉิกาตพพธรรม ธรรมที่ฟังกระทำให้แจ่มแจ้ง

- ภาเวตพพธรรม ธรรมที่ฟังศึกษาแล้วลงมือปฏิบัติ

ทางที่จะนำคนเข้าสู่การบรรลุธรรม จึงเป็นภาเวตัพพธรรม
อันสรุปลงในไตรสิกขา คือ สมาธิ ปัญญา หรือ อริยมรรคมีองค์
๘ ประการ คือ

๑. **สัมมาทิฏฐิ** ปัญญาอันเห็นชอบในอริยสัจทั้ง ๔ ด้วย
ญาณ ๓ ดังกล่าวแล้ว

๒. **สัมมาสังกัปปะ** ความดำริชอบ คือดำริออกจากกาม
ไม่พยาบาท ไม่เบียดเบียน

๓. **สัมมาวาจา** เจรจาชอบ คือเว้นจากการพูดคำเท็จ คำ
ส่อเสียด คำหยาบ คำเหลวไหล

๔. **สัมมากัมมันตะ** ทำการงานชอบ คือ งดเว้นจากการ
ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม

๕. **สัมมาอาชีวะ** เลี้ยงชีวิตชอบ คือละมิจฉอาชีพ เลี้ยงชีวิต
ด้วยสัมมาชีพ

๖. **สัมมาวายามะ** ความพยายามชอบ คือพยายามระวัง
ไม่ให้บาปเกิดขึ้น ละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว พยายามสร้างกุศล คือ
ความดี และพยายามรักษาความดีที่มีอยู่ไม่ให้เสื่อมไป

๗. **สัมมาสติ** ความระลึกชอบ คือระลึกในกาย เวทนา จิต
ธรรม ให้เห็นเป็นเพียง กาย เวทนา จิต ธรรม ไม่ใช่สัตว์บุคคล
ตัวตนเราเขา อันควรยึดถือแต่ประการใด

๘. **สัมมาสมาธิ** คือความตั้งจิตมั่นชอบ ได้แก่บำเพ็ญเพียร
จนบรรลุรูปฌาน ๔ ประการ อันเป็นการสงบระงับจกนิรวรณ ๕
ดังกล่าวแล้ว

เมื่อ **ศีล** คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ

สมาธิ คือ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ปัญญา คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ ได้รับการปฏิบัติจนสมบูรณ์เต็มที่แล้ว การบรรลุธรรมขั้นสูงสุดก็บังเกิดขึ้น ความรู้หรือริยสัจตามความเป็นจริงก็เกิดขึ้น ท่านแสดงโดยอุปมาว่า

ทุกซ์ คือ ปริณญาตัพพธรรม เปรียบเหมือนอาการของโรค

สมุทฺทัย คือ ปหาตัพพธรรม เปรียบเหมือนสมุฏฐานแห่งโรค

นิโรธ คือ สัจฉิกาตัพพธรรม เปรียบเหมือนความหายจากโรค

มรรค คือ ภาเวตัพพธรรม เปรียบเหมือนกรรมวิธีในการเยียวยารักษาโรค

เมื่อหมอรู้อาการและสมุฏฐานของโรคดีแล้ว ลงมือรักษาที่สมุฏฐาน เมื่อสมุฏฐานถูกทำลาย อาการของโรคก็หาย ความหายจากโรคก็ปรากฏฉับไฉ การบรรลุธรรมคือ มรรคผลในพระพุทธศาสนา อันเกิดจากการปฏิบัติตามมรรคมีองค์ ๘ ประการ เมื่อสมบูรณ์เต็มที่แล้ว ย่อมช่วยให้รู้ริยสัจ ๔ ตามเสด็จพระพุทธเจ้า เช่นเดียวกันฉับนั้น

๖.

ก่อนที่พระองค์จะมาเป็นพระพุทธเจ้า
ทรงเป็นอะไรมาก่อน กรุณาเล่าโดยละเอียด
ตั้งแต่เสวยพระชาติเป็นสัตว์ต่อนแรก?

- พุดเป็นเล่นไป การท่องเที่ยวเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏของคนเรานั้น กำหนดไม่ได้ว่าตั้งต้นเมื่อไรและจะจบสิ้นลงได้

เมื่อไร แม้จะทรงแสดงตำนานเรื่องอภิสรรพพรหมจากพรหมโลก ลงมาकिनงวันดิน จนร่างกายหายากกลายเป็นบรรพบุรุษมนุษย์ แต่ความเป็นจริงแล้วชีวิตทุกชีวิตนั้นท่องเที่ยวจากโลกหนึ่งไปสู่โลกหนึ่ง ตามแรงผลักดันของกรรมเรื่องของพระพุทธเจ้าในสมัยที่เป็นพระโพธิสัตว์แล้ว ทรงอุบัติในกำเนิดต่าง ๆ เป็นอันมาก แม้ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน แต่ท่านกำหนดว่าสัตว์ที่ทรงเป็นนั้นไม่เล็กกว่านกกระจาบ ไม่โตเกินช้าง

หากจะเริ่มนับจากพระชาติที่ทรงตั้งความปรารถนาขอให้ได้เป็นพระพุทธเจ้า และได้รับคำพยากรณ์จากพระที่ปึงกรพระพุทธเจ้าในสมัยที่ทรงอุบัติเป็นสุเมธดาบส นับจากนั้นเป็นต้นมาจนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เวลานั้นมากคือ ๔ อสงไขยกับแสนกัป เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ได้ทรงนำเอาพระชาติต่าง ๆ ที่พระองค์เคยเกิดในกำเนิดต่าง ๆ มาเล่าประกอบพระธรรมเทศนา ตามสมควรแก่เรื่องที่เกิดขึ้นในโอกาสนั้น ๆ ท่านรวบรวมไว้ถึง ๕๔๗ เรื่อง เป็นหนังสือหนาขนาดนี้กว่าจำนวน ๑๐ เล่ม ท่านเรียกว่า “ชาดกคือเรื่องที่เคยเกิดมาแล้ว” หากต้องการทราบรายละเอียดในเรื่องนั้น ๆ อาจหาอ่านเอาได้จากห้องสมุดใหญ่ ๆ บางแห่ง ขึ้นให้รายละเอียดกันที่นี่ ต้องเรียบเรียงออกมาเป็นหนังสือขนาดใหญ่ ไม่น้อยกว่า ๓ เล่ม จึงไม่อาจทำได้ในเวลา

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นแบบอย่าง
ทรงเป็นครูที่ดีของมนุษย์ในทุกด้าน ซึ่งรวมทั้งพระธรรม
คำสอนของพระองค์ด้วย แต่ทำไมพุทธประวัติจึงสอดแทรก
อภินิหารยี่ไว้อย่างมากมาย (คงทราบนะครับ) แล้วในสมัยนี้
ท่านลองคิดถึงความทันสมัยทางวิทยาศาสตร์เจริญขนาดไหน
แล้วจะทำให้คนสมัยนี้มีความคิดต่อศาสนาอย่างไร?

- ทุกยุคทุกสมัยคนจะมีความคิดเรื่องศาสนา ตามกำลังแห่ง
ความรู้ความเข้าใจของตน แม้ในเรื่องเดียวกันหากคนมีพื้นฐาน
ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ ต่างกัน เขาย่อมมีความคิดในเรื่องนั้น
ไม่เหมือนกัน สมัยไหนๆ ก็ต้องปล่อยให้คิดกันไปอย่างนี้

เรื่องอภินิหารในพระพุทธศาสนานั้น เป็นการแสดงข้อเท็จ
จริงทางประวัติศาสตร์ ในหนังสือบางเล่ม เช่น **ปฐมสมโพธิกถา**
มีส่วนแห่งแรงบันดาลใจของกวี ที่เกิดจากศรัทธาและความซาบซึ้ง
ในพระพุทธคุณ ซึ่งเป็นความจริงในแง่ของวรรณคดี ไม่น่าจะมี
ปัญหาอะไรเลยจริงๆ เพราะอะไร?

เพราะคำว่า **อภินิหาร** หรือ **อภินิหาร** ไม่มี ย การันต์อย่าง
คำถาม ท่านแปลว่า **บุญหรืออานุภาพเครื่องนำออกเพื่อคุณ**
อันยิ่ง, อำนาจแห่งบารมี, อำนาจแห่งบุญที่ตนสร้างสมไว้, ด้วย
ความหมายทั้ง ๓ ประการนี้ จึงเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าคนทุกคน
ล้วนมีอภินิหารด้วยกันทุกคน จะมากหรือน้อยย่อมขึ้นอยู่กับ

อำนาจบุญบารมีของคนนั้น ๆ อภินิหารนั้นเกิดขึ้นจากเหตุ ๒ ประการคือ

- บุญบารมีในอดีตกาลที่บุคคลได้สร้างสมไว้ในภพชาติต่าง ๆ จนบารมีนั้นเต็มบริบูรณ์พอที่จะอำนวยให้เกิดอภินิหารในภพชาตินั้น ๆ ได้

- บุญบารมีที่สร้างมาแล้วในอดีตชาติแต่ไม่เต็มบริบูรณ์ ท่านได้สร้างเพิ่มเติมขึ้นในปัจจุบันชาติ จนบารมีนั้นแก่กล้าสามารถสำแดงอภินิหารออกมาได้

อภินิหาร จึงเป็นผลที่เกิดมาจากเหตุอันบุคคลได้สร้างขึ้นด้วยตน ได้ปัจจัยในปัจจุบันสนับสนุนมากบ้างน้อยบ้าง ก็แสดงอภินิหารออกมาตามควรแก่บุญบารมีของแต่ละบุคคล เช่น

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อทรงประสูติใหม่ พระราชวงศ์เห็นเป็น ๔ กร จนได้ถวายพระนามเช่นนั้น อันเป็นการแสดงออกถึงบารมีที่จะได้เป็นใหญ่ในอนาคต ซึ่งเป็นจริงเช่นนั้น หรือการที่ฟ้าผ่าลงมาโดยไม่มีอันตราย มีฆูมawangขนดรอบองค์ ของ **พระเจ้าตากสินมหาราช** เมื่อประสูติใหม่ ๆ และการที่พระองค์ถูกอาจารย์ลงโทษผูกมัดไว้ที่บันไดทำน้ำ พอน้ำขึ้นถึงคอบันไดก็หลุดลอยขึ้น เป็นต้น นี่คือนิหารที่เรียกว่าอภินิหาร คืออำนาจแห่งบุญบารมี

พระพุทธเจ้านั้น ทรงเป็นอัจฉริยมมนุษย์ ซึ่งอย่างน้อยที่สุดในประวัติศาสตร์โลกราว ๕,๐๐๐ ปีมานี้ ไม่มีหลักฐานว่าใครจะมีอำนาจบารมีสูงส่งยิ่งกว่า หรือทัดเทียมกับพระองค์ เรื่องราวที่

เกี่ยวกับพระองค์ จึงต้องมองและศึกษาในฐานะเป็นประวัติของ
อัจฉริยะบุคคล เช่นเดียวกับการยอมรับอัจฉริยะในด้านอื่นของคน
ทั้งหลาย เช่น อัจฉริยะทางโคลงของศรีปราชญ์ซึ่งสามารถแต่ง
โคลงได้เมื่ออายุเพียง ๑๐ กว่าขวบ เป็นต้น

อภินิหาร นั้น ในภาษาบาลีท่านมักใช้คำว่า “กตาทินิหาร”
แปลว่า ผู้มีอภินิหารอันได้กระทำไว้แล้ว เช่น เจ้าชายสิทธัตถะ
ทรงใช้เวลาเพียงไม่นานนัก ทำสมาธิให้เกิดขึ้นได้ในขณะที่คนอื่น
กำลังสนใจพิถีไถ่แรกนาขวัญกัน

เมื่อทรงเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย ทรงคิดถึงปัญหาแห่ง
โลกและชีวิต จนทำให้มองเห็นว่าจะต้องมีอีกฟากหนึ่งคือความ
ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย มีอยู่ในโลกนี้ เมื่อทรงครุ่นคิดอยู่
พอสมควรแล้ว ทรงมองเห็นพระโอรัสว่าเป็นบ่วง ทรงเห็นสาวงาม
เป็นอันมากที่นอนหลับอยู่เป็นดุจซากศพที่ทิ้งในป่าช้า จนตัดสิน
พระทัยออกบวช โดยไม่สนพระทัยในสมบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ
เป็นต้น เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นอภินิหาร คือแรงบันดาลใจแห่งบารมี
ธรรม อันเป็นเครื่องนำออกเพื่อคุณอันยิ่งใหญ่

ที่เป็นเช่นนั้นเพราะอะไร?

เพราะว่า คนแก่ คนเจ็บ คนตายนั้น เป็นภาพที่ปรากฏ
ตามปกติสำหรับคนไม่มีบารมีอันได้สร้างสมอบรมมาดีแล้ว จะ
ไม่รู้รู้สึกสะอิดใจอะไรหรือการเห็นสาวงามนอนหลับเหมือนซาก
ศพนั้น คนไม่มีบารมีจริง ๆ มองเห็นเช่นนั้นไม่ได้ การมองปัญหา
ชีวิตเข้าถึงแก่นความจริงเช่นนั้น อันที่จริงหาได้มีเฉพาะสิทธัตถะ

ราชกุมารไม่ พระอรหันตสาวกเป็นอันมากก็มองเห็นในลักษณะ
นี้ เช่น พระยสเถระ หรือ พระสารีบุตร พระโมคคัลลานเถระ
ก่อนจะออกบวชก็เพราะมองเห็นการเล่นสนุกต่างๆ ว่าเป็นการ
ปล่อยชีวิตให้สูญเปล่า เพราะอีกไม่นานทั้งคนดูคนแสดงก็ต้อง
ตายกันหมด จึงตัดสินใจออกบวชหรือพระอุบลวรรณาเถรี เมื่อ
สมัยที่ยังเป็นสาวมีคนมาสู่ขอกันมากทั้งเจ้าชาย เศรษฐี คฤหบดี
บิดาเห็นเป็นเรื่องยุ่งยากเพราะไม่รู้จะให้ใครดี จึงถามท่านว่า
ต้องการจะบวชไหม พอได้ยินคำถามบิดา ท่านก็รับปากด้วยความ
ยินดี เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องของคนที่เรียกว่า “กตานิหาร” ทั้งนี้

แม้ความสำเร็จของนักวิทยาศาสตร์ทั้งหลาย เราอาจอนุมาน
เข้าใจในข้อนี้ได้ เพราะท่านเหล่านั้นกว่าจะประสบความสำเร็จใน
งานของท่าน จะต้องสะสมความรู้ความเข้าใจ ผ่านการทดลอง
มาเป็นเวลานาน บางเรื่องมีการเก็บสะสมข้อมูลกันหลายชั่วอายุ
คน จึงจะทำงานนั้นๆ สำเร็จได้

เรื่องของพระพุทธานุศาสนากับวิทยาศาสตร์นั้น เหมือนกัน
ในด้านหลักการและวิธีการ แต่วิทยาศาสตร์สนใจค้นคว้าในด้าน
รูปวัตถุ ถึงแม้จะมีการพูดถึงสสารและพลังงาน แต่พลังงานทาง
วิทยาศาสตร์เป็นการแปลงสสารให้เกิดเป็นพลังงาน ส่วนเรื่อง
อภินิหารเป็นเรื่องของคุณธรรมความดี อันได้ชื่อว่าบารมี ซึ่งมี
หน้าที่ในการขจัดกิเลสบาปกรรมให้เบาบางลงเรื่อยๆ จนถึงจุด
ที่บารมีเหล่านั้นจะแสดงอานุภาพออกมาได้ท่านเรียกว่า อภินิหาร
เรื่องของอภินิหารจึงอาจพิสูจน์ได้ทุกยุคทุกสมัยเช่น

- นายเรื่องในก๊กเจ้าพระยาพิษณุโลก ตั้งตัวเป็นเจ้าของแผ่นดินได้เพียง ๗ วัน เกิดผีขึ้นที่คอตาย อย่างนี้เรียกว่า คนไม่มีอภินิหาร คือบารมีที่จะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน หรือบางคนมีบารมีถึงแต่เป็นบารมียังอ่อน ได้ตำแหน่งอะไรที่เกินบารมีของตนเข้าก็ให้มีอันเป็นไปต่างๆ นานา

ปัญหานี้เข้าใจว่าผู้ถาม ต้องการจะถามเรื่องปาฏิหาริย์หรือฤทธิ์มากกว่า แต่ไม่เข้าใจความหมายของคำ จึงใช้คำว่าอภินิหาร โดยมี “ย” การันต์ แต่เมื่อบอกว่าเป็นนักศึกษาคณะครุศาสตร์จึงทำให้สับสนพอควรทีเดียว จึงขอสรุปว่า “นักวิทยาศาสตร์ที่แท้จริงนั้น เหมือนกันกับนักศาสนาที่แท้จริง คือ จะไม่ยืนยันหรือปฏิเสธอะไร ในเรื่องที่ยังไม่ได้ศึกษาและพิสูจน์ด้วยกรรมวิธีเพื่อการพิสูจน์เรื่องนั้นๆ”

๘.

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ทำไมเมื่อพระพุทธบิดาส่งคนมานิมนต์ให้เสด็จเข้าไปในเมือง พระองค์จึงไม่เสด็จไปจนต้องส่งคนมาเชิญเสด็จถึง ๑๐ ครั้ง ที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุไร?

- พระพุทธเจ้าทรงทำงานเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลเพื่อความทุกข์แก่สรรพสัตว์ ทรงมีพุทธกิจประจำวันอยู่ประการหนึ่งคือ ทุกเวลาใกล้รุ่งของแต่ละคืน พระองค์จะทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยทิพยจักขุ ใครมีบารมีแก่กล้าปรากฏในชายพระญาณก็จะเสด็จ

ไปโปรดคนนั้นก่อนเรียกว่าทรงทำงานตามเหตุผลที่ทรงเห็นด้วย
พระญาณ ดังนั้น จะเห็นว่าเมื่อตกลงพระทัยว่าจะสอนธรรมแก่
สัตว์โลก จึงเสด็จขึ้นเหนือไปเมืองพาราณสีจากนั้นล่องลงใต้ไป
ที่อุรุเวลาเสนานิคม แล้วเสด็จเข้ากรุงราชคฤห์ทรงประสบความสำเร็จ
สำเร็จอย่างยิ่งใหญ่ในการทำงาน เพราะทรงทำงานอย่างมีระบบ
มีหลักการและวิธีการที่ถูกต้องสมบูรณ์ที่สุด คือ

๑. เมื่อใครปรากฏในข่ายพระญาณ จะทรงตรวจสอบ
ข้อมูลในด้านต่าง ๆ ของคนนั้นโดยละเอียดเสียก่อนว่าเป็นใคร
มีบารมี พื้นฐานทางจิตเป็นอย่างไร เป็นต้น

๒. ทรงกำหนดหัวข้อธรรม ที่จะทรงแสดงแก่คนเหล่านั้น
ไว้ก่อน แล้วทรงประเมินผลว่าเมื่อคนเหล่านั้นฟังธรรมแล้วจะได้
ผลอย่างไร

๓. ทรงสรุปผลการแสดงธรรมแต่ละครั้ง เป็นการล่อง
หน้าคือ ทรงรู้ว่า เมื่อทรงแสดงธรรมจบลงแล้ว ผลจะออกมา
อย่างไรบ้างและเป็นจริงอย่างที่ทรงสรุปผลไว้ในทุกกรณี

ด้วยหลักการดังกล่าวมานี้ แสดงว่าพระญาติทางกรุง
กบิลพัสดุ์ยังไม่ปรากฏในข่ายพระญาณของพระองค์ เมื่อไม่ปรากฏ
ในข่ายพระญาณ การเสด็จไปโปรดจึงเป็นเหมือนสอยมะม่วงที่
ยังไม่ถึงเวลาสอย ผลที่แท้จริงจะไม่เกิดขึ้น จะทำได้เพียงการเยี่ยม
พระญาติเท่านั้นซึ่งเมื่อเทียบกับงานการช่วยสัตว์โลกแล้ว งาน
ช่วยสัตว์โลกให้ได้บรรลุธรรม ในเมื่อโอกาสของเขามาถึงเป็นความ
จำเป็นมากกว่า แต่เมื่อถึงคราวจะเสด็จจะมีใครเชิญให้เสด็จหรือไม่
พระองค์ก็คงเสด็จอยู่นั่นเอง

ในกรณีของการส่งอำมาตย์พร้อมด้วยบริวารคราวละ ๑,๐๐๐ คน มาทูลเสด็จรวม ๙ ครั้ง เป็นคน ๙,๐๐๐ คน แต่พระพุทธเจ้าไม่ได้เสด็จ เพราะพระอรหันต์เหล่านั้นไม่ได้กราบทูลอาราธนา จนต้องส่งกาฬุทายีมหาอำมาตย์ ซึ่งเป็นพระสหายมากราบทูลเชิญเสด็จ ท่านกาฬุทายีกราบทูลลาบวชด้วย เมื่อได้รับพระบรมราชานุญาตแล้ว จึงได้ไปเฝ้าฟังธรรมบรรลุอรหัตต์ได้บวชในสำนักของพระพุทธเจ้าและได้กราบทูลเชิญเสด็จ เมื่อเสด็จก็เสด็จไปขบวนใหญ่โตมาก พระกาฬุทายีได้กราบทูลพรรณนาความงามของเส้นทางพระพุทธดำเนินซึ่งมีความยาว ๖๐ โยชน์ ด้วยฉันทลักษณะอันไพเราะ และท่านได้ไปแจ้งระยะทางที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาถึงแก่พระญาติทุก ๆ วัน รวม ๖๐ วัน จนเสด็จถึงกรุงกบิลพัสดุ์

เมื่อพิจารณากันในฐานะยกย่องพระกาฬุทายี จะเห็นความเป็นจริงที่ท่านทำงานได้เหมาะสมแก่ตำแหน่งเอตทัคคะคือยอดกว่าภิกษุทั้งหลายที่ทำตระกูลให้เลื่อมใส แต่พระอรหันต์อดีตข้าราชการผู้ใหญ่อีก ๙ ท่าน พร้อมด้วยบริวาร ๙,๐๐๐ รูปเล่าไม่กลายเป็นคนใช้ไม่ได้ไปหรือ และกรุงกบิลพัสดุ์ซึ่งมีข้าราชการอยู่มาก ในจำนวนข้าราชการผู้ใหญ่ ๑๐ ท่านมีความรับผิดชอบในราชการเพียงคนเดียวจะนำพาชาติบ้านเมืองไปได้หรือ ยิ่งต่อมากท่านออกบวชบรรลุเป็นพระอรหันต์ ผู้ได้ชื่อว่ามีสติสมบูรณ์งานเพียงเล็กน้อยคือ กราบทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์เท่านั้น ท่านจะไม่ทำตามคำสั่งของพระเจ้าสุทโธทนะ

ที่ท่านรับคำสั่งมาเชียวหรือ ยิ่งอ้างว่าท่านลืมแล้วไปกันใหญ่ เพราะเป็นไปไม่ได้สำหรับพระอรหันต์

ความจริงในเรื่องนี้ควรเป็นเช่นไร?

ประเด็นสำคัญของเรื่องนี้ คือพระพุทธเจ้าไม่ได้เสด็จไปเร็ว ๆ ตามที่พระเจ้าสุทโธทนะทรงประสงค์ จึงต้องส่งราชทูตไป ชูดแล้วชูดเล่า ท่านเหล่านั้นคงกราบทูลอาราธนา ตามพระราชบัญญัติทุกชุดที่ไปนั้นแหละ แต่เพราะพระพุทธเจ้าทรงรอคอย ความแก่กล้าแห่งญาณบารมีของพระญาติ เพราะทรงทำงานด้วย หลักการดังกล่าวในตอนต้น พระเจ้าสุทโธทนะพระทัยร้อน จึงต้องส่งราชทูตชุดอื่น ๆ ตามมา จนถึงพระกาฬุทายีเป็นท่านเอง เร่งรัดเท่านั้นเอง

อย่างไรก็ตาม งานของพระกาฬุทายีเป็นงานที่ควรยกย่อง อย่างยิ่ง เพราะสามารถสร้างสภาพยอมรับนับถือให้เกิดขึ้นภายใน พระทัยของพระญาติวงศ์ แห่งพระพุทธองค์ได้มากที่สุดทีเดียว แต่ เพราะท่านเหล่านั้นเป็นพวกที่มีมานะจัดมาก เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมาถึง ยังแสดงอาการไม่ยอมถวายเป็นบังคมแอบไปหลบอยู่ข้างหลังหลาน ก็มี จนพระพุทธเจ้าต้องแสดงปาฏิหาริย์ลอยขึ้นไปบนอากาศ ทำดูจเรียรายนละอองธุลีพระบาทลงบนพระเศียร แห่งพระญาติ จนเป็นเหตุให้มานะของท่านเหล่านั้นลดลง ฝน โบกขรพรพรตกลงท่ามกลางพระญาติ และทรงแสดงเวสสันดร ชาดก โปรดพระญาติในคราวนั้น

การที่พระพุทธเจ้า ทรงกำหนดวันปรินิพพาน
 ได้เองนั้น จะไม่เป็นการเหลือเชื่อไปหรือ เพราะคนเรา
 จะถึงแก่ความตายนั้น อยู่ที่เวรกรรมที่ทำไว้
 ขอฟังคำอธิบายด้วยคะ?

- อ้าว ทำไมคิดอย่างนั้นล่ะ พระพุทธเจ้านั้นทรงมีพระ
 ญาณหยั่งรู้สรรพธรรมตามความเป็นจริง ทรงมีพระญาณที่เรียกว่า
 อนาคตังสญาณ คือทรงรู้กาลอนาคต มีเรื่องเป็นอันมากที่ทรง
 แสดงว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต คือหลังจากพระองค์ปรินิพพานไป
 แล้ว และได้เกิดขึ้นจริงๆ ตามที่ทรงแสดงไว้ ซึ่งเราเรียกว่าพุทธ-
 ทำนาย นับประสาอะไรกับการปลงพระชนมายุสังขาร กำหนด
 วันปรินิพพานของพระองค์ ที่พระองค์จะรู้ไม่ได้เพราะเมื่อเทียบ
 กับสิ่งอื่นที่ทรงรู้แล้ว เรื่องกำหนดวันปรินิพพานเป็นเรื่องธรรมดา
 มาก ธรรมดาจนขนาดคนที่เรียนโหราศาสตร์จนแตกฉาน และ
 แพทย์แผนปัจจุบันที่มีความชำนาญจริงๆ ก็สามารถบอกได้ว่า
 ใครจะตายเมื่อไร แต่เขาไม่ทำนายและไม่บอกนั้น เพราะจะทำให้
 คนป่วยเสียขวัญเท่านั้นเอง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประสูติใน
 วันมหาปวารณา จึงทรงกำหนดพระทัยไว้ว่าจะสวรรคตในวัน
 มหาปวารณาด้วย และทรงกำหนดไว้ตั้งแต่ยังเป็นพระอยู่ด้วยซ้ำ
 ไป แล้วผลเป็นอย่างไรพระองค์สวรรคตวันมหาปวารณาจริง ๆ
 ตามที่ทรงกำหนดไว้

การกำหนดวันนิพพานนั้น พระอรหันต์เป็นอันมากที่ท่าน
ตรวจดูอายุของท่านรู้ว่าสิ้นแล้ว ได้กราบทูลพระพุทธเจ้าไป
นิพพาน ในที่ซึ่งท่านกำหนดไว้ เช่น พระสารีบุตรเถระกราบทูล
ลาไปนิพพานที่บ้านของท่าน เพื่อโปรดมารดาของท่านให้เป็น
สัมมาทิฏฐีก่อนนิพพานเป็นต้น อย่าลืมนะว่าเรื่องจริง ๆ ในโลกนี้
มากเหลือเกินที่เราทำไม่ได้ทำไม่ได้ แต่คนอื่นสามารถรู้ได้ทำได้
ตามคุณสมบัติของแต่ละท่าน

๑๐.

ที่ว่าพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วไม่เกิด เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว
พระองค์ไปอยู่ที่ไหน นิพพานต่างจากการตายธรรมดา
อย่างไรขอฟังคำอธิบาย?

- พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายนั้น ท่านได้ทำลาย
กิเลสได้หมดสิ้นแล้ว ดังนั้นการเกิดจึงไม่มี เมื่อไม่มีการเกิด หรือ
ภพ อย่างที่ทรงแสดงว่า “อยมนุติมา ชาติ นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโว”
ซึ่งแปลว่า ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย ภพใหม่ไม่ได้มีอีกต่อไป” การ
จะพูดว่านิพพานแล้วไปอยู่ที่ไหนจึงพูดไม่ได้เหมือนไฟที่ดับไป
เพราะหมดเชื้อ ไม่อาจจะกล่าวได้ว่าไฟนั้นหายไปอยู่ที่ไหนฉะนั้น

นิพพานต่างจากการตายธรรมดา เพราะคนตายธรรมดานั้นยังมีกิเลส
กรรมคือ ความดีและความชั่ว กิเลสกับกรรมย่อม
ทำหน้าที่สร้างปฏิสนธิวิญญูญาณ เพื่อถือกำเนิดในรูปของสิ่งมีชีวิต
ชนิดต่าง ๆ ตามอำนาจของกรรม เพราะว่าท่านเหล่านั้นยังเป็น

สัตว์โลกอยู่ จึงยอมเป็นไปตามอำนาจของกรรม และกรรมนี้เอง จะทำหน้าที่จำแนก กำเนิดเป็นต้น ของท่านที่ตายไปนั้นให้แล้ว ประณีต สูงต่ำ โง่ฉลาดแตกต่างกัน

๑๑.

กรุณาเล่าถึงตอนที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานโดยละเอียด และพระธาตุคงเหลืออยู่ที่ไหนบ้าง มีกี่ประเภท อะไรบ้าง?

- อย่าให้ละเอียดมากนักเลย ประเดี๋ยวจะกลายเป็นการ แต่งหนังสือไป เอาเพียงใจความสำคัญที่ควรทราบตามลำดับดัง ต่อไปนี้ก็พอ คือ

๑. หลังจากได้แสดงธรรม แนะนำ ตอบข้อข้องใจของพระ ที่มาร่วมประชุมกันในสถานที่ปรินิพพานแล้ว พระพุทธเจ้าได้รับ สั่งเรียกภิกษุทั้งหมดมาแล้วรับสั่งว่า

“ดูภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนพวกเธอทั้งหลายให้ รู้ไว้ สังฆารทั้งหลายมีความเสื่อมแตกสลายไปเป็นธรรมดา เธอ ทั้งหลายจึงยังกิจทั้งปวง อันเป็นประโยชน์ตนและประโยชน์แก่ คนอื่น ให้บริบูรณ์ด้วยความไม่ประมาทเถิด”

๒. จากนั้นไม่ได้รับสั่งอะไรอีกเลย ทรงเข้าอนุภพวิหาร สมบัติ คือรูปมาน ๔ อรูปมาน ๔ และสัญญาเวทียัตนิโรธ ๑ ไปตามลำดับ แล้วถอยหลังจากสัญญาเวทียัตนิโรธมาหาอรูปมาน ที่ ๔ คือ เนวสัญญานาสัญญายตนะ จนมาถึงปฐมมานอันเป็น

รูปฌานที่ ๑ แล้วเริ่มเข้าปฐมฌานไปตามลำดับอีกครั้งหนึ่ง ทรง
ปรีนิพพานเมื่อออกจากจตุตถฌานอันเป็นรูปฌานที่ ๔ ในปัจฉิม
ยามแห่งราตรีวิสาขบุรณมี เมื่อพระชนมายุ ๘๐ พรรษาบริบูรณ์
ณ สาลวโนทยาน ของมัลลิกษัตริย์ เมืองกุสินารา

พระธาตุของพระพุทธเจ้า ที่ท่านนำมาสร้างเป็นเจดีย์สถูป
มีกระจายกระจายทั่วไปในประเทศต่าง ๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนา
ทั้งฝ่ายมหายานและเถรวาท ต่อมาเมื่อผู้นับถือเพิ่มจำนวนขึ้น
พระบรมสารีริกธาตุ คือกระดูกของพระพุทธเจ้ามีไม่มากพอที่จะ
แจกกันทั่วถึง การสร้างเจดีย์เพื่อสักการบูชา จึงได้แบ่งออก
เป็น ๔ ประเภท คือ

๑. พระธาตุเจดีย์ ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุส่วน
ต่าง ๆ

๒. บริโภคเจดีย์ สร้างบรรจุเครื่องใช้ต่าง ๆ ของพระ-
พุทธเจ้า เช่น บาตร จีวร เป็นต้น แม้สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดง
ปฐมเทศนา ปรีนิพพาน รวมถึงสถานที่ซึ่งเคยประทับ ก็สงเคราะห์
เข้าในเจดีย์ประเภทนี้ด้วย

๓. ธรรมเจดีย์ เจดีย์ที่สร้างขึ้นบรรจุหลักธรรมสำคัญ ๆ
ของพระพุทธเจ้า

๔. อุทเทสิกเจดีย์ ได้แก่ สิ่งที่สร้างเพื่อเป็นเครื่องระลึก
หรืออุทิศต่อพระพุทธเจ้า เช่น พระพุทธปฏิมาในรูปลักษณะต่าง ๆ
ตลอดถึงสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงพระองค์ เช่น พุทธศิลป์
สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

เจดีย์เหล่านี้สร้างกระจัดกระจายกันทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธรูปนิยมสร้างกันแพร่หลายมาก มากจนทำให้รู้สึกว่ “อาศัยรูปพ่อกินกันแล้ว” ในปัจจุบันนี้

๑๒.

รอยพระพุทธรูปที่จังหวัดสระบุรี เป็นรอยพระบาทของพระพุทธเจ้าจริงหรือไม่ และมีรอยพระบาทในที่อื่นอีกหรือเปล่า ขอฟังเหตุผลหลักฐานว่าเป็นอย่างไร?

- รอยพระบาทที่สระบุรีนั้น เป็นรอยพระบาทจำลอง จัดอยู่ในประเภทอุทเทสิกเจดีย์เหมือนพระพุทธรูป สำหรับเหตุผลที่ทำให้ตอบเช่นนี้มีมาก เช่น

๑. ถ้ารอยพระบาทของพระพุทธเจ้าโตขนาดนั้นจริง ๆ องค์ของพระพุทธเจ้าก็ต้องใหญ่และสูงมาก คนที่ได้พบเห็นพระองค์แทนที่จะเกิดความศรัทธาเลื่อมใส ก็ต้องวิ่งหนีกันเป็นการไกลาหล เพราะความตกใจกลัว

๒. พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า รอยเท้าของสัตว์ในโลกนี้ รอยเท้าช้างใหญ่ที่สุด รอยเท้าสัตว์อื่นเหยียบลงในรอยเท้าช้างไม่มีคือ ทรงใช้คำว่า ถึงความรวมลงในรอยเท้าช้าง หากรอยพระบาทที่จังหวัดสระบุรีเป็นรอยพระบาทของพระองค์จริง ๆ พระพุทธดำรัสก็ต้องเปลี่ยนใหม่ว่า รอยเท้าแห่งสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ รอยเท้าตถาคตเป็นเลิศ รอยเท้าของสัตว์อื่น ๆ ถึงความรวมลงในรอยเท้าตถาคต โลกไม่มีพระพุทธดำรัสเช่นว่านี้

๓. พระพุทธเจ้าเป็นชนเผ่าอารยัน รูปร่างกายอาจโตกว่าคนไทยบ้าง แต่ไม่มากนัก และในสมัยพุทธกาลมีคนหลงเข้าใจว่าพระมหากัจจายนเถระบ้าง พระนันทเถระบ้าง ว่าเป็นพระพุทธเจ้า คนบางคนพบพระองค์เข้าไม่ทราบว่าเป็นพระพุทธเจ้าก็มี และเมื่อดูขนาดจีวรของพระองค์แล้ว จะพบว่าพระไทยองค์ที่ร่างสูงหน่อยก็ห่มได้สบาย เพราะยาวเพียง ๙ คืบ กว้าง ๖ คืบ โดยคืบพระสุคต ซึ่งคืบพระสุคตที่ว่นี้นยาวกว่าไม้บรรทัดเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

จากหลักฐานในคัมภีร์ชั้นหลัง ท่านบอกว่ารอยพระพุทธรูปบาทที่ทรงเหยียบไว้ มี ๕ แห่ง คือ

๑. ที่ภูเขาสุวรรณมาสิก
๒. ที่ภูเขาสุวรรณบรรณพต
๓. ที่ยอดเขาสุมณภูฏ
๔. ที่โยนกบุรี
๕. ที่หาดทรายริมฝั่งแม่น้ำนัมมทา

อย่างไรก็ตาม เรื่องเกี่ยวกับรอยพระพุทธรูปบาทนั้น บุคคลไม่ควรไปติดใจในประเด็นว่า เป็นรอยที่ทรงเหยียบไว้ หรือว่าเป็นรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง เพราะหากทรงเหยียบไว้ก็เป็นบริโศคเจดีย์ หากจำลองไว้ก็เป็นอุทเทสิกเจดีย์ ซึ่งอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นแก่ผู้มีศรัทธาในพระรัตนตรัยผู้ได้กระทำการสักการบูชาด้วยความน้อมรำลึกถึงพระพุทธคุณเป็นอารมณ์แล้ว ย่อมได้รับอานิสงส์แห่งการบูชานั้นโดยไม่ต้องสงสัย เพราะเจดีย์ทุกประเภท เป็น

ปุชณียวัตถุ ปุชณียสถาน คือวัตถุที่ควรแก่การบูชาและสถานที่ที่ควรแก่การสักการบูชา เพื่อน้อมรำลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยอัน พุทธศาสนิกชนได้ประกาศตนถึงเป็นสรณะที่พึ่งที่ระลึกถึง

อนึ่ง การยอมรับว่าพระรูปกายของพระพุทธเจ้านั้นไม่ได้ใหญ่โตเกินคนสามัญทั่วไปมากนัก แต่ทรงใหญ่โตกว้างลึกด้วยพระพุทธรูปอย่างที่เราสวดกันในเวลาทำวัตรเช้า

“พระพุทธเจ้าพระองค์ใด เป็นผู้หมดจดดีแล้ว มีพระกรุณา ดุจห้วงมหรรณพ มีพระปัญญาจักขุหมดจดดีแล้วโดยส่วนเดียว ทรงทำลายบาป และอุปกิเลสแห่งโลก...”

การยอมรับความจริงเช่นนี้ จะได้ไหว้พระพุทธโดยไม่ต้องติดที่อิฐที่ปูน แต่จะไหว้ด้วยความรำลึกถึงคุณดังกล่าว และช่วยลดการแข่งขันกันสร้างพระพุทธรูปที่ใหญ่ที่สุดในโลกลงไปบ้าง เพราะนอกจากจะเป็นมหาอามิส ที่ทำลายเศรษฐกิจของชาติแล้ว พระพุทธรูปใหญ่ที่สุดในโลกจะมีไม่ได้จริง ๆ ในเมื่อยังมีการแข่งขันสร้างกันอยู่เช่นนี้ การนำเอาพระพุทธรูปปฏิมา อันเป็นสัญลักษณ์แห่งพระพุทธองค์มาสร้างขึ้นให้อยู่ในท่ามกลางสายลมแสงแดด สายฝน โดยไม่มีเครื่องมุงบังถวายเป็นช่วยให้สลัดใจมากกว่าศรัทธา การสร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่ไว้กลางแจ้งที่ได้ผลจริง คือ “การสนองตัณหาของพวกอยากสร้างพระใหญ่ในโลกแข่งขันกันเท่านั้นเอง”

ดิฉันของความกรุณาท่านได้กรุณาอธิบายว่าใครเป็น
ผู้เข้าถึงนิพพาน เพราะพุทธศาสนาปฏิเสธอัตตาตัวตน
ดิฉันอยากทราบ เพราะได้ฟังพระเทศน์แล้วยังงงๆ อยู่
ขอท่านได้โปรดอธิบายให้ดิฉันเข้าใจด้วยคะ?

- การบรรลุนิพพานนั้น เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติที่
ได้ผ่านขั้นตอนมาโดยลำดับ เมื่อได้ปรับจิตมาจนยอมรับความ
เป็นจริงตามพระไตรลักษณ์แล้ว ความเปลี่ยนแปลงภายในจิตจะ
เกิดขึ้นตามลำดับดังที่ทรงแสดงไว้ในพระสูตรต่าง ๆ ความว่า

“อริยสาวก เมื่อได้สดับแล้วเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย
ทั้งในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลาย
กำหนด เพราะคลายกำหนดจิตจึงหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว
ก็เกิดญาณขั้นรู้ว่า เราหลุดพ้นแล้วดังนี้ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์
ได้อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นอีกเพื่อความ
เป็นอย่างนี้มิได้มี”

จากพระพุทธานุญาตนี้เป็นการชี้ให้เห็นว่า การบรรลุนิพพาน
นั้นเกิดขึ้นจากจิตที่บริสุทธิ์จากกิเลสโดยเกิดปัญญาขึ้นทำหน้าที่
ขจัดสิ่งเหล่านั้นออกไป ในขั้นของการสมมติบัญญัติผู้บรรลุคือ
ท่านผู้นั้นนั่นเอง เช่น บอกว่าพระสารีบุตรหลังจากบวชแล้วได้
๑๕ วัน ได้ฟังพระธรรมเทศนาบรรลุอรหัต ความแตกต่างกันคือ
การบรรลุนิพพานต้องอาศัยขั้น ๕ เพื่อการบรรลุ เพื่อการเรียนรู้

เพื่อละความยึดถือ และเมื่อบรรลุแล้วก็ยังอาศัยขั้น ๕ อยู่ แต่ความยึดถือด้วยอำนาจต้นหว่าของเรา ด้วยอำนาจมานะว่าเราเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ หรือด้วยอำนาจทิฏฐิว่าเป็นตัวเป็นตนของเราไม่มีอีกต่อไป และเมื่อขั้นแตกสลายไปก็ไม่มีอะไรที่จะพึงสมมติบัญญัติว่าขาดสูญ เพราะเป็นแต่เพียง “ขั้น ๕ อันไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งนั้นก็ดับถึงความตั้งอยู่ไม่ได้ และได้ดับไปแล้ว”

นิพพาน จึงเป็นเรื่องของจิตโดยเฉพาะ อย่างที่ท่านแสดงไว้ว่า “จิตของภิกษุ ปัญจวัคคีย์ หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย ไม่ถือมั่นด้วยอุปาทานแล” หลังจากที่ท่านได้บรรลุนิพพานแล้ว ความเกี่ยวข้องกับทางโลกของท่านก็ยังมีอยู่ และยอมรับสมมติบัญญัติต่าง ๆ ที่เรียกว่า โลกบัญญัติ โลกนิรุตติ โลกสมัญญา โลกโวหาร แต่ที่สำคัญเพราะท่านไม่มีอุปาทาน จึงไม่มีความยึดมั่นถือมั่นในสรรพสิ่งดังกล่าวแล้ว

เรื่องของอนัตตาแล้ว ท่านแปลว่า ไม่ใช่ตัวใช้ตน ซึ่งจำแนกออกเป็น

- ไม่มีใครอาจบังคับบัญชาให้เป็นไปตามที่ตนต้องการได้
- ตรงกันข้ามกับความเชื่อเรื่องอัตตา
- ไม่มีใครเป็นเจ้าของอะไรอย่างแท้จริง
- เป็นสภาพที่ว่างจากตัวเรา ของเรา ความเข้าใจผิด จึงเกิดจากจิตถูกปรุงด้วยกิเลสประเภทต่าง ๆ

สภาวะของนิพพานจึงอยู่ในความหมายที่ ๔ คือ “จิตปราศจากเครื่องปรุงแต่ง เพราะความสิ้นไปแห่งตัณหา” นิพพานจึงเป็นสภาพที่ว่าง ออกจากกิเลส ดับ หยุด เย็น ดังท่านแสดงไว้ว่า

นิพพานํ ปรมํ สุขญญํ นิพพานเป็นสภาพที่ว่างอย่างยิ่ง เป็นต้น เมื่อกล่าวโดยสรุปจะได้หลักที่ควรกำหนด ๒ ระดับ คือ

๑. ในขั้นตอนของสมมติสัจจะ อย่างคาถาของพระราहुลเถระ ตอนหนึ่งว่า “เราถอนกามนั้นขึ้นได้แล้ว ตัดเครื่องผูกของมารได้แล้ว ถอนตัณหาพร้อมทั้งรากขึ้นแล้ว เป็นผู้มีความเยือกเย็นนิพพานแล้ว”

๒. ในขั้นของปรมัตถสัจจะ ท่านกล่าวว่า “การบรรลุนิพพานนั้นมีอยู่ แต่ผู้บรรลุนั้นไม่มี”

อย่างไรก็ตาม ในฐานะของปุถุชนนั้น การเพียรพยายามเพื่อดับเพลิงกิเลส เพลิงทุกข์ที่เกิดเพราะเหตุต่างๆ ให้สงบระงับลงไปได้ในขณะนั้นๆ ย่อมช่วยให้เข้าใจการบรรลุนิพพานที่เต็มรูปได้ดียิ่งขึ้น

๑๔.

พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมครั้งสุดท้าย
แก่ใคร ที่ไหน ใจความว่าอย่างไร?

- ทรงแสดงธรรมครั้งสุดท้าย ก่อนเข้าอนุปุพพวิหารสมาบัติเพื่อปรินิพพาน แก่ภิกษุทั้งหลายผู้ประชุมกัน ณ สาลวโนทยาน

ของมัลลกะษัตริย์ เมืองกุสินารา อันถือว่าเป็นปัจฉิมพุทฺทพจน์ มีใจความว่า

“หนุททานิ ภิกฺขเว อามนุตยามิ โว วยธมฺมา สงฺขารา
อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ แปลว่า ดูกรผู้เห็นภัยในสังสารวัฏ
ทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนเธอทั้งหลายให้ทราบว่ สังขารทั้งหลาย
มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำประโยชน์ตนและ
ประโยชน์เพื่อบุคคลอื่นให้สมบูรณ์ ด้วยความไม่ประมาทเถิด”

๑๕.

พระพุทธเจ้าตรัสสอนพระโมคคัลลานะเกี่ยวกับวิธีแก้ง่วง
ข้อหนึ่งว่า “ถ้า้ง่วงให้คิดถึงเรื่องที่ทำให้้ง่วงให้มาก
จะได้หาย แต่จริงๆ แล้วถ้าเราคิดถึงเรื่องที่ทำให้เรา้ง่วง
เราก็ยิ่ง้ง่วง อยากทราบว่า จะปฏิบัติตามคำสอนของ
พระพุทธเจ้าได้อย่างไรคะ?”

ก็จำคำสอนมาผิตนี่นา จึงได้้ง่วงกันใหญ่ ทำอย่างนั้นมาก
เข้าก็หลับสบายไปเท่านั้นเอง คำสอนเรื่องอุบายวิธีแก้ง่วงนั้น ทรง
สอนให้ทำไปตามลำดับ ดังนี้

๑. เมื่อทำการกำหนดหมายเรื่องอะไรอยู่ ความง่วงเกิดขึ้น
ครอบงำ ให้กำหนดหมายเรื่องนั้น ๆ ให้มาก ข้อนี้แหละที่นักเรียน
จำมาผิต หรืออย่างน้อยก็เข้าใจผิต คือเมื่อเราทำอะไรอยู่ก็ตาม
หากเกิดง่วงขึ้นมา ให้ทำการนั้นให้จริงๆ จังๆ ขึ้น ไม่ใช่คิดถึง

เรื่องที่ชวนให้วงมากขึ้น เมื่อทำอย่างนี้แล้วยังไม่หายง่วง ให้

๒. ตรีกตรองพิจารณา ถึงสิ่งที่ตนได้เรียนได้ฟังมาด้วยใจ หากยังไม่หายอีก

๓. ให้ท่องสิ่งที่ตนเรียนมาจำได้นั้นให้พิสดารออกไป ก็จะหายง่วงได้หากยังไม่หาย

๔. ให้ใช้ขนนกเป็นต้นยอนหนู ลูบตัวด้วยฝ่ามือ ก็จะหายง่วงได้หากยังไม่หาย

๕. ให้ลุกขึ้นยืนเอาน้ำล้างหน้า มองไปในทิศทั้งหลาย มองดูดาวในท้องฟ้า หากยังง่วงอยู่

๖. ให้กำหนดในใจว่าขณะนี้ เป็นกลางวัน น้อมนึกถึงแสงสว่างก็จะหายง่วงได้ หากยังไม่หายง่วงอีก

๗. ให้อธิษฐานจงกรม คือเดินกลับไปกลับมา สำรวมอินทรีย์ไม่คิดไปในเรื่องอื่น ก็จะหายจากง่วงได้ เมื่อทำมาถึง ๗ วิธีแล้วเช่นนี้และแต่ละวิธีนั้นเมื่อเริ่มทำใหม่ๆ ความง่วงจะหายไประยะหนึ่ง ซึ่งเมื่อใช้ครบ ๗ วิธี เวลาผ่านไปมากแล้ว ถ้าเป็นนักเรียนนักศึกษา ก็ควรจะนอนพักได้ แต่พระพุทธดำรัสข้อนี้ทรงสอนพระผู้บำเพ็ญเพียรทางจิตซึ่งใช้เวลายามแรก ๔ ชั่วโมง กับยามสุดท้าย ๔ ชั่วโมงบำเพ็ญเพียร ให้หลับนอนเพียงยามกลาง ๔ ชั่วโมง จึงทรงเพิ่มข้อที่ ๘ ลงไปว่า

๘. หากยังไม่หายง่วง ให้นอนแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้า คือ นอนตะแคงขวา ข้อเท้าเหยียดกัน กำหนดไว้ในใจก่อนจะนอนว่าเมื่อตื่นขึ้นจะต้องลุกขึ้นทำความเพียร พอตื่นต้องลุกขึ้นทันทีโดยสอน

ตนเองว่าเราจะไม่หาความสุขด้วยการนอน ด้วยการเคลิ้มหลับ หรือการเอนหลัง แล้วให้น้ำเพ็ญเพียรต่อไปจนรุ่ง

สำหรับนักเรียนนักศึกษาซึ่งอายุยังน้อย ปฏิบัติตามเพียง ชั้น ๔ ก็น่าจะพอ เพราะเมื่อเกิดดวงในชั้นนี้คงดีมากแล้วควรนอนหลับให้สบายเพื่อร่างกายจะได้พักผ่อนเต็มที่ ถ้าเป็นท่านที่ให้น้ำเพ็ญเพียรทางจิต เมื่อถูกความง่วงครอบงำบ่อยๆ จะใช้ครบทั้ง ๘ ชั้นก็เป็นการดี

๑๖.

พระพุทธเจ้าทรงปกครองพระสาวกของพระองค์แบบ
ประชาธิปไตยอย่างไร ไม่ใช่แบบพ่อปกครองลูกหรือครับ?

- การบริหารปกครองคณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้า เราเรียกว่า พุทธัตถจริยา คือทรงทำหน้าที่ของพระองค์ในฐานะที่ทรงเป็นพระพุทธเจ้า หากจะจัดเป็นแบบประชาธิปไตยก็ได้แต่ไม่ใช่ประชาธิปไตยแบบไทยๆ นะ คือ

๑. ในด้านนิติบัญญัติ คือการทรงบัญญัติกฎหมายหรือวินัยนั้น ทรงฟังเสียงชาวบ้าน ความเชื่อถือ คตินิยม ขนบธรรมเนียมของชาวบ้าน และการยอมรับว่า การบัญญัติเช่นนั้นเป็นการดี จากสงฆ์ พระวินัย หรือกฎหมายของพระจึงบัญญัติในท่ามกลางสงฆ์ พระสงฆ์ยอมรับเป็นมติเอกฉันท์ แต่ได้อาศัยเรื่องต่างๆ ดังกล่าวเข้าประกอบในการทางบัญญัติด้วย

๒. ฝ่ายบริหาร ทรงกำหนดหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการปกครองลดหลั่นกันลงไป จากการว่ากล่าวตักเตือนกันเองไปจนถึงอาจารย์ อุปัชฌาย์เจ้าอาวาส พระมหาเถระต่าง ๆ พระองค์เอง ทรงอยู่ในฐานะของสังฆบิดร คือเป็นเหมือนพระบิดาของพระทั้งปวง ทรงอุปถัมภ์ด้วยพระมหากรุณาอย่างสูงต่อพระสาวกและทรงเปลี่ยนพระองค์ไปตามเหมาะสมสมควรแก่บุคคลนั้น ๆ คืออาจเป็นกัลยาณมิตร พ่อ สหาย ครู ศาสดา โดยทรงยึดหลัก

- ยกย่องคนที่ควรยกย่อง ในเรื่องที่ควรยกย่อง

- ตำหนิคนที่ควรตำหนิ ในเรื่องที่ควรตำหนิ

- ฝ่ายตุลาการ ทรงกำหนดขึ้นเป็นคณะวินัยธร สำหรับทำหน้าที่พิจารณาสอบสวน ตัดสินปัญหาทางพระวินัย โดยท่านผู้รับตำแหน่งนี้จะต้องประกอบด้วยความรู้ ความประพฤติ เข้าใจงานอันเป็นหน้าที่ของตนดี ไม่มีอคติต่อใคร ๆ ต้องให้ความสำคัญแก่การกระทำ มากกว่าผู้กระทำบางเรื่องก็ทรงวินิจฉัยตัดสินด้วยพระองค์เอง

หากจะกล่าวให้ถูกต้องตามความเป็นจริงแล้ว การบริหารปกครองคณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้าเป็น “ระบบธรรมาธิปไตย คือทุกอย่างจะมีจุดนัดพบกันที่ความถูกต้องตามธรรม” แทนที่จะเป็นประชาธิปไตย เพราะถึงแม้จะฟังเสียงชาวบ้านด้วย แต่จะฟังและยอมรับเฉพาะเสียงที่เป็นธรรมเท่านั้น ไม่ได้ทำไปตามจังหวะที่ใคร ๆ เคะะให้เดินไปอย่างการปกครองบางระบบ

การที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระพุทธมารดาที่ดาวดึงส์
ทั้งๆ ที่ยังไม่ปรินิพพาน ท่านขึ้นไปบนสวรรค์ได้อย่างไรคะ?

- ถ้าพระองค์เสด็จไปจริง ก็ต้องเสด็จไปเมื่อยังไม่ปรินิพพาน
นะซี เพราะพระพุทธเจ้า พระอรหันต์ที่ท่านปรินิพพานแล้วไม่ได้
มีการเกิดเป็นอะไร ๆ จะไปได้ได้อย่างไรเล่า?

เรื่องการเสด็จไปโปรดพระพุทธมารดาที่ดาวดึงส์นั้นปรากฏ
หลักฐานในคัมภีร์ชั้นหลัง ไม่เคยพบในพระไตรปิฎก ซึ่งอาจจะ
เป็นเพราะยังอ่านไม่จบโดยละเอียดก็ได้ สำหรับการไปนั้นอาจไป
ได้ ๒ วิธี คือ ไปด้วยญาณหรืออภิญาณา อันได้แก่

๑. อิทธีวิธี ทรงไปด้วยฤทธิ์ทางกาย อันเป็นการไปได้เร็ว
ยิ่งกว่าจรวดหลายร้อยหลายพันเท่า ไม่ใช่อย่างที่พูดกันว่าเหาะไป
แต่อันตรธานจากที่ประทับอยู่ แล้วปรากฏพระองค์ขึ้นที่ดาวดึงส์
เลย เร็วขนาดคู่แขนเข้าแล้วเหยียดแขนออก ฉะนั้นเรื่องนี้เป็นความ
สำเร็จทางใจ จึงไปได้ไวเหมือนความคิด

๒. มโนมยิทธิ เป็นการไปด้วยพระกายที่สำเร็จด้วยใจ คือ
พระองค์เองคงประทับอยู่ที่เดิม แต่มีกายอันสำเร็จขึ้นด้วยใจไป
ปรากฏในที่นั้น ๆ เร็วเหมือนความคิดเช่นเดียวกัน

แต่ตามเรื่องยมกปาฏิหาริย์ที่ท่านได้แสดงไว้ปรากฏว่าทรง
เสด็จไปด้วยวิธีแรก แต่ที่บอกว่าประทับอยู่ที่ดาวดึงส์ ๓ เดือนนั้น
นับ ๓ เดือนโลกมนุษย์นะ ไม่ใช่ ๓ เดือนดาวดึงส์ ถ้านับ ๓ เดือน
บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ป่านนี้พระพุทธเจ้าก็ยังไม่เสด็จกลับลงมา

หรืออีก เพราะท่านบอกว่า วันหนึ่งกับคืนหนึ่งบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เวลาในโลกมนุษย์ผ่านไป ๑๐๐ ปี แสดงว่าถ้าสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เป็นดาวดวงใดดวงหนึ่ง ขนาดของดาวดวงนั้นคงใหญ่หน่อย ๆ ดาวพลูโตทีเดียว

ที่ฝรั่งเขาขึ้นเหยียบดวงจันทร์นั้น ไม่ค่อยมีใครสงสัยแต่พอเรื่องอะไรที่เกี่ยวกับฤทธิ์ของพระพุทธเจ้าแล้ว ชอบสงสัยกันจริงๆ แปลกไหม?

๑๘.

เพราะเหตุไร ประวัติพระพุทธเจ้าจึงเป็นแต่เรื่องอภินิหาร ซึ่งเป็นไปไม่ได้ ทำไมจึงไม่เอาเรื่องที่เป็นไปได้มาแนะนำ สักสอนกัน?

- รู้ได้อย่างไรว่าเป็นไปไม่ได้ล่ะ เพราะขนาดอภินิหารคืออะไรยังไม่รู้เลย สามารถตัดสินใจเรื่องก่อนเกิดตั้ง ๒,๕๐๐ กว่าปีว่าเป็นไปไม่ได้ ไม่รู้สึกว่าจะเก่งมากไปหน่อยหรือ?

ปัญหาทำนองนี้ถามมากจริงๆ มากจนคนถามเองไม่ทราบความหมายของคำที่ใช้ คือแยกกันไม่ออก ระหว่างอภินิหาร ปาฏิหาริย์ อิทธิฤทธิ์ เลยไม่รู้ว่าที่คิดว่าเป็นไปไม่ได้นั่นคืออะไร เรื่องอภินิหารนั้นได้ตอบมาแล้ว จะพบว่าไม่มีเรื่องอะไรเลยที่เป็นไปไม่ได้ในความหมายนี้ อันที่จริงพระประวัติของพระพุทธเจ้าเป็นประวัติแบบคน ๆ หนึ่งเท่านั้นเอง พิเศษกว่าสามัญชนหน่อยตรง

ที่ทรงเป็นมหาบุรุษ ที่ประกอบด้วยมหาบุริสลักษณะ ตามคัมภีร์
พราหมณ์ กับทรงประกอบด้วยบุญญาภินิหาร อันเกิดขึ้นจาก
บารมีธรรมที่อบรมมาเป็นพิเศษเท่านั้น แต่เราก็อาจหาตัวอย่าง
บุคคลระดับที่เรียกว่า อัจฉริยะที่ลดหลั่นลงมาเทียบเคียงได้
และอัจฉริยะบุคคลเหล่านั้นมีให้นำมาเทียบเคียงได้ทุกยุคทุกสมัย
ส่วนประวัติการศึกษา การออกบวช การตรัสรู้ เป็นเรื่องของ
คนที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทำ
อะไรทำจริง ๆ แต่ไม่ลืมิใช้ปัญญาพิจารณาตรวจสอบในเรื่อง
นั้น ๆ จะทรงปฏิเสธอะไรก็ต่อเมื่อได้พิสูจน์แล้วเท่านั้น แม้ในเรื่อง
ที่ทรงยืนยันก็ต้องเป็นเรื่องที่ทรงพิสูจน์แล้วว่าอะไรเป็นอะไร
พระประวัติของพระพุทธเจ้า จึงเป็นประวัติของบุคคลตัวอย่าง
ผู้มีปณิธานอันแน่วแน่ที่จทำตนเองให้หลุดพ้นจากความทุกข์ และ
ช่วยคนอื่นให้หลุดพ้นด้วย เมื่อทรงทราบว่าการหลุดพ้นจากความ
ทุกข์จะมีได้ด้วยวิธีใด ก็ทรงดำเนินชีวิตไปโดยวิธีนั้น บนเส้นทาง
แห่งการศึกษาค้นคว้ามีทั้งผิดทั้งถูก แต่ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค
เหล่านั้นเพียรพยายามใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผล แก้ไขเปลี่ยนแปลง
ไปด้วยสติปัญญา การกำหนดสังเกตพิจารณาของพระองค์
เอง ไม่รอคอยอำนาจการดลบันดาลจากปัจจัยภายนอก ความ
สำเร็จทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตของพระองค์ จึงเป็นผลที่เกิดมา
จากเหตุ อันพระองค์ได้ประกอบกระทำด้วยพระองค์เองทั้งนั้น

และหลังจากได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ตลอดระยะเวลา
อันยาวนานถึง ๔๕ ปี ทรงใช้เวลาเหล่านั้นเพื่อคนอื่นตลอดไป อัน
ท่านจัดไว้โดยสรุปว่า **พุทธจริยา** คือ

๑. ในฐานะที่ทรงเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมและโลก พระองค์ได้เสด็จจาริกไปแนะนำชี้แจงธรรม ที่พระองค์ทรงตรัสรู้มาแก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชาวโลกทั้งหลาย งานของพระองค์ที่ทรงกระทำเพื่อโลกนั้นอย่างที่เคยสวดกันเมื่อสมัยเป็นนักเรียนว่า

ชี้ทางบรรเทาทุกข์   และชี้สุขเกษมศานต์
ชี้ทางพระนฤพาน   อันพ้นโศกวิโยคภัย

ทรงกระทำงานเหล่านี้เพื่ออะไร? เพื่อ

กำจัดน้ำใจหยาบ   สันดานบาปแห่งชายหญิง
สัตว์โลกได้พึงพิง   มละบาปบำเพ็ญบุญ

ลองศึกษาค้นคว้าดูเถิด บนโฉมหน้าประวัติศาสตร์ของโลก อันยาวนานนั้น มีคนอื่นอีกบ้างไหมที่สละราชสมบัติทิ้งปวงออกไป อยู่กลางดินกินกลางทราย เพื่อค้นคว้าหาหลักธรรมและทำหน้าที่ ช่วยเหลือชาวโลกและทำงานได้ในระดับเดียวกันหรือใกล้เคียงกับ พระองค์ มีคนเช่นนี้อีกไหม?

๒. ในฐานะที่ทรงเป็นสมาชิกแห่งราชตระกูลศากยะ ทรงอนุเคราะห์พระญาติของพระองค์ ทำให้พระญาติทั้งหมดอย่างน้อยที่สุดรักษาศีล ๕ ได้ จนถึงบรรลุมรรคผลเป็นพระอริยบุคคล ระดับต่าง ๆ

๓. ในฐานะเป็นศาสดาผู้มีน้ำพระทัยเอ็นดูต่อพระสาวก ทรงวางกำหนดกฎเกณฑ์ตั้งขึ้นเป็นรูปสถาบันบุคคล คือกลุ่มพระสงฆ์ อันได้นามว่าบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา

เพื่อทำหน้าที่ศึกษาปฏิบัติธำรงรักษาพระศาสนาเพื่อให้เป็น
ประโยชน์แก่คนทั้งหลายในยุคต่อมาจนถึงปัจจุบัน

คนเรานั้นหากไม่มีโมหาคติ คือมีความรู้สึกลำเอียง เพราะ
เขลาจนเกินไปแล้ว ตั้งใจศึกษาพิจารณาไปก็จะพบความจริงว่า

“พุทธประวัติเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ในฐานะที่เป็นพระประวัติ
ของอัจฉริยบุคคล อันเป็นพุทธวิสัย คือขอบเขตหรือลักษณะที่
เป็นอยู่ของท่านผู้สร้างบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้าบรรลุนิพพาน
พระพุทธเจ้าและทรงดำรงฐานะของพระพุทธเจ้า”

การจะยอมรับและเชื่อถือเรื่องนี้ ในขั้นของปริยัติคือ การ
ศึกษานั้น ต้องผ่านขั้นตอนตามลำดับดังนี้

๑. ได้ผ่านการศึกษาคัมภีร์ที่เป็นหลักมากพอสมควร ไม่ใช่
อ่านเพียงเล่มสองเล่มแล้ว คิดเอาเองว่าเป็นไปไม่ได้เพราะตนทำ
ไม่ได้หรือตนเป็นไม่ได้ เพราะเราไม่ใช่คนระดับพระพุทธเจ้า

๒. จดจำเรื่องต่างๆ อันอาจนำมาพิจารณา เทียบเคียง
วินิจฉัยด้วยเหตุผลและหลักฐาน หลักวิชา สอดส่องเรื่องนั้นๆ
ด้วยอุบายวิธีอันมีเหตุผล เป็นต้น

ปัญหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

๑๙.

แก่นแท้ของศาสนาคืออะไร?
และแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาคืออะไร?

- แก่นแท้ของศาสนานั้น จะบ่งชัดลงไปทีเดียวไม่ถนัดนัก เพราะศาสนาในโลกมีมาก แต่อาจกล่าวโดยสรุปประเด็นสำคัญ เพื่อให้ครอบคลุมศาสนาทุกศาสนาได้ ดังนี้

๑. ศาสนา คือที่รวมแห่งความเคารพนับถืออันสูงสุดของมนุษยชาติ

๒. ศาสนา คือที่พึ่งทางจิตใจ ซึ่งมนุษย์ส่วนมากย่อมเลือกยึดเหนี่ยวตามความพอใจ และตามความเหมาะสมแก่เหตุแวดล้อมของตน

๓. ศาสนา คือคำสั่งสอนอันว่าด้วยระบบศีลธรรม และอุดมคติสูงสุดในชีวิตของบุคคล รวมทั้งแนวความเชื่อถือและแนวการปฏิบัติต่าง ๆ กัน ตามคติของแต่ละศาสนา

แก่นแท้ของศาสนา ตามหลักที่กล่าวมาแล้วจึงอาจสรุปได้ว่า คือ “ระบบศีลธรรมอันอาจนำความสุข ขจัดทุกข์ให้แก่ผู้

นับถือในระดับต่าง ๆ จนได้สัมผัสความสุขอันสูงสุดในศาสนา
นั้น ๆ”

แก่นแท้ของพระพุทธศาสนานั้น อาจแบ่งออกได้เป็น ๒
ช่วงคือ

๑. ช่วงที่เป็นเหตุ ได้แก่ปัญญา ความรอบรู้สิ่งทั้งหลาย
ตามความเป็นจริง จนสามารถละความยึดมั่นถือมั่นด้วยอำนาจ
ตัณหา มานะ ทิฏฐิลงไปได้

๒. ในช่วงที่เป็นผล ได้แก่วิมุตติ คือการที่จิตหลุดพ้นจาก
อำนาจของกิเลสโดยสิ้นเชิง ซึ่งเกิดขึ้นจากปัญญาอันเห็นชอบใน
อริยสัจ ๔ ประการตามความเป็นจริง

๒๐.

หัวใจของพระพุทธศาสนาคืออะไร?

- หัวใจของพระพุทธศาสนา ที่ทราบกันโดยทั่วไปคือ หลักที่
ทรงแสดงไว้ในโอวาทปาฏิโมกข์ อันทรงแสดงในรูปของการปฏิบัติ
๓ ระดับ คือ

๑. สพฺพปาปสฺส อภรณํ การไม่กระทำความชั่วทั้งปวง

๒. กุสลสฺสุปสมฺปทา การทำกุศลให้สมบูรณ์

๓. สจิตฺตปริโยทปนํ การทำจิตให้ผ่องแผ้ว

สามข้อนี้ เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ข้อนี้จึงได้
มีการยึดถือกันโดยมากกว่า เป็นคำสอนที่เป็นหัวใจของพระพุทธ-
ศาสนา

พระพุทธศาสนาช่วยแก้พยาธิทุกข้ออย่างไรบ้าง?

- พยาธิทุกขนั้น เกิดขึ้นมาจากสาเหตุภายในบ้างภายนอกบ้าง แต่ส่วนมากแล้วจะเกิดจากสาเหตุร่วม พระพุทธศาสนาให้ยอมรับว่า ความเจ็บไข้เป็นของธรรมดาประการหนึ่ง แต่ในขณะที่เดียวกัน ในพระพุทธศาสนามีทั้งข้อห้ามและคำสอนที่มีลักษณะป้องกันบำรุงรักษาสุขภาพพลานามัยเช่น

๑. ในด้านการป้องกัน ทรงสอนให้อยู่ในเสนาสนะที่อำนวยให้เกิดความสะดวกสบาย จึงได้เรียกวัดว่า อาราม คือ สถานที่ที่ทำให้มีความรื่นรมย์ให้ป้องกันคือ รักษาเสนาสนะ อาราม ให้มีความสะอาด ไม่ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในน้ำ ของสดเขียว ห้ามทิ้งของสกปรกทางหน้าต่างห้องน้ำส้วมต้องช่วยกันรักษาความสะอาด ถ่ายแล้วจะไม่ชำระไม่ได้ เมื่อคนหนึ่งไม่ชำระ อีกคนหนึ่งไปพบเข้าจะต้องชำระเสียเอง หากไม่ทำถือเป็นการผิดทั้งสองคน ให้อยู่ในสถานที่ซึ่งมีอากาศดี มีการถ่ายเทได้สะดวก ไม่ร้อนจัดหนาวจัดเกินไป เป็นต้น

๒. ในด้านการบำรุงรักษาร่างกาย ทรงสอนให้รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร ละเว้นไม่บริโภคสิ่งที่เป็นพิษ ห้ามการดื่มสุราเมรัย มีอริยาบถสม่ำเสมอคือ ไม่อยู่ในอริยาบถใด อริยาบถหนึ่งมากเกินไป สอนให้เคี้ยวไม่ชำระฟันเป็นประจำ การเดินบิณฑบาต เดินจงกรม ทรงสอนให้ประกอบกิจการงานให้

เหมาะสมแก่กาล ให้ละเว้นอบายมุข บริโภคอาหารเป็นเวลา ให้
ดีด้วยข้าวยาคุเพื่อไม่ให้ท้องผูก เป็นต้น

หลักทั้งสองประการนี้ ทรงบัญญัติและสั่งสอนเพื่อให้เกิดผล
ในทางสร้างภูมิคุ้มกันโรค บำรุงรักษาสุขภาพพลานามัย ไม่ทำให้
สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ โรคภัยจำนวนมากไม่น้อยที่เกี่ยวข้องกับจิตด้วย
จึงทรงสอนให้คนอยู่อย่างมีหลักเป็นที่พึ่งพำนักของใจ คือ

๑. ให้พิจารณาเสียก่อนแล้วใช้สอยปัจจัย ๔

๒. ให้พิจารณาให้ดีเสียก่อนแล้ว ออกถ้อยต่อเรื่องต่างๆ

๓. ให้พิจารณาเสียก่อนแล้ว เว้นสิ่งที่เป็นอันตรายต่อ

สุขภาพ กาย ใจ

๔. ให้พิจารณาเสียก่อนแล้วบรรเทาความรู้สึกที่เป็น
อันตรายต่อสุขภาพจิต เช่น ไม่ปล่อยจิตให้ไปหมกมุ่นครุ่นคิดใน
ทางกามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตกมากเกินไป

๕. ในเมื่อคนเรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา เมื่อเกิดโรคภัย
ไข้เจ็บขึ้นมา พระนั้นเป็นหม่อมเองไม่ได้ แต่ทรงสอนให้ผู้ป่วยวางตน
ให้เหมาะสมเพื่อช่วยให้หายป่วยได้เร็วขึ้น คือ ทำตนให้เป็นผู้ป่วย
ที่พยาบาลง่าย โดยให้มีหลัก ดังนี้

๑. สามารถออกถ้อยต่อความอยากบริโภคของแสลงแก่
โรคได้

๒. บริโภคสิ่งที่ไม่แสลงแก่โรคแต่พอประมาณ

๓. ยินดีปฏิบัติตามคำสั่งของแพทย์ และผู้พยาบาล

๔. บอกอาการของโรคแก่หมอ และผู้พยาบาลตามความจริง

๕. มีจิตใจเข้มแข็งสามารถอดทนต่อทุกขเวทนาได้
ถึงแม้ว่าจะไม่อาจเป็นหมอได้ แต่งานพยาบาลกันและกัน
ในยามป่วยไข้ ทรงกำหนดให้ทำได้ โดยผู้ทำหน้าที่พยาบาลจะต้อง
ประกอบด้วยคุณสมบัติดังนี้ คือ

๑. มีความรอบรู้ฉลาดในประเภทของยา ขนาด และเวลา
ใช้ยา

๒. รู้ว่าอะไรเป็นของแสลงแก่โรคหรือไม่แสลง ให้คนป่วย
บริโภคเฉพาะของที่ไม่แสลงโรค

๓. พยาบาลคนป่วยด้านจิตเมตตา ไม่ต้องการอามิสสิ่ง
ตอบแทนอย่างอื่น

๔. ไม่รังเกียจต่อสิ่งที่สกปรก เช่น อุจจาระ ปัสสาวะ น้ำลาย
เสมหะ น้ำมูก เป็นต้น

๕. รู้จักวิธีปลูกปลอบบำรุงขวัญและกำลังใจคนป่วย

ให้สังเกตว่า ในด้านการป้องกันและบำรุงรักษานั้น พระ-
พุทธศาสนามีคำสอนที่ก้าวหน้ามาก หากมีการนำเอาคำสอนใน
พระพุทธศาสนาไปใช้แล้ว ปัญหาเรื่องอากาศเป็นพิษ แม่น้ำเน่าเสีย
สิ่งสกปรกที่หมักหมมอยู่ในส่วนต่างๆ ของประเทศโดยเฉพาะใน
แหล่งที่เจริญ จนกรุงเทพมหานครกลายเป็นเมืองที่สกปรกติด
อันดับโลกก็จะไม่เกิดขึ้น

การสร้างห้องแถวจนปิดทางลม สวนสาธารณะขาดแคลน
คนไม่ค่อยได้ออกกำลังกายเท่าที่ควร และโรคบางอย่างที่เกิดจาก
สภาพแวดล้อมเป็นพิษ ก็จะผ่อนคลายเป็นไปได้มากทีเดียว

พระพุทธศาสนา ยอมรับและยกย่องคำสอนที่ไม่ใช่ของ
พระพุทธศาสนาหรือไม่ ถ้ามีขอทราบว่ามีในที่ใดบ้าง?
ขอทราบตัวอย่างด้วยคะ?

- พระพุทธศาสนาไม่ใช่รัฐวิสาหกิจนี้ จะได้ผูกขาดอะไรต่อ
มิอะไรไว้มากมาย แต่พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของสังฆกรรมที่
พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ และสังฆกรรมนั้นเป็นของมีอยู่เป็นอยู่แล้ว
ในโลกนี้ พระพุทธเจ้าจึงเป็นเพียงผู้ค้นพบ แล้วนำมาเปิดเผยชี้แจง
แสดงแก่โลก เมื่อสังฆกรรมมีฐานะเป็นเช่นนี้ จึงมีคนเป็นจำนวน
ไม่น้อยที่พบสังฆกรรมในระดับต่าง ๆ อันไม่ถึงกับต้องตรัสรู้ได้ เมื่อ
ลงกันกับหลักสังฆกรรมที่ทรงตรัสรู้ โดยตรงและเป็นผลสืบเนื่อง
มาจากการตรัสรู้ พระพุทธศาสนาก็ยอมรับความจริงเหล่านั้น
ว่าเป็นความจริงในระดับนั้น ๆ ในพระพุทธศาสนาจึงมีทั้งที่เป็น
พุทธภาษิต ไบราณภาษิต อธิสิภาษิต เทเวตาภาษิต พรหมภาษิต
พราหมณ์ภาษิต สวากสาวิกภาษิต เป็นต้น คำสอนเหล่านี้มี
กระจัดกระจายอยู่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ
พระสุตตันตปิฎกกับอรรถกถามีมากที่สุด

จะยกตัวอย่างมาพอเป็นแนวทางในการศึกษาบางข้อตาม
สมควรแก่ขอบข่ายของการตอบปัญหา ดังนี้

๑. ไบราณภาษิตคือของเก่า เช่น “คำสัตย์เป็นคำไม่ตาย,
ไม่ว่าในกาลใดก็ตาม เวรย่อมไม่สงบระงับเพราะการจองเวรแต่จะ
สงบได้เพราะการไม่จองเวรกัน”

๒. **บัณฑิตภาสิต** เช่น “บุคคลพึงสละทรัพย์เพื่อรักษา
อวัยวะพึงสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิตไว้ แต่เมื่ออนุสรณ์ถึงธรรม
คือสัจจะ บุคคลพึงสละทั้งทรัพย์ อวัยวะและแม้ชีวิต เพื่อรักษา
ธรรมไว้, เมตตาเป็นธรรมค้ำจุนโลก, บุคคลพึงรักษาความดีของ
ตนไว้ เหมือนเกลือรักษาความเค็มฉะนั้น”

๓. **พรหมภาสิต** เช่น “ในหมู่ชนผู้รังเกียจกันด้วยชาติ
กษัตริย์เป็นผู้ประเสริฐสุด แต่ท่านผู้สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ
เป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคลเหล่าใด
ได้ถึงซึ่งพระพุทธเจ้าว่าเป็นที่พึงที่ระลึกแล้ว เขาเหล่านั้นจักไม่ไปสู่อ
บายเลย เขาจะกลายเป็นมนุษย์ จักทำกายที่เป็นเทวดาให้สมบูรณ์”

๔. **สาวกภาสิต** เช่น “บุคคลทำสิ่งใดพึงพูดสิ่งนั้น ไม่ทำสิ่งใด
ก็ไม่ควรพูดสิ่งนั้น บัณฑิตย่อมกำหนดรู้คนที่ไม่ทำได้แต่พูด, บุคคล
ทำวันคืนไม่ให้ว่างเปล่าจากประโยชน์ไม่ว่าจะน้อยหรือมากก็ตาม
เพราะวันคืนผ่านบุคคลใดไป ชีวิตของบุคคลนั้นย่อมพร่องจาก
ประโยชน์นั้น, บุคคลควรกล่าววาจาที่น่ารัก อันผู้ฟังยินดีเท่านั้น
เพราะคนดีย่อมไม่ถือคำหยาบของคนเหล่านี้ กล่าวแต่คำไพเราะ
เท่านั้น

๕. **เทวดาภาสิต** เช่น “บุรุษจะเป็นบัณฑิตในที่ทั้งปวงก็หา
ไม่แม้สตรีที่มีปัญญาเฉียบแหลมในที่นั้น ๆ ก็เป็นบัณฑิตได้เหมือน
กัน, เมื่อเขาขอโทษ ถ้าผู้ใดมีความชุนเคืองภายใน หน้าในโทษจะไม่
ยอมรับ ผู้นั้นชื่อว่าหมกแวมไว้

๖. **ศาสนานอกพระพุทธศาสนา** เช่น “คนฉลาดกล่าวว่า
ปัญญาประเสริฐเหมือนพระจันทร์ประเสริฐกว่าดาวทั้งหลาย แม้

ศีล สิริ และธรรมของสัตบุรุษ ย่อมติดตามผู้มีปัญญา, กรรมชั่ว บุคคลไม่ทำเสียเลยดีกว่า เพราะกรรมชั่วย่อมแผดเผาในภายหลัง ได้”

๗. **พราหมณ์ภาสิต** เช่น “ขอเดชะ เขากล่าวว่า ฟ้ำกับดิน ไกลกัน และฝั่งทะเลก็ไกลกัน แต่นักปราชญ์กล่าวว่าธรรมของ สัตบุรุษกับของอสัตบุรุษไกลกันยิ่งกว่านั้น”

๘. **ราชธิดาภาสิต** เช่น “ผู้ใดปรารถนาโภคทรัพย์ อายุ ยศ สุขอันเป็นทิพย์ ผู้นั้นพึงงดเว้นบาปทั้งหลาย แล้วประพฤติธรรมคือ สุจริต ๓ อย่างเถิด”

๙. **ปัจเจกพุทธภาสิต** เช่น “นรชนผู้กำหนดในกาม ยินดี ในกาม หมกมุ่นในกาม ทำบาปทั้งหลายย่อมเข้าถึงทุกคติ”

๑๐. **ภาสิตของความข้าง** เช่น “คนทราวมปัญญาได้ยศดี แล้ว ย่อมประพฤติสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ตน ย่อมปฏิบัติเพื่อ เบียดเบียนตนและคนอื่น”

จากตัวอย่างที่พระพุทธเจ้าทรงยอมรับคำกล่าวอันเป็น สุภาสิตของคนต่าง ๆ นั้นเป็นการแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนา ไม่มีระบบการผูกขาดทางความคิดเห็น และความคิดเห็นที่ถูกต้อง ในระดับต่าง ๆ นั้นบัณฑิตทั้งหลายสามารถคิดได้ พุดได้ และเป็น ความจริงในระดับนั้น ๆ จริง ๆ

จุดเด่นที่ควรพิจารณาและไม่อาจมองข้ามไปได้คือ การที่ พระพุทธศาสนายอมรับนับถือคำกล่าวที่เป็นสุภาสิตของคนต่าง ๆ นั้น เป็นการส่องให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงประกอบด้วย

พระปัญญาคุณ คือทรงรอบรู้สังขารทั้งหลายทั้งที่ทรงตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง และเป็นวาทีของนักปราชญ์เหล่าอื่นอย่างกว้างขวาง จนไม่อาจหยั่งได้จริง ๆ

พระบริสุทธิคุณ คือทรงมีพระทัยบริสุทธิ์ปราศจากอาสวะกิเลสจริง ๆ ไม่มีกิเลสเป็นเหตุยกตนข่มคนอื่น หรือปกปิดคุณความดีของคนอื่น ยิ่งไปกว่านั้นยังทรงยกย่องท่านเหล่านั้นไว้ในที่ต่าง ๆ ให้ปรากฏด้วย

พระมหากรุณาคุณ ทรงกอบปรีย์ด้วยพระมหากรุณาดุจดั่งมหารณพ มุ่งให้คนได้ประสบความจริงในระดับต่าง ๆ เพื่อให้เขาได้รับความสุขตามสมควรแก่การปฏิบัติ

๒๓.

พระพุทธศาสนายอมรับว่า การระลึกชาติได้
เป็นความจริงหรือไม่?

- อันที่จริงการใช้คำว่ายอมรับหรือไม่ยอมรับนั้น ส่วนมากเราจะใช้ในกรณีของเรื่อง หรือสิ่งที่ไม่อาจกำหนดแน่นอนลงไปว่าดีหรือไม่ดี เมื่อมีคนกลุ่มหนึ่งยอมรับก็ดีสำหรับคนกลุ่มนั้นแต่อีกกลุ่มหนึ่งอาจเห็นว่าไม่ดีก็ได้ เพราะเขาไม่ยอมรับข้อนี้ พึงดูตัวอย่างระบบการปกครองของประเทศต่าง ๆ ในโลก ซึ่งการกระทำที่จัดเป็นวิกรรรมในประเทศหนึ่ง อาจกลายเป็นกบฏทรยศในประเทศหนึ่งก็ได้

หลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้น เป็นเรื่องของอาการกล่าวความจริง ตามที่เป็นจริงอย่างไรก็แสดงไปอย่างนั้น ใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อ ยอมรับหรือไม่ยอมรับ ก็ไม่ทำให้ความมีอยู่หรือความไม่มีของสิ่งนั้นกระทบกระเทือนแต่ประการใด

การระลึกชาติได้ จัดเป็นญาณหรืออภิญญาประการหนึ่ง ซึ่งเป็นความจริงอย่างแท้จริง ที่ผู้ได้ญาณอภิญญาทุกคนจะประจักษ์ได้ด้วยตนเอง สำหรับคนที่ไม่ได้ปฏิบัติไปถึงระดับนั้นจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ตาม หาได้กระทบกระเทือนต่อการระลึกชาติได้ของท่านผู้ได้ญาณอภิญญาแต่ประการใดไม่ แต่ในระดับที่ลดหลั่นลงมา การระลึกชาติได้เป็นเรื่องที่พิสูจน์ได้ โดยอาศัยหลักการสืบสวน ทดสอบ เทียบเคียงหลักฐานยืนยัน อันเป็นกรรมวิธีการวิทยาศาสตร์ ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.เอียน สตีเวนสัน แห่งอเมริกา กำลังทำอยู่ในปัจจุบัน มีตัวอย่างบุคคลที่พิสูจน์ได้จริงกว่า ๒๐๐ รายทั่วโลก การระลึกชาติได้ที่พระพุทธศาสนาแสดงไว้เท่าที่พบมามีเป็นระดับๆ ดังนี้

๑. ระลึกได้ด้วยบุญในอดีต ส่วนมากจะระลึกได้ไม่เกิน ๒ ชาติ

๒. ระลึกได้ด้วยอำนาจอภิญญา ของนักบวชนอกพระพุทธศาสนา

๓. ระลึกได้ด้วยกำลังแห่งญาณ อภิญญาของพระอริยสาวก จนถึงพระพุทธเจ้า แต่ถึงแม้ท่านจะเป็นพระอริยสาวกเหมือนกัน แต่ขอบข่ายแห่งญาณอภิญญาไม่เท่ากัน

พระพุทธศาสนา ใช้ควบคู่กันกับวิทยาศาสตร์ทั่วไป
ได้หรือไม่ ขอทราบเหตุผลด้วยครับ?

- ได้ซี ทำไมจะไม่ได้เล่า โดยเฉพาะในด้านหลักการและวิธีการ พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ตรงกัน คือ วิทยาศาสตร์ แปลว่า ความรู้ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า ความรู้ธรรมต้องได้มาโดยการวิเคราะห์ ทดลองและหาเหตุผล อันเป็นหลักการและวิธีการเดียวกันกับวิทยาศาสตร์ จนนักปราชญ์ทางตะวันตกยกย่องว่า

“วิชาวิทยาศาสตร์ทางโลก เป็นวิทยาศาสตร์ฝ่ายวัตถุ ส่วนพระพุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ทางวิญญาณหรือจิตใจ”

แต่อย่าไปเข้าใจว่าต้องเหมือนกันทุกอย่างนะ เพราะบางอย่างขนานกันทีเดียว แต่ที่ไม่ควรลืมและตรงตามคำถามนี้คือ การได้มาซึ่งความรู้ทางวิทยาศาสตร์ การใช้ผลิตผลทางวิทยาศาสตร์ การสร้างผลิตกรรมทางวิทยาศาสตร์ จะต้องอิงอาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนามากที่สุด งานยิ่งประณีตมากจะต้องใช้หลักธรรมมาก และหลักธรรมที่ขาดมิได้เลย คือ **“สติ กับ ปัญญา”** ส่วนในขั้นการศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์นั้น ปัญญาจะต้องมีลักษณะเป็น**ธัมมวิจย** คือการวิเคราะห์วิจยสิ่งนั้น ๆ โดยอาศัยอิทธิบาท ๔ ประการคือ

ฉันทะ คือความพอใจงานค้นคว้านั้นสูงมากพอ

วิริยะ มีความเพียรพยายามด้วยความเชื่อมั่นและความ
พอใจ

จิตตะ เอาใจใส่สนใจทุ่มเทชีวิตลงไปในงานนั้น ๆ

วิมังสา ตริตรองพิจารณาหาเหตุผลในเรื่องนั้นทุกแง่มุม
องค์ธรรมเหล่านี้ ต้องใช้เช่นเดียวกันทั้งทางพระพุทธศาสนา
และวิทยาศาสตร์ รวมทั้งการงานด้านอื่น ๆ แต่ผลงานบางอย่าง
ทางวิทยาศาสตร์ ตรงกันข้ามกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา
อย่างแรง เช่น การผลิตอาวุธเพื่อทำลายกัน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ใคร่ขอกระซิบนักวิทยาศาสตร์ ที่มีความรู้สึก
ว่าวิทยาศาสตร์วิเศษนักให้ทราบว่า “นักศาสนาและนักวิทยาศาสตร์
ที่แท้จริงนั้น จะไม่มียืนยันหรือปฏิเสธเรื่องอะไรก็ตาม ที่ยังมีได้
มีการวิเคราะห์ทดลอง หาเหตุผล ตามหลักการและวิธีการของ
ตนก่อน”

๒๕.

พระพุทธศาสนาเชื่อว่าโลกหน้ามีจริงหรือไม่
มีหลักฐานอย่างไรบ้าง?

- นี่ก็อีกนะแหละ คือไม่ขึ้นอยู่กับเชื่อหรือไม่เชื่อ แต่ขึ้นอยู่กับมีหรือไม่มี เมื่อมีก็บอกว่ามี เมื่อไม่มีก็บอกว่าไม่มี ในกรณีของ
สิ่งที่มีอยู่เป็นอยู่นั้น ใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ตาม หาได้เปลี่ยนแปลง
ฐานะของสิ่งเหล่านั้น ให้เป็นไปตามความเชื่อหรือไม่เชื่อของใคร ๆ
ในโลกไม่

เรื่องโลกหน้า ชาตินี้ เป็นเรื่องของความมียุติตามเหตุ
ปัจจัยของโลกนั้น ๆ พระพุทธเจ้าทรงรู้เรื่องโลกเหล่านี้ด้วยพระ
ญาณ ๒ ประการคือ

๑. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ พระญาณที่ทำให้พระองค์
ทรงระลึกชาติก่อน ๆ ได้

๒. จุตูปปาตญาณ หรือ ทิพพจักขุญาณ พระญาณที่
ทำให้พระองค์ทรงเห็นการเกิด การตาย และความแตกต่างกัน
แห่งสรรพสัตว์ว่า เป็นเพราะกรรมอะไร

แต่ที่ทรงแสดงไว้นั้น ไม่ทรงใช้คำว่า “โลกหน้า” แต่ทรงใช้
คำว่า **ปรโลก** โลกอื่น คู่กับ **อิถโลก** แปลว่า โลกนี้ ในที่นี้จึงต้อง
ถือว่า โลกหน้าที่ถามมานั้นหมายเอาโลกอื่นนั่นเอง เพื่อจะได้นำ
หลักฐานมาเป็นเครื่องพิจารณาในความหมายที่พระพุทธเจ้าทรง
ใช้ว่าโลกอื่น

ข้อนี้มีหลักฐานมากเป็นพิเศษ ให้สังยุตตนิคายบางสังยุต
พูดเรื่องนี้โดยเฉพาะ แต่พูดในแง่ต่าง ๆ เพื่อทรงกระตุ้นให้ผู้ฟัง
เกิดความเบื่อหน่าย คลายกำหนดในสังขาร เช่น

ทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ณ พระเชตวัน ความว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สงสารมีที่สุดอันบุคคลตามรู้ไม่ได้ เบื้องต้น
แห่งสัตว์โลกทั้งหลายมีวิชชาปิดบังไว้ ผู้มีตณหาเป็นเครื่องเกาะ
เกี่ยว ต้องท่องเที่ยวไปอยู่ไม่ปรากฏเบื้องต้นที่สุด ทรงอุปมาว่า
เมื่อคนขว้างก้อนไม้ขึ้นไปบนอากาศ ไม้้นั้นบางครั้งก็เอาปลาย
ลง บางคราวก็เอาตรงกลางลง บางครั้งก็เอาข้างต้นลง สัตว์ทั้ง

หลายที่มีอวิชชาปกปิดไว้ มีเครื่องเกาะเกี่ยว คือ ตัณหา เมื่อ
ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ประเดี๋ยวจากโลกนี้ไปสู่อีกโลกอื่น ประเดี๋ยวจาก
โลกอื่นมาสู่อีกโลกนี้เช่นเดียวกันฉันนั้น”

ข้อนี้เป็นเพราะเหตุอะไร

เพราะเหตุว่าสงสารนี้มีที่สุดอันคนไม่อาจรู้ได้

นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปดำรัสเป็นอันมาก ที่ทรงแสดงถึง
สิ่งที่เป็นอิทธิพล ในการกำหนดความสุขทุกข์ในโลกหน้าไว้เป็น
อันมาก เช่น

- ผู้ทำบุญแล้วย่อมนิบัติในโลกนี้ ละไปแล้วย่อมนิบัติ
ชื่อว่าย่อมนิบัติในโลกทั้งสอง เขาย่อมนิบัติว่าเราทำบุญไว้แล้ว
ไปสู่สุคติย่อมนิบัติยิ่งขึ้น

- ผู้ทำบาปย่อมนิบัติในโลกนี้ ละไปแล้วก็เศร้าโศก
ชื่อว่าเศร้าโศกในโลกทั้งสอง เขาเห็นกรรมอันเศร้าหมองของ
ตน จึงเศร้าโศกและเดือดร้อน

- บุญนำสุขมาให้ในเวลาสิ้นชีวิต, บุญเป็นที่พึงของสัตว์
ในโลกหน้า

เนื่องจากปัญหาในทำนองนี้ถามมามาก และถามกันทุก
แห่ง จนคนบางพวกถือว่าเป็นปัญหาโลกแตก ที่จริงไม่ใช่โลกแตก
หรือ เพราะพระพุทธรูปเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายทรงรู้และรู้
เรื่องเหล่านั้นตาม “ญาณ อภิญญา วิชชา” อันผ่านการปฏิบัติ
อย่างมีขั้นตอมาตามลำดับ แต่คนบางพวกต้องการจะโตแล้ว
เรียนลัดดีกว่า ถ้าเรียนก็พอทำเนา แต่มีบางครั้งไม่ทราบว่าจะอะไร

ด้วยซ้ำไป กลับปฏิเสธหมดเลย ทั้งนรก สวรรค์ โลกอื่นชาติหน้า ชาติก่อน เป็นเหมือนหม้ออธิบายลักษณะของจุลินทรีย์บางอย่าง ที่ท่านได้เห็นจากกล้องจุลทรรศน์ เราไม่ยอมดูด้วยกล้องอย่าง ท่านใช้ตาธรรมดานี้เองดู พอไม่เห็นก็ปฏิเสธไปเลย การคิดและ ตัดสินเรื่องเหล่านี้ด้วยสามัญสำนึกของตน และตัดสินปฏิเสธไป เลยนั้น จึงไม่ใช่ปัญหาโลกแตก แต่สมองจะระเบิดเอา เพราะเป็น เรื่องที่ไม่อาจรู้ด้วยการคิด อย่างไรก็ตามในเรื่องนี้ ขอให้มึญดยืน อยู่ที่ “การทำความดี” เป็นหลักไว้ อย่างไร ๆ ก็จะได้ความอุ่นใจ ๔ ประการ ตามที่ทรงแสดงไว้ในกาลามสูตร คือ

๑. หากว่าโลกหน้ามีอยู่ วิบากแห่งกรรมดีและกรรมชั่ว มีอยู่ ข้อนี้เป็นฐานะที่จะเป็นไปได้ ที่หลังจากตายไปแล้วเราจะ บังเกิดในสุคติโลกสวรรค์

๒. ถ้าโลกหน้าไม่มี และวิบากแห่งกรรมดีและชั่วก็ไม่มี ในปัจจุบันนี้เราก็รักษาตัวให้มีสุข เป็นคนไม่มีเวรไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนใคร ไม่มีทุกข์ มีแต่ความสุข

๓. ถ้าบาปที่บุคคลทำ เชื่อว่าเป็นการกระทำ แต่เราไม่ได้ คิดบาปต่อใคร ๆ ใจนความทุกข์จะเกิดขึ้นแก่เราผู้ไม่ได้ทำบาปแล้ว

๔. ถ้าบาปที่บุคคลทำ ไม่เชื่อว่าเป็นการกระทำ เรา พิจารณาเห็นความบริสุทธิ์ทั้งสองทาง คือ ไม่ว่าบาปจะมีผลหรือ ไม่มีผล เป็นบาปหรือไม่เป็นบาปก็ตาม บาปนั้นเราก็ไม่ได้ทำ

ปัญหาอาชญากรรม ที่สร้างความอกสั่นขวัญแขวนในสังคม ปัจจุบันทุกรูปแบบ หากว่าคนในสังคมยอมรับนับถือ “กฎแห่ง

กรรม การเวียนว่ายตายเกิด โลกหน้า” จะลดลงเองโดยอัตโนมัติ เพราะคนเราจะมีควมรับผิดชอบในการกระทำของตนสูงขึ้น เพราะนอกจากต้องรับผิดชอบต่อผลกรรมในปัจจุบันแล้ว มีความรู้สึกว่าผลเหล่านั้นจะเกิดขึ้นแก่ตนอีกในอนาคตช่วยให้มีแรงหนุนสองชั้น แต่เมื่อไม่อาจยอมรับในเรื่องโลกหน้าได้ ขอเพียงแต่ยึดมั่น อยู่ในการทำความดีเถิด อย่างน้อยจะได้รับความอุ่นใจในปัจจุบัน ทั้ง ๔ ประการดังกล่าวนี้ และความอุ่นใจทั้ง ๔ ประการนี้ สามารถพิสูจน์ตนเองได้ตลอดเวลา ขอเพียงแต่มีการสังเกตพิจารณาด้วย เหตุผลเท่านั้น

๒๖.

พระพุทธศาสนา มีผลต่อการเป็นผู้นำอย่างไรบ้าง
ขอฟังอธิบาย พร้อมด้วยหลักฐานและเหตุผล
ที่อาจถือเป็นแนวทางการปฏิบัติได้?

- พระพุทธศาสนามีผลต่อการเป็นผู้นำมากที่สุดทีเดียว พระพุทธเจ้าเองทรงดำรงฐานะของพระธรรมราชา ทรงเป็นผู้นำในการประพฤติปฏิบัติความดีทุกระดับ จนได้นามว่าทรงเป็นศาสดาแห่งเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย

คำว่า สตุถา ที่เราแปลกันว่าครู ศาสดา ผู้สั่งสอนนั้นท่านยังแก้เป็น สตุถวาห ที่แปลว่า ผู้นำหมู่ ในกรณีที่ศาสนาแปลว่า คำสั่ง การปกครอง พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้นำในกรณีที่ทรงบำเพ็ญพุทธัตถจริยา คือ ทรงทำหน้าที่ของพระพุทธเจ้า ถ้ามี

การนำเอาหลักนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการของพระพุทธเจ้ามาใช้ได้เต็มรูปแบบแล้ว ความสงบสุข ความมีระเบียบวินัย จนถึงสันติสุข จะเกิดขึ้นได้มากทีเดียว แต่ในที่นี้จะกล่าวหลักของผู้ผู้นำในระดับต่าง ๆ จากจุดเล็กคือ ครอบครัวถึงประเทศชาติมาเป็นตัวอย่าง

จุดเด่นที่ควรสนใจคือ พระพุทธศาสนาถือหลักว่าความเป็นผู้นำที่ดีที่สุดคือ เป็นผู้นำทางความประพฤติ ตามหลักที่คนไทยเรายึดถือกันว่า “คนต้องนำ สัตว์ต้องต้อน” นั่นเอง พระพุทธศาสนาเปรียบมวลชนเหมือนโคว่ายน้าข้ามฟาก หากว่าจ่าฝูงว่ายตรง โคลูกฝูงก็ว่ายตรงตาม หากจ่าฝูงว่ายคด ลูกฝูงจะว่ายคดตามด้วย ฉะนั้น ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน หากผู้เป็นหัวหน้าประพฤติธรรม ผู้ใต้ปกครองก็ประพฤติธรรมด้วย แต่ถ้าหัวหน้าหรือผู้นำไม่ตั้งอยู่ในธรรม ผู้ใต้ปกครองก็ไม่ประพฤติธรรมตามด้วย อย่างที่เราพูดกันว่า “สมภารไม่ดีหลวงชีก็สกปรก” นั่นแหละ

หลักอันเป็นพื้นฐานอย่างสำคัญของผู้ผู้นำทุกระดับ คือ

๑. เมตตา มีความรักความปรารถนาดีต่อคนทุกคน

๒. กรุณา มีความสงสารพร้อมที่จะช่วยเหลือเมื่อคนอื่นประสบทุกข์

๓. มุทิตา สามารถทำใจให้ยินดีในการได้ดีของคนอื่นได้

๔. อุเบกขา ในกรณีที่เป็นปัญหาอันไม่อาจแก้ไขได้ ต้องทำใจให้ยอมรับกฎแห่งกรรมได้ เพื่อไม่ให้เกิดความลำเอียงเพราะรักใคร่กัน เพราะไม่ชอบกัน เพราะกลัว และเพราะหลงซึ่งอคติ ทั้ง ๔ ประการนี้เป็นอันตรายของความเป็นผู้นำอย่างมาก

ผู้นำในระดับที่สูงขึ้นไป คือมีผู้อยู่ใต้ปกครองมาก จำเป็นต้องมีหลักในการปกครองตนและปกครองคนอื่น โดยหลักธรรมต่อไปนี้ คือ

“การให้ทาน รักษาศีล บริจาคทรัพย์ ซื่อตรง อ่อนโยน มีความเพียรอย่างมาก ไม่โกรธง่าย ไม่เบียดเบียนใคร มีความอดทน ไม่ประพฤติให้ผิดจารีตประเพณี ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ”

ในการบริหารบุคคลและบริหารงานนั้น ผู้นำระดับบริหารบ้านเมือง ต้องมีหลักในการทำงาน ดังนี้

- **สังสเมธะ** มีความฉลาดรอบรู้ในการส่งเสริมสนับสนุน การเกษตรกรรม กสิกรรม การลงทุน และพัฒนาอาชีพในด้านต่าง ๆ

- **ปุริสเมธะ** ฉลาดในการเลือกคนทำงาน บรรจุกคนเข้าทำงานให้เหมาะสมแก่ความรู้ความสามารถของเขา ไม่มีการเล่นพวกเขาพวกเรา แต่ถือเอาความรู้ความสามารถเป็นเกณฑ์ในการเลือกคนเข้าทำงานและมอบหมายให้รับผิดชอบงาน

- **สัมมาปาสะ** การใช้หลักสังคมสงเคราะห์ อันเป็นเหมือน บ่วงคล้องน้ำใจคน ในกรณีที่เป็นคนชรา ประสพภัยอนาถา และให้คนยากจนกู้เงินไปทำการเกษตรกรรม กสิกรรม เป็นต้น โดยมีวาระว่างจากการเรียกเก็บดอกเบี้ยในช่วงต้น ๓ ปี

- **วาชเปยยะ** ได้แก่การชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจในเหตุผลต่าง ๆ ด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวานเป็นความจริงและมีประโยชน์

ตามสมควรแก่กาลนั้น ๆ เป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้ปกครองและผู้อยู่ภายใต้การปกครอง

- **นิรัคคพะ** หมายถึงผลที่ผู้ปกครองได้ยึดหลักดังกล่าวในการปกครองแล้ว เป็นเหตุให้เกิดการอยู่ดีกินดีขึ้นในประเทศ ความมั่งคั่งมั่นคงทางเศรษฐกิจก็จะติดตามมา ปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ ก็จะลดลง ประชาชนมีความอยู่เย็นเป็นสุขบันเทิงใจเป็นอยู่อย่างที่ดีกล่าวว่า ประตุเรือนไม่ต้องใส่กุญแจก็ได้

นอกจากนี้พระพุทธศาสนายังได้แสดงหลักที่หัวหน้าหน่วยงานต่าง ๆ ข้าราชการ พ่อค้า จะต้องมิได้ และเมื่อมิได้แล้วจะประสบความสำเร็จก้าวหน้าในงานอาชีพของตน เช่น

- **หัวหน้าหรือผู้นำทุกระดับต้องมี** “ความอดทน ความระมัดระวัง ความขยันหมั่นเพียร ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตากรุณาเอ็นดูหมั่นตรวจตราติดตามงานและบุคคล”

- **ข้าราชการต้องมี** “ความรอบรู้ ไหวพริบ ปฏิภาณ ฉลาดในการจัดงาน รู้จักกาลสมัย และมีความหมั่นขยันในการทำงาน ไม่ประมาทมีปัญญาประจักษ์ชัดในเรื่องนั้น ๆ จัดการงานได้เรียบร้อย”

- **คุณสมบัติของพ่อค้า** เช่น “มีตาดีคือ มีสายตากว้างไกล รู้ภาวะตลาดความต้องการ เป็นต้น จัดการงานได้เหมาะสมจะมีคนที่อาจพึ่งพาอาศัยในด้านต่าง ๆ ได้”

พระพุทธศาสนาเสื่อมจริงหรือไม่ เพราะเหตุไรจึงเสื่อม?

- พระพุทธศาสนาเป็นสังฆารชชนิดหนึ่ง เมื่อเป็นสังฆารก็ตั้ง
ไม่เที่ยงเป็นธรรมดา ความเสื่อมและความเจริญของสังฆารทั้ง
หลาย ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยฉับไฉน ความเสื่อมของพระพุทธศาสนา
ก็อาศัยเหตุปัจจัยฉับไฉนนั้น ซึ่งเราอาจสรุปเหตุปัจจัยที่ทำให้พระพุทธ
ศาสนาเสื่อม จากหลักฐานที่เป็นพระพุทธรวณะและหลักฐานทาง
ประวัติศาสตร์ ก็จะพบสาเหตุสำคัญ ๒ ประการ คือ

๑. สาเหตุจากภายใน คือพุทธบริษัท ๔ อันได้แก่ ภิกษุ
ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ละเว้นไม่ทำหน้าที่ของตน หรือทำแต่
ทำงานที่ไม่มีส่วนสนับสนุนพระพุทธศาสนามากพอ ข้อนี้ทรงแสดง
ไว้มากถึงเรื่องความเลอะเลือน ความเสื่อมแห่งพระสังฆธรรม เช่น

“พุทธบริษัทไม่ฟังธรรม ไม่เล่าเรียนธรรม ไม่จำทรงธรรม
ไม่เข้าไปเพ่งอรรถแห่งธรรมโดยเคารพ รู้อรรถรู้ธรรมแล้ว ไม่
ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม”

“พุทธบริษัทไม่เคารพยำเกรงในพระศาสดา พระธรรม
พระสงฆ์ ในไตรสิกขา และขาดการเคารพนับถือต่อกันและกัน”

“พุทธบริษัทในพระศาสนานี้ ไม่เล่าเรียนนวัคคสัตตสุตตสาสน์
โดยพิสดาร ไม่แสดงธรรมตามที่ตนฟังมาเรียนมา ไม่สอนธรรม
ตามที่ตนเรียนมาฟังมา ไม่สาธยายธรรมตามที่ตนเรียนมาฟังมา
ไม่ไตร่ตรองด้วยความคิด ไม่พิจารณาธรรมตามที่ตนศึกษา”

“ศึกษาเล่าเรียนธรรมกันผิด ๆ จากพระพุทธรศาสนา ในด้าน ลำดับ บท พยัญชนะ ความหมาย, ทำตนเป็นคนว่ายากสอนยาก ขาดความอดทน ไม่รับคำพร่ำสอนด้วยความเคารพ ภิกษุที่มีความรอบรู้ไม่ทำหน้าที่บอกกล่าวธรรมแก่คนอื่น, ภิกษุที่เป็นพระเถระ เป็นผู้มักมาก ประพฤติย่อหย่อน ทอดธุระในความสงบ ไม่ปรารถนาความเพียร เพื่อให้ถึงธรรมที่ยังไม่ถึง บรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ”

เหล่านี้ถือว่าเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้พระศาสนาเสื่อม อันเกิดจากภายใน คือการกระทำของพุทธบริษัทเอง แต่เราไม่ควรลืมว่า ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์นั้น พระพุทธรศาสนาในประเทศต่าง ๆ ที่เสื่อมไปจากประเทศต่าง ๆ นั้น

เกิดจากลัทธิการเมือง การทำลายของศาสนาอื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้ สิ่งที่เป็นอันตรายต่อศาสนาต่าง ๆ คือลัทธิการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์ต่อพระพุทธรศาสนา ซึ่งเราอาจดูตัวอย่างในประเทศต่าง ๆ ได้ในปัจจุบันนี้”

๒๘.

พระพุทธรศาสนาทำให้คนเราด้อยพัฒนาจริงหรือ
ทำให้คนขี้เกียจหรือ ทำไมคนเราจึงพูดเช่นนั้น?

- ใครจะพูดอย่างไร เป็นเรื่องของคนมีปากแล้วอยากพูด บางครั้งไม่รู้ว่าเรื่องที่ตนกำลังพูดเป็นเรื่องอะไรด้วยซ้ำไป คนจำพวกนี้ถึงแม้ว่าปากจะมีชิป ก็คงจะไม่รูดชิปหรอก ท่านจึงบอกว่า

ใครมีปากอยากพูดก็พูดไป
เรื่องอะไรก็ช่างอย่าฟังชาน
เราอย่าตอ่ก่อก้าวให้รำวราน
ความรำคาญก็จะหายสบายใจ

ในสมัยพุทธกาล คำกล่าวในลักษณะกล่าวหาใส่ใคร บิดเบือนมีมาก จนพระพุทธเจ้าทรงประทานหลักในการวางตน ต่อคำกล่าวหาเหล่านั้นไว้ว่า

๑. เมื่อเขากล่าวตำหนิติเตียนพระรัตนตรัย อย่าโกรธ อย่างน้อยยกน้อยใจอะไร

๒. เมื่อเขากล่าวชมก็อย่ากระหึ่มยินดี หรือชื่นชม

ในกรณีของการกล่าวไม่ตรงตามความเป็นจริง หากอาจ ชี้แจงให้เขาเข้าใจได้ ก็ให้ชี้แจงไปตามควร แต่ถ้าเป็นคำเพื่อเจ้อ หลอกลวงใส่ร้าย การกระทำที่ขาดความรับผิดชอบของคนอื่น ไม่ต้องไปใส่ใจ แต่ให้สนใจถึงสิ่งอันเป็นภาระหน้าที่ของตนอันได้ ทำแล้วหรือไม่ได้ทำ

จากคำถามข้างต้นนั้น แสดงว่าผู้ถามสงสัยในคำกล่าวของ คนอื่น ไม่ได้กล่าวจากความรู้สึกนึกคิดของตนเอง เป็นคำถามที่ ควรแก่การชี้แจง ดังนี้

๑. ด้อยพัฒนาคืออะไร? คำว่าด้อยพัฒนาคือ ขาดความ เจริญในด้านต่าง ๆ หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาส่งเสริมให้ คนด้อยพัฒนาหรือ ข้อนี้คนที่พิจารณาหลักธรรมตามความเป็น จริงจะพบว่า พระพุทธศาสนาคือระบบการพัฒนาเพื่อยกระดับ

ความเป็นอยู่ของตนให้สูงขึ้น ประณีตขึ้น พัฒนาคนให้กลายเป็น
มนุษย์ พัฒนามนุษย์ให้กลายเป็นกัลยาณชน พัฒนากัลยาณชน
ให้เป็นพระอริยเจ้าในชั้นต่าง ๆ โดยเร่งรัดพัฒนาการใช้กาย วาจา
ใจ ของคนให้สร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและคนอื่น
จนเข้าถึงสันติภาพ อันถาวรอย่างที่เราเรียกร้องต้องการกัน

๒. พระพุทธศาสนาทำให้คนขี้เกียจหรือ? ก็เปล่าอีก แต่
คนนับถือพระพุทธศาสนาหรือศาสนาอะไรก็ตาม แต่ชื่อ คือเป็น
ชาวพุทธแต่ในนาม ก็พร้อมที่จะเป็นคนเกียจคร้านได้ตลอดเวลา
ความเกียจคร้านจึงเป็น “สันดานอันขูดยากกว่าสันดอนของคน
บางจำพวก” แต่พระพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาแห่งความเพียร
พยายาม การจะได้อะไรก็ตามในพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นการ
ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า การจะบรรลุประโยชน์สูงสุดในชีวิตของคนใน
ระดับต่าง ๆ ต้องอาศัยความเพียรพยายามทั้งนั้น พระพุทธศาสนา
ถือว่า ความเกียจคร้านเป็นอบายมุขคือทางเสื่อมที่ทำให้คนตกต่ำ
อยู่ตลอดเวลา เพราะมัวอ้างหนาว ร้อน หิว กระจาย เข้า สาย
บ้าย เย็น แล้วไม่ทำงาน ทรงเน้นให้คนตระหนักถึงเวลาที่ต้องใช้
ไป ด้วยความเพียรพยายามไว้เป็นอันมาก ทั้งในด้านการดำรง
ชีวิตประจำวันเพื่อสร้างหลักฐานให้แก่ตนเองและครอบครัว จน
ถึงเพื่อพัฒนาชีวิตยกระดับจิตของตนให้สูงขึ้น จนบรรลุเป้าหมาย
ในทางพระพุทธศาสนาและถือว่าการเห็นแก่ตนเองมากเกินไป เป็น
การทำชีวิตให้เป็นหมันคือไร้ค่า ในชั้นของการบำเพ็ญเพียรทาง
จิต กำหนดให้พักผ่อนเพียงคืนละ ๔ ชั่วโมงเท่านั้น ในหลักที่ทรง

แสดงไว้ว่าเป็นคำสอนของพระองค์หรือไม่ ข้อหนึ่งว่า

“คำสอนใดที่มีลักษณะเกียจคร้าน ไม่ใช่เพื่อปรารถนาความเพียรพยายาม ให้ทราบว่านั่นไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย ไม่ใช่คำสอนในพระศาสนา นี้ แต่คำสอนในศาสนานี้จะต้องไม่มีลักษณะส่งเสริมให้เกิดความเกียจคร้าน แต่เน้นหนักให้มีการปรารถนาความเพียร ทั้งทางกายและทางจิต”

คนที่พูดอย่างคำถามที่ว่านั้น ขอให้หาคำสอนในพระพุทธศาสนา มาสักข้อเถิด ที่ว่าพระพุทธศาสนาสอนให้เกียจคร้านนั้นมีที่ไหน ใจความว่าอย่างไร ไม่ใช่เขาเจาะปากมาให้พูดแล้วพูดเรื่อย ๆ ไป โดยไม่มีความรับผิดชอบอย่างนี้ คำพูดแบบนี้แหละที่เขาเรียกว่า “สำรอกเพื่อเจ้อหรือพูดพล่อย ๆ”

๒๙.

ท่านคิดว่าพระพุทธศาสนา จะช่วยจรรโลงความสุข
เย็นให้แก่ปวงชน และประเทศชาติได้หรือไม่?

- พูดเป็นเล่นไป เรื่องอะไรจะต้องมาคิดเอาเล่า ข้อเท็จจริงในทางประวัติศาสตร์เป็นประจักษ์พยาน พิสูจน์ความจริงข้อนี้ดีอยู่แล้ว ลองพลิกประวัติศาสตร์ชาติไทย หรืออินเดียก็ได้ เราจะพบความจริงว่า ยุคที่ชาติบ้านเมืองมีความสุขที่สุดในชาตินั้น ๆ คือยุคที่พระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับนับถือและปฏิบัติกันแพร่หลาย อินเดียทั้งพระพุทธศาสนาพร้อมกับการสูญเสียดเอกราชให้แก่กษัตริย์อิสลาม ลังกาเกิดความเดือดร้อนแตกแยก

ในยุคที่ปอร์ตุเกสเข้ามา มีอิทธิพลครอบครองลังกา ก่อนลังกาจะ
ได้เอกสารจากอังกฤษนั้น พระพุทธศาสนาได้ฟื้นตัวขึ้นมาก่อนนะ
ประเทศไทยเราก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือยุคทองทางศีลธรรม
เช่น สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระมหาธรรมราชาลิไท
พระเจ้าบรมไตรโลกนาถ จนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงตอน
กลาง เป็นยุคที่คนสนใจในธรรมสูง ตั้งแต่พระเจ้าแผ่นดินลงมา
ความสงบสุขก็เกิดขึ้น ความเจริญในด้านต่าง ๆ ก็ติดตามมา

ปัจจุบันนี้เป็นอย่างไรบ้าง?

คนไทยพยายามเลียนแบบฝรั่งกันทุกอย่าง ผู้นำทางสังคม
แทนที่จะออกจากวัดอย่างสมัยก่อนกลับสำเร็จมาจากเมืองนอก
มองเห็นศาสนาของตนเป็นของล้าสมัย เซย ชอบอ้างวาตะของ
นักปราชญ์ฝรั่งซึ่งเป็นเพียงทฤษฎีเท่านั้น ไม่ได้ผ่านการปฏิบัติ
ทดสอบ โดยเฉพาะอย่างปรัชญา พอกลับมาจากเมืองนอกก็มา
ตั้งคำถามแบบเซย ๆ อย่างที่ถามมานั้น คนไทยที่สำนึกถึงความ
ดีงามของชาติ ศาสนาแห่งตน โดยผ่านการศึกษาค้นคว้าพอสมควร
เท่านั้น จะไม่ถามคำถามเซย ๆ แบบนี้หรอก

จรรโลง เป็นกริยา แปลว่า **จุง, พยุงไว้ไม่ให้เซ, ไม่ให้
ล้มลง**

ซึ่งจากคำแปลเหล่านี้ เป็นเครื่องยืนยันว่าเป็นงานที่พระ
พุทธศาสนา และศาสนาต่าง ๆ ได้กระทำกันมานานแล้ว พระ
พุทธเจ้านั้นได้รับการยอมรับว่า ทรงทำงานที่เป็นประโยชน์แก่อกุศล
และความสุขแก่โลก ด้วยการทรง

ชี้อาชีพทางบรรพชาทุกข์ และชี้อายุเกษมศานต์
 ชี้อาชีพทางพระนฤพาน อันพ้นโศกวิโยคภัย...
 กำจัดน้ำใจหยาบ สันดานบาปแห่งชายหญิง
 สัตว์โลกได้พึงพิง มละบาปบำเพ็ญบุญ...

สิ่งที่เป็นปัญหาที่สร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันและเป็นปัญหาถาวรทุกยุคทุกสมัยนั้น หากเราได้นำเอาหลักการและวิธีการในพระพุทธศาสนาเข้าไปใช้ จนได้รับการนับถือและปฏิบัติตามกันอย่างกว้างขวางแล้ว สามารถบรรเทาและแก้ปัญหานั้นได้มากทีเดียว เช่น

๑. ปัญหาทางเศรษฐกิจ คนขาดความสุขจากการมีทรัพย์สิน การใช้จ่ายทรัพย์สิน ต้องเป็นหนี้เป็นสินกันมาก จนถึงกับต้องทำงานทุจริตผิดกฎหมาย เพิ่มความเดือดร้อนให้มากขึ้นนั้น หากคนเราได้ยึดหลักอันเป็นหัวใจของเศรษฐกิจ ในการดำรงชีวิต คือ

“มีความหมั่นขยันในการทำงานอันเป็นหน้าที่ของตน รู้จักเก็บรักษาทรัพย์สินสมบัติไว้บ้าง คบหาสมาคมร่วมกิจการงานกับคนดี รู้จักประมาณในการใช้จ่าย ตามกำลังทรัพย์สินที่ตนอาจใช้จ่ายได้ ของหายให้หากลับคืนมา ของเก่าคร่ำคร่าซ่อมขึ้นใช้สอย รู้จักประมาณในการใช้จ่ายบริโภคสมบัติไม่หมกมุ่นอบายมุข”

เพียงเท่านั้นเราก็แก้ปัญหายุ่งยากของปัจเจกชนได้ เมื่อแก้ที่ปัจเจกชนได้ ชื่อว่าแก้ปัญหายุ่งยากของประเทศชาติได้

๒. ปัญหาทางสังคม ขอเพียงแต่ให้คนทุกคนยึดมั่นในหน้าที่ของตน ใครมีหน้าที่อย่างไร มีความรับผิดชอบในหน้าที่

นั้น ๆ มีความเมตตากรุณา กัน ไม่เลี้ยงชีพในทางที่ผิดไม่ละเมิด
ในสามภรรยาของกันและกัน พุดจากันด้วยคำสัตย์คำจริง คำ
ไพเราะอ่อนหวาน คำสมานสามัคคีและคำที่มีประโยชน์สงเคราะห์
ช่วยเหลือกัน ไม่ทำลายประโยชน์ของคนอื่น วางตนเป็นมิตร
สนิทสนมกัน ไม่ลำเอียงด้วยอคติ ๔ ประการ เป็นต้น ปัญหา
สังคมที่สร้างความอกสั่นขวัญแขวนก็จะสงบระงับไปได้ คำขวัญ
ที่เรียกร้องกันว่า

“ช่วยกันกำจัดคอร์ปชั่นให้สิ้น เพื่อแผ่นดินไทยอยู่รอด”
ก็ไม่ต้องมี เพราะในสังคมไทยหรือสังคมไหนก็ตาม ขอเพียงแต่
มีศีล ๕ เป็นหลักในการดำรงชีวิตกันส่วนมากเท่านั้น ปัญหา
สังคม อาชญากรรมต่าง ๆ จะยุติลงเอง

จากตัวอย่างที่ยกมานี้ พอจะเป็นแนวทางในการพิจารณา
ศึกษาว่า พระพุทธศาสนาหาได้ช่วยจรรโลงประเทศชาติ และ
ประชาชนภายในชาติแต่อย่างเดียวนั้นไม่ แต่พระพุทธศาสนา
ยังมีหลักการและวิธีการที่จะสร้างความสุขให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน
จากระดับชีวิตการครองเรือน สุขกายสบายใจจนถึงความ
สุขอย่างยิ่ง คือสันติสุขที่ถาวรให้เกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ปฏิบัติตามด้วย

ข้อที่ไม่ควรลืมคือ พระพุทธศาสนาเป็นนามธรรม จะให้
พระพุทธศาสนาแสดงพฤติกรรมออกมาได้ บุคคลต้องน้อมนำ
ธรรมในพระพุทธศาสนา มาปฏิบัติ เหมือนยาที่มีคุณภาพในการ
บำบัดโรคต่าง ๆ ยาจะทำหน้าที่ของตนได้ ก็ต่อเมื่อคนป่วยได้
บริโภคดื่มกินยาเหล่านั้นเข้าไปถูกต้องตามเงื่อนไขต่าง ๆ ที่หมอ

บอกไว้ ประโยชน์จากยากี้จะเกิดขึ้น พระพุทธศาสนาก็มีลักษณะ
เช่นนั้น ต้องอาศัยบุคคลปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมนั้นๆ ที่ท่าน
แสดงไว้โดยอเนกปริยาย เมื่อบุคคลได้เลือกเฟ้นธรรมด้วยอุบาย
อันแยบคายแล้ว นำไปประพฤติปฏิบัติให้เหมาะให้ควรแก่กรณี
นั้นๆ ธรรมะก็จะสำแดงอานุภาพได้เต็มตามหน้าที่ของตน คือ
อำนวยผลให้เกิดขึ้นแก่บุคคลนั้นๆ ตามสมควรแก่การปฏิบัติของ
เขา

ปัญหาเกี่ยวกับคุณของ พระรัตนตรัย และพระธรรม

๓๐.

อนัตตา หมายถึงอะไร ความหมายที่เต็มรูปเป็นอย่างไร?

- อนัตตา เราแปลกันว่าไม่ใช่ตัวใช้ตน พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา คำว่าธรรม หมายถึงเอาทั้งสิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่ง และไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง คือเป็นทั้งสังขารและวิสังขาร ความหมายที่เต็มรูปนั้น ท่านจำแนกออกเป็นข้อๆ ดังนี้

- ใครๆ ไม่อาจบังคับให้เป็นไปตามที่ใจเราหวังได้ตลอดไป

- ไม่มีใครเป็นเจ้าของสิ่งเหล่านั้นอย่างจริง

- ตรงกันข้ามกับสิ่งที่ถือว่าเป็นตัวเป็นตน ตามความเชื่อถือของศาสนาพราหมณ์

- เมื่อแยกย่อยออกไปแล้วเป็นสภาพว่างเปล่าจากตัวตน และว่างจากกิเลสต้นหาความทุกข์ ในกรณีของวิสังขาร

ทุกข์ คืออะไร?

- เมื่อจะกล่าวโดยลักษณะแล้ว ความทุกข์ท่านแสดงว่าประกอบด้วยลักษณะ ๔ ประการ คือ “เบียดเบียนประกอบด้วยปัจจัยปรุงแต่งมีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลง และก่อให้เกิดความเร่าร้อน” อันเป็นลักษณะของความทุกข์ในอริยสัจ ความทุกข์ท่านแสดงไว้เป็นอันมาก แต่แหล่งที่เกิดของความทุกข์ คือ กายกับใจ ที่สำคัญคือ ใจที่ยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทานในชั้น ๕ เป็นความทุกข์โดยสรุป

- ความรักเป็นทุกข์ก็เพราะว่า ความรักไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ แต่เกิดขึ้นจากปัจจัยปรุงแต่ง หรือองค์ประกอบต่าง ๆ เข้าสนับสนุนเป็นอันมาก เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็เบียดเบียนใจให้เร่าร้อนไปต่าง ๆ เช่น กลัวจะไม่สมหวัง กลัวจะต้องเปลี่ยนแปลงไป เมื่อได้มาตามต้องการแล้ว ก็เร่าร้อน เพราะกลัวความพลัดพราก และเมื่อสิ่งนั้นพลัดพรากไป ทุกชั้นตอนของความรักนั้นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ไม่เปลี่ยนแปลงไปในทางดีก็เปลี่ยนแปลงไปในทางไม่ดี ซึ่งลักษณะเหล่านี้เป็นลักษณะแห่งความทุกข์ทั้งนั้น

แต่ความทุกข์ส่วนมาก เรามักติดใจกันในความหมายที่ว่า “ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ” ซึ่งเป็นลักษณะเพียงอย่างเดียวของความทุกข์ที่ท่านเรียกว่าทุกข์เวทนา ถึงแม้ในความหมายนี้ก็ตาม ผู้มีปัญญาก็อาจพิจารณาเห็นได้ว่า ความรักสิ่งหรือบุคคลที่เรารักนั้น ให้ความสุขหรือความทุกข์มากกว่ากัน ซึ่งก็จะได้คำ

ตอบในทันทีว่า ให้ความทุกข์มากกว่าดังนี้ทรงแสดงว่า

“กามนั้นมีสุขน้อย แต่มีทุกข์มาก”

ความรักหรือสิ่งที่บุคคลรักนั้น จะให้ความสุขเฉพาะในกรณีที่เกิดความสุขใสมันส์ เพราะอาศัยสิ่งเหล่านั้นเป็นเหตุเท่านั้น แต่เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับความทุกข์ คือการถูกแรงปรารถนาเผาผลาญใจ ในการแสวงหาสิ่งเหล่านั้น การได้มาไว้ในครอบครอง การต้องการป้องกันรักษา บำรุงรักษาเลี้ยงดู และเมื่อสิ่งเหล่านั้นต้องเสื่อมไป ตกดับไปแล้ว ความสุขเป็นเรื่องเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ข้อที่เราู้กันแพร่หลายคือ ความโศก ภัย ทุกข์ เกิด เพราะความรักให้ลองนึกดูว่าถ้าเราไม่มีความรักในสิ่งหรือบุคคลนั้นแล้ว ความทุกข์ที่เกี่ยวกับสิ่งนั้นทุกข์ขึ้นตอนที่ว่ามากก็จะไม่เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้เองท่านจึงกล่าวว่า

“ความรักเป็นทุกข์และเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ด้วย”

๓๒.

การรู้และหลุดพ้นจากรูปธรรม (ขั้นที่ ๕)

จะเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาหรือไม่

- ถ้ารู้จริง ๆ ก็เป็นหัวใจเพราะว่า กว่าที่จะรู้ได้นั้นจะต้องผ่านการปฏิบัติตามหลักของศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนามาแล้ว เมื่อเกิดญาณความรู้ขึ้นนั้นท่านเรียกว่าปัญญาอันเห็นชอบในนามรูปว่าขั้นที่ ๕ ก็สักแต่ว่าขั้นที่ ๕ จะทำ

ให้ลดต้นหา มานะ ทิฏฐิลงไปจนถึงกับหมดสิ้นไป ก็ชื่อว่าเข้าถึง
หัวใจของพระพุทธศาสนานั้นเอง

๓๓.

อะไรเป็นเหตุให้เกิดทุกข์?

- เหตุให้เกิดทุกข์นั้น หากจะพูดกันให้ได้ผลในการปฏิบัติ
สำหรับผู้ต้องการจะบรรเทาทุกข์ในชีวิตประจำวันของตนแล้ว จะ
พบว่ามีสาเหตุใกล้และไกลลดหลั่นกันลงไป ดังนี้

๑. เหตุใกล้ที่สุดในชีวิตประจำวัน คือ “จิตไปยึดถือสิ่ง
ต่าง ๆ โดยขาดปัญญา เป็นทางนำมาซึ่งความทุกข์” อย่างที่ท่าน
กล่าวไว้

สุขทุกข์อยู่ที่ใจมิใช่หรือ

ถ้าใจถือก็เป็นทุกข์ไม่สุขใส

ใจไม่ถือก็เป็นสุขไม่ทุกข์ใจ

เราอยากได้ความสุขหรือทุกข์นา

๒. เหตุใกล้ที่เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น “เหย้าเรือนที่
ครอบครองไม่ดี การเป็นหนี้เป็นสินคนอื่น ความเป็นคนอนาถา
ความพ่ายแพ้ ความวิตกกังวลมากเป็นความทุกข์ทั้งหมด”

๓. เหตุที่เกิดจากความยึดถือ อย่างที่ทรงแสดงว่ากล่าว
โดยสรุป การที่จิตยึดมั่นถือมั่นในขั้น ๕ เป็นความทุกข์ ความ
ยึดมั่นถือมั่นนั้น ท่านจำแนกออกเป็น

- ความยึดมั่นด้วยอำนาจความใคร่ว่า ของเรา ๆ รู้สึกว่า
ของเรา ยิ่งมากเท่าไร ความทุกข์ก็มากขึ้นเท่านั้น

- ความยึดมั่นถือมั่นด้วยทิวฏฐิ คือ ความคิดเห็นเป็นเหตุ
ให้เป็นคนดีหรือร้อนต้องถกเถียงวิวาทกับคนอื่น จนถึงเป็นทิวฏฐิที่ปิด
กั้นความเจริญในด้านพัฒนาการทางจิต

- ความยึดมั่นด้วยศีลวัตร พิธีกรรม ของขลัง ฤกษ์ยามนาทิต
ต่าง ๆ จนขาดความเป็นอิสระ สร้างความวิตกกังวลให้เกิดขึ้น
สูญเสียความมั่นใจ จนไม่อาจใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ให้รู้เห็น
ตามเป็นจริงได้

- ความยึดถือในตัวเราเอง พวกของตัวเอง จนถึงกับต้องการ
ให้คนอื่นยอมรับนับถือตน มีมานะจัด เมื่อไม่ได้ตามที่ตนต้องการ
ก็เป็นทุกข์

๔. เหตุที่แท้จริงคือ ตัณหา ๓ ประการ อันแสดงตัวออกมา
ในลักษณะที่ก่อให้เกิดความมีความเป็นและภพสืบเนื่องกันไป
ไม่ขาดสาย จิตผูกพันอยู่ด้วยความกำหนัด ความเพติดเพลินใน
อารมณ์ทั้งหลายมีรูป เป็นต้น จนถึงเพติดเพลินสยบติดอยู่ใน
อารมณ์ และภพนั้น ๆ ท่านแบ่งออกเป็น ๓ ประการคือ

๑. กามตัณหา จิตทะเยอทะยานอยากได้ในรูป เสียง
กลิ่น รส สัมผัส อันน่าใคร่ น่าปรารถนา น่าพอใจ

๒. ภวตัณหา ความที่จิตทะเยอทะยานอยากในฐานะ
ความเป็นต่าง ๆ จนถึงต้องการบังเกิดในภพที่ประณีตยิ่ง ๆ ขึ้นไป
ด้วยอำนาจของลัสสสตทิวฏฐิ คือความเห็นว่าเที่ยง

๓. **วิภาวต์ณหา** การที่จิตทะเยอทะยานอยากให้สิ่งต่าง ๆ ที่ตนไม่พอใจอยากทำลายไป จนถึงต้องการให้ขาดสูญไป ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีก ด้วยอำนาจของอุจเฉททิฏฐิ

ตณหาทั้ง ๓ ประการนี้ จึงจัดว่าเป็นเหตุขั้นมูลฐานแห่งความทุกข์ที่คนต้องประสบในชีวิตนี้และในชาติต่อ ๆ ไป

๓๔.

วิธีทำลายทุกข์ จนทุกข์หมดสิ้นไป ทำได้อย่างไรบ้าง?

- ก่อนอื่นเราต้องยอมรับว่า ความทุกข์ไม่ว่าจะประเภทใดก็ตาม เป็นผลที่เกิดขึ้นมาจากเหตุ เหมือนอาการของโรคที่ปรากฏออกมา การจะทำให้ความทุกข์หมดสิ้นไปจึงต้องทำลายที่เหตุแห่งความทุกข์เหมือนการเยียวยารักษาที่สมุฏฐานของโรค จนโรคหายไปได้ฉะนั้น ความทุกข์ที่กล่าวมาในข้อก่อนเป็นผลทั้งหมด การที่จะแก้ อาจแก้ไปเป็นจุด ๆ ไปดังนี้

๑. **อย่ายึดถืออะไรให้มากนัก** ต้องยอมรับความเปลี่ยนแปลงในเรื่องนั้นบ้าง ไม่ตั้งความหวังเพียงอย่างเดียว ควรจะเตรียมใจเตรียมรับความผิดหวังไว้ด้วย เมื่อเราหวังอะไรแต่น้อย หากผิดหวัง ความทุกข์จากเรื่องนั้น ๆ ก็น้อยลง

๒. **พยายามสร้างความสุขในการครองเรือน** หากจะเป็นหนี้เป็นสินก็ต้องเป็นหนี้เพื่อการลงทุน หรือมั่นใจว่าจะหาทรัพย์มาใช้หนี้ได้ทัน พยายามช่วยตนเองให้มาก เรื่องอะไรที่เกิดขึ้นใน

ชีวิตเมื่อผ่านมาแล้วก็ต้องปล่อยให้ผ่านไป อย่าเก็บมาวิตกกังวล และอย่าไขว่คว้าอนาคตให้มากนัก แต่เพียงพยายามทำหน้าที่ของตนในปัจจุบันให้ดี

๓. ทำความเข้าใจในชั้นที่ ๕ ว่า เป็นของไม่เที่ยงเป็นทุกข์มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา พยายามใช้เหตุผลในการดำรงชีวิตให้มาก เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นให้หันกลับไปหาเหตุผลและความถูกต้อง ไม่ยึดถือด้วยอำนาจกาม ทุจริต เรื่องที่ขาดเหตุผล และมีมานะจนเดือดร้อน ทุกข์อันเกิดจากเรื่องนั้นก็จะมีอันคลายลงไปได้

๔. ปฏิบัติตนตามหลักของอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ คือ

- **สัมมาทิฐิ** ปัญญาอันเห็นชอบ ได้แก่เห็นอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง

- **สัมมาสังกัปปะ** ดำริชอบ คือดำริในการที่จะถ่ายถอนกายจิตของตนออกจากกาม ออกจากพยาบาท และออกจากความเบียดเบียน

- **สัมมาอาชีวะ** เลี้ยงชีพชอบ คือละมิจฉาชีพทุกชนิด ดำรงชีวิตด้วยสัมมาชีพ

- **สัมมาวายามะ** พยายามชอบ คือพยายามระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้นภายในจิต พยายามละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว พยายามบำเพ็ญกุศลให้เกิดขึ้นภายในจิต พยายามรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมไป

- **สัมมาสติ** ระลึกรชอบ คือ ระลึกถึงกาย เวทนา จิต และธรรม เพื่อทำจิตให้สงบ และเกิดความรู้เห็นตามเป็นจริงว่า กาย เวทนา จิต ธรรม ก็เป็นสักแต่ว่า กาย เวทนา จิต ธรรม เท่านั้น หาใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา ที่จะพึงยึดถือด้วยอำนาจ อุปาทานแต่ประการใดไม่

- **สัมมาสมาธิ** ความตั้งใจมั่นชอบ คือการทำจิตของตนให้สงบ โดยอารมณ์ของกรรมฐาน จนความสงบบังเกิดขึ้นตามลำดับและได้บรรลุรูปฌาน ๔ อันสามารถสงบนิวรณ์ธรรมทั้ง ๕ ประการลงได้ด้วยองค์แห่งฌานที่เกิดขึ้น

เมื่อมรรคมืองค์ ๘ ประการนี้บุคคลได้กระทำให้บริบูรณ์แล้ว จะก่อให้เกิดเป็น **สัมมาญาณ** คือ ความรู้ในทางที่ชอบ บรรลุ**สัมมาวิมุตติ** คือจิตหลุดพ้นด้วยอำนาจของกิเลสในทางที่ชอบ ความทุกข์อันเป็นผลสืบเนื่องจากกิเลสทุกรูปแบบก็จะหมดไป เหมือนพระอาทิตย์อุทัยกำจัดความมืดให้หมดไป ฉะนั้น

๓๕.

คนตายแล้วหมดทุกข์จริงหรือไม่? เพราะเหตุไร?

- ความตายจัดเป็นสภาวะทุกข์ คือทุกข์ประจำประการหนึ่ง คนตายจึงเป็นทุกข์ ในความหมายที่ว่า “เบียดเบียน ปัจเจยปรุง แต่ง มีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลง” แต่ในแง่ของเวทนาคือ ความเสวยอารมณ์เป็นการยุติความทุกข์สำหรับชาตินั้น ๆ ได้

ขณะหนึ่ง แต่การจะวินิจฉัยว่าคนตายคนนั้นหมดทุกข์จริงหรือไม่ ต้องมองไปที่สาเหตุแห่งทุกข์ว่า ยังมีอยู่หรือไม่ หากเขายังไม่ได้ ละเหตุแห่งความทุกข์คือ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรม แล้ว การเกิดย่อมจะมีสำหรับเขาอีก เมื่อเกิดอีกความทุกข์ในรูปแบบ ต่างๆ ก็จะมาติดตามมา แต่ถ้าตรงกันข้ามคือเขาละเหตุแห่งความ ทุกข์ได้ เขาได้ชื่อว่าหมดทุกข์มาแต่ขณะละเหตุแห่งทุกข์ได้แล้ว

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเราจะกล่าวกันถึงทุกข์เวทนากำเนิด ที่ดี อันเกิดขึ้นจากอำนาจบุญกุศลในระดับต่างๆ ทำให้คนที่ตาย ไปนั้นมีความทุกข์น้อยลงตามลำดับ ปริมาณของความทุกข์เพิ่มขึ้น จนกลายเป็นทิพย์สุข ฌานสุขตามสมควรแก่กุศลกรรมของเขา เหล่านั้นได้กระทำไว้ ซึ่งความสุขในกำเนิดนั้นๆ มีทั้งที่เป็นโลกียสุข คือ ความสุขที่เกิดจากอารมณ์อันประณีต และโลกุตตรสุขคือ ความสุขที่อิงอาศัยธรรมของท่านที่เป็นพระโสดาบันบุคคลเป็น ต้นไปถึงพระอนาคามี

๓๖.

มีธรรมข้อใดบ้าง ที่จะช่วยให้โลกนี้มีความสว่างน้อยลง?

- อันที่จริงธรรมแต่ละข้อที่ทรงแสดงไว้นั้น ทรงแสดงเพื่อ ประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่สรรพสัตว์อันเป็นการลด บรรเทาทำลายความสว่างในด้านต่างๆ ลงได้ทั้งนั้น แต่ในที่นี้จะ พูดยุติเป็นสามัญทั่วไป คือ หากคนในโลกมีหิริ ความละอายต่อ

บาปและโศกตปปะ ความสะดุ้งกลัวต่อบาปมากพอสมควรแล้ว จะช่วยลดความว้าวุ่นลงได้มาก โดยเฉพาะในระดับที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนอื่น เพราะธรรมทั้งสองนี้ท่านเรียกว่า

โลกपालธรรม คือธรรมเป็นเครื่องคุ้มครองโลก

ธรรมทั้งสองประการนี้ ท่านจัดเป็นมโนธรรมคือ ธรรมมีอยู่ภายในจิต และเจริญขึ้นตามลำดับโดยอาศัยแรงกระตุ้นจากภายใน คือ อายุมากขึ้น การศึกษาสูงขึ้น ฐานะทางตระกูลดี มีจิตใจเข้มแข็งไม่ตกไปสู่อำนาจฝ่ายต่างๆ และอาศัยปัจจัยภายนอกเข้าสนับสนุน คือกลัวว่าทำอะไรลงไปแล้ว แม้นตนเองก็ติเตียนตนเองได้ ท่านผู้รู้ใคร่ครวญแล้วตำหนิหรือกลัวต่ออาชญาของบ้านเมือง และกลัวต่อภัยในอบาย

หิริโศกตปปะ หากมีปริมาณสูงมากพอภายในจิตแล้วจะป้องกันห้ามจิตคนไว้ไม่ให้ทำอะไรลงไปโดยขาดความรับผิดชอบ พร้อมทั้งจะใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิตความว้าวุ่นต่างๆ ทั้งส่วนตนและสังคมก็จะลดลงได้เป็นอันมากทีเดียว

อีกประการหนึ่ง คือ การอยู่กันอย่างมีเมตตากรุณาหวังจะเห็นความสุขความเจริญของกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อหนุนกันตามควรแก่ฐานะที่จะทำได้ มีความรัก ความเคารพ สงเคราะห์อนุเคราะห์กัน ไม่วิวาทกัน มีความสามัคคีกัน เอกภาพภายในสังคมจากจุดเล็ก คือครอบครัวถึงจุดใหญ่คือประเทศชาติและโลกก็จะเกิดขึ้น เหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่

โลโกปตฤมฏิกา เมตตา

เมตตาเป็นธรรมค้ำจุนโลก

หรืออย่างที่ท่านกล่าวไว้เป็นคำกลอนในเรื่องพระอภัยมณีว่า

ประการหนึ่ง	ซึ่งขาด	พระศาสนา
ทั่วโลกา	เกิดทุกข์	ถึงยุคเข็ญ
ครั้นจะกลับ	ดับร้อน	ผ่อนให้เย็น
ก็ต้องเป็น	ไมตรี	ปราณีกัน

๓๗.

หลักการหรือธรรมอะไร ที่นักศึกษาควรยึดถือ
เป็นหลักในการศึกษา ขอความกรุณาชี้แจง?

- หลักธรรม ที่นักศึกษาถือเป็นหลักในการศึกษาและแม้แต่
คนอื่นที่ต้องการความสำเร็จ ในหน้าที่การงานของตน ก็อาจใช้
หลักเดียวกันได้ คือ

๑. **นักศึกษาสัญญา** คือสร้างความสำนึกว่า เราเป็น
นักศึกษาหมายถึงการยอมรับสภาพของตนในฐานะนั้น ๆ

๒. **รู้หน้าที่** ได้แก่รู้ว่าหน้าที่หลักของนักศึกษาคืออะไร
หน้าที่หลักนั้นขาดไม่ได้ แต่หน้าที่รองขาดได้ หน้าที่ของนักศึกษา
ที่แท้จริงคือ “การศึกษาในสาขาวิชาที่ตนต้องศึกษา”

๓. **ฉันทะ** ปลูกฝังความรักความพอใจในการศึกษาลักษณะ
วิชา อาจารย์ที่สอนและเวลาที่ตนจะต้องใช้ไปเพื่อการศึกษา

๔. **วิริยะ** มีความกล้าหาญ ไม่หวั่นเกรงอุปสรรคความยากของเนื้อหาวิชา และมีความเพียรพยายามในการฟัง การคิด การสอบถาม การจดไว้เป็นหลักฐาน และเพื่อกันลืม

๕. **จิตตะ** เอาใจใส่สนใจในการศึกษา และสิ่งที่เป็นอุปการะแก่การศึกษา

๖. **วิมังสา** หมั่นตรិตรองพินิจพิจารณา หาเหตุผลข้อเปรียบเทียบ การทำความเข้าใจขบเจาะเรื่องนั้น ๆ จนแทงตลอดเรื่องราวต่าง ๆ ที่ตนศึกษา ด้วยปัญญาของตน อย่างที่พูดกันว่า

“เรียนให้รู้ ดูให้จำ ทำให้ได้ ใช้ให้เป็น”

ด้วยอาการอาศัยหลักธรรมเพียงเท่านั้น การศึกษา การงานต่าง ๆ ที่คนต้องจัดต้องทำ ก็จะสำเร็จตามเป้าหมายได้ไม่ยากนัก แต่อย่าลืมว่าคุณสมบัติเหล่านี้ จะต้องไม่หย่อนหรือดิ่งเกินไปโดยอาศัยสติปัญญาเป็นเครื่องระลึกรวบรวมแล้วปฏิบัติตนไปตามสมควรแก่กรณี เช่นความพอใจหย่อนไป ก็ต้องพยายามเพิ่มพูนความพอใจให้สูงขึ้น เปรียบเหมือนเครื่องยนต์ต่าง ๆ ส่วนไหนชำรุดบกพร่องไป ก็เพียรพยายามแก้ไขปรับปรุงส่วนนั้น ๆ เครื่องยนต์นั้นก็จะอำนวยความสะดวกให้ตามต้องการได้ฉับไฉนคุณธรรมดังกล่าว ก็จะเป็นปัจจัยสนับสนุนให้คนบรรลุเป้าหมายที่ตนต้องการเช่นเดียวกันฉับนั้น

อ่านหนังสือพิมพ์พบว่า กรรมที่หนักยิ่งกว่าอนันตริยกรรม
ก็ยังมี คือมิจฉาทิฏฐิ อยากทราบเรียนถามว่า มิจฉาทิฏฐิ
คืออะไร เราจะสำรวจทิฏฐิของตนเองว่าอยู่ในประเภทไหน
ได้อย่างไรครับ?

- **มิจฉาทิฏฐิ** แปลว่าความเห็นผิด เป็นความเห็นผิดชนิด
ที่ยังรากลึกอยู่ภายในจิตไม่อาจถ่ายถอนได้ และไม่ยอมรับฟัง
เหตุผลที่ขัดแย้งกับความเชื่อถือของตน เมื่อกล่าวโดยพิสดารแล้ว
มี ๖๒ ประเภท แต่มิจฉาทิฏฐิที่รุนแรงที่เรียกว่า **นิตมมิจฉาทิฏฐิ**
คือความเห็นผิดชนิดไม่ยอมเปลี่ยนแปลงนั้นมีเพียง ๒ ชุดเท่านั้น
แต่ก็เป็นปัจจัยของกันและกัน คือ

๑. **ความเห็นผิดในเรื่องกรรม** วิชาของกรรมแบ่งออก
เป็น ๓ คือ

- **อภิริยทิฏฐิ** ความเห็นว่าไม่เป็นอันทำ คือการทำไม่มี
ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายกุศลอกุศลก็ตาม ท่าน**ปุรณกัสสปะ** เป็นเจ้าของ
ความคิดนี้ ท่านอธิบายว่า “วิญญูณอยู่หนึ่ง ๆ ไม่มีส่วนรับรู้ในการ
กระทำของกาย ดังนี้ การฆ่า การลักขโมย การช่วยเหลือกันจึง
ไม่มีบาปบุญไม่มี การทำดีทำชั่วก็ไม่มี”

- **อเหตุกทิฏฐิ** ความเห็นว่าผลทั้งหลายไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย
คนเราจะได้ดีหรือชั่วก็ได้เอง ไม่เกิดจากเหตุปัจจัยอะไร แม้ความ
บริสุทธิ์ก็เกิดขึ้นได้เองลอย ๆ ไม่อิงอาศัยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง

คำสอนนี้เป็นของท่าน**มักขลิโคศล** ท่านถือว่าผลทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตของคน เป็นเรื่องของความบังเอิญโชควาสนา

- **นัตถิกทิวฐิ** ความเห็นว่าไม่มี คือปฏิเสธแบบรวบยอดหมดทั้งเหตุและผล เป็นความเห็นของท่าน**อชิตเกสกัมพล** ท่านบอกว่าทำบุญทำบาปก็ไม่ได้บุญได้บาป การบูชาไม่มีผล โลกหน้าไม่มี

๒. ความเห็นผิดในเรื่องของสังสารวัฏ แบ่งออกเป็น ๒ คือ

- **สัสสตทิวฐิ** เป็นความเห็นของท่าน**ปุกุฏกัจจายนะ** ท่านสอนว่า ทุกสิ่งเป็นของเที่ยงแท้แน่นอนอนตลอดไปไม่มีการเปลี่ยนแปลง เช่นน้ำอาจจะร้อนในบางครั้ง อาจจะเป็นน้ำแข็งในบางโอกาส แต่จะกลับมาเป็นน้ำธรรมดาต่อไป จะเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างอื่นไม่ได้ คนสัตว์เกิดมาอย่างไร ตายไปแล้วก็จะเกิดเป็นอย่างนั้นอีก ไม่มีการจุติแปรผันแต่ประการใด

- **อุจเจททิวฐิ** เป็นความเห็นของท่าน**อชิตเกสกัมพล** เช่นเดียวกัน คือเห็นว่าขาดสูญ มนุษย์ สัตว์เกิดขึ้นมาจากธาตุประชุมกัน เมื่อธาตุแยกออกจากกันแล้วก็ขาดสูญ ไม่มีการเกิดอีก ชีวิตจึงจบสิ้นลงที่เชิงตะกอน โลกนี้ไม่มีอะไร สัตว์ไม่มี คนก็ไม่มี พ่อแม่บาปบุญ โลกนี้โลกหน้า คุณมารดาบิดาเป็นต้นก็ไม่มีทั้งนั้น

ความเห็นเหล่านี้ถือว่าเป็นมิจฉาทิวฐิอย่างรุนแรงมาก ความเห็น ๓ ประเภทแรก ทำให้คนหยุดชวนชวายเป็นการสร้าง ความดี ที่จะช่วยในการพัฒนาตนให้สูงขึ้น ขาดความรับผิดชอบใน

การกระทำ เพราะไม่ยอมรับว่ามีการกระทำอย่างพวกอเหตุกทิฏฐิ ก็จะไม่ยอมรับความบังเอิญ โชค วิชา ความสำเร็จแห่งชีวิตให้ผ่านไป โดยไม่เกิดประโยชน์อะไรที่ร้ายหนักเข้าไปกว่านั้นคือ เขาพร้อมที่จะทำอะไรก็ได้ เพื่อตอบสนองความต้องการของตน โดยไม่สนใจศีลธรรม กรรม ผลกรรม และความทุกข์ในอบาย เพราะเขาปฏิเสธไม่ยอมรับหมด ลองคิดดูเถิดว่าหากคนในโลกคิดกันแบบนี้มากๆ แล้ว ผลจะเกิดขึ้นอย่างไรบ้าง พวกอเหตุกทิฏฐิก็ทำนองเดียวกันกับ ๓ พวกแรก เพราะไม่ใส่ใจเรื่องอะไรที่เป็นกฎแห่งกรรม สังสารวัฏเขาเห็นว่าอะไรเป็นความสนุกสนานในชีวิตของตน เขาก็พร้อมที่จะกระทำสิ่งนั้น โดยไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบ ผลกรรมและกฎแห่งสังสารวัฏ มิจฉาทิฏฐิเหล่านี้จึงห้ามสวรรค์ ห้ามนิพพาน ตราบใดที่เขายังละมิจฉาทิฏฐิเหล่านี้ไม่ได้ จะกลายเป็นหลักตอแห่งวัฏฏะ คือจะต้องเสื่อมไปโดยส่วนเดียว

ตามปกติแล้ว พระพุทธเจ้าจะไม่ทรงตำหนิความคิดเห็นของคนอื่น แต่สำหรับมิจฉาทิฏฐิเหล่านี้ทรงตำหนิและทรงแสดงว่ามีโทษมากกว่าอนันตริยกรรมดังกล่าว แต่ที่ว่านี้หมายถึงเอาทิฏฐิ ๓ ข้อแรก เพราะอีก ๒ ข้อหลังนั้นยังแยกออกเป็นอย่างละ ๒ คือ

- สัสสตทิฏฐิ ความเห็นว่าเที่ยงนั้น แยกออกเป็น ๒ คือ เกิดเป็นอย่างไรก็เป็นอย่างนั้นต่อไป และอีกพวกหนึ่งถือว่ามี การจุติแปรผันได้

- **อุจเจททิฏฐิ** ความเห็นว่าขาดสูญนั้น แบ่งออกเป็น ๒ เหมือนกัน คือสูญหมด และสูญบางสิ่ง บางสิ่งมิได้สูญ ความเห็นนัยที่ ๒ ของแต่ละข้อมีโอกาสพัฒนาสติปัญญาบารมีและภูมิธรรมไปได้ ไม่ถึงกับห้ามสวรรค์ แต่ยังคงห้ามนิพพานอยู่นั่นเอง

ข้อที่ต้องการจะตรวจสอบว่าตนเองอยู่ในทิฏฐิประเภทใดนั้น อันที่จริงไม่ใช่เป็นเรื่องยาก หากทำความเข้าใจทิฏฐิทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วลองตรวจสอบดูว่า ความคิดของตนเองโน้มเอียงไปในทางใด ก็พึงกลับตัวกลับใจของตน ให้มีศรัทธา ๔ ประการไว้ภายในจิตคือ

- **กมุสสทฐา** เชื่อความมีอยู่ของกรรม คือ เจตนาที่บุคคลกระทำลงไปทางกาย วาจา ใจ

- **วิปากสทฐา** เชื่อความมีอยู่แห่งผลกรรม เช่น กินข้าวเป็นกรรม อิ่มเป็นวิปาก

- **กมุสสสกตาสทฐา** เชื่อความที่สัตว์เป็นผู้มีกรรมเป็นของ ๆ ตน จะต้องเป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย ใครทำกรรมอันใดไว้ดีหรือชั่วก็ตาม เขาจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้นเหมือนเรากินข้าวแล้วอิ่ม ความอ้วนนั้นเราเป็นคนอ้วนเอง คนอื่นจะมาอ้วนแทนไม่ได้

- **ตถาคตโพธิสทฐา** เชื่อในพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีเรื่องเป็นอันมากที่เป็นผลแห่งการปฏิบัติโดยตรง เหมือนกับการจะรู้รสเปรี้ยว หวาน มัน เค็ม ด้วยการชิม ดื่ม

กิน แต่เมื่อโอกาสเช่นนั้นยังไม่มี ก็ให้เชื่อไปตามที่ท่านผู้ได้ดื่มชิม
มาแล้วบอก ปัญหาบางอย่างในพระพุทธศาสนามีลักษณะอย่าง
นั้น แต่ถ้าคนเชื่อว่าพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ดี ตรัสรู้ชอบด้วย
พระองค์เอง เรื่องนั้นๆ พระองค์ทรงสอนไว้ก็เชื่อไปตามนั้นก่อน
จนกว่าจะมีโอกาสพิสูจน์ด้วยตนเอง การทำใจได้เช่นนี้ถือว่าเป็น
ความปลอดภัยเป็นอย่างมาก สำหรับคนที่จิตยังแกว่งด้วยความ
ลังเลสงสัย ขาดความมั่นใจ ในเรื่องต่างๆ ที่ท่านแสดงไว้

๓๙.

กรรมที่สาม ไม่ขาวไม่ดำ คือกรรมอะไร?

- ถ้าจะพูดถึงชนิดแห่งกรรมเรียกว่ากรรมที่ ๓ ได้ แต่ตาม
ลำดับที่ทรงแสดงไว้นั้นเป็นลำดับที่ ๔ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตลอด
จึงนำมาลงไว้ทั้ง ๔ ประการ คือ

๑. **กรรมดำ ให้ผลดำ** หมายถึงกรรมที่มีการเบียดเบียน
ตนและคนอื่นด้วยการประพฤติกุศลกรรมต่างๆ เขาย่อมได้รับความ
เดือดร้อนเพราะกรรมนั้น ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

๒. **กรรมขาว ให้ผลขาว** หมายถึงกรรมที่เป็นสุจริตทาง
กาย วาจา ใจ ที่บุคคลกระทำลงไป ย่อมอำนวยผลให้เขาได้รับ
ความสุขกาย สบายใจ ทั้งในชีวิตปัจจุบัน และในโลกหน้า

๓. **กรรมทั้งดำทั้งขาว ให้ผลทั้งดำทั้งขาว** หมายถึงกรรม
ที่บุคคลทำทั้งดีและชั่วปะปนกันไป เมื่อถึงคราวที่จะให้ผลกรรม

นั้น ๆ ก็จะทำให้ผลไปตามหน้าที่ของตนคือ ส่งผลให้เขาได้รับสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ตามสมควรแก่กรรม เหมือนนักเรียนเรียนหนังสือเข้าใจบ้างไม่เข้าใจบ้าง เวลาสอบเขาก็ตอบได้บ้างไม่ได้บ้าง ตามสมควรแก่ความเข้าใจและไม่เข้าใจของเขา

๔. กรรมไม่ดำไม่ขาว มีผลไม่ดำไม่ขาว คือเจตนาที่จะละกรรมทั้ง ๓ ประเภทข้างต้น เป็นเจตนาที่กระทำเพื่อให้สิ้นกรรมได้แก่กรรมของพระอรหันต์ เหตุนั้นพระอรหันต์กระทำอะไรก็ตาม ท่านไม่เรียกว่า กรรม แต่เรียกว่า กิริยา จึงไม่มีวิบากที่ท่านจะต้องรับ เพราะท่านเป็น ปุณฺณูปาปปหีนो มีบุญและบาปอันละได้เด็ดขาดแล้ว

๕๐.

คุณธรรมข้อใด ที่ทำให้เรารู้สึกมั่นใจในตัวเอง?

- คุณธรรมที่จะสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้น มีความกล้าหาญเชื่อมั่นในตนเองสูง ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งและบุคคลต่าง ๆ นั้นมี ๕ ประการคือ

๑. **ศัทธา** เชื่อในสิ่งบุคคลที่ควรเชื่อ มีเหตุผลในการยอมรับเชื่อถือในเรื่องนั้น ๆ

๒. **ศีล** พฤติกรรมทางกาย วาจา เป็นปกติ ไม่มีความบกพร่องที่ควรตำหนิ คือไม่ทำตนเป็นคนมีเวรมีภัยกับใคร ๆ

๓. **พหุสัจจะ** มีการศึกษาการสดับรับฟังมาก ได้แก่มีประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสมาก จำเรื่องต่าง ๆ ได้มาก ท่อง

หลักการต่าง ๆ ได้ ใช้ปัญญาพิจารณาในเรื่องนั้น จนเกิดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ ได้มากพอ

๔. **วิริยารัมภะ** ปรารภความเพียร คือมีความเพียรในการทำงาน ในการละชั่วทำความดี ไม่ปล่อยให้เกิดความบกพร่องในงานที่ตนรับผิดชอบอยู่ งานใดที่ตั้งใจว่าจะทำ และผลดีของงาน จะเกิดขึ้น ให้ทำงานนั้น ๆ อย่างจริง ๆ

๕. **ปัญญา** มีความรอบรู้ในสิ่งต่าง ๆ ที่ตนควรรู้ ทั้งในด้านดี ด้านเสีย พร้อมกับรู้อุบายวิธีที่จะหลีกเลี่ยงหนทางเสื่อมมาดำเนินในทางเจริญ

คุณธรรมทั้ง ๕ ประการนี้มีอยู่ในบุคคลใด ความมั่นใจ ความกล้าหาญ ก็จะมีบังเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้น ตามสมควรแก่เหตุ คือธรรมที่ตนมีอยู่

๔๑.

คุณธรรมข้อใด ที่ควรปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญา
ปฏิภาณ และความเฉลียวฉลาด?

- คุณธรรมที่จะให้เกิดผลเช่นนั้นนี้มีมาก แต่อาจสรุปกล่าวในที่นี้บางประการคือ “อยู่ในสำนักของครูอาจารย์ที่เป็นบัณฑิต เพื่อนฝูงที่คบหาด้วยกันเป็นกัลยาณมิตร มีความพอใจและความเพียรพยายามที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เป็นพหุสูต คือ การสดับตรับฟังมาก ตามที่กล่าวในข้อพหุสูตจะมีความสนใจ รู้จัก

สังเกต พิจารณา สอบถามท่านผู้รู้ มีความรอบรู้ในภาษาต่างๆ ทั้งของตนและของชาติอื่น พร้อมด้วยความเข้าใจภาษานั้นๆ โดย อักษรและความหมาย ที่ขาดไม่ได้คือ

“การฝึกใช้ปัญญา ไหวพริบ ปฏิภาณ และความเฉลียวฉลาดอยู่เสมอๆ”

อย่าลืมว่า ถ้าจะทำอะไรก็ตามต้องกระทำสิ่งนั้นบ่อยๆ จนเกิดความชำนาญชำนาญถึงจุดหนึ่งจะสามารถใช้สิ่งนั้นๆ ได้โดยอัตโนมัติเอง แต่ไม่ควรเล็งผลเลิศว่า เราจะต้องมีความรอบรู้ ปฏิภาณ และความเฉลียวฉลาดไปเสียทุกอย่าง ต้องยึดหลักที่ว่า รู้ทุกสิ่งในบางสิ่ง รู้บางสิ่งในทุกๆ สิ่ง

๔๒.

อัสมิมานะคืออะไร? เกิดขึ้นจากอะไร

ทำอย่างไรจึงจะสามารถละ หรือบรรเทาหลงได้?

- อัสมิมานะ คือความสำคัญที่เราเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ทางเกิดนั้นเกิดจากมีเชื้อภายในจิตอยู่ก่อน คือติดมาในภพชาติต่างๆ ต่อมาได้ปัจจัยภายนอกในลักษณะต่างๆ อัสมิมานะ จึงเจริญขึ้น ให้สังเกตว่า มานะมักจะมากขึ้นตามอายุ ตำแหน่ง การงาน เป็นต้นเสมอ เหตุเกิดในปัจจุบัน เช่น

๑. เกิดเพราะรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

๒. เกิดเพราะโลกธรรม ๘ คือเสื่อมลามก ได้ลามก ยศ
เสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข ทุกข์

๓. เกิดเพราะชาติตระกูล วงศ์ บุตรธิดาของตระกูล ร่างกาย
ทรัพย์ฐานะทางสังคม หน้าที่การงาน ศิลปศาสตร์ วิทยฐานะ
การศึกษา ปฏิภาณ และวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง

มานะนี้เมื่อเกิดขึ้นแล้ว แสดงอาการออกมาในรูปของ
ความเป็นคน มีจิตใจใฝ่สูง ยกตนข่มท่าน ดูหมิ่นคนอื่น ตีเสมอ
เช่นถือว่าตนมีรูปสวยกว่าเขา จัดเป็น **อติมานะ** คือดูหมิ่นเขาหรือ
ถือว่ารูปตัวชี้เหรกว่าเขา จัดเป็น **อวมานะ** คือดูหมิ่นตน

การจะบรรเทาให้เบาบางลงนั้น บุคคลต้องอาศัยปัญญา
เป็นเครื่องพิจารณาว่า ชาติตระกูลรูปร่างเป็นต้นนั้น ไม่ใช่ข้อยุติ
ว่าเราจะเป็นคนดีหรือคนเลว แต่คนเราจะดีหรือเลวก็เพราะการ
กระทำ

มองให้เห็นว่า เหตุให้เกิดมานะทุกข้อที่กล่าวแล้วนั้น เป็น
เพียงสมมติบัญญัติกันเท่านั้น โดยความเป็นจริงแล้ว เป็นของ
ไม่เที่ยง เป็นทุกข์มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา หรือทำจิตให้
ยอมรับความจริงที่ท่านกล่าวไว้เป็นคำกลอนว่า

อันยศศักดิ์	ชื่อเสียง	เพียงความฝัน
ฝ่ายรูปโฉม	โฉมพรรณ	ฉับบุปผา
อันชีวิต	เปรียบหมาย	เหมือนสายฟ้า
อนิจจา	ไม่ได้มี	จีรังกาล

อนึ่ง ไม่ควรลืมว่ามานะระดับหนึ่งนั้นจำเป็นต้องมี คือ ความสำนึกว่าเราเป็นใคร มีหน้าที่ควรรับผิดชอบอย่างไร แล้วพยายามทำตนให้เหมาะสมแก่ฐานะ ความรับผิดชอบของตน ส่วนมากท่านใช้ชื่อใหม่ว่า สัญญา คือความสำนึก เช่น สมณสัญญา สำนึกว่าเราเป็นสมณะ ข้าราชการสัญญา ความสำนึกว่าเราเป็น ข้าราชการ นักศึกษาสัญญา ความสำนึกว่าตนเป็นนักศึกษา เป็นต้น เมื่อสำนึกว่าตนเป็นอะไรมีหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างไร แล้วทำหน้าที่ของตนให้ถูกต้องสมบูรณ์โดยไม่จำเป็นต้องไปดู หمينใคร ตีเสมอใคร หรือดูหมิ่นตนอย่างคนบางพวกที่มากไปด้วย อวมานะ คือดูหมิ่นตนเอง เกิดเรื่องอะไรขึ้น ก็ภาวนาว่า

“ไม่รู้ ไม่เห็น ไม่ได้ ไม่เป็น ไม่เข้าใจ”

เรื่องของมานะในชั้นบรรพชา จึงควรบรรพชาให้อยู่ในระดับ ที่ใช้งานได้ดังกล่าว เหมือนการลดกรดลงเป็นด่างเพื่อใช้ในกิจกรรม ต่างๆ ฉะนั้น ส่วนการละมานะได้เด็ดขาดนั้นมานะเป็นสังโยชน์ ชั้นละเอียด อรหัตตมรรคเท่านั้นจึงจะตัดมานะได้ขาด

๔๓.

มารคืออะไร มีกี่อย่าง อะไรบ้าง?

- มาร แปลว่า ผู้ล้างผลาญ ทำลาย หรือเป็นอุปสรรคใน การทำความดี จนถึงทำให้เสียคนและตายไปในที่สุด ท่านแบ่ง ออกเป็น ๕ ประเภทคือ

๑. **ขันธมาร** มารคือเบญจขันธ์ ได้แก่ขันธ์ ๕ ที่ไม่ปกติ เช่นเจ็บป่วยอยู่เสมอ เป็นต้น

๒. **กิเลสมาร** มารคือกิเลส อันเกิดขึ้นแล้วทำจิตใจให้เศร้าหมองเร่าร้อน ขาดความสงบเพราะถูกเพลิงราคะ โทสะ โมหะ แผลดเผา ให้เร่าร้อนกระวนกระวาย

๓. **อภิสังขารมาร** มารคือบาปกรรมที่ตนได้กระทำไว้ อำนาจผลให้เกิดเป็นความทุกข์ใจลักษณะต่างๆ แต่ในขั้นที่สูงขึ้นไปคือ สำหรับท่านผู้ต้องการบรรลุมรรคผลนิพพานบุญ และ อรูปฌาน ก็เป็นมารสำหรับท่าน เพราะถ้าท่านยังหลงพอใจในบุญและอรูปฌานอยู่ ท่านก็บรรลุนิพพานไม่ได้ เหมือนคนข้ามฟากที่ยังรักเสียดายเรืออยู่ ก็ขึ้นฝั่งไม่ได้ฉะนั้น

๔. **มัจจุมาร** มารคือความตาย ที่ทำลายชีวิตของคนให้แตกดับไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่กำลังทำความดีอยู่ หรือกำลังจะได้ดี เช่นดาบสทั้งสองที่เป็นอาจารย์ของพระโพธิสัตว์ซึ่งตายไปก่อนการตัดสินพระทัยแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าเพียง ๗ วัน อีกท่านหนึ่งเพียงวันเดียวหากท่านไม่ถูกความตายมาตัดชีวิตเสียก่อน ก็จะได้ฟังธรรมและบรรลุมรรคผลได้

๕. **เทวปุตตมาร** มารคือเทวดาที่เป็นพาล ชอบล้างผลาญขัดขวางการทำความดีของคนอื่น เช่นมารที่ตามผจญพระพุทธเจ้า ก่อนตรัสรู้และคอยรบกวนหลังจากตรัสรู้แล้ว รวมถึงท่านผู้ใหญ่ที่ขาดพรหมวิหารที่อคติและริษยาในผู้น้อย จัดเป็นมารที่คอยขัดขวางทำลายความดีของคน

พระพุทธองค์เคยทรงปรารภ เรื่องความเคารพเมื่อ
 พระองค์ตรัสรู้แล้วว่า มองหาผู้ที่อะเคารพนับถือไม่ได้
 จึงทรงปริวิตกว่าจะเป็นโทษหรือไม่ดี ถ้าชาติที่เคารพ
 ในที่สุดได้ยึดพระธรรมเป็นที่เคารพ ขนาดพระพุทธองค์
 ยังต้องหาที่เคารพ จึงอยากกราบเรียนถามว่า การมี
 บุคคลหรือหลักที่เคารพนั้นจำเป็นหรือไม่ เพราะทุกวันนี้
 เราเป็นประชาธิปไตย ทุกคนเท่าเทียมกัน ไม่จำเป็น
 ต้องเคารพกัน?

- เอาอย่างนั้นเชียวหรือ? นี่ขนาดประชาธิปไตยครึ่งใบนะ
 ยังมีคนคิดอย่างนี้ หากเป็นประชาธิปไตยเต็มใบเข้าคงพุ่งชนกัน
 ไม่เบาทีเดียว

แต่เอาเถอะอย่างไร ๆ ก็แสดงว่าคนถามมีความรอบรู้มาก
 พอควร โดยเฉพาะในเรื่องพุทธประวัติ แต่กับประชาธิปไตยที่
 อ้างมา กลับเข้าใจผิดอย่างน่าเห็นใจ ได้โปรดเข้าใจว่าไม่ว่าจะเป็น
 การปกครองระบบใดก็ตาม จำต้องมีหลักการ บุคคล สถาบัน
 อันเป็นที่เคารพ ยิ่งระบบประชาธิปไตย ที่สมบูรณ์แบบด้วยแล้ว
 คนในประเทศนั้น จะต้องเคารพในกฎหมายจารีตประเพณี
 เสรีภาพ สิทธิหน้าที่อย่างสูง ความเคารพจึงจำเป็นในทุกระบบ
 การปกครอง และทุกศาสนา ความเคารพคือคำที่มาจากรากศัพท์
 เดียวกับ คารวะ ครู ครู ไทยเราแปลว่า ความนับถือ เช่น ความ

นับถือพ่อแม่ เกิดมาจากเรายอมรับว่าท่านเป็นพ่อแม่ จึงเกิด
ความนับถือท่าน เมื่อนับถือท่านช่วยให้เราเชื่อฟังและทำตาม
ท่าน ผลคือความสุขความเจริญเกิดขึ้นแก่ตนเอง ในทำนองตรง
กันข้ามหากคนเราอยู่กันอย่างขาดความเคารพแล้ว จะหาความ
สุขไม่ได้เลย ไม่ต้องอะไรมากหรือเอาขนาดคนเดินถนนขับรถ
ไม่เคารพกฎจราจรก็วุ่นวาย จนแก่กันไม่ตกแล้ว ปัญหาที่จะต้อง
พิจารณาในปัจจุบันคือ

จะแก้อย่างไร ไม่ให้คนเห่อประชาธิปไตยครึ่งใบอย่างผิด ๆ
ตามที่ถามมา ให้กลับมามีความเคารพไปตามลำดับ ดังนี้คือ

- นับถือตนเองในฐานะเป็นมนุษย์ บุตรของตระกูล นักเรียน
นักศึกษาที่ดี

- เคารพต่อกฎหมาย จารีต ประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม
เอกลักษณ์ไทย ซึ่งบรรพชนท่านได้สร้างไว้รวมถึงเคารพในสิทธิ
เสรีภาพ หน้าที่ ทั้งของตน และผู้อื่น

- เคารพในพระรัตนตรัย ไตรสิกขา ความไม่ประมาท และ
การต้อนรับปราศรัย

๔๕.

“ดิฉันสนใจจะทราบบทพระพุทธานุ
และสังฆคุณ กับวิชาครุศาสตร์”

- คำถามถามมาไม่ค่อยชัดว่าต้องการจะทราบในแง่ใด แต่
ทำให้เข้าใจว่าพระพุทธานุหรือคุณของพระรัตนตรัย มีความ

เกี่ยวข้องกับและตรงกับหลักวิชาทางครุศาสตร์อย่างไรบ้าง? วิชาครุศาสตร์นั้นอาจแปลได้ว่า ศาสตร์ของครู หรือศาสตร์ที่สร้างคนให้เป็นครู เป็นผู้ที่ควรแก่การเคารพสักการะ ถึงแม้ว่าเนื้อหาวิชาจะกระจายออกไป แต่เป้าหมายของครุศาสตร์มีความหมายดังกล่าว เมื่อเป็นเช่นนี้เราจะพบว่า คุณของพระรัตนตรัยมีความเกี่ยวข้องกับวิชาครุศาสตร์ อย่างมากทีเดียว คือ

พระพุทธคุณ พระพุทธเจ้านั้นทรงเป็นพระบรมครูของโลก พระคุณของพระองค์จึงเป็นคุณที่ผู้เป็นครูจะต้องเข้าใจถึงในระดับหนึ่ง ซึ่งอาจแบ่งพระคุณของพระองค์ออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้คือ

๑. พระปัญญาคุณ คือการที่พระพุทธองค์ทรงรอบรู้สรรพสิ่งตามความเป็นจริง ได้แก่ทรงรู้ว่าอะไรเป็นอะไร เกิดขึ้นและดับไปอย่างไร พร้อมด้วยกรรมวิธีที่จะนำไปสู่การดับของสิ่งนั้น ๆ ตามควรแก่กรณี ผู้ศึกษาวิชาครุศาสตร์จำเป็นจะต้องศึกษาหาความรู้ความเข้าใจในสาขาวิชา และเนื้อหาแห่งวิชาที่ตนจะต้องเรียนต้องสอนมากพอที่จะอธิบายให้คนอื่นเข้าใจได้ตามที่ตนต้องการจะให้เข้าใจ ซึ่งเมื่อทำได้เช่นนี้เชื่อว่า ได้เข้าถึงปัญญาคุณระดับหนึ่ง

๒. พระบริสุทธิคุณ ได้แก่การที่พระพุทธเจ้าทรงมีพระทัยบริสุทธิ์ปราศจากกิเลสอาสวะด้วยประการทั้งปวง ไม่ว่าจะทรงประสบกับอารมณ์ของโลกเช่นไร ก็ไม่ทรงหวั่นไหว พระคุณข้อนี้ผู้เรียนวิชาครุศาสตร์อาจสัมผัสได้ในระดับที่มีความบริสุทธิ์ใจต่อ

ตนเอง นักเรียน นักศึกษา ผู้บังคับบัญชาไม่เห็นแก่ตัว หรือมุ่ง
ความเจริญก้าวหน้าส่วนตน แทนที่จะหวังผลอันเป็นความเจริญ
ก้าวหน้าของนักเรียน นักศึกษา เป็นต้น

๓. **พระมหากษัตริย์คุณ** คือการที่พระพุทธเจ้าทรงมีพระ
มหากษัตริย์คุณแสดงธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล
เพื่อความสุขแก่สัตว์โลก ซึ่งเป็นคุณที่ผู้ทำหน้าที่ครูจะขาดเสีย
ไม่ได้ ผู้ศึกษาครุศาสตร์หากต้องการจะดำเนินตามพระคุณบท
นี้ อาจทำได้ด้วยการสวมใส่วิญญาณครูลงในจิตทำงานเพื่อ
ประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ศิษย์ของตนเป็นที่ตั้ง

หากว่าผู้ศึกษาครุศาสตร์ได้สัมผัสพระคุณของพระพุทธเจ้า
ในระดับที่เหมาะสมแก่ฐานะของตนแล้ว จะสามารถแก้ปัญหา
การวิ่งเต้นเพื่อความก้าวหน้า ความสะดวกสบายของตน ตลอดจน
ถึงการใช้เวลาที่ตนควรมอบให้แก่ นักเรียน นักศึกษาไปเพื่อการ
สอบเลื่อนวิทยฐานะ การสอนพิเศษในที่ต่างๆ ลงได้มากทีเดียว
เพราะว่าครูเหล่านั้นจะทำงานของตน “ด้วยวิญญาณของครูอัน
กอบปรัดด้วยความกรุณา บริสุทธิ์ใจ และปัญญาที่มีเหตุผลในการ
ทำงาน”

พระธรรมคุณเกี่ยวข้องกับวิชาครุศาสตร์อย่างไร?

พระธรรมคุณ คือศาสตร์อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดง
ไว้ดีแล้ว มีความถูกต้องสมบูรณ์ที่สุด ซึ่งเปรียบเหมือนศาสตร์ใน
วิชาครุศาสตร์ พระธรรมคุณนั้นมีคุณที่ควรสนใจคือ การน้อมเข้า
มาในตน อันบุคคลจะพึงเห็นได้เอง และเป็นธรรมอันวิญญูชน

พึงรู้เฉพาะตน จุดเด่นในพระธรรมคุณ ๓ ข้อนี้ เป็นหน้าที่อันผู้
ศึกษาวิชาครูศาสตร์จะต้องนำศาสตร์นั้นๆ มาสู่จิตของตน จน
เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งในสาขาวิชาการนั้นๆ อันจะ
นำไปสู่ความเป็นผู้สามารถถ่ายทอดวิชาเหล่านั้นแก่นักเรียนของ
ตน เพราะนั่นคือ ผลที่ผู้ศึกษาครูศาสตร์มุ่งหวังและต้องทำให้ได้
ไม่อย่างนั้นแล้วจะเข้าทำนองที่ว่า

ถึงเป็นครู	รู้วิชา	ปัญญามาก
ไม่รู้จัก	ใช้ปาก	ให้จัดจ้าน
เหมือนเต่าฟัง	นั่งชื่อ	อ้อรำคาญ
วิชาชาญ	มากเปล่า	ไม่เข้าที่

พระสังฆคุณเกี่ยวข้องกับวิชาครูศาสตร์อย่างไร?

สำหรับพระสังฆคุณนั้น เป็นการสะท้อนออกมาซึ่งพระ
ธรรมอันแสดงออกเชิงพฤติกรรมในทางปฏิบัติของบุคคล ซึ่งอาจ
แบ่งออกเป็นคุณส่วนตัวท่านเอง คือ ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติ
เป็นธรรม ปฏิบัติสมควร และคุณที่เกื้อกูลแก่คนอื่นอันเป็นผล
ที่ท่านพึงได้รับเพราะการปฏิบัติตนดังกล่าว จากบุคคลที่เห็นความ
ดีของท่าน คือ “เป็นผู้ควรแก่การบูชา การต้อนรับ การทำบุญ
การไหว้ เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของชาวโลก ไม่มีเนื่อนาบุญอื่น
ยิ่งไปกว่า”

ดังนั้น ผู้ศึกษาครูศาสตร์ ซึ่งจะต้องเป็นผู้นำทางความรู้
ความประพฤติของนักเรียน นักศึกษา จึงจำเป็นต้องปฏิบัติตน

ให้เป็นครูที่ดีมีความซื่อตรงต่อหน้าที่ มีความเป็นธรรม วางตน
เหมาะสมแก่ฐานะกาล บุคคลนั้นๆ เมื่อทำได้เช่นนี้ ครูย่อมได้
ชื่อว่าเป็นผู้ควรแก่การเคารพนับถือของนักเรียน นักศึกษา
ทั้งหลาย และได้ชื่อว่าเป็นปูชนียบุคคล เป็นครูฐานียบุคคลของ
ศิษย์อย่างแท้จริง

ดังนั้น ท่านจึงสรุปคุณของพระสงฆ์ไว้ว่า “พระสงฆ์คือหมู่
ชนที่ศึกษาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วปฏิบัติตามคำสั่งสอน
นั้น และสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามด้วย” ซึ่งอาจนิยามครูออก
มาในรูปเดียวกันว่า

“ครู คือผู้ศึกษาในวิชาครูศาสตร์ และสามารถปฏิบัติตาม
วิชาครูศาสตร์นั้นได้แล้ว นำวิชาเหล่านั้นมาสอนให้นักเรียน
นักศึกษาให้รู้ตามด้วย”

อย่าลืมว่า พระพุทธเจ้านั้นทรงเป็นบรมครู คือยอดแห่ง
ครูในโลกนี้ พระธรรม คือคำสั่งสอนขององค์บรมครู พระสงฆ์นั้น
นอกจากจะต้องศึกษาและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบรมครูแล้วยัง
ต้องทำหน้าที่เป็นครูของชาวโลก ตามรอยบาทพระพุทธองค์ด้วย
ครูศาสตร์เมื่อเปรียบกับพระธรรมแล้ว เป็นเพียงส่วนเล็กน้อยแห่ง
พระธรรมเท่านั้นเอง

ผู้ศึกษาวิชาครูศาสตร์ หากสามารถสัมผัสคุณพระรัตนตรัย
ได้ดังกล่าว ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบรรลุปเป้าหมายแห่งครูศาสตร์อย่าง
แท้จริง

ผมอยากทราบว่า ตามความคิดเห็นของอาจารย์
ท่านอาจารย์คิดว่าพระพุทธศาสนาเหมาะแก่ประเทศไทย
(ในสภาพปัจจุบัน) หรือไม่? อาจารย์อาจจะตอบว่าเหมาะ
แต่ขอความกรุณาตอบว่าไม่เหมาะอย่างไร?

- ถามแปลกดีนี้ ไม่ทราบว่าต้องการจะพูดเรื่องอะไรกันแน่
เพราะพระพุทธศาสนานั้น เป็นสังฆธรรมที่เกิดขึ้นจากการตรัสรู้
ของพระพุทธเจ้า เป็นการแสดงเรื่องความจริงของโลก ชีวิตธรรม
ความเป็นจริง ในระดับต่าง ๆ มีทั้งข้อที่ควรรู้ ควรละ เป้าหมาย
ที่ควรก้าวไป และกรรมวิธีในการเข้าถึงเป้าหมายในเรื่องนั้น ๆ จึง
ไม่เป็นเรื่องที่จะต้องกล่าวว่า “ในสภาพปัจจุบัน” เพราะไม่เกี่ยว
กับกาลเวลา แต่เป็นความจริงอย่างแท้จริงอยู่เช่นนั้น ไม่ว่าจะกาล
สังคม โลกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม ยิ่งปัญหาของโลกและ
สังคมมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น ความจำเป็นที่จะต้องนำหลักธรรม
อันเกิดขึ้นจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าไปใช้ก็มากยิ่งขึ้นเป็น
เงาตามตัว เช่นในปัจจุบันนี้ โลกกำลังประสบปัญหาทางสังคม
การเมือง จิตวิทยา การทหาร การเศรษฐกิจ อาชญากรรมในรูป
แบบต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งเรื่องเหล่านี้หากได้นำหลักธรรมทางพระ
พุทธศาสนาไปใช้ให้เหมาะแก่กรณีนั้น ๆ แล้วย่อมสามารถบรรเทา
ขจัดปัญหาเหล่านั้นไปได้โดยไม่ต้องสงสัย อย่างในกรณีของ
ปัญหาอาชญากรรมที่สร้างความอกสั่นขวัญแขวนให้แก่คนใน

สังคมนั้น ขอเพียงแต่บุคคลในสังคมได้นำเอาหลักศีล ๕ กับ กัลยาณธรรม ๕ เป็นหลักในการดำรงชีวิต ปัญหาเหล่านั้นก็จะ อันตรธานไปโดยอัตโนมัติ เป็นต้น

ข้อที่ขอให้ชี้ประเด็นที่ไม่เหมาะสมนั้น ความเหมาะสม ย่อมมีที่องค์ธรรม ซึ่งทรงแสดงไว้ในกรณีนั้นๆ เรื่องของธรรม จึงต้องมีความเหมาะสมตลอดไป แต่ที่เกิดไม่เหมาะสมขึ้นมา นั้นอาจมีได้ในกรณีของการใช้ธรรมะไม่เป็น เช่น เมตตา ท่าน สอนให้สร้างความรู้สึกรักหวังดีแก่คนทั่วไป แต่ใช้เกินไปจนกลายเป็นอคติคือ ลำเอียงเพราะรักใคร่กัน ช่วยเหลือกันในทางที่ไม่ถูก ไม่ควร หรือไม่เข้าถึงเมตตา แต่เป็นกามราคะ ที่มุ่งการสนองตอบ เมื่อไม่มีการสนองตอบก็เกิดความโกรธ การใช้ธรรมะไม่เป็นใน ลักษณะนี้จึงไม่เป็นความบกพร่องของคนเหมือนคนที่รับยาจาก หมอมา พร้อมด้วยรายละเอียดเวลา ขนาดที่จะใช้ยา แต่ไม่ได้ ใช้ยาตามนั้น เกิดอันตรายขึ้นมาไม่เป็นทั้งความผิดของยาและ หมอ แต่เป็นเรื่องที่คนใช้ยาผิดจะต้องรับผิดชอบด้วยตนเอง

โปรดเข้าใจว่า เรื่องธรรมะนั้นไม่ต้องประยุกต์ใช้ เพราะมี ความถูกต้องสมบูรณ์จนไม่ต้องประยุกต์แล้ว ขอเพียงมีปัญญา เป็นเครื่องพิจารณาแล้ว ใช้ธรรมะให้เหมาะสมแก่กรณีนั้นๆ เท่านั้น จะต้องไม่มาพูดถึงคำว่าเหมาะสม หรือไม่เหมาะสมอีก ต่อไป

ครูที่ไม่มีศาสนาจะเป็นครูที่ดีได้หรือไม่
ถ้ามีความยึดมั่นของตัวเองว่าถูกต้อง?

ก่อนที่จะตัดสินว่าใครมีศาสนาหรือไม่ ควรทำความเข้าใจความหมายของคำว่า ศาสนา เสียก่อน คำว่า ศาสนา ท่านได้นิยามความหมายไว้ว่า

“ศาสนา คือ ระบบความเชื่อในอำนาจที่มองเห็นไม่ได้ด้วยตาบางอย่าง เช่น ธรรมะ เทพเจ้า ประกอบด้วยหลักศีลธรรมอันแน่นหนักให้คนทำความดีละเว้นความชั่ว เพื่อบรรลุเป้าหมายแห่งชีวิต เช่น สวรรค์ การได้อยู่ร่วมกับพระเจ้า นิพพาน ศาสนาจึงเป็นระบบการปกครองจิตด้วยหลักศีลธรรมทางศาสนาเพื่อการบรรลุเป้าหมายของแต่ละศาสนา”

ด้วยการนิยามความหมายออกมาเช่นนี้ เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าทุกคนจะต้องมีหลักของศาสนาในการดำรงชีวิตไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง ถึงแม้คนที่อ้างตนเองว่าไม่นับถือศาสนาอะไร ก็ต้องมีหลักการปกครองตน ครองใจ ครองชีวิตเพื่อเป้าหมายที่เขาต้องการ ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง

ส่วนคนยึดมั่นถือมั่นนั้น ไม่ว่าจะยึดมั่นถือมั่นในอะไร และโดยใครก็ตาม ไม่เกิดผลดีแก่ใครทั้งนั้น เพราะสิ่งที่คนเข้าไปยึดมั่นถือมั่นที่จะไม่มีโทษนั้นไม่มีเลย ส่วนจะมีโทษน้อยหรือมากก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของความยึดมั่นถือมั่น แต่โปรดเข้าใจว่าความยึด

มันถือมันนั้ ต้องเป็นความยัดมันด้วยอำนาจตัณหา มานะ ทิฏฐิ
เท่าันั้นจึงจะมีโทษ ครูในคำถามนี้แสดงว่ายัดมันด้วยอำนาจทิฏฐิ
คือ ความคิดเห็นของตน ซึ่งจะให้เกิดผลดีบริบูรณ์นั้นเป็นไปไม่ได้

ได้โปรดเข้าใจว่า นอกจากท่านที่ตรัสรู้แล้ว จะไม่มีใครรู้
แจ้งเห็นจริงในสรรพสิ่งตามความเป็นจริงทั้งหมด การยอมรับฟัง
ความเห็นของคนอื่น การรู้จักประนีประนอม และเลือกเฟ้นสิ่ง
ต่าง ๆ แล้วนำไปใช้ให้เหมาะสมแก่กรณีนั้น ๆ เป็นความจำเป็น
ไม่ว่าจะเป็นครูหรือเป็นใครก็ตาม

การยัดมันถือมันในความคิดเห็นของตน นอกจากจะเป็น
การปิดกั้นการเรียนรู้จากแหล่งต่าง ๆ แล้ว โอกาสที่จะเลือกสิ่งที่ดี
ดีกว่า และดีที่สุดจากเรื่องนั้น ๆ ก็ต้องพลอยหมดไปด้วย การทำ
ตนเป็นคนใจกว้างพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นเพื่อ
นำไปพิจารณาเปรียบเทียบ เป็นการเปิดโอกาสให้ได้สิ่งที่ดี ดีกว่า
และดีที่สุดงายขึ้น ไม่ว่าเรื่องอะไรก็ตามไม่ควรยัดมันถือมันจน
หลับหูหลับตาไม่ยอมรับฟังและนับถือเหตุผลจากแหล่งอื่น ๆ
เพราะการทำเช่นนั้นคือ การปิดประตูขังตนเองไว้ในวงแคบ กลายเป็น
หึ่งห้อยภายในกระป๋อง หรือกบในสระน้อย ๆ อย่างคำโคลง
ที่ว่า

รู้น้อยว่ามากรู้	เริงใจ
กลกบเกิดอยู่ใน	สระจ้อย
ไปเห็นทะเลไกล	กลางสมุทร
คิดว่น้ำบ่อน้อย	มากล้าลึกเหลือ

สิ่งธรรมชาติที่เกิดขึ้นทั้งดินฟ้าอากาศเหล่านี้ มันเป็นเรื่องของโลก หรือเรื่องของธรรม ใครเป็นคนแยก ธรรมะออกจากโลก บุคคลนั้นเรียนทางโลก บุคคลนี้เรียนทางธรรม โลกกับธรรมต่างกันตรงไหน ขอความกรุณาอธิบายด้วยครับ?

เรื่องโลกกับธรรมนั้น เมื่อว่ากันโดยความหมายแล้วมีความเกี่ยวข้องกัน คือ ธรรมบางอย่างก็เป็นโลก แต่โลกไม่จำเป็นจะต้องเป็นธรรมเสมอไป เมื่อจะแบ่งโดยสรูป จะพบว่าธรรมแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. **สังขตธรรม** ธรรมที่เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ โลกก็อยู่ในกลุ่มธรรมนี้ด้วย ธรรมกลุ่มนี้จะมีอาการปรากฏให้เห็นคือเกิดขึ้นแตกดับไป ในขณะที่ยังดำรงอยู่จะมีการแปรปรวนเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

๒. **อสังขตธรรม** คือธรรมที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ท่านเรียกว่า **โลกุตระ** คืออยู่เหนือกระแสโลก ไม่ปรากฏความคิด ความดับ และความแปรปรวนเปลี่ยนแปลง ได้แก่ นิพพานในพระพุทธศาสนา

เมื่อโลกกับธรรมล้วนเป็นสังขตธรรม คือเกิดจากปัจจัยปรุงแต่งด้วยกันแล้ว การแยกว่าเรียนทางโลกทางธรรมนั้น อันที่จริงเราแยกออกเด็ดขาดไม่ได้หรอก เพราะพระพุทธเจ้าก็ทรง

เป็น โลกวิทู คือ ทรงรู้แจ้งโลกด้วย การพูดว่าใครเรียนอะไร จึง
หมายเพียงเนื้อหาวิชาที่เรียน คือเน้นหนักไปในด้านใด เราเรียก
ว่า คนนั้นเรียนวิชานั้นวิชานี้ ให้สังเกตว่าวิชาการในโลกนี้เมื่อ
แบ่งออกเป็นกลุ่มแล้วจะมีเพียง ๓ กลุ่มเท่านั้น คือ

๑. **กลุ่มของธรรม** เป็นเรื่องของความดีและความชั่ว อัน
เป็นส่วนนามธรรมล้วน ๆ

๒. **กลุ่มของธรรมชาติ** ที่ออกมาในรูปของวิทยาศาสตร์
สาขาต่าง ๆ เป็นต้น

๓. **กลุ่มของสังคม** หมายถึงการเรียนรู้พัฒนาการด้าน
ต่าง ๆ ของสังคม และวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคม เช่น
ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ เป็นต้น

ใครจะเรียนในสายใดก็ตาม อีก ๒ สายจะต้องได้รับการ
สนใจศึกษาด้วย แต่ไม่ได้เน้นหนักเท่าสายที่ตนต้องเรียนโดยตรง
เท่านั้นเอง ที่แน่นอนที่สุดคือ ทุกสาขาวิชาจำต้องอาศัยธรรมใน
การควบคุมกำหนด บงการจิตของผู้ศึกษา หากขาดธรรมแล้ว
การเรียนรู้ทุกรูปแบบไม่ว่าของใครในลัทธิการเมืองใดก็ตามไม่
อาจสำเร็จได้ ความแตกต่างระหว่างธรรมกับโลก จึงอาจสรุปได้
ว่า **ไม่มีโลกใดที่ไม่เกี่ยวกับธรรม แต่ธรรมบางอย่างไม่เกี่ยว
กับโลกเลย ดังอธิบายมาแล้ว**

๔ ปัญหาเกี่ยวกับพระสงฆ์

๔๙.

พระอุปัชฌายะที่อุปสมบทให้แก่กุลบุตรผู้มีร่างกาย
ไม่สมประกอบ หรือวิบัติ เช่นเป็นง่อย เป็นการกระทำ
ถูกต้องตามพระวินัยหรือไม่ ผิดถูกต้องอย่างไร
ขอความกรุณาอธิบายด้วย?

- การกระทำเช่นนั้นไม่ถูกต้องตามพระวินัย เพราะคน
ที่มีร่างกายไม่สมประกอบต่าง ๆ นั้นเป็นบุคคลต้องห้าม ไม่ให้
รับเข้าบวชในพระพุทธศาสนา คนต้องห้ามนั้นแบ่งออกเป็น
๒ พวกคือ?

พวกแรกห้ามบวชเด็ดขาด แม้บวชไปแล้วก็ไม่ถือว่าเป็น
พระภิกษุที่ชอบด้วยพระธรรมวินัย ต้องให้สละเพศของพระภิกษุ
ออกไป คนกลุ่มนี้คือ “คนที่ฆ่ามารดา, ฆ่าบิดา, ฆ่าพระอรหันต์,
ข่มขืนนางภิกษุณี, บัณฑิตเถาเก้, คนเคยปลอมบวชที่เรียกว่าลักเพศ,
คนเคยบวชมาคราวก่อนแต่ไปเข้ารีตเดียรถีย์ทั้ง ๆ ที่ยังเป็นพระ
อยู่ สัตว์ดิรัจฉาน อุกโตพยัญชนก คือคนมีสองเพศ, คนที่เคย
ประทุษร้ายพระพุทธเจ้า, คนที่เคยทำสังฆเภท”

คนพวกที่สองคือ คนที่บวชโดยคนประเภทแรกเป็นพระ
อุปัชฌาย์และมีสงฆ์ คณะ เป็นอุปัชฌาย์ คนที่บวชโดยไม่มี
อุปัชฌาย์ ความผิดพลาดเหล่านี้จะสืบต่อไปถึงคนที่มาบวชโดย
วิธีนี้ ก็ห้ามมิให้สงฆ์อุปสมบทให้ด้วย ชุดนี้จึงรวมแล้วเป็น ๒๐
ประเภท

แต่เนื่องจากการบรรพชาอุปสมบทเป็นงานของสงฆ์ จึง
ปรับอาบัติทุกกฎแก่ผู้ที่บวชให้ แต่ไม่ถึงกับไล่คนที่บวชมาถูกต้อง
ในจุดอื่น ๆ ผิดเฉพาะจุดเดียวให้สละเพศออกไปอย่างประเภท
แรก แต่ในแง่ของความเป็นจริงท่านที่บวชในลักษณะนี้คงถูก
รังเกียจจากหมู่คณะ จนไม่อาจจะอยู่ร่วมกันได้ในที่สุด

อีกชุดหนึ่งอยู่ในลักษณะเดียวกับประเภทที่ ๒ แต่มีความ
บกพร่องเฉพาะตัวของท่านเอง คือคนพิการในลักษณะต่าง ๆ พระ
บาลีจำแนกไว้ถึง ๓๒ ประเภท แต่ห้ามจากการบรรพชาเป็น
สามเณรเป็นต้นไป ซึ่งแน่นอนเมื่อบรรพชาเป็นสามเณรไม่ได้ ก็
บวชเป็นพระไม่ได้ เพราะความเป็นพระต้องผ่านการเป็นสามเณร
มาก่อน คน ๓๒ ประเภทนั้น แม้ค่อนข้างจะเป็นรายละเอียด
แต่น่าจะรับรู้ไว้ เพื่อเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบการทำงาน
ของพุทธบริษัท คนเหล่านั้นพระพุทธเจ้ารับสั่งไว้ ความว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงบรรพชาคน มือด้วน, เท้าด้วน,
ด้วนทั้งสอง, หูขาด, จมูกแหว่ง, บกพร่องทั้งสอง, นิ้วมือนิ้ว
เท้าขาด, ง่ามมือง่ามเท้าขาด, เอ็นขาด, มือเป็นแผ่น, คนเตี้ย,
คอปอก, คนถูกสักลายโทษ, มีรอยเขียนด้วยหวาย, เป็น

ผู้ต้องหา, มีเท้าปุก, โรคเรื้อรัง, อวัยวะไม่สมบูรณ์, ตาบอดข้างเดียว, ง่อย, กระจอก, เป็นอัมพาต, อิริยาบถขาด, ชราทุพพลภาพ, ตาบอดหมด, ไ้, หนวก, ทั้งไ้ทั้งบอด, ทั้งบอดทั้งหนวก, ทั้งไ้ทั้งหนวก, ทั้งบอดทั้งไ้ทั้งหนวก”

คนกลุ่มนี้ ถ้าเกิดจับพลัดจับผลูหลุดเข้ามาได้ ทรงแสดงว่าเป็นพระภิกษุเช่นเดียวกับท่านเหล่านี้ แต่ที่ท่านห้ามบวชเพราะว่า นอกจากจะไม่อาจทำหน้าที่ของพระให้สมบูรณ์ได้แล้ว ยังเป็นการสร้างภาพพจน์ของสถาบันสงฆ์ให้เสียหาย ปล່อยให้บวชเข้ามาบ่อยๆ เมื่อจำนวนมากเข้าจะเป็นการทำลายสถาบันสงฆ์ทั้งในด้านความรู้สึกของชาวบ้าน ของพระด้วยกันและการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

ดังนั้น ท่านที่จะได้รับแต่งตั้งให้เป็นอุปัชฌายะจึงต้องมีการเลือกเฟ้นกันเป็นพิเศษ เพื่อเลือกท่านที่มีความสำนึกและรับผิดชอบสูง มีความรู้และประพฤติเหมาะสม แต่ท่านรูปใดยังทำหน้าที่บกพร่องถือเป็นคนมักง่าย ผู้ปกครองเบื้องสูงขึ้นไปอาจพิจารณาลงโทษห้ามมิให้เป็นอุปัชฌายะหรือเรียกมาตักเตือนก่อนก็ยอมทำได้ หากมีความรู้ดีรับผิดชอบต่อพระศาสนามากพอ

การบวชพระถือว่าได้บุญมาก ผู้บวชและผู้อุปการะ
 ได้บุญเพราะเหตุอย่างไร ผู้ที่ไม่มีโอกาสบวชจะนำ
 หลักการมาปฏิบัติบ้างจะได้บุญหรือไม่?

- ธรรมะนั้นเป็นสิ่งสากล ไม่มีการผูกขาดไว้สำหรับใคร
 โดยเฉพาะ ใครก็ตามย่อมืออยู่ในฐานะที่จะเลือกธรรมเหล่านั้นไป
 ปฏิบัติ ตามสมควรแก่ฐานะของตนและจะได้ผลบุญตาม
 สมควรแก่การปฏิบัติ

สำหรับท่านที่บวชที่กล่าวว่ามีผลแห่งบุญมากนั้น เพราะการ
 บวชต้องสละกิเลส งดเว้นบาปกรรมมาก จึงได้บุญมาก นอกจากนี้
 นั้นยังเป็นการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยการปฏิบัติตามและทำหน้าที่
 ของศาสนทายาทจนถึงขจัดกิเลสให้หมดไปสิ้นไปได้เป็นเป้าหมาย
 สูงสุด ฝ่ายท่านที่อุปการะได้บุญเพราะได้บำเพ็ญบุญหลายอย่าง
 เช่น ไวยาวัจจมัย ช่วยขวนขวายในกิจกรรมที่ชอบธรรม ทานมัย
 ให้ทาน ปัตติทานมัย ให้ส่วนบุญของตนแก่คนและสัตว์อื่น
 ปัตตานุโมทนามัย พลอยชื่นชมยินดีในการทำความดีของคนอื่น
 และ ทิฏฐุชุกกรรม คือก่อนจะทำเช่นนั้นได้ แสดงว่าความเห็น
 ต้องเป็นสัมมาทิฏฐิ ซึ่งบุญแต่ละข้อนั้นเกิดสืบเนื่องกัน เพราะ
 อาศัยการอุปการะในการบวชหรือผู้บวชเป็นเหตุ

ตามหลักความจริงแล้ว พระพุทธศาสนาไม่ได้มีหลักการ
 อยู่ที่เกณฑ์ให้คนทุกคนบวช ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ พระธรรม

ที่ทรงแสดงจึงมีสำหรับคนทุกประเภท การบวชเป็นเรื่องของความ
สมัครใจของผู้บวชเป็นสำคัญ ในขณะที่เดียวกันหากไม่อยู่ในฐานะ
หรือโอกาสที่จะบวชได้ ไม่ว่าจะหญิงหรือชายก็ตามก็สามารถจะนำ
หลักของการบวช อันแปลว่าการเว้น หรือการออกจากกิเลส และ
ความทุกข์ ซึ่งทรงแสดงไว้เป็น ๔ ประเภทด้วยกันมาปฏิบัติได้ คือ

**ไม่ออกทั้งกายและใจ กายออกแต่ใจไม่ออก ใจออกแต่
กายไม่ออก ออกทั้งกายและใจ**

จะเห็นได้ว่าประเภทที่ ๓ คือ “ใจออกแต่กายไม่ออก” นั้น
ชาวบ้านทั่วไปอาจบวชวิธีนี้ ด้วยการทำใจของตนให้อยู่เหนือ
อำนาจของอารมณ์ กิเลส ความทุกข์ จนถึงเป็นพระอนาคามี
บุคคล ในเพศของฆราวาสไม่จำเป็นต้องบวชเลย ความสำคัญ
และผลที่คนจะได้รับจากพระพุทธศาสนา จึงหาได้อยู่ที่การบวช
หรือไม่บวช แต่อยู่ที่การ “ยอมรับ นับถือ เชื่อฟัง และทำตาม
ศาสนธรรมหรือไม่มากกว่า”

๕๑.

**ท่านคิดว่า พระจะช่วยสร้างเสริมศรัทธา
ต่อพระพุทธศาสนาได้อย่างไร?**

- จะต้องคิดทำไม่กัน เรื่องนี้เป็นข้อเท็จจริงในทางประวัติ-
ศาสตร์อันยาวนาน การที่พระพุทธศาสนาได้เจริญก้าวหน้าแพร่
หลายไปในส่วนต่างๆ ของโลกนั้น พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทอัน

สำคัญยิ่งที่ใครไม่อาจปฏิเสธได้ เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราช ทรง
ในการอุปถัมภ์ในการส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระศาสนาใน
ส่วนต่าง ๆ ถึง ๙ สายนั้น สายที่ไปทางยุโรปเป็นพวกธรรม
มหาอำมาตย์อันเป็นคฤหัสถ์ ท่านทำงานได้ในยุคของท่านแต่
เมื่อท่านตายไปศาสนาก็ตั้งไม่ติด ถ้าในคราวนั้นได้ส่งพระโยนก-
ธรรมรักขิตซึ่งเป็นพระอรหันต์ชาติกรีกไปทำงานนี้ และเป็นการ
ทำงานก่อนหน้าศาสนาคริสต์ถึง ๒๐๐ กว่าปี พระพุทธศาสนา
อาจเป็นศาสนาของยุโรปอเมริกาก็ได้ แต่เพราะพระสงฆ์ไม่ได้ไป
ทำงานสายนั้น ผลจึงออกมาอย่างที่รู้เห็นกันอยู่ พระสงฆ์จึงเป็น
แกนหลักในการสร้างเสริมศรัทธาต่อพระพุทธศาสนามาทุกยุค
ทุกสมัย และจะเป็นเช่นนี้ตลอดไปด้วย

การทำงานเพื่อเสริมสร้างศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา
นั้นไม่ควรใช้คำว่า “จะช่วย” แต่เป็นหน้าที่โดยตรงของพระอยู่แล้ว
งานที่ท่านทำมานั้น เมื่อกล่าวโดยสรุปจะแบ่งออกได้เป็น ๓
ประเภท คือ

๑. ศึกษาคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ให้เกิดความรู้อ
ความเข้าใจดีด้วยตนเอง
๒. ปฏิบัติตนตามคำสั่งสอน หน้าที่ อันได้ทรงกำหนด
และแสดงไว้
๓. แนะนำสั่งสอนคนอื่นให้ปฏิบัติตามศาสนธรรมนั้นด้วย
ซึ่งแต่ละข้อมีเงื่อนไขและรายละเอียดมาก ไม่จำเป็นจะต้อง
นำมากล่าวในที่นี้ อย่าลืมว่า คนที่จะรู้ว่า พระได้ทำงาน ๓ ประเภท

นี้หรือไม่ นั่น ต้องเป็นคนที่ใกล้ชิดกับพระกับวัดพอสมควร ไม่ใช่พวกนั่งเทียน วิพากษ์วิจารณ์ด้วยความคิดเห็นของตนเอง อย่างที่คนบางพวกชอบทำกันด้วยอคติต่อพระ ซึ่งมีแพร่หลายขึ้นเรื่อย ๆ

๕๒.

พระในป้อมอุโบสถที่ดำรงตำแหน่งต่างๆ
ถือว่าเป็นบาปหรือเปล่าคะ?

- ตำแหน่งต่างๆ นั้นต้องมีทุกสังคมนาจะ จะ การดำรงตำแหน่งของพระ จึงมีมาตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้าแล้ว เพียงแต่การจำแนกตำแหน่งมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเท่านั้นเอง สมัยพระพุทธเจ้าก็มี อาจารย์ อุปัชฌายะ เจ้าอาวาส คณาจารย์ จนถึงสังฆปาโมกข์ มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นพระธรรมราชา พระสารีบุตร เป็นธรรมเสนาบดี ปัจจุบันเมืองไทยเราก็ยังคงรักษาโครงสร้างเดิมอยู่ มีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยเท่านั้นเอง ตำแหน่งจึงเป็นเรื่องของระบบการปกครอง บริหาร หมู่คณะ จนถึงประเทศชาติ คนเราพออยู่ร่วมกันตั้งแต่ครอบครัวขึ้นไป ก็ต้องมีตำแหน่งเพื่อทำหน้าที่และรับผิดชอบกันแล้ว

นักเรียนคงติดใจคำว่า ศักดินา อยู่กระมัง จึงได้ถามปัญหาขึ้นมา ให้เข้าใจว่า หากเราคิดว่าตำแหน่งคือศักดินาชนชั้นแล้ว ในโลกนี้มีศักดินามีชนชั้นทั้งนั้น ยิ่งพวกที่ชอบด่าคนอื่นยังมีชนชั้นมากเป็นพิเศษ ส่วนชื่อที่เรียกนั้นไม่สำคัญอะไรหรอก เป็นการ

สมมติขึ้นเท่านั้นเอง เช่นเมืองไทยเราเมื่อก่อนมี ขุน หลวง พระ
พระยา เจ้าพระยา สมเด็จเจ้าพระยา เราว่าเป็นศักดิ์นา จึงเปลี่ยน
เป็นชั้น จัตวา ตริ โท เอก พิเศษ ต่อมากงกั้วว่าจะเป็นศักดิ์นา
ชนชั้นอีก จึงเปลี่ยนเป็น ซี ๑ ถึง ๑๑

ในที่สุดได้อะไรขึ้นมาบ้าง?

เปล่าเลยเป็นการเปลี่ยนแปลงแต่ชื่อเท่านั้นเอง แต่ตำแหน่ง
ต่าง ๆ นั้น มีการทำหน้าที่ควบคุมบังคับบัญชากัน ลดหลั่นลงมา
ตามลำดับ จากสมเด็จพระยา ชั้นพิเศษ ซี ๑๑ ลงมาเหมือนเดิม
ตำแหน่งเป็นเครื่องกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบจึงต้องมีทุก
ระบบการปกครอง การมีตำแหน่งจึงไม่บาปอะไร แต่การใช้
ตำแหน่งหน้าที่ของตน สร้างความทุกข์ ความเดือดร้อนให้
เกิดขึ้นแก่คนอื่น ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งในสังคมใดก็ตาม เป็น
บาปแน่ไม่ต้องสงสัย

๕๓.

ทำไมพระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติว่า พระสงฆ์จะฉันอาหาร
ครบ ๓ มือไม่ได้ เพราะอะไร กรุณาอธิบายด้วยคะ?

- ไม่ได้ห้ามมิให้ฉันครบ ๓ มือหรอก แต่ห้ามมิให้ฉันอาหาร
ในเวลาวิกาล คือ หลังจากเที่ยงวันไปถึงวันใหม่ ในตอนเช้าฉัน
ท่านจะฉันอาหารก็ครั้งก็ได้ แต่ส่วนมากแล้วจะฉันเพียงมือเช้า
กับมือเพล เพราะว่าผู้ที่เข้ามาบวชนั้น ต้องอาศัยคนอื่นเลี้ยงชีวิต

จะได้อาหารมาฉันก็ด้วยการบิณฑบาต หากบิณฑบาตวันหนึ่งหลายเวลาจะเป็นการรบกวนชาวบ้านมากเกินความจำเป็น ทั้งการบริโภคอาหารมากทำให้ความรู้สึกทางความใคร่เพิ่มขึ้น ซึ่งพระจะต้องปฏิบัติเพื่อลดความรู้สึกเหล่านี้ และงานของพระเป็นงานที่เกี่ยวกับควบคุมจิตใจ ไม่ต้องใช้แรงกายมาก อาหารเพียง ๒ มื้อ หรือมื้อเดียวก็อาจทำงานได้ ทั้งไม่ถูกความง่วงเพราะเม้าอาหารครอบงำด้วย จึงทรงห้ามไม่ให้พระฉันอาหารจากเตียงแล้วไปจนถึงเช้าของวันรุ่งขึ้น แต่ในกรณีที่ถูกความหิวรบกวนมาก ทรงอนุญาตให้ฉันพวกเครื่องดื่มบรรเทาความหิวได้ สรุปว่าข้อห้ามนี้ไม่ถึงกับทำให้พระเดือดร้อน แต่ทำให้ท่านได้ตัดกังวลในเรื่องอาหารลงไป ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ชาวบ้าน และสามารถทำงานอันเป็นหน้าที่ของตนได้ เข้าทำนองที่ว่า “โลกก็ไม่ช้า ธรรมก็ไม่เสีย” นั่นเอง

๕๔.

การบริหารพระสงฆ์ซึ่งอาพาธ เปรียบประดุจอุณหคราะห์ ต่อองค์พระตถาคตเอง ข้อนี้จริงหรือเท็จประการใดและการที่มีผู้กล่าวว่าการทำบุญต่อพระสงฆ์ขณะที่อาพาธนั้น จะได้รับผลบุญสู่พระสงฆ์ธรรมดาไม่ได้ เพราะขณะที่ท่านอาพาธนั้น ท่านแผ่บุญบารมีได้น้อย ข้อนี้จริงหรือไม่?

- ปัญหาประเด็นแรกเป็นความจริง เพราะเป็นพระพุทธดำรัสที่ตรัสเองว่า “ผู้ใดต้องการอุปฐากบำรุงเรา ผู้นั้นจงอุปฐาก

บำรุงรักษาใช้แทนเราเถิด” การอุปฐากบำรุงพระอาพาธ จึงมี
ค่าเท่ากับการอุปฐากบำรุงพระพุทธเจ้าดังกล่าวมานั้น

ประเด็นที่ ๒ นั้น ขอให้เข้าใจว่า การทำบุญโดยเฉพาะทาน
ตัวการสำคัญจริง ๆ อยู่ที่ปัจจัยที่เราได้มาบริจาค ซึ่งต้องเป็นปัจจัย
ที่ต้องได้มาโดยชอบธรรม เจตนาในการบริจาคของเรา มีความ
สมบูรณ์ทั้งก่อนให้ ขณะให้และหลังจากได้ให้ไปแล้วเป็นหลัก
หากได้ให้แก่ท่านที่มีคุณธรรมสูง ผลบุญจะเกิดได้มากหาได้อยู่ที่
การแผ่ส่วนบุญของผู้รับทานเป็นหลักไม่

๕ ปัญหาเกี่ยวกับศีล

๕๕.

ศีลคืออะไร มีกล่าวไว้ในส่วนใดของพระไตรปิฎก?

- ศีลในส่วนเหตุคือ เจตนาความตั้งใจเว้นความสำรวมคือการไม่ละเมิดสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ การสำรວมนั้นท่านเรียกเป็นภาษาบาลีว่า สังวร อาจทำได้ ๕ วิธี คือ สำรວมในสิกขาบทที่ทรงห้าม และทำตามข้อที่ทรงอนุญาตสำรວมด้วยสติคือการระมัดระวังเวลาตาเห็นรูป เป็นต้น ญาณสังวร สำรວมด้วยความรู้ สำรວมด้วยความอดทน และสำรວมด้วยความเพียร

ศีลในส่วนที่เป็นผล คือความสงบเย็น เริ่มจากสงบเย็นจากเวรภัยอันพึงเกิดขึ้น เพราะการละเมิดศีล และสงบจากบาปอกุศลธรรม ที่มาของศีลนั้นปรากฏในพระไตรปิฎกทั่ว ๆ ไป เปิดไปอ่านพระสูตร พระอภิธรรม พระวินัย ก็จะได้เจอศีล ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

จะอธิบายชี้แจงเรื่องศีล ๕ อย่างไร จึงจะเข้าใจ
และยินดีที่จะสมาทานรักษา?

- ศีล ๕ นั้นต้องชี้แจงให้เขาเกิดความยอมรับถึงความจริงแห่งชีวิตว่า คนเราทุกคนนั้นไม่มีใครต้องการให้ใครมาฆ่า เบียดเบียนเรา ไม่ต้องการให้ใครลักขโมยทรัพย์สินสมบัติของตน ไม่ต้องการให้ใครประพฤติล่วงประเวณีในคนรัก สามีภรรยาของตน ไม่ต้องการให้ใครมาโกหกหลอกลวง และไม่ต้องการตกเป็นทาส ในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ทาสของสิ่งเสพติด เมื่อคนพิจารณาเห็นความจริงในส่วนนี้แล้วก่อนที่เขาจะฆ่าจะทำร้ายคนอื่น ลองให้เขาตั้งปัญหาถามตนเองว่า

“ถ้าเขาฆ่า ทำร้ายเรา เรายินดีให้เขาทำไหม?”

เขาจะได้คำตอบด้วยตนเองว่า เขาไม่ต้องการให้ใครกระทำสิ่งที่ไม่น่าปรารถนาดังกล่าวต่อเขา เมื่อคิดได้แล้วให้ถือเอาตนเองเป็นเครื่องมือเปรียบเทียบ โดยนัยดังกล่าวไปแต่ละข้อหากเขาทำเช่นนั้นได้ ความสนใจที่จะสมาทานศีลก็เกิดขึ้นได้

อันที่จริงโทษของการละเมิดศีลนั้นใคร ๆ เขาเห็นกัน แต่แรงผลักดันจากภายในคือ กิเลส และแรงกระตุ้นจากปัจจัยภายนอก ตลอดถึงสภาพแวดล้อมอันมีส่วนกระตุ้นให้เกิดการละเมิดศีลมีมาก การจะให้คนรักษาศีลกันมาก ๆ จึงทำได้ยาก นอกจากทางบ้านเมืองประสานงานกับทางศาสนา และสังคมสร้างค่านิยมในทางยกย่องสนับสนุนคนมีศีล ความสนใจที่จะ

รักษาสมาทานศีลก็จะเกิดขึ้น เพราะตามปกติคนเราจะทำอะไรก็ตามมักจะมีปัญหาเกิดขึ้นภายในใจก่อนเสมอว่า **ทำอะไร? เพื่ออะไร? ทำไปแล้วจะได้ประโยชน์อะไร?** คำตอบประเด็นที่ ๓ คนส่วนมากหาคำตอบไม่ได้ เพราะเขามักมุ่งผลในทางวัตถุจนถึงคนบางพวกถือเป็นหลักว่า **“ไม่โกงไม่รวยอยากรวยต้องโกง”** เลยทำให้เขารุกเข้าพงกันไปใหญ่ เรื่องศีล ๕ เป็นเรื่องทีพุดง่ายที่สุด แต่ชักชวนให้คนรักษายากที่สุด การรับศีลของคนบางจำพวกจึงทำไปตามธรรมเนียมเท่านั้นเอง รับศีลเสร็จพระกลับตี้มเกล้าต่อโดยไม่รู้สึกกระดากใจอะไรเลย ทั้ง ๆ ที่หากสังคมมีศีลกันมาก ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไม่ว่าทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ศีลธรรม อาชญากรรมต่าง ๆ จะคลี่คลายไปในทางที่ใคร ๆ ก็พอใจ แต่คนกลับมองข้ามไปอย่างน่าเสียดาย พอเกิดปัญหาในด้านความประพฤติ ก็มานั่งตำหนิกันว่าไม่สอนประชาชนบ้าง ไม่ทำหน้าที่ของตนบ้าง เป็นการพูดแบบปิดสวะให้พ้นหน้าบ้านโดยแท้ การจะให้คนยินดีรักษาสมาทานศีล ถ้าต้องการจะทำให้ได้จริง ๆ ต้องช่วยกันหลายฝ่ายจึงจะทำได้

๕๗.

**ถือศีล ๕ อยู่แล้ว ควรทำอย่างไรจึงจะเป็น
พุทธศาสนิกชนที่สมบูรณ์?**

- ความเป็นพุทธศาสนิกชนที่สมบูรณ์นั้น อาจเข้าถึงได้หลายระดับเหมือนกับการเรียนหนังสือนั่นเอง คือเมื่อจบส่วน

หนึ่งก็ถือว่าสมบูรณ์ในส่วนนั้น ซึ่งท่านแบ่งออกเป็นประณม มัชฌม อุดมศึกษา แต่ในที่นี้จะพูดเพียงระดับทั่วไป คือความเป็นพุทธศาสนิกชนระดับที่จัดว่า เป็นอุบาสกอุบาสิกาวัตนะ ซึ่งทรงแสดงคุณสมบัติของพุทธศาสนิกชนระดับนี้ไว้ ๕ ประการคือ

๑. มีความเชื่อในพระรัตนตรัยมั่นคง รวมทั้งเชื่อกฎแห่งกรรมวิบากกรรม และการที่ทุกชีวิตมีกรรมเป็นของๆ ตนจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย ใครทำกรรมอันใดไว้ดีหรือชั่วก็ตาม เขาจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น

๒. เป็นผู้มีศีลสมบูรณ์ คือรักษาศีลไม่ให้ขาด ไม่ให้ทะลุ ไม่ให้ต่าง ไม่ให้พร้อย เป็นไทแก่ตน ไม่รักษาศีลเพราะตณฺหา มานะ วิญญฺชน สรรเสริญ และให้เป็นไปเพื่อความสงบแห่งจิต

๓. ไม่ถือมงคลตื่นข่าวต่างๆ ไม่นิยมการงานที่เอิกเกริก โกลาหล แต่ยึดมั่นในหลักกรรมดังกล่าวแล้ว ไม่ติดใจในเรื่องฤกษ์ ผาณาที่ต่างๆ

๔. ไม่กระทำ แสวงหาสิ่งที่เรียกว่า เขตบุญ นอกจากคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่น การฆ่าสัตว์บูชายัญ เป็นต้น

๕. แสวงหาสิ่งที่เรียกว่า บุญ ในขอบข่ายคำสอนของพระพุทธศาสนาเท่านั้น

ด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้ ถือว่าเป็นคุณสมบัติที่สมบูรณ์ของพุทธศาสนิกชนในระดับแรกได้ คือเป็นอุบาสกอุบาสิกาประเภทที่เป็นวัตนะ แต่อย่าลืมว่านี่เป็นเพียงความสมบูรณ์ระดับประณมเท่านั้นนะ

๕๘.

การให้ยาเพื่อรักษา แต่บังเอิญคนไข้แพ้ยาถึงตาย
หมอผู้รักษามีบาปหรือไม่?

- บาปนะบาปแน่ แต่เป็นบาปเพียงเล็กน้อย คือเป็นความผิดในด้านธรรมะ ในด้านศีลไม่เป็นความผิด คือไม่ถึงกับศีลขาด แต่ทำให้ศีลต่างพร้อยไป ฝ่ายด้านธรรมะนั้นแสดงให้เห็นว่าหมอผู้วางยาเช่นนั้นทำไปด้วยอำนาจโมหะ คือรู้งานของตนไม่ถ่องแท้ ดีพอ ขาดสติปัญญาเป็นเครื่องพิจารณา แม้ว่าจะเป็นการกระทำด้วยเมตตาจิตก็ตาม แต่เมื่อมีโมหะปนอยู่มาก ในส่วนเหตุก็เป็นบาปเพราะจิตเศร้าหมองด้วยโมหะ ในส่วนผลก็ทำให้จิตใจไม่สบาย เมื่อได้สำนึกถึงการกระทำของตนอันเป็นเหตุให้คนต้องตายลงไป

๕๙.

การฆ่าเพื่อป้องกันตัวบาปหรือไม่?

- ข้อนี้ก็ทำนองเดียวกันกับข้อก่อน คือการฆ่าสิ่งมีชีวิตทุกประเภทนั้นเป็นบาปแน่ ส่วนจะบาปมากหรือน้อยนั้น ท่านตัดสินด้วยองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ วัตถุประสงค์ คือคนหรือสัตว์ที่ถูกฆ่า มีคุณมากหรือมีคุณน้อย เจตนา คือความจงใจฆ่าประกอบด้วยความโลภ โกรธ หลง มากน้อยแค่ไหนเพียงไร และความพยายาม

ที่ใช้ไปจนคนตายนั้น มีลักษณะรุนแรง เผลอเรอ หรือตกใจ เป็นต้น เข้าเป็นหลักในการตัดสินใจที่หนึ่งในกรณีนี้ทุกอย่างไม่มีอะไรแรง เป็นการกระทำไปตามสัญชาตญาณการป้องกันตัวธรรมดาๆ แต่อย่าให้เป็นการป้องกันตัวที่เกินเหตุ หรือเกิดความโกรธรุนแรงขึ้นในขณะที่ป้องกันตัว เพราะถ้าเป็นเช่นนี้เจตนาความพยายามในช่วงนั้นจะแรง บาปจะหนักขึ้นตามความพยายามและเจตนา

มีเรื่องที่ท่านได้เล่าถึงสตรีกลุ่มหนึ่ง ติดไฟเพื่อจะผิงแก๊ทหนาวหลังจากอาบน้ำ ไฟเกิดลุกไหม้พระปัจเจกพุทธเจ้ารูปหนึ่ง ขณะอยู่ในสมมติพวกนางกลัวว่าความผิดจะปรากฏ จึงพร้อมกันขนหญ้าไม้มาสูมเพื่อเผาท่านให้สิ้นไปเลย ด้วยบาปกรรมเหล่านั้นทำให้พวกนางต้องตกนรก และตายในไฟในชาติที่เป็นมนุษย์ แม้ในชาติที่เป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ต้องถูกไฟครอกตายหมดเช่นเดียวกัน ให้สังเกตว่าเจตนาครั้งแรกต้องการเพียงติดไฟผิง แต่เมื่อเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าอยู่ในไฟ เข้าใจว่าท่านคงตายไปแล้ว จึงเกิดเจตนาที่จะทำลายหลักฐาน แต่พระอรหันต์ที่อยู่ในสมมติใครทำให้ตายไม่ได้ ดังนั้น พระปัจเจกพุทธเจ้าจึงไม่นิพพานในไฟ แต่เพราะเจตนา ความพยายามและวัตถุใหญ่ สตรีเหล่านั้นจึงต้องประสบผลกรรมเช่นเดียวกับเจตนาของพวกนาง

การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง และการทำหมัน
มีความผิดทางพระพุทธศาสนาหรือไม่?

- ประเด็นแรกนั้น หากเป็นพระภิกษุมีความจงใจกระทำ เช่นนั้นท่านปรับเป็นอาบัติสังฆาทิเสส ที่มีโทษแรงมาก เพราะโทษแรงท่านจึงมีเงื่อนไขไว้ว่า

ภิกษุจงใจจะทำเช่นนั้น มีความพยายามทำเช่นนั้นจนอสุจิเคลื่อนด้วยความพยายามนั้น เธอต้องอาบัติสังฆาทิเสส ซึ่งจะต้องบอกความผิดของตนแก่พระรูปอื่นในวันนั้นถูกลงโทษด้วยการประพัตติวัตรثمانตน ประจานตนเป็นเวลา ๖ ราตรี หากปกปิดไว้ต้องเพิ่มวันขึ้นอีก ตามจำนวนวันที่ปกปิดไว้ เมื่อทำถูกต้องตามขั้นตอนของพระวินัยแล้ว จะต้องได้รับการประกาศยอมรับความบริสุทธิ์จากพระสงฆ์จำนวน ๒๐ รูปขึ้นไป ซึ่งคงจะได้ยินคำว่า ปริวาสกรรมกันอยู่เสมอ นั่นคือการประพัตติวัตรเพื่อทำตนให้บริสุทธิ์จากอาบัติสังฆาทิเสส อาบัติสังฆาทิเสสมิ ๑๓ ข้อ การประพัตติวัตรของพระแต่ละรูป ในโอกาสนั้นๆ จึงอาจจะเป็นความผิดในเรื่องอื่นก็ได้

ในกรณีของการทำหมัน เคยพบหลักฐานในพระวินัยว่า ภิกษุทำยาเพื่อทำหมันให้แก่สตรีคนหนึ่งซึ่งมีลูกมาก พระพุทธเจ้าทรงปรับเป็นอาบัติทุกกฏ แต่ในพระไตรปิฎกเองไม่บอกชัดว่าเป็นอาบัติเพราะทำเวชกรรม หรือเพราะทำหมัน เพราะอาบัติ

สองเรื่องนี้เหมือนกัน ยังไม่พบหลักฐานมากไปกว่านี้ แต่เมื่อดูตามเจตนา ความพยายาม วัตถุประสงค์กระทำแล้วก็ไม่มีอะไรแรงมิใช่หรือ?

๖๑.

การฆ่าเชื้อโรคในร่างกายบาปหรือไม่?

- นั้นนะซี ปัญหานี้เป็นเรื่องที่น่าพิจารณาเหมือนกัน ตามหลักของปาณาติบาตท่านแสดงว่า ปาณาติบาตมีองค์ ๕ คือ สัตว์มีชีวิต เราฆ่าสัตว์มีชีวิต มีจิตคิดจะฆ่า ทำความพยายามที่จะฆ่า และสัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น ด้วยองค์เหล่านี้ จะพบว่า ในการรักษาโรคนั้น คนมีเจตนาจะบรรเทาโรค เพื่อให้เกิดความสบายแก่ตน ทั้งเชื้อโรคเองก็ไม่จัดเป็นสัตว์ที่ปราณ ตามความหมายที่ท่านแสดงไว้ เพราะบางพวกต้องการออกซิเจน บางพวกไม่ต้องการ การฆ่าสัตว์จะเป็นปาณาติบาตได้ต้องเป็นสัตว์ที่เราเห็นได้ด้วยตา แต่เชื้อโรคต่าง ๆ นั้นเราไม่เห็นด้วยตาเรื่องนี้มีการถกเถียงกันพอสมควร หลักที่เราจะต้องยึดถือเป็นแนวในการปฏิบัติ คือองค์ศีลดังกล่าวแล้ว เชื้อโรคถึงแม้ว่ามีชีวิตก็ถือว่าเป็นสัตว์ไม่มีเท้านั้น แม้ในการรับประทานยาถ่ายพยาธิก็ไม่ถือเป็นบาปอะไรด้วยเพราะว่ามีหลักฐานในพระบาลีนั้น .

พระพุทธเจ้าเคยถ่ายแบบล้างท้องถึง ๓๐ ครั้งติดต่อกัน โดยหมอชีวกโกมารภัจ ถวายยาด้วยวิธีให้สูดดมจากดอกบัว ตัว

พยาธิคงออกมามาก เพราะถ่ายมากเหลือเกิน และหลังเสร็จงาน ถวายพระเพลิงพระพุทธรเจ้าพระอานนท์เถระก็เคยฉันทายถ่ายแบบล้างท้องมาแล้วเช่นเดียวกันถ้าเป็นบาปพระพุทธรเจ้าและพระอานนท์เถระ ตลอดถึงพระอรหันต์อื่น ๆ คงไม่ทำ ไม่ต้องเถียงกันให้เสียเวลาในเรื่องนี้

๖๒.

การตัดแขนคนไข้เพื่อรักษา บาบหรือไม่
จะถือว่าเป็นการจองเวรหรือไม่?

- การรักษาพยาบาลเกิดขึ้นด้วยกุศลเจตนา หากว่าหมอผู้กระทำเช่นนี้เห็นว่าตนทำไปด้วยความกรุณาต่อผู้ป่วย เพื่อรักษาชีวิตผู้ป่วยไว้ ตามหลักที่ว่า “คนพึงสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ พึงสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิตเอาไว้” ก็ไม่ถือว่าเป็นบาปอะไร เหมือนกับการเขียนดีเด็กดีอ เพื่อให้แก่เป็นคนดีฉะนั้น

แต่ในเรื่องการจะถือว่าเป็นการจองเวรหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับคนป่วยที่หมอไปตัดมือเขาว่า เขายอมรับและเข้าใจเหตุผลในเรื่องนี้หรือไม่ ซึ่งตามปกติมักจะทำไปตามความสมัครใจของคนป่วย เมื่อคนป่วยเขาไม่จองเวรก็ไม่เป็นเวรอะไร อย่าลืมว่าการจองเวรนั้นเกิดขึ้นจากความรู้สึกของคนอื่น ที่เราไปกระทำอะไรต่อเขา ไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม หากเขาไม่เข้าใจ โกรธ ผูกอาฆาตไว้ก็กลายเป็นการจองเวร อย่างพระ

เทวทัตที่เริ่มจองเวรพระพุทธเจ้าในคราวแรกนั้น เกิดขึ้นจากพระ
โศภิตีไปซื้อถาดทองคำจากครอบครัวเศรษฐีเก่า ที่พระเทวทัต
ในชาติเป็นพ่อค้าไปพบก่อน แต่ต้องการจะเอาเปรียบเจ้าของ
บอกเขาว่าเป็นถาดทองแดง ไม่มีราคาอะไร โดยเจตนาจะกลับ
มากดราคาทีหลัง แต่เมื่อพ่อค้าโศภิตีมาบอกความจริงให้ทราบ
และมอบสินค้าทั้งหมดของตนแลกกับถาดทองนั้น พ่อค้าคนเก่า
กลับมาทราบเข้าก็โกรธ ไล่ตามไปเพื่อจะชิงคืนแต่ตามไม่ทัน จึง
กำทราขี้นมาอธิษฐานขอเป็นศัตรูล้างผลาญกันตลอดไป แต่
พระโศภิตีเองไม่ได้จองเวรอะไรด้วย ไม่ว่าในชาติใดก็ตาม

๖๓.

การกล่าวเท็จเพื่อประโยชน์ของผู้ฟัง
หรือของผู้อื่นผิดศีลหรือไม่?

- การกล่าวเท็จทุกชนิดผิดศีลทั้งนั้นแหละ ไม่ว่าด้วยเหตุผล
อะไรก็ตาม ปัญหานี้เป็นคำถามของนักศึกษาแพทย์ เข้าใจว่าคง
หมายถึงการไม่บอกอาการไข้ หรือสมุฏฐานของโรคแก่คนไข้ตาม
เป็นจริงซึ่งอาจทำได้โดยไม่บอกเสียเลย ไม่จำเป็นจะต้องพูดเท็จ
ก็ได้ แต่เรื่องของการกล่าวคำเท็จนั้น เมื่อจะกล่าวในเชิงบาป
มากน้อย ท่านให้ดูที่ **วัตถุ** คือคนที่เราไปพูดเท็จกับเขา **เจตนา**
คือ เจตนาในการพูดนั้นเป็นเช่นไร และผลที่เกิดขึ้นจากคำเท็จ
ออกมาอย่างไร หากผลออกมาในทางทำลายก็บาปมาก แต่เรื่อง

ของศีลแล้วผิดศีลแน่ หากการพูดนั้นประกอบด้วยองค์ ๔ คือ “เรื่องที่พูดนั้นไม่จริง จิตคิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อนจากความจริง ความพยายามเกิดขึ้นและกล่าวออกไป คนฟังรู้เรื่องที่พูดนั้น”

๖๔.

การทำคามผิดโดยเจตนาและไม่เจตนา
อย่างไรจะบาปมากกว่ากัน?

- การทำผิดด้วยเจตนามีบาปมากกว่า เพราะคำว่ากรรม นั้นทรงแสดงว่า เรากล่าว เจตนา คือความจงใจว่าเป็นกรรม บุคคลมีความจงใจแล้วกระทำกรรมด้วยกาย วาจา ใจ ให้ สังกเกตว่าบาปที่ท่านบอกกว่าหนัก ๆ นั้น จะต้องมิเจตนากระทำ ลงไป แม้ในแง่ของกฎหมายก็ถือหลักเดียวกันนี้

๖๕.

การปล่อยสัตว์ให้ชีวิตสัตว์ชื่อว่าเป็นบุญ ถ้าเทียบ
กับการเป็นหมอพยาบาลที่ดี ช่วยเหลือคนป่วย
ด้วยน้ำใจที่จะช่วยจริงๆ จะนับว่าเป็นบุญพอๆ
กันกับการให้ทานชีวิตสัตว์หรือไม่?

- เมื่อเทียบถึงวัตถุ เจตนา ประโยค ที่กระทำแล้ว การ ปล่อยสัตว์เป็นการให้ชีวิตแก่สัตว์เพียงอย่างเดียว แต่สัตว์มีคุณ

น้อยกว่าคนหากหมอพยาบาลมีเจตนาและการกระทำอย่างคำ
ถามจริง การทำงานของหมอพยาบาลดังกล่าวย่อมมีบุญมากกว่า
เพราะเจตนาประโยชน์ให้เกิดบุญหลายอย่าง ที่ว่านี้ไม่เกี่ยวกับ
หมอพยาบาลที่ชอบชู้ และเรียกร้องคำรักษาพยาบาลแบบรุนแรง
ชู้ดิ้นนะ!

๖ ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตน

๖๖.

การปฏิบัติตนให้มีอินทรีย์สังวร เป็นภาระทำให้
ไม่มีอิสระ เกิดความวิตกกังวลท่วงใย น่าจะ
มีโทษ และอาจทำให้เป็นโรคประสาทก็ได้?

- เอ้า ทำไมเป็นอย่างนั้นไปละ? อันที่จริงเรื่องอินทรีย์สังวรนั้น เป็นการเสริมสร้างคุณสมบัติที่ทุกคนมีอยู่แล้ว ให้อยู่ในระดับที่ใช้งานได้เท่านั้นเอง หากได้เป็นการฝึนจนเครียดอย่างที่ว่าไม่ ให้สังเกตว่า ในขณะที่ตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายถูกต้องโผฏฐัพพะ และใจตรึกนึกอารมณ์นั้น ตามปกติแล้วคนจะสนใจในเรื่องนั้นๆ เพียงส่วนน้อยเท่านั้นเอง แต่ที่เราไม่สนใจมีมากกว่า คือเดินไปเห็นอะไรต่อมิอะไรมากมาย แต่ไม่สนใจในสิ่งนั้น ส่วนที่สนใจจึงมีเพียงสิ่งที่จิตไปกำหนดว่า น่าใคร่ น่าปรารถนา น่าพอใจ กับพวกที่ตรงกันข้ามเท่านั้น ตัวการสำคัญในการสร้างความรู้สึกล่าช้าขึ้นคือ “มนสิการ” อันได้แก่ ความใส่ใจหรือสนใจในเรื่องนั้น หากไม่สนใจรูป เสียง กลิ่น เป็นต้น

จะเป็นเพียงสักว่ารูป เสียงเป็นต้นเท่านั้น อินทรีย์สังวรจึงควร
ใช้ในกรณีที่เห็นแล้วได้ยินแล้วเกิดความรู้สึกพอใจ กับไม่พอใจ
เท่านั้น เพื่อป้องกันรักษาจิตของตนไม่ให้มี **อภิชฌา** คือความ
อยากได้ และ **โทมนัส** คือความเสียใจ สังวรโดยการไม่ใส่ใจใน
เรื่องเหล่านั้น เหมือนเมื่อเราได้ยินเสียงคนด่ากัน หากเราไม่สนใจ
หรือไม่คิดว่าเขาด่าเรา ความรู้สึกโกรธเป็นต้นจะไม่เกิดขึ้น หรือ
เหมือนกับคนที่ย้ายบ้านไปอยู่ริมถนนตอนใหม่ ๆ อาจนอนไม่
หลับเพราะเสียงรบกวน

ทำไมจึงเกิดความรู้สึกเช่นนั้นรู้ใหม่?

เพราะจิตไปสนใจในเสียงนั้น ให้ความสำคัญแก่เสียงนั้น
แต่พออยู่นาน ๆ เข้าเกิดความเคยชิน เสียงยังคงมีอยู่เหมือนเดิม
แต่เมื่อไม่สนใจก็ไม่เดือดร้อนอะไรเลย อินทรีย์สังวรจึงจำเป็น
ต้องมีและให้มีด้วย **โยนิโสมนสิการ** คือการทำไว้ในใจด้วยอุบาย
วิธีอันมีเหตุผล เรื่องอะไรสนใจแล้วสบายใจมีความเข้าใจ กุศล
เกิดขึ้นอกุศลเสื่อมไป ก็ดูฟังเป็นต้นไปตามปกติแต่ถ้าดูฟังแล้ว
เกิดความกำหนัด ชัดเคือง ลุ่มหลง มัวเมาขึ้น ก็ไม่ใส่ใจถึงสิ่ง
นั้น ๆ ทำได้เพียงเท่านี้ก็ให้ความสุขใจได้แล้ว

อย่าลืมว่า การดูรูป ฟังเสียงเป็นต้นนั้น สำคัญอยู่ที่ “ดู
ฟังอย่างไร มากกว่าดูฟังอะไร” เพราะในเรื่องเดียวกันคนหนึ่ง
อาจดูแล้วเห็นธรรม อีกคนหนึ่งอาจเกิดกิเลสขึ้นมาก็ได้ ในชั้น
แรกอาจจะรู้สึกดังที่ถามมาบ้างสำหรับบางคน แต่เมื่อทำไปบ่อย ๆ
ด้วยหลักดังกล่าว จิตจะมีปฏิกิริยาต่อเรื่องนั้น ๆ โดยอัตโนมัติเอง

ไม่มีทางที่จะเป็นโรคประสาทไปได้หรอก หากทำไปตามหลักการ
ที่ทรงแสดงไว้

๒๗.

การให้อภัย อภัยทาน ที่เชื่อว่าเป็นความดี แต่การ
ทำเช่นนั้นกันมากๆ จะไม่เป็นการทำให้คนชั่วได้ใจ
ทำความชั่วมากขึ้น และทำให้สังคมเสื่อมมากขึ้นหรือ?

- ไม่อย่างนั้นหรอก เพราะในกรณีของการให้อภัยทานนั้น
ท่านใช้ในกรณีของความผิดส่วนตัว ไม่ใช่ความผิดที่เป็นการสร้าง
ความเดือดร้อนให้เกิดแก่สังคม และต้องเป็นความผิดที่ไม่รุนแรง
มากนัก คือต้องอยู่ในฐานะที่อาจให้อภัยกันได้เหมือนอาบัติ คือ
โทษที่เกิดขึ้นเพราะการละเมิดในข้อที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามไว้ และ
ไม่ทำตามข้อที่ทรงอนุญาต จะพบว่าโทษที่ทรงมีพระพุทธานุญาต
ให้แสดงได้นั้น เป็นความผิดเพียงเล็กน้อย แต่ถ้าเป็นความผิด
ในชั้นปาราชิก ก็ไม่มีกรให้อภัยกันแล้ว คือให้สึกไปเลยทีเดียว
การให้อภัยภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว แทนที่จะทำให้คนชั่วกำเริบ
จะช่วยให้เขาสำนึกได้และกลับเนื้อกลับตัวเป็นคนดีได้ ย่อมมีผล
ดีกว่าเหยียบย่ำซ้ำเติมคนบางคน ที่ความผิดยังพอจะให้อภัยกัน
ได้ คนเราอยู่ร่วมกันนั้นต้องมีความเข้าใจกัน ใช้หลักการประนี-
ประนอมกันบ้างดีกว่าการเลือกไล่ไล่ส่งคนที่พอจะแก้ไขได้ เพราะ
การกระทำเช่นนั้นไม่เกิดผลดีแก่ใครเลย อย่าลืมว่าคนเรานั้นย่อม
มีความผิดพลาดเกิดขึ้น แต่ถ้ามีคนเห็นใจเข้าใจ พร้อมที่จะรอ

คอยความเจริญในด้านต่าง ๆ ของเขา ด้วยความเมตตากรุณา ให้ภัยแล้ว โอกาสที่เขาจะเจริญขึ้นในด้านความประพฤติจะมีได้ อย่างที่คนไทยเราพูดกันว่า “ชั่วเจ็ดทีดีเจ็ดหน” นั่นเอง ให้สังเกต ว่าคนเป็นอันมากที่ยังพอแก้ไขกันได้ แต่สังคมไม่ยอมรับจนถึง กลับซ้ำเติมเขา ในที่สุดเขาเจอทางตันเข้าก็ต้องดิ้นไป จนบางคน ต้องเข้รกรเข้าพงไปอย่างน่าเสียดาย เป็นการสูญเสียทรัพยากร ธรรมชาติคือ คน ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรอันสำคัญยิ่งไปโดยไม่มี ความจำเป็นเลย

อย่างน้อยที่สุดอภัยทานนั้น เป็นการช่วยให้จิตของผู้ให้อภัยนั่นเอง มีความสงบเย็นด้วยเมตตากรุณา ไม่สร้างเวรภัย ทำให้สบายใจในการดำรงชีวิต การอภัยจึงเป็นงานตามธรรมชาติ คือการล้างสิ่งสกปรกด้วยน้ำสะอาด นอกจากจะทำให้ใจตนให้สะอาดแล้ว เป็นการยุติเวรภัยลงได้ด้วยดี

๖๘.

มีคนจำนวนมากเชื่อว่า พระธรรมมีประโยชน์กับ ผู้ที่มีทุกข์ผิดหวังในทางโลก สำหรับผู้ที่บริบูรณ์ด้วย ลาภ ยศ สรรเสริญ สุขอยู่แล้ว ยังไม่จำเป็นต้องฟัง พระธรรมนัก ท่านมีความเห็นเป็นอย่างไร?

- เห็นจะไม่ออกความเห็นหรอก แต่จะนำเอาหลักในพระ พระพุทธศาสนา มาเสนอ เพื่อพิจารณาเอาเองดีกว่า ข้อที่ควรทำ ความเข้าใจคือ

๑. สามัญชนในโลกนี้มีใครบ้างที่ไม่มีความทุกข์ เพราะความทุกข์คือ “สิ่งที่เกิดขึ้นจากปัจจัยปรุงแต่ง มีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลง เบียดเบียน ให้เกิดความเร่าร้อน” ความทุกข์จึงเป็นสภาพปกติของชีวิต ในแง่ของความเป็นจริงแล้ว สามัญชนทั่วไปที่รู้สึกว่าคุณมีความสุขนั้น เป็นเพียงความทุกข์ลดลงเท่านั้นเอง เหมือนความเย็นเกิดขึ้น เพราะความร้อนลดฉะนั้นเหตุนี้ ในแง่ของความจริงอย่างแท้จริงแล้ว สังขารทั้งหลายเป็นทุกข์อย่างที่พระวชิราเถรกล่าวว่

“ทุกข์เท่านั้นเกิดขึ้น ทุกข์เท่านั้นตั้งอยู่ ทุกข์เท่านั้นดับไป นอกจากทุกข์ ไม่มีอะไรเกิด นอกจากทุกข์ไม่มีอะไรดับ”

๒. พระพุทธเจ้าทรงผิดหวังอะไรในทางโลกหรือ จึงได้เสด็จออกผนวช และพระอริยสาวกเป็นอันมาก ที่อยู่บนกองเงินกองทอง สมบูรณ์ด้วยลาภ ยศ สรรเสริญ ความสุขนานาชนิด แต่ท่านออกบวชแสวงหาธรรมกันเพื่ออะไร?

๓. ลาภ ยศ สรรเสริญ สุขนั้น มีความเป็นดาบสองคมอยู่ในตัว คือ หากใช้เป็นก็ได้ประโยชน์ในระดับหนึ่ง แต่หากใช้ไม่เป็นแล้วสามารถสร้างความเดือดร้อนอย่างมหันต์ให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและสังคมตลอดถึงโลกได้มากที่สุด พึงดูตัวอย่างพวกทรรราช นักเผด็จการต่างๆ ในประวัติศาสตร์โลก พวกเหล่านี้มีสิ่งดังกล่าวนั้นพร้อม แต่เพราะขาดธรรมะเพียงอย่างเดียวลาภ ยศ เป็นต้น กลับเป็นเครื่องมือให้เขาสร้างความเดือดร้อนระส่ำ

ระสาย ล้มตายขึ้นในประเทศของตน ดูประเทศเพื่อนบ้านของเราก็ได้ อะไรเป็นตัวอย่างสำคัญที่สร้างความฉิบหายในด้านต่างๆ ให้เกิดขึ้น ถ้าไม่ใช่ลามก ยศ สรรเสริญ สุข คนเรานั้นยังมีลามก ยศ มากเท่าไร ธรรมะยิ่งจำเป็นแก่เขาเป็นเงาตามตัว ท่านจึงเตือนว่า **ได้ยศแล้วอย่าเมา ลามกสักการะฆ่าคนชั่วใจดมามากแล้ว**

๔. ที่ขาดไม่ได้สำหรับคนที่ได้ลามก ยศ สรรเสริญ สุข จะต้องเตรียมใจยอมรับอีกฟากหนึ่งของลามก ยศ คือความเสื่อมลามก เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ โดยการยอมรับถึงความไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ของสิ่งเหล่านั้นเพราะถ้าไม่มีการเตรียมใจยอมรับอีกฟากหนึ่งไว้ พอประสบกับความเสื่อมลามก ยศ เป็นต้นเข้า ความทุกข์จะเกิดขึ้นเป็นทวีคูณ

คมอีกด้านหนึ่งของดาบที่อำนาจประโยชน์ให้ คือ การอาศัยธรรมะเข้าควบคุมลามก ยศ สรรเสริญ สุข แล้วใช้สิ่งเหล่านั้น ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่น คนประเภทนี้เองที่ปรากฏ บนโฉมหน้าประวัติศาสตร์เป็นอันมาก ซึ่งตัวตายแต่ชื่อและคุณงามความดียังอยู่ พวกที่มีอนุสาวรีย์ในโลกนี้คือ คนที่อาศัยลามก ยศ เป็นต้น ของตน โดยมีธรรมเป็นหลักใจทั้งนั้น ส่วนใครจะคิดอย่างไรในเรื่องนี้เป็นสิทธิส่วนตัวของเขา ที่กล่าวมาจึงไม่ใช่ความเห็นแย้ง แต่เป็นการเสนอข้อเท็จจริงให้พิจารณาเท่านั้นเอง

กรุณาบอกวิธีง่ายที่สุด ซึ่งจะเอาชนะความโกรธได้?

- การแก้ความโกรธที่ง่ายที่สุดนั่นคือ เรื่องอะไรที่ทำให้เราโกรธไม่สนใจเรื่องนั้น เหมือนคนโยนของให้เราจับ เราเห็นว่าเป็นไฟขึ้นจับไปก็ร้อน เมื่อเราไม่จับเราก็ไม่ร้อน เรื่องของความโกรธ และคนที่ทำให้เราโกรธนั้น จึงเป็นเหมือนเขาโยนเหล็กร้อนให้เราจับนั่นเอง ถ้าเราไม่จับ คนโยนก็ร้อนคนเดียว ถ้าเราจับด้วยมีคนร้อนสองคน ลองเลือกดูจะเอาอย่างไร อย่างที่ท่านกล่าวสอนไว้ว่า

โกรธเขาเราก็รู้ที่อยู่ว่าร้อน
จะนั่งนอนก็เป็นทุกข์ไม่สุขใส
แล้วยังต่อต้านโกรธจะโทษใคร
น่าแค้นใจหนักหนาไม่น่าชม

คนโบราณท่านสอนไว้เป็นคำโคลงที่น่าพิจารณาว่า

สุขันเห็นกันนั้น	ตะกุกกัน
กรรโชกยิงฟันรัน	แร่แร่
พาลพบพาลพวกซัน	แข็งต่อ
โกรธต่อโกรธองอดเง้า	ฮึกห้าวหากัน

- พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า บุคคลพึงชนะคนโกรธด้วยความไม่โกรธ ชำความโกรธเสียได้จึงไม่เศร้าโศก ชำความโกรธ

เสียได้จึงนอนเป็นสุข เพราะเมื่อความโกรธออกจากใจได้ใจของตนก็จะผ่อนคลาย ความสุขความสบายก็จะเกิดขึ้น อย่างที่ท่านกล่าวไว้ว่า

สมัยใดทำให้ใจให้ผุดผ่อง
จากหม่นหมองราคะสิ้นทั้งหลาย
จะพบสุขสดใสใจสบาย
อภิปรายคงไม่ขัดปัดจัตตัง

- หากเกิดความโกรธรุนแรง จนอยากด่าว่าเป็นต้น ก้อนอื่นให้วิ่งไปที่หน้ากระจกดูเงาหน้าของตนเสียก่อน ถ้ายังอยากด่าอยู่อีก ให้เอาน้ำมาอมไว้อย่างกลืนหรือบ้วนทิ้งจนกว่าความโกรธจะหาย เมื่อหายโกรธแล้วจะบ้วนทิ้งหรือจะกลืนก็ได้ไม่ห้าม วิธีทั้งหมดนี้แก้ความโกรธได้ทั้งนั้น เสนอหลายวิธีเพื่อเลือกใช้ในโอกาสอันควร

อย่าลืมว่าคนที่ทำให้เราโกรธนั้น เหมือนคนที่ตกลงไปในโคลน หากเราโกรธตอบเหมือนเรากระโดดลงไปในโคลนอีกคนหนึ่ง เลยเพิ่มคนเปื้อนโคลนขึ้นอีกคน มีความจำเป็นอะไรที่จะต้องทำเช่นนั้นหรือ?

ถ้าทำชั่วแล้วกลับทำดี จะช่วยลบล้างความชั่ว
ได้บ้างไหม?

- ตามปกติแล้วคนเราทุกคนนั้นมีการทำผิดถูกกันมาด้วยกันทุกคน ค่าของคนจึงอยู่ที่ทำชั่วแล้วรู้ว่าเป็นความชั่วแล้ว กลับความประพฤติเสียใหม่ เข้าในทำนองของไม้ชนิดที่ “ต้นคดปลายตรงเป็นของใช้ได้” เมื่อความดีที่ทำมีปริมาณมากพอ ย่อมเป็นเหมือนไข่น้ำสะอาดเข้าไปในสระที่มีน้ำขุ่น ปริมาณของน้ำสะอาดจะค่อยๆ สลายความขุ่นชั้นลงได้ เรื่องความชั่วที่ทำมาก่อนนั้น เป็นการกระทำในอดีต แต่ความดีเป็นเรื่องประพฤติกกระทำในปัจจุบัน ในแง่ของกรรมแล้วเป็นเรื่องคนละเหตุคนละผลกัน แต่ตามหลักความเป็นจริง ในชีวิตและการปฏิบัติจะพบว่า เมื่อคนประพฤติดนเป็นคนดีนั้น ใครไม่ค่อยสนใจถึงเรื่องอดีตของเรา ถึงแม้จะสนใจก็สนใจในทางยกย่อง อย่างที่เรากล่าวยกย่องพระองค์คุณิลมาล ใครไม่ไปติดใจการฆ่าคนของท่านมากนัก แต่กลับยกย่องในการกลับความประพฤติของท่าน ชื่อนี้พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งแปลเป็นคำกลอนว่า

ผู้เอ๋ยผู้ใด	ลำพองใจประมาทมาก่อน
แต่กลับตัวได้ไม่นิ่งนอน	ถ้ายถอนชั่วซ้ำสร้างซาไป
ผู้นั้นเหมือนจันทร์วันเพ็ญ	ลอยเด่นดูงามอร่ามใส
ไม่มีเมฆมัวหมองเท้ายองเอย	ส่องหล้าทั่วไปสว่างเอย

เวลาเราไม่สบายใจ ควรปฏิบัติอย่างไร?

- ความไม่สบายใจนั้นเป็นผล ย่อมเกิดมาจากเหตุไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง ค้นหาสาเหตุให้พบแล้ว เลิกสนใจเลิกคิดถึงเรื่องเหล่านั้น แล้วความไม่สบายใจก็จะค่อย ๆ หายไปเอง ให้สังเกตว่ากว่าความไม่สบายใจจะเกิดขึ้นนั้น คนจะต้องคิดถึงเรื่องนั้น ครั้งแล้วครั้งเล่า มีการเก็บกดอารมณ์เหล่านั้นไว้มาก ๆ จนกลายเป็นความวิตกกังวล กลัดกลุ้มเร่าร้อน วิธีแก้ก็ต้องทำในทางตรงกันข้ามดังกล่าว คือไม่รับไม่เก็บ ไม่ตรึงนึกในเรื่องที่ทำให้ไม่สบายใจ หันมารับเก็บตรึงนึกในเรื่องดี ๆ ความสบายใจก็จะเกิดขึ้นอย่างที่เคยทราบสอนไว้ว่า “อย่าหาเหามาใส่หัว” เรื่องเหล่านี้จุดสำคัญอยู่ที่จิต หากตั้งจิตผิดก็ไม่สบาย ตั้งจิตไว้ถูกก็สบายใจ ดังคำกลอนที่ว่า

ประพฤติธรรมสำคัญอยู่ที่จิต

ถ้าตั้งผิดมัวหมองไม่ผ่องใส

ถ้าตั้งถูกผุดผ่องไม่หมองใจ

สติใช้คุมจิตไม่ผิดนา

ฆ่ามดกับฆ่าหมู บาปเหมือนกันหรือต่างกัน เพราะเหตุไร?

- การตัดสินว่าฆ่าสัตว์อะไรบาปมากบาปน้อยนั้น ท่านตัดสินกันที่องค์ประกอบ ๓ ประการ คือ เจตนา มีเจตนาประกอบด้วยกิเลสมากน้อยเพียงไร วัตถุ คือสัตว์ที่เราฆ่ามีคุณมากหรือคุณน้อย ประโยค คือการฆ่านั้นใช้ความพยายามมากหรือน้อย ทารุณหรือไม่ทารุณ หลักนี้นำไปเปรียบเทียบในเรื่องอื่นๆ ได้ทุกอย่างที่เกี่ยวกับการฆ่า เมื่อว่ากันตามปกติธรรมดาแล้ว การฆ่ามดย่อมบาปน้อยกว่าฆ่าหมู เพราะองค์ประกอบ ๓ อย่างแตกต่างกัน แต่ที่พูดนี้หมายถึง หมูตัวเดียว มดตัวเดียวนะ ไม่ใช่หมูตัวเดียวแต่มดทั้งรังอย่างนั้นไม่ได้ แต่จะบาปน้อยหรือมากก็ตาม ทางที่ดีแล้วควรยึดถือพระพุทธภาษิตที่ว่า

“บุคคลไม่ควรดูหมิ่นว่าบาปเพียงเล็กน้อยจะไม่ให้ผลเหมือนหยาดฝนตกลงมาที่ละหยด ๆ สามารถทำภาชนะที่รองรับให้เต็มได้ฉันใด เมื่อบุคคลกระทำบาปบ่อย ๆ จิตใจจะเต็มไปด้วยบาปฉันนั้น”

เหตุนี้ ความชั่วไม่ทำเสียเลยดีกว่า เพราะเมื่อไม่ทำแล้วจะไม่ต้องเดือดร้อนใจในภายหลัง

เวลาที่พบคนที่เราไม่ชอบ ควรปฏิบัติอย่างไร?

- หากความรู้สึกไม่ชอบยังมีอยู่มาก ควรทำเฉยๆ ไว้ก่อน แต่ถ้าพอจะยิ้มได้ก็ควรจะยิ้ม เป็นการแสดงมรรยาททางสังคม และผ่อนคลายความรู้สึกไม่ชอบ วันหลังว่างๆ พยายามคิดถึง ความดีของเขาแล้วนำมาบวกลบกันดูว่า ความไม่ดีกับความดีของ เขาอะไรมากกว่ากัน ซึ่งตามปกติแล้วความดีจะมากกว่าเสมอ พบกันคราวหลังนอกจากยิ้มให้แล้วควรทักทายไปตามควร ถ้า สนทนากันได้ก็จะเป็นการดี การทำเช่นนี้คือ หลักที่ทรงแสดงว่า **พึงชนะความไม่ดีของเขาด้วยความดีของเรา** เป็นการสลาย ความรู้สึกไม่ชอบออกจากใจของแต่ละฝ่าย **อย่าลืมว่าคนที่ สามารถทำศัตรูให้เป็นมิตรได้นั้น คือคนที่มีคุณธรรมสูงจริงๆ** การสร้างมิตรจึงดีกว่าการเพิ่มศัตรู แต่ถ้าความไม่ชอบนั้นเกิดจาก จิตริษยาเขาด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นที่ใจของเราเอง ควรจะ แก้ไขที่เรา การเก็บความรู้สึกเกลียดไม่ชอบหงุดหงิดไว้ภายในจิต นั้น เป็นอันตรายต่อสุขภาพจิตของเราเอง ผู้หวังความเจริญแก่ ตนจึงควรพิจารณาให้เห็นคุณและโทษแห่งความรู้สึกแล้ว พยายาม สลายส่วนที่เป็นโทษให้เบาบางลงไป แล้วจะได้ความสุขใจทั้งใน ยามที่อยู่ต่อหน้าคนอื่น และยามที่อยู่คนเดียว

ทำบุญดีอย่างไร และทำอย่างไรเรียกว่าทำบุญ?

- คำว่าบุญนั้น เราอาจแบ่งออกได้เป็น ๓ ลักษณะ คือ **บุญที่เป็นส่วนเหตุ** ได้แก่ กุศลเจตนาที่เกิดขึ้น ประกอบด้วยความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง เป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลกระทำลงไป เช่น การให้ทาน การรักษาศีล การบำเพ็ญความดี ความมีสัมมาคารวะ การช่วยเหลือกันในกิจการงานที่ชอบ การให้ส่วนบุญ การยินดีในการทำความดีของคนอื่น การฟังธรรม การแสดงธรรม การปรับความคิดเห็นของตนให้ตรงตามหลักเหตุผล และความดี

บุญส่วนที่เป็นอาการ คือไม่มีการทำตนเองให้เดือดร้อน ไม่ทำคนอื่นให้เดือดร้อน ไม่ทำตนเองและบุคคลอื่นให้เดือดร้อน เพราะบุญทำหน้าที่ขจัดกิเลสเหตุแห่งความเดือดร้อนออกไปได้

บุญที่เป็นส่วนผล คือความสุขกายสบายใจ ปราศจากภัยเวรไม่มีความเดือดร้อนใจ เป็นที่ยอมรับนับถือจากสังคม มีเกียรติยศ ชื่อเสียง และได้รับคำสรรเสริญยกย่องจากบัณฑิตไม่หลงตาย และตายแล้วไปบังเกิดในสุคติ เป็นต้น

สรุปว่า การทำบุญนั้นจะทำอย่างไร ทำอะไรที่ไหน เมื่อไร ก็ได้ ภายใต้งี้อันใจดังกล่าว และการกระทำนั้นจะต้องมีลักษณะ ขจัดความไม่ดีออกจากจิตของตนได้ เช่นการให้ทานขจัดความตระหนี่ ความโลภ ความเห็นแก่ตัวได้ การรักษาศีล ๕ ขจัดเวร

ภัยจากเรื่องทั้ง ๕ นั้นได้ซึ่งด้วยหลักการนี้เราอาจนำคำโบราณ
ที่ท่านกล่าวไว้เรื่องทรัพย์มาเปลี่ยนเสียใหม่ว่า

บุญนี้มีไกล

ใครปัญญาไว   ทำได้ไม่นาน
ทั่วแคว้นแดนดิน   มีสิ้นทุกสถาน
ผู้ใดใจคร้าน   บ่พานพบนา

และที่ไม่ควรลืม คือว่า ความมากของบุญท่านจัดตาม
ปริมาณของกิเลสที่ละได้ การให้ท่านจึงเป็นเพียงแต่บุญเบื้องต้น
เท่านั้น แต่การทำบุญไม่จำเป็นจะต้องทำท่านเสมอไป ทั้งมีผล
บุญมากกว่าให้ท่านด้วย

๗๕.

ทำบาปคือทำอย่างไร และทำเช่นไร?

- ทำบาป ก็คือการกระทำที่ตรงข้ามกับบุญดังกล่าว ได้แก่
เจตนาที่ให้การกระทำนั้น ๆ เกิดขึ้นจากกิเลสสายโลภะ ความโลภ
โทสะ ความประทุษร้าย โมหะ ความหลง ในด้านอาการเป็นการ
เพิ่มพูนกิเลสเครื่องเศร้าหมองใจให้มากขึ้น มีการทำตนเองคน
อื่น หรือทั้งตนเองและคนอื่นให้เดือดร้อนหลังจากทำไปแล้วมี
ความทุกข์ ความเดือดร้อนเวรภัยเป็นผลยามจะตายก็หลงตาย
และตายแล้วไปสู่ทุคติ ดังพระพุทธรักษาที่ท่านแปลออกเป็น
คำโคลงว่า

ใครทำบาปร้อน	โลกสอง
โลกนี้โลกหน้าผอง	ร้อน
ว่าเราก่อบาปหมอง	เดือดร้อน ร้อนเลข
ไปทุกติเดือดร้อน	ยิ่งร้อนเดือดกลี

๗๖.

เราควรปฏิบัติตัวอย่างไรต่อพ่อแม่ในทุกขณะ?

- พ่อแม่นั้นชื่อว่าเป็นพรหม เป็นบูรพาจารย์ เป็นพระอรหันต์ของบุตรธิดา บุตรธิดาที่ดีจึงต้องสร้างสำนึกให้เกิดขึ้นภายในใจว่า

พ่อแม่ครู	ผู้การุณย์	พระคุณล้น
ทุกทุกคน	ทราบประจักษ์	เป็นสักขี
ท่านพร้าสอน	วอนสั่ง	ด้วยหวังดี
ควรเปรมปรีดี	ปฏิบัติ	อย่าขัดใจ

เมื่อสร้างสำนึกดังกล่าวให้เกิดขึ้นได้แล้ว ควรปฏิบัติหน้าที่ของบุตรธิดาที่ดี อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ คือ

ให้เลี้ยงดูท่านทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ อย่าให้ท่านเสียใจ หนักใจ ร้อนใจ กลุ้มใจ เพราะการกระทำของตนในด้านร่างกายให้ถือหลักที่ท่านว่า ความประสงค์ของพ่อแม่ นั่นคือ

“เมื่อแก่เฒ่าหวังเจ้าเฝ้ารับใช้ เมื่อป่วยไข้หวังเจ้าเฝ้ารักษา
เมื่อยามจะต้องตายวายชีวา หวังลูกช่วยปิดตาเมื่อสิ้นใจ”

ช่วยเหลือท่านในกิจการงานต่าง ๆ ตามความสามารถและตามที่ท่านสั่งให้ทำ

ประพัตตินเป็นคนดี ให้เหมาะสมแก่ฐานะของผู้สืบตระกูลรักษาทรัพย์มรดกชื่อเสียง เกียรติคุณของวงศ์ตระกูลไว้ เมื่อท่านตายไปแล้วบำเพ็ญกุศลอุทิศให้ท่าน

๗๗.

ทำอย่างไรจึงจะทำให้จิตมีสมาธิได้?

- ขอดบเพียงสมาธิในชีวิตประจำวันนะ เพราะเรื่องของสมาธิมีรายละเอียดมาก ไม่เหมาะที่จะตอบโดยพิสดาร ผู้สนใจอาจหาดำรับตำรา ซึ่งแพร่หลายมากในปัจจุบันอ่านได้ ข้อที่ควรตระหนักไว้เป็นเบื้องต้นว่า จิตคนเรานั้นทำหน้าที่รู้อารมณ์ทางประสาทสัมผัส เมื่อรู้แล้วก็ทำหน้าที่เก็บไว้ภายใน และนำเรื่องเหล่านั้นมาตรึงนึก

การจะทำให้จิตมีสมาธิจึงต้องเริ่มจากการรู้อารมณ์ด้วยการไม่รับอารมณ์ที่ทำให้ใจขาดความสงบมาเก็บไว้ภายในจิต ความคิดที่เกิดขึ้นจะเป็นเรื่องความคิดที่ดี ไม่ว่าจะทำอะไรอยู่ก็ตาม ให้จิตสนใจอยู่เฉพาะสิ่งนั้น อย่าไปดึงเรื่องอดีตมาคิดหรือไขว่คว้าอนาคต สร้างวิมานในอากาศ แต่ใช้ปัจจุบันที่มาถึงเข้าให้เป็นประโยชน์ให้มากที่สุด ระวังใจอย่าให้เกิดความกำหนัดขัดเคือง ลุ่มหลง มัวเมาในเรื่องอะไรมากเกินไป ความสงบหรือสมาธิใน

ชีวิตประจำวันก็จะมีได้ และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานให้สูงขึ้นด้วย

๗๘.

การที่จิตเบิกบานเมื่อพบสิ่งที่ชอบ
เป็นความผิดทางพระพุทธศาสนาหรือไม่?

- เมื่อก้าวในระดับของศีลก็ไม่ผิดอะไร แต่ในแง่ของธรรมแล้วต้องมองว่าสิ่งที่เราพบเห็นนั้นคืออะไร และเรามีความรู้สึกต่อสิ่งนั้นในฐานะอย่างไร เพราะคนบางคนอาจเห็นทรัพย์คนอื่นทิ้งไว้ แล้วเกิดความเบิกบานใจก็ได้ เพราะสิ่งที่คนชอบไม่ค่อยตรงกัน ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามพื้นฐานทางจิตของคนบางคน เห็นคนทะเลาะกันรู้สึกสนุก บางคนเกิดความสงสาร เรื่องนี้จึงสรุปว่า ความเบิกบานใจที่เกิดขึ้นนั้น หากไม่เป็นการเพิ่มปริมาณของความโลภ โกรธ หลง ให้มากขึ้นก็ไม่เป็นเรื่องเสียหายอะไร ยิ่งความเบิกบานใจที่อิงอาศัยความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงด้วยแล้ว ยิ่งเป็นความดี

๗๙.

คนทำดีทำในชาตินี้ ให้ผลเห็นทันตาอย่างไร?

- ก็เห็นกันทุกวันนี้ เช่น ขยันอ่านหนังสือทำให้รู้มาก เข้าใจมาก สอบได้คะแนนดี ขยันในการทำงานทำให้ฐานะมั่นคงขึ้น

ให้คนอื่นได้รับการไหว้ตอบ ยิ้มกับเขา เขายิ้มตอบ ให้ลองสังเกต
ดูเถิด คนที่ทำความดีหรือความชั่วก็ตาม ผลนั้นบุคคลจะได้ใน
ขณะนั้นนั่นเอง และได้มาตามลำดับดังนี้ จิตประกอบด้วยกุศล
ทำความดีทางกายหรือวาจาใจออกไป ได้ทำความดี เป็นคนดี ไม่
ต้องหวาดกลัวต่ออาชญาแผ่นดิน มีความสุขกายสบายใจ ไม่ต้อง
กลัวใครเขาตำหนิ ได้รับผลของความดีนั้นๆ ตามสมควรแก่เหตุ
และยังมีโอกาสเก็บเกี่ยวผลแห่งความดีนั้นๆ ได้นาน หากทำ
ความดีมากพอเหมือนคนสร้างสวนมะม่วง หรือสวนอะไรก็ได้ ใน
ขั้นแรกก็ได้ต้นไม้ ใบ กิ่ง ดอก ผล ตัวผล นั้นเองจะอำนวยให้
อย่างถาวร จนเป็นมรดกให้แก่ลูกหลานได้อย่างที่ท่านเรียกว่า
กรรมทายาท คือเป็นผู้รับผลของกรรม

๘๐.

ความสุขที่แท้จริงของคฤหัสถ์ คืออะไร?

- อันที่จริงแล้ว ความสุขนั้นเป็นผลที่เกิดขึ้นมาจากเหตุ
ในระดับการครองเรือนนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงความสุขของ
คฤหัสถ์ไว้ ๔ ประการคือ
- ความสุขที่เกิดขึ้นจากการมีทรัพย์ ทั้งเคลื่อนที่ได้และ
เคลื่อนที่ไม่ได้
- ความสุขที่เกิดขึ้นจากการที่สามารถตอบสนองความ
ต้องการของตนได้ด้วยการซื้อหาจ่าย

- ความสุขที่เกิดขึ้นจากการไม่ต้องเป็นหนี้เป็นสินใคร
- ความสุขที่เกิดขึ้นจากการทำางานที่ไม่ผิดกฎหมาย

และศีลธรรมอันดีงาม

ตัวการสำคัญที่จะสนับสนุนให้ความสุขเหล่านี้เกิดขึ้นได้ คือความรู้จักอิมรู้จักพอ ไม่เป็นทาสของความอยากจะต้องวิ่งไล่ ความอยากกัน ไม่รู้ว่าเมื่อไรจะอิมจะพอแบบถมไม่รู้จักเต็ม

๘๑.

ในการฟังเทศน์ เมื่อไม่เข้าใจศัพท์บาลี ผู้ฟังควรปฏิบัติอย่างไร จึงจะซาบซึ้งในรสของพระธรรมได้คะ?

- ตามปกติแล้วเมื่อพระเทศน์นั้น ถึงแม้ท่านจะยกภาษาบาลีมากล่าว เพราะเป็นเรื่องของหลักฐาน แต่พระท่านจะแปลและอธิบายให้ทราบทุกครั้ง นอกจากศัพท์บาลีที่รู้จักกันแพร่หลายแล้ว รู้สึกว่าเรื่องนี้คนชอบตั้งแง่เอากับพระด้วยอคติมากไปหน่อย สืบเนื่องถึงความจริงที่เป็นอยู่ในสังคม คือคนในปัจจุบันโดยเฉพาะในวงการศึกษา การเมืองมักพูดไทยปนฝรั่ง โดยไม่เคยสนใจว่าผู้ฟังจะเข้าใจศัพท์เทคนิคเหล่านั้นหรือไม่ และผู้ฟังก็ไม่ตั้งใจในคำพูดเหล่านั้น กลับถือว่าตนเองเก่งโก้ที่สามารถพูดฝรั่งฟังคำฝรั่งได้ ซึ่งมีอยู่ไม่น้อยที่คำพูดเหล่านั้นตนไม่เข้าใจ แต่เพราะต้องการแสดงความสำคัญของตนเองว่า มีความรอบรู้ในภาษาต่างประเทศก็ต้องแสดงเหมือนว่าตนฟังเข้าใจ เพื่อรักษาสถานะคือการยอมรับนับถือจากคนอื่น ในฐานะของผู้มีความรอบรู้ ส่วน

ภาษาบาลีอันเป็นภาษาที่ไม่ใช้พูดกัน คนที่มีความรอบรู้ในด้านนี้ไม่ได้รับการยอมรับนับถืออย่างกว้างขวาง คนจึงมีความสนใจที่จะเรียนรู้บ่อย ทั้งๆ ที่ตามความจริงแล้วคำที่พระยกมาเทศน์นั้นนอกจากจะแปลให้แล้ว ยังเป็นคำสั้นๆ ที่ผู้ฟังเทศน์จะได้ยินได้ฟังกันบ่อยๆ ขอเพียงมีความสนใจพอสมควร ก็จะจำและเข้าใจได้ไม่ยากนัก ดังนั้น ในการฟังเทศน์จึงควรทำให้มีความเป็นธรรมชาติ อย่ามีความคิดที่เป็นอคติให้มากนัก เมื่อทำได้เช่นนี้ ผลอันดีงามก็จะเกิดขึ้นทุกครั้งทีฟัง คือ

- จะได้ยินได้ฟังสิ่งที่ตนยังไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน
- สิ่งใดที่เคยฟังมาแล้ว แต่ยังไม่เข้าใจชัดจะเข้าใจชัดเจนขึ้น
- ความสงสัยในธรรม คำบาลีที่เคยมีจะค่อยๆ หายไปตามลำดับ
- สามารถปรับความคิดเห็นของตนให้ถูกต้องตามธรรมได้
- หากฟังด้วยความศรัทธาเลื่อมใส จิตของตนในขณะนั้นจะผ่องใส สงบ ไม่ขุ่นมัว

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษา เรียนรู้ นั้น ไม่มีใครรู้อะไรมาก่อน แต่เป็นเรื่องของความศรัทธา สนใจ ศึกษาด้วยความตั้งใจ เมื่อทำได้เช่นนี้ ความรู้ความเข้าใจก็จะติดตามมา และเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนกลายเป็นผู้มีความแตกฉานชำนาญในเรื่อนั้นๆ ได้ เรื่องการฟังเทศน์ก็อยู่ในกฎเกณฑ์เดียวกันนี้

๘๒.

ในขณะที่ฟังเทศน์หลับจะเป็นบาปหรือไม่?

- การหลับในขณะที่ฟังเทศน์ ชื่อว่าถูกนิรณคือ ถินมิทระ ความง่วงเหงาหาวนอนครอบงำ นิรณนั้นเป็นอุปสรรคขัดขวางไม่ให้คนบรรลุความดี เมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมตัดโอกาสที่ตนเองจะฟังได้ฟังถึงในขณะนั้น ๆ จึงเป็นบาปในแง่ของจิตเศร้าหมองเพราะนิรณ และยังเป็นการขาดความเคารวะต่อธรรม แสดงถึงจิตใจอ่อนไหว ไม่มีความเข้มแข็ง ทางที่ดีแล้วเวลาฟังเทศน์ให้ตั้งจิตกำหนดข้อความที่พระเทศน์ไปเรื่อย ๆ จะขจัดความง่วงให้หายไปได้ และได้รับอานิสงส์ดังกล่าวในข้อก่อนเพิ่มขึ้นด้วย

๘๓.

ทำอย่างไรจึงจะควบคุมไม่ให้ว่าวุ่นน้อยใจ
เมื่อทำความดีแล้วไม่ได้ดี?

- อันที่จริงการทำความดีนั้นเราได้มาตามลำดับแล้ว คือ ได้ความคิดที่ดี ได้ทำความดี ได้เป็นคนทำดี ได้เป็นคนดี ได้มีความสุขใจ แต่ที่เกิดปัญหาขึ้นดังกล่าวนั้น เพราะคนไปเพ่งเล็งเอาผลที่มากเกินไปบ้าง ใจร้อนเกินไปบ้าง ไม่เข้าใจเหตุผลของการทำความดีบ้าง ความว่าวุ่นใจจึงเกิดขึ้นควรตระหนักว่า

“การทำความดีเป็นเรื่องของคน แต่การจะให้ผลเป็นเรื่องของความดี”

เหมือนกับ การปลูกพืชเป็นหน้าที่ของคน แต่การที่พืชจะให้ผลเมื่อไรนั้น เป็นหน้าที่ของพืชและลักษณะของพืชเป็นสำคัญ เราจะไปบังคับให้ออกดอกออกผลเมื่อนั้นเมื่อนี้ เป็นงานนอกหน้าที่และเป็นไปไม่ได้ การจะลดความวุ่นใจในเรื่องนี้ อาจทำได้โดย

๑. ทำความดีให้ถูกความดี อย่าให้เกินดี และไม่ถึงความดี

๒. ให้รู้ว่าเมื่อทำความดีเราก็ได้ผลดังกล่าวแล้ว และไม่ควรประเมินความดีของตนให้สูงมากเกินไป อย่างชนิดที่ลงทุนน้อย แต่ต้องการกำไรมาก

๓. สามารถใช้ปัญญาโยงเข้าหาเหตุผล เมื่อตนได้ประสบผลแห่งกรรมได้ ไม่ใช่ไปยกให้เป็นเรื่องของดวง โชคเคราะห์ ไปหมด เพราะสิ่งที่เรียกว่า ดวง โชคเคราะห์ หากจะมีก็เป็นเพียงผลแห่งกรรมเท่านั้นเอง หากใช้การดลบันดาลจากอำนาจภายนอก แต่ประการใดไม่

๔. เมื่อทำความดีแล้ว ให้รู้สึกภาคภูมิใจว่า “ความดีเราได้กระทำแล้ว” และทำความพอใจในความดีที่ได้ทำไปแล้ว กำลังทำ และจะทำต่อไปอย่าใจร้อนเร่งรัดให้เกิดผลมากนัก เมื่อทำได้ดังนี้ความวุ่นใจ น้อยใจก็จะหายไปเอง

๘๔.

การเด็ดดอกไม้ ผิดศีลหรือไม่?

- ตามไม่ชัดว่าเด็ดดอกไม้ของใคร จึงต้องแยกออกเป็น ๒ ประเด็น คือหากดอกไม้ นั้นเป็นของตนเอง ชาวบ้านทั่วไปเด็ด ไม่บาปอะไร แต่ถ้าเป็นดอกไม้ของผู้อื่นเด็ดโดยไม่ได้รับอนุญาต ก็เป็นบาปเพราะเป็นอกุศลนาทาน แม้ดอกไม้สวนสาธารณะก็ เป็นอกุศลนาทานระดับหนึ่ง ในข้อที่เรียกว่า ผลาญคือทำลาย สมบัติสาธารณะ สำหรับภิกษุแล้วไม่ว่าเด็ดดอกไม้ในกรณีใด ก็ตาม ย่อมต้องอาบัติทุกกณี และเป็นบาปมากน้อยตามสมควร แก่ดอกไม้ที่ตนเด็ด

๘๕.

ควรทำอย่างไร เมื่อผู้ที่เรารู้สึกเตือนด้วยความหวังดี ไม่ยอมรับฟังเหตุผล?

- การว่ากล่าวตักเตือนคนอื่นนั้น เป็นการกระทำด้วย เมตตากรุณา อันเป็นคุณธรรมของผู้ใหญ่ และผู้ที่ประกอบด้วย พรหมวิหารธรรม ในเรื่องนี้จึงควรยึดหลักของการปฏิบัติธรรมคือ พรหมวิหาร ดังนี้

- เมตตา ความรัก ความปรารถนาดีที่คนควรสร้างขึ้นให้ คนและสัตว์ทั้งหลาย เพื่อต้องการเห็นคนและสัตว์เหล่านั้นไม่มี

เวรภัย ไม่เบียดเบียนกัน ไม่มีความทุกข์ มีความสุขตามสมควร
แก่ฐานะ

- **กรุณา** ความสงสาร ใช้ในกรณีเมื่อคนอื่นประสบทุกข์
ต้องการที่จะเห็นและช่วยเหลือเขาให้หลุดพ้นจากความทุกข์ ที่
เขากำลังประสบอยู่

- **มุทิตา** ความพลอยยินดีเมื่อคนอื่นเขาได้ดี ต้องการเห็น
เขาไม่พลัดพรากจากฐานะตำแหน่ง ยศศักดิ์ที่เขาได้แล้ว

เมื่อบุคคลได้ปฏิบัติตนไปตามควรแก่ฐานะ โอกาสเช่นนี้
แล้วตามหลักความเป็นจริงนั้นไม่จำเป็นจะต้องเป็นดังที่เรา
ต้องการไปทุกคราวและทุกคน เพราะเป็นเรื่องเป็นไปไม่ได้ การ
แสดงออกซึ่งเมตตา กรุณา มุทิตานี้ ต้องทำได้ทั้งทางกาย วาจา
ใจ เมื่อทำได้แล้วอย่างน้อยที่สุดจะขจัดความพยาบาท ความ
เบียดเบียน และริษยาลงไปได้ตามลำดับแห่งธรรมะที่ได้ใช้ไป
เมื่อได้ทำไปแล้วแต่ไม่สมหวังดังปัญหา ควรทำใจให้มาอยู่ที่
พรหมวิหารข้อสุดท้าย คือ

- **อุเบกขา** ความวางเฉยทำใจให้สบายด้วยการพิจารณา
ถึงกฎแห่งกรรมว่า คนเรามีกรรมเป็นของ ๆ ตน จะต้องเป็นผู้รับ
ผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรม
เป็นที่พึ่งอาศัย ใครกระทำความอันใดไว้ดีหรือชั่วก็ตาม เขาจะ
ต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น อันเป็นการช่วยให้จิตไม่ตกไป
ในอำนาจของความลำเอียงเพราะรัก เพราะไม่ชอบ เพราะกลัว
เพราะหลง

เมื่อทำจิตได้ดังนี้ ความยึดมั่นถือมั่นที่จะให้เป็นไปตามที่
เราหวังทุกอย่างก็จะไม่เกิดขึ้นมาก แต่ผู้ทำได้รับความภูมิใจในการ
กระทำของตนว่า “หน้าที่ของตนอันก่อปรด้วย เมตตา กรุณา เรา
ได้กระทำแล้ว” ส่วนผู้ที่เราหวังดีจะทำตามหรือไม่นั้นเป็นอีกเรื่อง
หนึ่ง เหมือนฝนที่ตกลงมา ตามธรรมชาติภาชนะที่รองรับจะต้อง
มีน้ำ แต่ถ้าภาชนะนั้นคว่ำอยู่ ไม่มีใครเขาโทษว่าเป็นความผิด
ของฝนหรือ เป็นความผิดของภาชนะที่คว่ำอย่างเดียวกัน

๘๖.

ควรปฏิบัติตนอย่างไรตามหลักพระพุทธศาสนา
เพื่อให้เพื่อนและคนอื่นรัก?

- ความรักความนับถือกันเป็นผลเช่นเดียวกัน พระพุทธ-
ศาสนาแสดงว่าเหตุแห่งความรัก เกิดมาจาก “การอยู่ร่วมกัน
ในฐานะมิตรในกาลก่อน และการปฏิบัติตนเกื้อกูลกันใน
ปัจจุบัน” ในที่นี้จะพูดเฉพาะเหตุที่ควรสร้างขึ้นในปัจจุบันอัน
อาจถือว่าเป็นพุทธวิธีครองใจคนหรือเป็นเมตตาตามหานิยมก็ได้
นั่นคือ

๑. มีความเอื้อเฟื้อแผ่ต่อกัน สงเคราะห์อนุเคราะห์
กันตามควรแก่ฐานะโอกาสที่จะกระทำได้ การเสียสละช่วยเหลือ
กันนี้ให้ออกมาในรูปของการบูชาคุณ และเป็นการสงเคราะห์

๒. การคบหาสมาคมกัน ติดต่อกัน ควรพูดวาจาที่เป็นสัตย์
คำจริง คำไพเราะอ่อนหวาน คำสมานสามัคคี และคำที่มีประโยชน์
ต่อกัน

๓. ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่คนอื่น ด้วยการช่วยเหลือ
เกื้อกูลไม่ขัดขวางทำลายประโยชน์ของคนอื่นตลอดถึงบำเพ็ญ
สาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ตามความสามารถที่จะกระทำได้

๔. มีการวางตนสม่ำเสมอ ไม่ถือตน ไม่ดูหมิ่นคนอื่น ยอมรับ
นับถือเขาตามควรแก่ฐานะ วางตนเป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย
ไม่มีนอกมีใน

เมื่อเป็นเพื่อนเป็นมิตรกันแล้ว ให้ทำตนเป็นกัลยาณมิตร
โดยแสดงออกมาให้ปรากฏ ๔ ลักษณะ คือ **มิตรมีอุปการะ** ด้วย
การป้องกันทรัพย์เพื่อนผู้ประมาท ยามมีภัยเป็นที่พึ่งได้และยินดี
ช่วยเหลือเมื่อเพื่อนขอร้อง **มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์** ด้วยการยินดี
บอกเรื่องลับแก่เพื่อน ปกปิดความลับของเพื่อนไม่ทอดทิ้งยาม
เพื่อนประสบความวิบัติ พร้อมที่จะเสียสละเพื่อเพื่อน **มิตรแนะนำ
ประโยชน์** ด้วยการห้ามเพื่อนจากความชั่วให้ทำความดีให้ได้ยิน
ได้รู้เรื่องที่เพื่อนยังไม่รู้ บอกทางสุขทางเจริญให้ **มิตรมีความรัก
ใคร่** ด้วยการยินดีร่วมทุกข์ร่วมสุขกับเพื่อน เมื่อคนอื่นตำหนิ
เพื่อนในทางไม่จริงก็ช่วยแก้ให้เพื่อนได้รับคำสรรเสริญก็ยอมรับ
และยินดีด้วย

ธรรมเหล่านี้เป็นเรื่องของ กิริยาปฏิกิริยา คือเมื่อฝ่ายหนึ่ง
ทำดีอีกฝ่ายหนึ่งก็ทำดีด้วย ความรักใคร่สนิทสนม ความเคารพ
นับถือก็จะเกิดขึ้นระหว่างบุคคลทั้งสองฝ่าย

การที่มนุษย์จะเป็นมนุษย์ที่แท้จริง
ควรยึดหลักการดำรงชีวิตอย่างไร?

- ก่อนอื่นควรเข้าใจคำว่า มนุษย์ เสียก่อน คำว่า มนุษย์ นั้น ท่านได้นิยามความหมายไว้ ๓ นัย คือ

๑. มนุษย์ คือสัตว์ที่สามารถใช้เหตุผลในการดำรงชีวิตได้

๒. มนุษย์ คือสัตว์ที่มีจิตใจสูง

๓. มนุษย์ คือสัตว์ที่รู้ว่าอะไรเป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์

ด้วยความหมายทั้ง ๓ นัยนี้ มนุษย์ที่แท้จริงจึงต้องสามารถใช้เหตุผลในการดำรงชีวิต คือเลือกทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ตน และคนอื่นมีพื้นฐานทางจิตสูงด้วยมาตรฐานทางศีลธรรม คือ ประกอบด้วยกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ มีการไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม เป็นต้น จนถึงความเห็นเป็นสัมมาทิฎฐิ อันได้ชื่อว่า เป็นมนุษยธรรม คือธรรมที่ทำให้คนให้เป็นมนุษย์

ปัญหาเกี่ยวกับเครื่องราง ของขลัง

๘๘.

เครื่องราง ของขลัง วัตถุมงคล พระเครื่อง การเสกเป่า
รดน้ำมนต์ ผิดศีลของพระพุทธเจ้าหรือไม่
ข้อใดกล่าวไว้ในส่วนใดของพระไตรปิฎก?

ปัญหานี้เป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ศาสนา ความเชื่อถือ ซึ่งต้องแยกออกเป็นกลุ่มๆ ตามระยะเวลาที่เกิดขึ้นของสิ่งเหล่านั้นดังนี้

๑. เครื่องราง ของขลัง เป็นความเชื่อถือที่มีมาแต่โบราณกาลอันเป็นไปตามสัญชาตญาณของสัตว์ มนุษย์ ที่ต้องการ “ความอบอุ่นปลอดภัย ต้องการได้ที่พึ่งพำนักอาศัย” เมื่อเข้าใจว่าอะไรเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของเขาได้ เขาก็ยึดถือสิ่งนั้นว่า ขลังศักดิ์สิทธิ์ มีอำนาจในการดลบันดาลหรือป้องกันอันตราย เป็นต้น ข้อนี้พระผู้มีพระภาค ทรงแสดงไว้ความว่า

“มนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมาก อันภัยคุกคามแล้ว ย่อมถึง
ภูเขาบ้าง ป่าบ้าง อารามบ้าง เจดียย์บ้าง ว่าเป็นที่พึ่ง นั้นไม่ใช่

ที่ฟังอันเกษม ไม่ใช่ที่ฟังอันสูงสุด เขาอาศัยสิ่งนั้นเป็นที่ฟังแล้ว
ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้”

อันเป็นการแสดงว่า พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธสิ่งเหล่านี้ใน
๓ สถานะคือ “ไม่ใช่ที่ฟังอันเกษม ไม่ใช่ที่ฟังอันสูงสุด และ
ไม่อาจหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้” แต่มิได้ปฏิเสธใน
คุณประโยชน์ระดับต่ำจากนั้น เพราะความเชื่อในสิ่งเหล่านี้
สำหรับคนที่เชื่อมั่นแล้ว ย่อมอำนวยผลให้ในด้าน “ขวัญและ
กำลังใจ” ซึ่งพระพุทธศาสนาและใคร ๆ ไม่อาจปฏิเสธได้ในขั้นนี้
เรื่องนี้จึงไม่ใช่เป็นเรื่องศีลแต่เป็นเรื่องของศรัทธา แต่เป็นศรัทธา
ที่ขาดปัญญาเป็นเครื่องพิจารณา จึงจัดเป็น **สีลัพพตปรามาส**
คือการถือมั่นด้วยศีลวัตรข้อปฏิบัติต่าง ๆ โดยเข้าใจว่าขลัง
ศักดิ์สิทธิ์

๒. **วัตถุมงคล** เป็นคำที่เกิดขึ้นใหม่มาก ใช้เรียกพวกเครื่อง
ราง เหริยญ ตลอดจนถึงวัตถุนิตต่าง ๆ แบบของขลัง ความเชื่อถือ
วัตถุมงคล จึงมีฐานะเดียวกับเชื่อของขลังเครื่องราง แต่การ
ปลุกเสกวัตถุมงคล สำหรับผู้ทำพิธีเสกจะถือว่าท่านเลี้ยงชีพด้วย
ดิรัจฉานวิชาก็ไม่สนิทนัก เพราะในขั้นของมหาศีลนั้นท่านแสดง
ว่า เป็นการทำพิธีในทางทำลาย แต่ท่านที่เสกวัตถุมงคลบทที่นำ
มาสวดเป็นพระสูตร พุทธมนต์ พระประวัติของพระพุทธเจ้า
เป็นการขออานุภาพแห่งพระรัตนตรัย ให้เกิดสวัสดิมงคลแก่สิ่ง
และบุคคลที่เกี่ยวข้อง แต่ถ้าท่านเกิดสำนึกและงดเว้นไม่กระทำ
ได้ก็จะดี

๓. พระเครื่อง เป็นแนวคิดจากการสร้างพระพุทธรูปเพื่อนำติดตัวไป จะได้ช่วยให้เกิดมีขวัญและกำลังใจดีขึ้น ตลอดถึงได้เจริญพุทธานุสสติ พระเครื่องจึงเป็นพระพุทธรูปปฏิมาขนาดเล็กที่อาจนำติดตัวไปได้ เพื่อให้ไว้กราบบูชา ต่อมาในยุคหลังท่านใช้ เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ธรรม แบบมีพระเครื่องเป็นสื่อ คือเมื่อรับพระเครื่องไปแล้ว จะมีข้อห้ามติดพระเครื่องไปด้วย เช่น ห้ามผิดลูกเมียเขา ห้ามโกหก ดำว่า เป็นต้น พระเครื่องจึงมีฐานะเป็นสิ่งสร้างขวัญกำลังใจของคนบางพวก เป็นเครื่องกราบไหว้บูชา ยามจากบ้านไปไกล ๆ เป็นพุทธานุสสติและเป็นสื่อนำคนเข้าหา ศาสนาเป็นอุทเทสิกเจดีย์ แต่ปัจจุบันนอกจากจะใช้ไปในทางค้าขาย มากไปหน่อย ความเสียหายจริง ๆ จึงเกิดในจุดนี้ การกระทำที่ เรียกว่าผิดศีลในเรื่องนี้จึงไม่มี แต่ถ้ามีการขายพระเครื่องถ้าทำ เองก็ผิดในประเด็นของการซื้อขายต้องอาบัตินิสัคคิยปาจิตตีย์

๔. การเสกเป่า และรดน้ำมนต์ จัดเป็นการเลี้ยงชีพในทางผิดด้วยดิรัจฉานวิชา ในระดับของมหาศีลอย่างหนึ่ง แต่ตามหลักฐานในอรรถกถาธรรมบทบอกว่าการรดน้ำมนต์นั้นพระ- อานนทเถระได้กระทำตามพุทธบัญญัติ เมื่อคราวเกิดโรคระบาดที่ เมืองไพศาลี จึงมีความขัดแย้งกันอยู่ในด้านหลักฐาน

อันเป็นการแสดงว่า บางคราวเมื่อถึงทางแยกที่จะต้อง เลื่อนนั้น พระพุทธศาสนายึดหลักการทำ ที่เป็นประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่คนทั้งหลายไว้ก่อน แต่การเสกเป่านั้นบอกไว้ชัด ว่าผิดศีล เป็นอาบัติทุกกฏ ตามนัยแห่งสามัญญผลสูตร เรื่อง

เหล่านี้จึงเป็นเหตุผลทางประวัติศาสตร์ จิตวิทยา ไสยศาสตร์ปนา
ศาสนา หากใช้ให้เป็นก็ได้รับประโยชน์เหมือนกันสำหรับคนผู้
ไม่อาจปฏิบัติธรรมเบื้องสูงขึ้นไป แต่ต้องอาศัยเพียงเป็นบันได
เพื่อการก้าวไปสู่ที่พึงอันเกษม สูงสุดจนถึงหลุดพ้นจากทุกข์ได้
จึงจะได้รับประโยชน์อย่างแท้จริงจากพระพุทธศาสนา

๘๙.

ถ้าผิดศีล พระสาวกของพระพุทธเจ้าทำแล้ว
ผิดศีลหรือไม่ เหตุไรจึงยังทำกันอยู่

ตามที่บอกมาแล้วว่าที่ผิดศีลชัด ๆ เพียงอย่างเดียวการเสก
เป่า นอกนั้นเป็นเรื่องของศีลพหุปรามาส อันเป็นการเพิ่มความ
มงายมากขึ้น และก่อให้เกิดภาวะชะงักงันในการปฏิบัติธรรม แต่
เราต้องไม่ลืมว่า คนเรานั้นมีพื้นฐานทางสติปัญญาบารมีแตกต่าง
กันเหลือเกิน อย่างที่ทรงจำแนกเปรียบด้วยดอกบัว ๔ เหล่านั้น
การกระทำที่ผิดศีลในเรื่องนี้เป็นโทษเพียงเล็กน้อย ว่ากันตาม
ความเป็นจริง พระที่ทำการเสกเป่าทั่วประเทศไทยนับองค์ได้เลย
พระที่มีความตั้งใจศึกษาประพฤติปฏิบัติมีมากกว่ามาก การจะ
ทำศีลให้บริบูรณ์จริง ๆ นั้นต้องเป็นระดับพระโสดาบันขึ้นไป พระ
ที่ท่านทำเช่นนี้บางกรณีเป็นเรื่องของเมตตากรุณา ที่ต้องการ
ช่วยเหลือคนในด้านบำรุงขวัญและกำลังใจของเขา

เรื่องข้อห้ามทั้งหลายนั้น ไม่มีสังคมใดที่ปฏิบัติได้สมบูรณ์
นอกจากสังคมของพระอรหันต์บุคคล ปัญหานี้ผู้ถามเป็นรองศาสตรา-

จารย์ หากลองมองดูรอบๆ ตัวผู้ถามเอง จะเห็นว่า การนำรถ
ราชการไปใช้ในกิจการส่วนตัว การสอนในมหาวิทยาลัยแต่น้อย
แล้วกลับเอาเวลาไปหารายได้พิเศษ การกีดกันกั้นแก้งกันใน
หมู่คณาจารย์ ซึ่งเป็นผู้นำทางวิชาความรู้ของนิสิตนักศึกษาใน
ทั้งๆ ที่ผิดระเบียบวินัยกฎหมายและธรรมะ แต่ยังมีการกระทำ
กันแพร่หลายอยู่มิใช่หรือ เรื่องนี้ฉันใด ปัญหานี้ก็ฉันนั้น ปัญหา
นี้ฉันใด เรื่องที่ยกมาก็คือฉันนั้นแหละ

๙๐.

เครื่องรางของขลังศักดิ์สิทธิ์จริงหรือไม่?

- คำว่า **ศักดิ์สิทธิ์** ท่านแปลว่า ขลัง พอถึงขลัง ท่านแปล
ว่า **กำลังแรง** อันเป็นการสรุปได้ว่าเครื่องรางของขลังจะมีกำลัง
แรง ที่จะดลบันดาลให้อำนาจการคุ้มครองหรือมีความศักดิ์สิทธิ์
ตามที่ท่านแสดงไว้หรือไม่ ดังได้กล่าวมาแล้วว่า พระพุทธศาสนา
ปฏิเสธสิ่งเหล่านี้ใน ๓ สถานะ คือ **ไม่ใช่ที่พึ่งอันเกษม ไม่ใช่ที่พึ่ง
อันสูงสุด และไม่อาจช่วยให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้**
เครื่องรางของขลังจึงเป็นเรื่องของใจที่เชื่อและยอมรับนับถือ หาก
เรายอมรับนับถือว่าขลังศักดิ์สิทธิ์ ก็อาจขลังศักดิ์สิทธิ์ได้สำหรับ
เรา อำนาจประโยชน์ในด้าน **“ขวัญและกำลังใจ”** และหนุน
ให้เกิดความเชื่อมั่นในสิ่งเหล่านั้นและตนเองสูงขึ้นบ้าง สิ่งเหล่านี้
นี้มีมานานผ่านการพิสูจน์ทดสอบและการเก็บข้อมูลมามากพอ
สมควร จึงอาจอำนาจให้เกิดผลได้ในระดับหนึ่ง แต่อย่าลืมว่า

“ไม่ใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างแท้จริง” สิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างแท้จริงนั้น จะต้องเกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง อย่างที่พูดกันว่า “แรงอะไรจะแข็งเท่าแรงกรรมไม่มี” แต่ถ้ามีเครื่องรางของขลังด้วย ปฏิบัติตนดีด้วยก็จะช่วยให้เกิดอำนาจการคุ้มครองมากขึ้น

พวกเครื่องรางของขลังจึงควรทำความรู้สึกไว้ว่า เราจำเป็นต้องอาศัยยึดเกาะ เมื่อยังไม่มีหรือยังไม่อาจหาที่ยึดเกาะที่ดีกว่าได้ แต่เมื่อได้และมีที่ยึดเกาะที่อำนวยประโยชน์ให้มากกว่าผู้ฉลาดย่อมพิจารณาได้ด้วยตนเองว่า ควรทิ้งอะไรและยึดเกาะอะไรดี

๙๑.

สิ่งมหัศจรรย์ต่างๆ เช่น นอนทับตะปู
รู้เหตุการณ์ล่วงหน้า... เป็นของพระพุทธศาสนาหรือไม่?

- การนอนทับตะปู พระพุทธศาสนาถือว่าการทรมานตนให้ได้รับความลำบาก ทรงห้ามมิให้พระปฏิบัติกระทำเช่นนั้น โดยทรงให้เหตุผลว่า ทำให้เป็นทุกข์ไม่เป็นการกระทำที่ประเสริฐ และไม่เกิดประโยชน์อะไร แต่การรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าได้นั้นเป็นผลของการปฏิบัติทางจิตจนได้ อนาคตังสญาณ คือญาณหยั่งรู้กาลในอนาคต บางอย่างก็เป็นพวกอภิญา คือความรู้ยิ่งจึงเป็นทั้งผลแห่งการปฏิบัติทางจิต นอกพระพุทธศาสนาและในทางพระพุทธศาสนา แต่ถ้าเกิดจากการทำนายทายทักไม่ใช่หลักของพระพุทธศาสนา

๙๒.

คาถาอาคม มีความจริงเพียงไร?

- มีความจริงระดับคาถาอาคมนั้นเอง คือหากใครมีความ
เชื่อมั่นและสาธยายอยู่เสมอ ทำอยู่บ่อย ๆ ตนเองมีคุณธรรมความ
ดีมากพอ อาจทำให้คาถาอาคมให้เกิดผลได้ แต่มีคนทำได้จริง ๆ
น้อย ส่วนมากจะเป็นเรื่องหลอก เพราะความขลังของคาถาอาคม
นั้นต้องมีความเชื่อมั่น สาธยายบ่อย ๆ มีความกตัญญูสูง ทั้งตนเอง
ต้องมีศีลธรรมเป็นหลักด้วยคาถาอาคมจึงเป็นการมุ่งหวังผลจาก
ปัจจัยภายนอกเช่นเดียวกับเครื่องรางของขลัง ย่อมผู้การกระทำ
ความดีด้วยตนเองไม่ได้ เพราะคนที่ทำความดีนั้นจะก่อให้เกิด
ผลเป็นเมตตามหานิยม คงกระพันชาตรีและแคล้วคลาด ซึ่งเป็น
ผลที่คนหวังจากเครื่องรางของขลัง และคาถาอาคม ทั้งเป็นผล
ที่ดีกว่าประเสริฐและถาวรกว่ามากนัก

๙๓.

เครื่องรางของขลังนี้ช่วยเราได้จริงไหมอย่างเช่น
ที่เขาเชื่อว่าพระเครื่องสามารถช่วยชีวิตเราได้ เช่น
ช่วยให้ยิงไม่ออก ฟันไม่เข้า ข้อนี้จริงไหม?

- ช่วยได้ในด้านขวัญและกำลังใจดังกล่าวแล้ว แต่การจะ
เชื่อว่าช่วยให้ฟันไม่เข้า ยิงไม่ออกนั้น ถึงแม้ว่ามีกรยืนยันและ
พยานบุคคลก็ตาม แต่สิ่งที่ยืนยันและพยานบุคคลที่ถูกลงท้ายถูก

พันตายทั้ง ๆ ที่มีพระเครื่องแขวนเต็มคอนั้นมากกว่าจนไม่อาจเปรียบเทียบกันได้ ทางที่ดีและปลอดภัยที่สุดคือ การงดเว้นจากเหตุแห่งเวรภัยอันจะให้ถูกยิงถูกฟันเสีย ด้วยการรักษาศีล ๕ ประการ และมีจิตเมตตาสัมมาชีพ ไม่นอกใจกันระหว่างสามภรรยา พุดจาคำสัตย์คำจริง มีสติในการทำพุดคิด จะเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดภัยถูกฆ่า ดีกว่าจะไปเชื่อเครื่องรางของขลัง ยิ่งในปัจจุบันเหรียญหลวงพ่อด่าง ๆ ล้วนเป็นคนแก่ทั้งนั้น เกิดถูกยิงเมื่อท่านจำวัดกันหมดคงยุ่งยากน่าดู สรุปว่าจะจริงหรือไม่จริงนั้นเป็นเรื่องของความเชื่อถือ แต่ถ้าไม่เสี่ยงในเรื่องนี้จะดีมาก

๙๔.

เป็นการผิดไหมที่เราไม่เชื่อเครื่องรางของขลัง
แต่ก็นับถือศาสนาพุทธ ถ้าเราไม่นับถือไม่เชื่อเรื่องนี้
เราควรจะมีอะไรเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจครับ?

- ที่ไม่เชื่อนั้นดีที่สุดแล้ว แต่อย่าไปด่าว่าตำหนิคนอื่นเขา
เชื่อนะ เพราะเป็นวิถีพุทธ และดูหมิ่นคนอื่น อย่าลืมนะศาสนา
พุทธที่แท้จริงนั้น ไม่เกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้เลย แต่เป็นเรื่องของ
เหตุผลทางประวัติศาสตร์ สังคมจิตวิทยา ไสยศาสตร์ ปนศาสนา
ดังกล่าว เมื่อเราไม่นับถือสิ่งเหล่านี้ แสดงว่าเราก้าวหน้าขึ้นมา
อีกขั้นหนึ่ง จึงควรยึดหลักพระพุทธานุชาตบทย่อไป จากที่ได้
กล่าวไว้ในข้อ ๘๗ ความว่า

“ผู้ใดถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นที่พึงเห็นอริยสัจ ๔ ด้วยปัญญาอันชอบ คือทุกข์ ตัณหา เหตุเกิดแห่งทุกข์ นิโรธความดับทุกข์ และมรรคมีองค์ ๘ อันไปจากข้าศึกให้ถึงพระนิพพาน เป็นทางสงบแห่งทุกข์ นี่แลคือสรณะอันเกษม สูงสุด เขาอาศัยพระรัตนตรัยเป็นสรณะแล้ว ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวง”

แต่อย่าลืมในประเด็นที่ว่า “ถึง” คือเราจะไปถึงที่ใดก็ตาม แสดงว่า ในขณะที่ถึงนั้นตัวเราได้เข้าไปอยู่เป็นส่วนหนึ่งของสถานที่นั้นแล้วฉันใด การถึงพระรัตนตรัยก็มีลักษณะฉันนั้น คือการดำรงชีวิตของเราจะต้องผสมกลมกลืนกับคุณของพระรัตนตรัย คือ

ถึงพระพุทธเจ้า ด้วยการใช้ปัญญาในการดำรงชีวิต มีจิตใจบริสุทธิ์ และกอบปรี่ด้วยความกรุณา

ถึงพระธรรม ด้วยการน้อมนำพระธรรมมาปฏิบัติด้วยการรู้สิ่งที่ควรรู้ ละสิ่งที่ควรละ ทำให้แจ้งในสิ่งที่ควรทำให้แจ้ง และลงมือประพฤติในข้อที่ควรประพฤติปฏิบัติตามสมควรแก่ฐานะของตน

ถึงพระสงฆ์ ด้วยการปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเพื่อขัดเกลาความชั่ว และเป็นปฏิบัติสมควรแก่ธรรม กาล บุคคล ฐานะ นั้น ๆ และการที่ตนยอมรับนับถือพระรัตนตรัยนั้นจะต้องแสดงออกได้ทั้งทางกาย วาจา และใจมีความเชื่อฟังทั้งพร้อมที่จะปฏิบัติตามพระรัตนตรัยด้วย ผลจากการถึงพระรัตนตรัยก็จะเกิดขึ้น ตามสมควรแก่การปฏิบัติ

เรื่องการนับถือต่างๆ เช่น เครื่องราง ของขลัง
 กุมารทอง รักยม มีจริงหรือเปล่า
 และพิตทางศาสนาใหม่ครับ รู้สึกว่าคนงมงายกันมาก?

- ตั้งคำถามมาแบบนี้ เรื่องเหล่านี้ก็มีจริงซิจ๊ะ เพราะมี
 เกือบไปหมดทั่วประเทศ ไปที่ไหนก็เจอกันบ่อยๆ แต่สำหรับ
 ประเด็นของการจะพิตทางศาสนาหรือไม่ นั่น ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว
 ว่า ทางพระพุทธศาสนาจัดความเชื่อถือสิ่งเหล่านี้ว่าเป็น **สิลัพพต-
 ปรามาส** คือการถือศีลวัตรของขลังศักดิ์สิทธิ์ รวมไปถึงเคราะห์
 โชค คนที่ติดแน่นในเรื่องนี้ส่วนมากมักไม่ได้ใช้ปัญญาพิจารณา
 ศึกษาค้นคว้าแสวงหาเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่สูงกว่าและให้ความ
 มั่นใจได้มากกว่าด้วยเหตุผลและปัจจัยหลายอย่างดังกล่าวแล้ว

สำหรับในกรณีของคนงมงายนั้น ไม่ว่าจะยุคใดสมัยใดจะมี
 มากเสมอ แม้แต่ในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังดำรงพระชนม์อยู่ก็
 เหมือนกัน พระสารีบุตรกับพระโมคคัลลานะ ก่อนจะมาบวชใน
 สำนักของพระพุทธเจ้าท่านไปชวนสัจจชัยปริพาชกผู้เป็นอาจารย์
 ให้มาเฝ้าพระพุทธเจ้าด้วยกัน แต่ท่านสัจจชัยไม่ยอมไปด้วย เมื่อ
 พระสารีบุตรบอกว่า เวลานี้พระพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นแล้วในโลก
 คนทั้งปวงจะไปนับถือพระพุทธเจ้ากัน อาจารย์จะอยู่ได้อย่างไร?

“ในโลกนี้คนโง่มากหรือคนฉลาดมากเล่า” สัจจชัย
 ปริพาชกถาม

“คนโง่มากกว่า คนฉลาดมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น” พระ
สารีบุตรตอบ

“ถ้าอย่างนั้น ให้คนโง่มาสู่สำนักของเราซึ่งเป็นคนโง่
คนฉลาดๆ จะไปสู่สำนักของพระสมณโคดมผู้ฉลาด” สัตถ์ชัย
ปริพาชกกล่าว ซึ่งจะเห็นได้ว่าคำพูดของท่านสัตถ์ชัยพิสุจน์ตัวเอง
ได้ทุกยุคทุกสมัยเช่นกัน

อย่างไรก็ตามเรื่องเครื่องรางของขลังเวทมนตร์คาถาต่าง ๆ
นั้น ได้แสดงให้เห็นในโฉมหน้าประวัติศาสตร์แล้วว่าอะไรเป็น
อะไรพระพุทธรศาสนาเสื่อมไปจากอินเดียในยุคที่คนคลั่งไคล้
เวทมนตร์คาถากันมาก ภาวนาเพียง โอม มณีปัทเม หุม เพียง
อย่างเดียว ขลังกันจนเอาพระพุทธรศาสนาไว้ไม่ได้ เพราะคนไม่
เข้าถึงและเห็นคุณค่าของพระพุทธรศาสนาอย่างแท้จริง

ประเทศไทยในยุคปลายอยุธยาจนถึงเสียกรุงนั้น นอก
จากเหตุผลด้านอื่นแล้ว คนไทยในยุคนั้นหลงมกายอยู่ด้วยเรื่อง
เครื่องรางของขลัง เวทมนตร์คาถา จนฝากทุกอย่างไว้กับเรื่อง
เหล่านั้น ยกกองเรือไปจะตีกองทัพพม่า พออาจารย์ขลังถูกยิง
ตกน้ำเท่านั้นเอง กองทหารทั้งกองแตกกระจาย จากบทเรียนเหล่านี้
นี่น่าจะเป็นการถึงเวลาที่จะหันมาสนใจหลักธรรมในพระพุทธร
ศาสนา ดีกว่าปล่อยเวลาให้สูญไปเพราะเรื่องเหล่านี้

ปัญหาเกี่ยวกับสังสารวัฏ วิญญาณ

๙๖.

สวรรค์อยู่ที่ไหน นรกอยู่ที่ไหน
จะอธิบายอย่างไร จึงจะรู้แจ้งเห็นจริง?

- เรื่องบางเรื่องไม่อาจรู้ได้ด้วยการอธิบาย พระพุทธเจ้า
พระอรหันต์ท่านเห็นนรกสวรรค์ด้วยทิพพจักขุ คือตาทิพย์ ซึ่ง
เป็นผลจากการปฏิบัติอย่างมีขั้นต่อน จนเกิดทิพพจักขุขึ้น การ
อธิบายจึงเป็นเรื่องยาก เหมือนเราจะอธิบายสีต่างๆ ให้คน
ตาบอดฟังนั่นเอง สถานที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของสวรรค์นรกเหล่า
ก็ไม่ได้ทรงแสดงไว้โดยตรง เพราะจะทรงแสดงเรื่องสถานที่เหล่า
นี้กับท่านที่ได้พบเห็นมาด้วยตนเองแล้ว จึงไม่มีปัญหาอะไรที่จะ
ต้องพูดถึงที่ตั้งของสวรรค์นรกเหล่านั้น เพราะไม่มีความจำเป็น
แต่ในเรื่องนี้อาจมีหลักยึดดังนี้

๑. เรื่องนรกสวรรค์ เป็นความมีอยู่แห่งชีวิตในอีกรูปแบบ
หนึ่งเป็นกำเนิดที่เกิดแบบ โอบปาติกะ คือเกิดโดยผุดขึ้นไม่ต้อง
ผ่านความเป็นทารก และอยู่ในโลกอื่นที่ท่านใช้คำว่า ปรโลก

๒. พระพุทธเจ้า พระอรหันต์ทั้งหลายได้ทรงเห็นและเห็นภพภูมิ เหล่านั้นด้วยทิพพจักขุอันเป็นผลจากการปฏิบัติทางจิตมาตามลำดับพระพุทธองค์ทรงแสดงเรื่องนี้หลังจากตรัสรู้แล้วและถือว่าเป็นการแสดงความจริงตามที่อยู่เป็นอย่างไรประการหนึ่ง

๓. ใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ตาม หาได้ทำให้ความมีอยู่ของ สวรรค์นรก กลายเป็นความไม่มีไปไม่ได้ไม่ เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเชื่อหรือไม่เชื่อ แต่เป็นเรื่องของความมีอยู่เป็นอยู่ตามธรรมดาประการหนึ่ง

๔. การเชื่อว่านรกคือ ผลจากการกระทำทุจริต สวรรค์คือ ผลของการประพฤติสุจริต ทำให้บุคคลได้ตัวอย่างสำหรับอนุमानในปัจจุบัน เช่น

- นรก คือความทุกข์ ความเดือดร้อนจากผลของทุจริต เป็นความยากจนข้นแค้น ความมีเวรมีภัยมาก ความได้รับทุกข์ทรมานในคุกตะราง ความเดือดร้อนทางจิตในปัจจุบัน

- สวรรค์ คืออารมณ์เลิศหมายถึง ได้รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณ์ที่ดี ซึ่งเป็นผลจากการทำความดี เช่น ความเจริญก้าวหน้าในการงาน ความมั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติ การมีบริวาร พรรคพวกมาก การไม่มีเวรมีภัย และความสุกกายสบายใจ มีอิสระในการดำรงชีวิตเป็นต้น

คนทำความชั่วย่อมนำมาซึ่งความเดือดร้อน เหมือนตกนรก
คนทำความดีย่อมนำมาซึ่งความสุขใจเหมือนเสวยสุขในสวรรค์ อันเป็น

ปัจจุบันที่ส่องอนาคตว่า ต่อกไปในชาติหน้าเขาต้องเป็นอย่างนั้น เหมือนคนที่เรียนแพทย์ในวันนี้เป็นเครื่องส่องให้ทราบว่าต่อไป เขาจะได้เป็นแพทย์ฉะนั้น

๙๗.

คนเราตายแล้วไปไหน?

- ปัญหาสำคัญอยู่ที่ว่า ใครตาย หากคนตายนั้นยังมีกิเลส มีกรรมอยู่ กิเลสกับกรรมย่อมเป็นปัจจัยให้เกิดปฏิสนธิวิญญาน คือวิญญานที่จะไปถือกำเนิดตามแรงผลักดันของกรรมเหมือน การจะพูดว่านักเรียนสอบแล้วจะได้คะแนนเท่าไร เราต้องไปดูที่ การเรียนการศึกษาของเธอว่าขณะเรียนหนังสือเธอมีความเข้าใจ สนใจ ขยันมากน้อยแค่ไหนเพียงไร ผลของการสอบจะออกมา ตามสมควรแก่ความสนใจ ขยัน และเข้าใจของเธอ เพราะพระ พุทธเจ้าทรงแสดงว่า

“สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม, กรรมย่อมจำแนกสัตว์ ให้เลว ประณีตแตกต่างกันออกไป ผู้ประพฤดิธรรมไม่ไปสู่ ทุกคติ, กรรมชั่วของตนย่อมนำไปสู่ทุกคติ”

คนๆ หนึ่งมีวิญญาณเดียวใช้หรือไม่
ถ้าใช้ทำไมเดี๋ยวนี้วิญญาณยิ่งมากขึ้นครับ?

- วิญญาณนั้น ท่านไม่ได้แสดงไว้โดยตรงว่ามีคนละกี่วิญญาณ แต่แสดงว่าวิญญาณเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัย แต่ตามความเป็นจริงแล้ววิญญาณเป็นงานอย่างหนึ่งของจิต ซึ่งทำหน้าที่รู้ อารมณ์ คือรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ เรียกเต็มที่ว่าจักขุวิญญาณ แปลว่าความรู้ทางตา เป็นต้น แต่ในชื่อของจิตนั้นทรงแสดงไว้ชัดว่ามีดวงเดียวตามนัยแห่งพระพุทธานุญาตว่า

“ชนเหล่าใด จักระวังจิตซึ่งไปรับอารมณ์ในที่ไกลเที่ยวไปดวงเดียว ไม่มีสรีระ มีคูหาเป็นที่อาศัยได้ ชนเหล่านั้นจักพ้นจากบ่วงแห่งมาร”

ซึ่งเป็นอันได้หลักตั้งคำถาม แต่ปัญหาที่ว่าวิญญาณเพิ่มขึ้นหรือไม่ นั้น มีข้อที่เราควรกำหนดดังนี้

๑. เราไม่มีสำมะโนวิญญาณ ทั่วแสนโกฏิจักรวาลว่าเดิมจริง ๆ มีจำนวนเท่าไรแน่ จึงไม่รู้ว่าเพิ่มขึ้นหรือลดลง แต่น่าจะลดลงมากกว่าเพราะท่านที่บรรลุปะเป็นอรหันต์มีมาก

๒. พัฒนาการทางวิญญาณ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามอำนาจของกรรม และสัตว์ดิรัจฉานเป็นอันมากที่สูญพันธุ์ไปจากโลก วิญญาณของสัตว์เหล่านั้นสามารถไปเกิดในกำเนิดต่าง ๆ รวมทั้งมนุษย์ได้

๓. พระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงระบบการเวียนว่ายตายเกิดไว้ความว่า “เหมือนคนโยนไม้ขึ้นไปบนอากาศ บางคราวก็ตกเอากลางลงบ้าง โคนลงบ้าง ปลายลงบ้าง ฉันทิ สัตว์ทั้งหลายผู้ท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏ บางคราวก็จากโลกนี้ไปสู่โลกอื่น บางคราวจากโลกอื่นมาสู่โลกนี้ฉันทิ” อันเป็นการแสดงว่ามีการเคลื่อนย้ายจากภพสู่ภพจากโลกสู่โลกกันตลอดเวลา ในขณะที่คนในโลกมนุษย์ประชากรเพิ่มขึ้นนั้น โลกบางโลกจำนวนประชากรอาจลดลงก็ได้

๔. ท่านกล่าวว่าในยุคใด สัตว์กระทำกุศลกรรมกันมากในยุคนั้น เทวโลก พรหมโลก จะมากไปด้วยเทพพรหมในยุคใด สัตว์ทำบาปมาก ในยุคนั้นอบายภูมิจะแออัดไปด้วยสัตว์นรกเปรต อสุรกาย ในกรณีของการไปเกิดในภพต่างๆ นั้น ให้เข้าใจว่าเป็นการไปแบบเดียวกับความคิด จึงไม่ต้องใช้เวลาเดินทางอย่างยานพาหนะทั้งหลาย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ จึงไม่อาจถือเป็นข้อยุติว่าวิญญานเพิ่มขึ้นเพราะเหตุเพียงประชากรเพิ่มขึ้น

๙๙.

พระพุทธศาสนาเชื่อว่า โลกหน้ามีจริงหรือไม่?

ขอทราบเหตุผลด้วยครับ?

- เชื่อว่ามี ในกรณีที่ผู้ตายไปยังที่มีกิเลส กรรมย่อมก่อให้เกิดวิญญานไปปฏิสนธิในกำเนิดต่างๆ ตามอำนาจของกรรมที่

คนและสัตว์เหล่านั้นได้กระทำไว้ ข้อนี้ทรงแสดงไว้ในเรื่องของชีวิตในโลกหน้า ตามการจำแนกของกรรมว่า

“คนบางจำพวกย่อมบังเกิดในครรภ์ สัตว์ที่ทำบาปกรรมไว้ย่อมอุบัติในนรก คนที่ทำความดีย่อมบังเกิดในสุคติ ท่านที่หมดสิ้นอาสวะย่อมปรินิพพาน”

- เรื่องเหตุผลนั้นขอให้จับประเด็นง่ายๆ ว่า ชีวิตในโลกหน้าจะมีหรือไม่นั้น เหมือนเมล็ดพืชแต่ละเมล็ดจะปลูกลงอกอีกหรือไม่ ต้องอาศัยองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ ยางเหนียวในพืช หน่อ และอุณหภูมิต่ำที่อำนวยให้งอกได้ ก็พูดได้ว่าเมล็ดพืชนั้นปลูกลงอกอีกฉันใด คนสัตว์ที่ยังมีกิเลสอันเปรียบเหมือนยางเหนียวมีวิญญานเปรียบเหมือนหน่อ และมีกรรมเปรียบเหมือนอุณหภูมิต่ำที่เหมาะสม ก็ทำให้เกิดอีกได้ฉันนั้น เรื่องชาติหน้าหรือโลกหน้านั้น เป็นเรื่องของกาลที่ขยายออกไปอย่างมีวันก่อน วันนี้ วันหน้าจนถึงมีปีก่อนปีนี้ ปีก่อนและชาติก่อน ชาตินี้ ชาติหน้า

พระพุทธเจ้าทรงระลึกชาติในปางก่อนของพระองค์ได้ด้วยพระญาณที่ท่านเรียกว่า **ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ** คือ พระญาณที่ทำให้ทรงระลึกถึงพระชาติในอดีตของพระองค์เป็นอันมาก ในพระชาติเหล่านั้นเมื่อเรานับชาติใดชาติหนึ่งเป็นชาติปัจจุบัน ชาติก่อนจากนั้นก็ในอดีต และชาติหลังจากนั้นก็เป็ชาติหน้า แต่เมื่อเรียกเป็นโลก ทรงใช้คำว่า **อิธโลก โลกนี้** **ปรโลก** โลกอื่น ซึ่งหมายถึงการเกิดในชาติต่อไปนั่นเอง และในอานิสงส์ของท่าน ศิลศรัทธาเป็นต้นที่ทรงแสดง จะจบลงด้วยอานิสงส์ข้อสุดท้ายว่า

“เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลก
สวรรค์ทุกแห่งไป”

ในกรณีของคนที่ทำความชั่ว มีทุจริตทางกายวาจาใจเป็น
ต้นจะทรงแสดงผลแห่งกรรมเหล่านั้น ข้อสุดท้ายว่า

“เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึง ทุกคติ
วินิบาต นรก เปรต อสุรกาย” ทุกแห่งไปเช่นเดียวกันและหลังจาก
ตรัสรู้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ทรงเปล่งพระพุทธานุญาตอัน
เป็นการยืนยันถึงชีวิตในอดีตของพระองค์ไว้ว่า

“เราเมื่อยังไม่ได้ประสพญาณ แสงหาอยู่ซึ่งนายช่างคือ
ผู้กระทำเรือน ได้ท่องเที่ยวไปสู่สงสารมีความเกิดเป็นอนnek ความ
เกิดเป็นทุกข์เสมอไป ดูกรนายช่างคือ ตัณหาผู้กระทำเรือน เรา
เห็นเจ้าแล้ว เจ้าจะทำเรือนคือ อัตภาพของเราไม่ได้อีกต่อไป
เพราะที่โครงทั้งหลายของเจ้าทั้งสิ้นเราหักเสียแล้ว เรือนยอดคือ
อวิชชาเราหรือเสียแล้ว จิตของเราถึงนิพพานปราศจากเครื่องปรุง
แต่ง ถึงความสิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว”

จากพระพุทธานุญาตนี้เป็นการชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยว
ไปสู่สงสารมีความเกิดเป็นอนnekนั้นมีความเป็นชาติก่อน ชาติ
ปัจจุบัน ชาติหน้า โยงกันไปตามลำดับ แต่พระพุทธเจ้าไม่มีโลก
หน้าหรือชาติหน้า เพราะเหตุแห่งการเกิดในชาติหน้าได้ถูกทำลาย
ไปเหมือนเมล็ดพืชที่แห้งกรอบแล้ว ไม่อาจปลูกให้งอกได้อีก
ฉะนั้น

เราจะทราบได้อย่างไรว่า ผลที่เกิดขึ้นแก่เราในชาตินี้
สืบเนื่องมาจากการกระทำของเราในชาติก่อน?

- ผลที่สืบเนื่องมาจากอดีตกรรมในชาติก่อนนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้หลายแห่ง เช่น การที่คนเกิดมาแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ กัน ทรงแสดงว่าเป็นผลของกรรมในอดีต ซึ่งคนเหล่านั้นทำมาไม่เหมือนกัน อย่างที่เราเรียกกันว่า “กมฺมโยนิ มิกฺกมฺม เป็นกำเนิด” คือกรรมนั้นทำหน้าที่แต่งให้คนเกิดมาไม่เหมือนกัน จะยกตัวอย่างในฝ่ายที่เป็นผลของอกุศลกรรม บางอย่างมาเพื่อพิจารณา เช่น

- คนเกิดมาอายุสั้น ตายในกาลไม่ควรตาย เพราะผลของปาณาติบาตเกิดมามีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียนประจำ เพราะผลของการเบียดเบียนสัตว์

- เกิดมาในตระกูลขัดสนยากจน เพราะผลของอทินนาทาน แม้ได้ทรัพย์แล้วมักสูญหายไปเพราะเหตุต่างๆ ก็เพราะเหตุเดียวกัน

เกิดมาเป็นคน รูปร่างไม่สวยงาม เพราะความโกรธ เป็นคนไม่มีใครเชื่อถือหรือไม่มีเครดิต เพราะผลของมุสาวาท มีสติปัญญาทึบจนถึงกับปัญญาอ่อน ไม่ค่อยเต็มเต็ง เพราะผลของการดื่มสุราเมรัย ยาเสพติดต่างๆ เป็นต้น

ให้สังเกตว่าผลเหล่านี้ อาจจะเป็นผลในชาติอดีต และผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนในวันเดือนปีก่อนๆ ก็ได้ ในกรณี

ที่ตรงกันข้ามกับที่กล่าวมาก็เป็นผลของกุศลกรรม

แต่ข้อที่ไม่ควรลืมคือ พระพุทธศาสนายอมรับความมีอยู่ของสิ่งเหล่านี้ เพราะเป็นสิ่งมีอยู่เป็นอยู่จริง ๆ แต่ในขณะที่เดียวกัน ไม่ได้สอนให้คนยอมสยบต่อผลทุกอย่างในอดีตมากนัก แต่เน้นหนักให้คนสร้างปัจจุบันของตนให้ดี อดีตก็จะมีอิทธิพลต่อชีวิตของตนน้อยลง จนบางอย่างอาจเสื่อมสิ้นไปได้ทั้งฝ่ายดีและในฝ่ายที่ไม่ดี คือเราสามารถเปลี่ยนผลของอดีตกรรมให้เป็นไปในทางดีได้ เช่น

ผลของกรรมดีนั้น เปรียบเหมือนคนที่ได้รับทรัพย์สินมรดก จากตระกูลอย่างที่เราเรียก กรรมทายาท แต่เขากลับประมาทไม่ประกอบกิจการงาน อาจะกลายเป็นคนยากจนได้ในโอกาสหนึ่ง แต่ถ้าเขาเพิ่มความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน นอกจากจะรักษาทรัพย์สินสมบัติไว้ได้แล้ว ยังช่วยให้มีฐานะสูงขึ้นได้

ผลของความชั่ว เปรียบเหมือนเราเกิดมายากจน หากเราขยันทำกิจการงาน ฉลาดในการดำรงชีวิต ก็อาจเปลี่ยนแปลงความยากจน ให้กลายเป็นร่ำรวยได้ แต่ถ้าประมาทในการดำรงชีวิต ก็อาจจะจนตลอดชีวิต และตลอดทั้งครอบครัวก็ได้เช่นเดียวกัน

ดังนั้น จึงควรยึดหลักว่า อดีตกรรมนั้นเป็นผลที่เราจะต้องรับแน่นอน แต่เราไม่อาจแก้ไขได้เพราะทุกอย่างเป็นอดีตไปแล้ว ขอเพียงแต่ใช้ชีวิตในปัจจุบันให้ดีเท่านั้น ทุกอย่างในชีวิตจะดีขึ้น แม้จะต้องรับผลกรรมในอดีตที่เป็นบาป ก็จะมีอำนาจในการทำลายได้น้อยลง ปัจจุบันจึงเป็นของเราอย่างแท้จริง

๑๐๑.

คนเราเกิดมาเพื่ออะไร?

- เป็นคำถามที่ไกลตัวเกินไป ทางที่ดีควรสนใจว่า เมื่อเราเกิดมาแล้วควรจะทำอย่างไรมากกว่า เพราะการทำอย่างไรกับชีวิตที่เกิดมานั้น เมื่อคนได้คำตอบแล้ว ทำตนให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่น ทั้งเป็นประโยชน์เพื่อโลกนี้และโลกอื่นได้แล้ว ก็จะได้คำตอบเลยว่า “คนเราเกิดมาเพื่อสร้างสมความดี เพื่อเป็นคนอยู่ดี และจากไปดี” อันเป็นการสร้างคุณค่าของชีวิตให้เกิดขึ้นด้วยการกระทำความดี เพื่อตบแต่งภพชาติให้ประณีตยิ่งขึ้นไปจนบรรลุมรรคผลนิพพานในที่สุด

๑๐๒.

การระลึกชาติได้ในขณะทำวิปัสสนานั้น เป็นความจริงเพียงไร ระลึกย้อนไปได้กี่ชาติ?

- การระลึกชาติปางก่อนได้ อันได้ชื่อว่าปุพเพนิวาสานุสสติญาณนั้น ไม่ใช่ผลของการทำวิปัสสนา แต่เป็นผลของการบำเพ็ญเพียรสมถกรรมฐาน คือการทำใจให้สงบไปตามลำดับจนบรรลุจุดตถฌาน อันเป็นรูปฌานที่ ๔ ในขณะที่จิตของผู้ได้ฌานจะมีเพียง อุเบกขา กับ เอกัคคตา ไม่รู้สึกสุขทุกข์ มีสติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา จากนั้นจึงบำเพ็ญเพื่อรู้ชาติก่อน ดังพระ

พุทธดำรัสที่ตรัสแก่โพธิราชกุมารความว่า “ราชกุมารเรานั้นเมื่อ
จิตตั้งมั่นบริสุทธิ์ผ่องใสไม่มีกิเลส ปราศจากกิเลสเป็นธรรมชาติอัน
ควรแก่การงานถึงความไม่หวั่นไหว ตั้งอยู่เช่นนี้แล้ว เราได้น้อมใจ
ไปเฉพาะต่อ ปุพเพนิวาसानุสสติญาณ เรานั้นระลึกถึงขั้นที่ที่เคย
อาศัยอยู่ในภพก่อนได้หลายประการ คือระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง...
หลายสังขารบ้างและวิภวบ้าง ว่าเมื่อเราอยู่ในภพนั้น มีชื่อ
โคตรอาหารอย่างนั้น ๆ เสวยสุขและทุกข์อย่างนั้น ๆ มีอายุสุดลง
เท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้วไปเกิดในภพนั้น มีชื่อโคตรวรรณะ
อาหารอย่างนั้น ๆ...

แต่การที่จะระลึกได้มากน้อยเพียงไรนั้น ขึ้นอยู่กับกำลัง
แห่งญาณ อันเปรียบเหมือนแสงสว่าง ถ้าสว่างมากก็ขจัดความมืด
ได้มาก ถ้าสว่างน้อยก็ขจัดความมืดได้น้อย เพราะการระลึกชาติ
ก่อนได้นั้น แม้นักบวชนอกพระพุทธศาสนา ที่ท่านบำเพ็ญเพียร
ทางจิตมาถึงจุดตถุญาณ ท่านก็สามารถน้อมใจไปเพื่อรู้ชาติ
ก่อนของท่านได้ แต่ระลึกได้มากบ้างน้อยบ้างตามกำลังญาณ
ดังกล่าว

ปัญหาเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อถือต่างๆ

๑๐๓.

การสวดมนต์ได้ประโยชน์อย่างไร?

- ประโยชน์ที่เราจะพึงได้จากการสวดมนต์ การได้รับผลมากและผลน้อยนั้นมีตามลำดับดังนี้ ได้จำพระพุทธรูปขณะสวดมนต์กายวาจาเป็นสุจริต ใจมีความสงบอยู่ด้วยเสียงสวดมนต์ ถือว่าเป็นการปฏิบัติตามศีล สมาธิ ปัญญา ระดับหนึ่ง หากเป็นการสวดมนต์แปลหรือคนที่รู้ภาษาบาลีด้วยแล้ว จะช่วยให้สามารถใช้ปัญญาพิจารณาธรรมที่สวดนั้น ช่วยให้เกิดความรู้เห็นตามเป็นจริงได้ระดับหนึ่ง ผู้สวดมนต์ก่อนนอนทุกคืนจะสังเกตได้ด้วยตนเองว่า นอนหลับเป็นสุข ไม่ฝันร้าย ตื่นขึ้นจิตใจโปร่งเบาสบาย หากจะทำไม่ได้มาก ๆ เพียงแต่กล่าวสรรเสริญพระรัตนตรัยก็อำนวยประโยชน์ให้เกิดความสงบใจได้ ข้อนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอทั้งหลายอยู่ในป่า โคนไม้หรือเรือนว่าง พึงระลึกถึงพระสัมพุทธะ ภัยจะไม่เพียงมีแก่เธอทั้งหลาย ถ้า

เธอทั้งหลายไม่ระลึกถึงพระสัมพุทธะ ซึ่งเป็นใหญ่กว่าชาวโลก
ประเสริฐกว่านรชน จากนั้นพึงระลึกถึงพระธรรมอันเป็นเครื่องนำ
ออกที่เราแสดงไว้ดีแล้ว ถ้าเธอทั้งหลายไม่พึงระลึกถึงพระธรรม
อันเป็นเครื่องนำออกที่เราแสดงไว้ดีแล้วก็พึงระลึกถึงพระสงฆ์ ซึ่ง
เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า”

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อท่านทั้งหลายมาระลึกถึงพระพุท
พระธรรม พระสงฆ์อยู่อย่างนี้ ความกลัวภัยก็ดี ความหวาดสะดุ้ง
ก็ดี อากาารชนพองสยของเกล้าก็ดี จักไม่มีแล”

๑๐๔.

ในปัจจุบัน ยังมีพระอรหันต์อยู่หรือไม่?

- ความเป็นพระอรหันต์นั้นอยู่ที่ใจซึ่งไม่มีกิเลส อากา
ารอื่นของท่านก็เป็นเช่นคนทั่วไป แม้ในสมัยพุทธกาลเองนอก
จากตัวท่านเอง พระอรหันต์รูปอื่น และพระพุทธเจ้าแล้วก็ไม่ม
ีใครทราบว่าใครเป็นพระอรหันต์ ด้วยเหตุนี้เมื่อเราพิจารณาตาม
หลักที่พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งไว้ก่อนปรินิพพานความว่า

“สุภัททะ ในพระธรรมวินัยใดมีมรรคมีองค์ ๘ ประการ
สมณะที่ ๑-๔ ย่อมมีในพระธรรมวินัยนั้น ตราบใดที่มีผู้ปฏิบัติ
ชอบตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการอยู่ ตราบนั้นโลกจะไม่
ว่างจากพระอรหันต์”

โดยอาศัยนัยแห่งพระพุทธดำรัสนี้ และการศึกษาปฏิบัติ
ตามอริยมรรคในปัจจุบัน จึงเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า ในปัจจุบันนี้

พระอริยบุคคลทั้ง ๔ ประเภท คือพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ยังมีอยู่

๑๐๕.

การกราบไหว้พระพุทธรูปทำเพื่ออะไร
เป็นการปฏิบัติทางไสยศาสตร์หรือไม่?

- การกราบไหว้พระพุทธรูปนั้น เราทำกันในฐานะพระพุทธรูปเป็นอุทเทสิกเจดีย์ คือเป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นแทนองค์พระพุทธรูป การกราบไหว้พระพุทธรูป จึงเป็นการน้อมรำลึกถึงพระคุณของพระองค์ และน้อมนำเอาคุณของพระองค์มาไว้ในตน จัดเป็นการบูชาท่านผู้ควรบูชา เป็นพุทธานุสสติ เป็นคารวตา คือการแสดงความรักต่อพระพุทธรูป จึงจัดเป็นมงคลอย่างสูงประการหนึ่งของชีวิต

ไม่เป็นไสยศาสตร์ หากไม่ไหว้ไปติดแค่อิฐปูน ทองเหลือง ที่ประกอบขึ้นเป็นองค์พระพุทธรูปปฏิมา แต่ถ้าเป็นการไหว้กราบในลักษณะถือขลัง ศักดิ์สิทธิ์ ต้องการอำนาจการดลบันดาล อ่อนวอน ก็มีอาการของไสยศาสตร์ปนอยู่พอสมควร เหตุนั้นคนโบราณท่านจึงสอนว่า

“ไหว้พระพุทธรูป อย่าให้ถูกอิฐถูกปูน ไหว้พระธรรม อย่าให้ถูกไบลาน ไหว้พระสงฆ์อย่าให้ถูกลูกชาวบ้าน” อันเป็นการไหว้แบบชาวพุทธซึ่งแปลว่าผู้ตื่นจากความหลงมกมาย ตื่นจาก

อำนาจของกิเลส แต่เราต้องมองด้วยความเห็นใจให้อภัยและรอคอยวุฒิภาวะของเขา เพราะคนเราเริ่มต้นจะทำอะไรให้สมบูรณ์เลยที่เดียวนั้นเป็นไปได้ ต้องค่อย ๆ เป็นค่อย ๆ ไป เหมือนกับการเขียนหนังสือต้องอาศัยบรรทัดไปก่อน นาน ๆ เข้าจะเขียนได้เองโดยไม่ต้องมีบรรทัดก็ได้

๑๐๖.

การฝึกฝนในศาสนาเกินไป ทำให้เป็นคนงมงายไม่มี
ความทะเยอทะยาน ขาดความก้าวหน้าในชีวิตจริงหรือไม่?

- ไม่จริงหรอก ใครบอกว่าเป็นอย่างนั้นแล้ว? เพราะตามหลักของพระพุทธศาสนานั้น ไม่นิยมคำว่า “เกินไป” พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าเป็นทางที่ไม่ควรดำเนินตั้งแต่คราวแสดงปฐมเทศนาแล้ว โดยทรงให้เหตุผลว่า เป็นทุกข์ ไม่เป็นการกระทำที่ประเสริฐ และไม่เกิดประโยชน์อะไร หลักของพระพุทธศาสนาจึงเป็นมัชฌิมาปฏิปทา คือเป็นทางสายกลางที่ไม่ถึงเกินไป และไม่หย่อนเกินไป ยิ่งคิดว่าศาสนาทำให้คนงมงายยิ่งเลอะใหญ่เลย เพราะพระพุทธศาสนาแปลว่า คำสอนของท่านผู้รู้ ผู้ตื่น จากความหลงความงมงาย คือ ที่นับถือพระพุทธศาสนาต้องเริ่มด้วย สัมมาทิฏฐิ คือ ปัญญาอันเห็นชอบในความจริง เช่น

- กम्मสัสกตาสมมาทิฏฐิ ปัญญาเห็นชอบในการที่สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของ ๆ ตน จะต้องเป็นผู้รับผลของกรรม

มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย
ใครทำกรรมอันใดไว้ จะดีหรือชั่วก็ตาม เขาจะต้องเป็นผู้รับผลของ
กรรมนั้น

- **วิปัสสนาสมมาทิฏฐิ** ปัญญาอันเห็นชอบด้วยความเห็น
แจ่มแจ้งในสิ่งนั้น ๆ ด้วยปัญญา

- **มคฺคสมมาทิฏฐิ** ปัญญาอันเห็นชอบในเหตุที่ก่อให้เกิดผล
ต่าง ๆ จนถึงเห็นชอบในองค์อริยมรรค ๘ ประการ

- **ผลสมมาทิฏฐิ** ปัญญาอันเห็นชอบในผลที่เกิดขึ้นแก่ตน
และคนอื่นว่า จะต้องมาจากเหตุที่ตนและคนนั้น ๆ ได้กระทำลง
ไป จนถึงผลที่เกิดจากการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ

- **ปจฺจเวกฺขณสมมาทิฏฐิ** ปัญญาอันเห็นชอบด้วยการ
พิจารณาเรื่องนั้น ๆ โดยเฉพาะ จนเกิดความรู้อย่างแจ่มแจ้ง เห็นจริง จนถึง
การพิจารณาจิตตนและผลที่เกิดขึ้นแก่จิต เพราะการกระทำของ
ตน โดยมีจุดหมายปลายทางอยู่ที่การรู้อริยสัจ ๔ ตามญาณ ๓
ที่เกิดขึ้นโดยอาศัยการปฏิบัติที่ผ่านขั้นตอนมาตามลำดับ

ศาสนาพุทธ จึงเป็นคำสอนของท่านผู้รู้ ผู้ตื่น และปลุก
บุคคลอื่นให้ตื่น ให้รู้ ขจัดความหลงงมงายทุกรูปแบบออกไป จน
ถึงทำลายมูลรากแห่งความหลงคือ อวิชชาออกไป

ที่ว่ำนับถือพระพุทธศาสนาแล้วจะขาดความทะเยอทะยาน
นั้นหากเป็นความทะเยอทะยานด้วยอำนาจตัณหาแล้วก็ใช่ แต่
จะมีความเพียรพยายามเพื่อความก้าวหน้าในชีวิต โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งในการพัฒนากายวาจาใจ ของตนให้เข้าถึงความสะอาด

ความสงบความสว่างในทางธรรม โดยดำเนินตามหลักอิทธิบาท
ทั้ง ๔ ประการ

แต่ถ้าผู้ถามมุ่งหมายเอาความก้าวหน้าในชีวิต คือ ความ
มั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติ พระพุทธศาสนาก็มีหลักคำสอนที่จะสร้าง
ความก้าวหน้าในด้านนั้นๆ ไว้ เรียกว่าทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์
คือประโยชน์ที่คนจะได้รับในชีวิตปัจจุบัน โดยมีเป้าหมายอยู่ที่
ความสุขของคฤหัสถ์ คือผู้ครองเรือน ๔ ประการ ได้แก่ “ความ
สุขจากการมีทรัพย์ สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ สุข
เกิดจากการไม่ต้องเป็นหนี้เป็นสินใคร และความสุขเกิดจากการ
ทำงานที่ปราศจากโทษ”

ในการทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าวนี้ ต้องมีจุดยืน
อยู่ที่การทำงานที่ปราศจากโทษ มีหลักการทำงานและการดำรง
ชีวิตดังนี้ คือ

๑. **อุฏฐานสัมปทา** สมบูรณ์ด้วยความหมั่นขยันในการ
กระทำงานตามหน้าที่อาชีพ ภารกิจของตนๆ

๒. **อารักขสัมปทา** สมบูรณ์ด้วยการรักษาทรัพย์ วิชา
ความรู้ ซื่อความสามารถ คุณธรรมความดี ความจงรักภักดี
เป็นต้น

๓. **กัลยาณมิตรตตา** คบหาสมาคมกับคนดี ที่บอกประโยชน์
ให้มีความอุปการะ มีความรักใคร่ และมิตรที่ร่วมสุข ร่วมทุกข์
กันได้

๔. **สมชีวิตา** ดำรงชีวิตพอสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่ตนหา

ได้มามีอยู่ และสามารถใช้จ่ายได้โดยไม่ให้ฟุ่มเฟือยและฟืดเคืองจนเกินไป เป็นต้น

แต่ถ้าผู้ถามมุ่งหมายเอาความก้าวหน้าทั้งฝ่ายคติโลกและคติธรรม พระพุทธศาสนาก็มีคำสอนทั้งด้านสร้างโลกก็ทรัพย์และอริยทรัพย์ ซึ่งมีผลในการพัฒนาฐานะอาชีพและกายวาจาใจให้มีความประณีตไปโดยลำดับ แต่จะให้ถึงจุดสุดยอดทั้งสองฝ่ายแล้วแน่นอนเราจะต้องเลือกเอาเพียงอย่างเดี๋ยวนั้น เพราะจุดหมายปลายทางของพระพุทธศาสนานั้น ต้องสลายความก้าวหน้าในทางโลก เพื่อยึดเอาความก้าวหน้าในทางธรรม ให้ตระหนักว่า

ถ้าเจ้าชายสิทธัตถะต้องการเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ โลกก็จะมีพระพุทเจ้า แต่เมื่อพระองค์เลือกการเป็นพระพุทเจ้า ราชวงศ์ศากยะก็ไม่มีพระเจ้าจักรพรรดิ แต่ฐานะของพระพุทเจ้านั้นเองกลับทำประโยชน์ให้แก่โลกได้มากกว่า ถาวรกว่า และสูงสุดอย่างที่พระเจ้าจักรพรรดิทำไม่ได้

ให้เข้าใจว่าบนเส้นทางแห่งชีวิตนั้น คนเราจะต้องเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นหลัก อีกอย่างหนึ่งเป็นรองเสมอไป อย่างจะเป็นข้าราชการที่มีความซื่อสัตย์สุจริต มีเกียรติชื่อเสียงดีงาม ก็ต้องไม่หวังเป็นเศรษฐีด้วย หากต้องการเป็นสองอย่างพร้อมกัน ความซื่อสัตย์สุจริต เกียรติยศ ชื่อเสียงในทางดีงามก็ต้องหายไป ซึ่งจะต้องเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น และอย่าลืมคำขวัญของนักเรียนหญิงเล็ก ๆ คนหนึ่งที่ว่า

“ร่ำรวยด้วยทุจริต ไม่มีสิทธิ์จะภูมิใจ” เสียละ

๑๐๗.

ผู้มีครอบครัวมาก่อนจะบวชเรียน
ทางพระพุทธศาสนาได้หรือไม่?

- ไม่มีอะไรขัดข้องเชิงอุปสรรคตามสบายเลย พระพุทธศาสนา
ไม่ขัดขวางคนที่จะทำความดี ผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะบวชมี
ความสมัครใจจะบวชก็บวชได้ บวชแล้วทำตนเป็นพระที่ดีก็แล้ว
กันอยู่ไปนานๆ คิดถึงครอบครัวจะสึกออกไปก็ไม่ห้าม แต่ทาง
ที่ดีควรจัดการให้ครอบครัวอยู่อย่างปกติสุขเสียก่อน ไม่ใช่ลูก
มากทำงานเลี้ยงลูกไม่ไหว จึงตัดสินใจออกบวช ซึ่งในแง่ของ
วินัยไม่เสียหายอะไร แต่เสียในแง่ของธรรมะของผู้ที่เป็นหัวหน้า
ครอบครัว ควรมีความรับผิดชอบต่อคนในครอบครัวของตน
แบบโลกไม่ให้ชั่วธรรมไม่ให้เสีย

๑๐๘.

การทำบุญกับการทำทานแตกต่างกันอย่างไร
อย่างไรหนอดีกว่ากันครับ?

- การทำบุญหมายถึง การกระทำที่เกิดขึ้นด้วยกุศลเจตนา
ทุกชนิด ในส่วนเหตุทำหน้าที่บรรเทากิเลสตามสมควรแก่บุญนั้นๆ
ในส่วนผลคือ ความสุขกายสบายใจ ดังนั้นทานจึงถือว่าเป็นการ
ทำบุญประเภทหนึ่ง แต่การทำบุญไม่จำเป็นต้องเป็นทานเสมอ

ไป คือจะทำอะไรก็ได้ที่มีเหตุเกิด ลักษณะ ผลดังกล่าวได้ชื่อว่า เป็นผลทั้งนั้น ตามปกติแล้วทานเป็นบุญระดับต่ำ เพราะขจัดได้ เพียงความโลภในสิ่งที่ตนให้เท่านั้น การรักษาศีลเป็นต้นจึงดีกว่า เพราะละกิเลสได้มากกว่า ให้ความสุขใจมากกว่ายิ่งภาวนาคือ การประพฤติปฏิบัติตามพระธรรม จนถึงกรรมฐานก็มีผลดีกว่า ทาน และศีล แต่ในชั้นรายละเอียดนั้นการรักษาศีลของคนบางคน อาจจะสู้การให้ทานของคนบางคนไม่ได้เหมือนกัน เพราะเกี่ยวกับ ปัจจัยประกอบในการกระทำบุญนั้นๆ ในชั้นนี้จึงควรจับหลักว่า “การกระทำอะไรก็ตาม ที่สามารถขจัดกิเลสได้มาก อำนวย ประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นแก่ตน และคนอื่นได้มากกว่า การกระทำ นั้นย่อมดีกว่าเสมอไป”

๑๐๙.

การทำบุญควรตั้งจิตอย่างไร ควรอธิษฐานอย่างไรหรือไม่?

- การทำบุญในระดับที่เข้าถึงอุดมคติของการทำบุญจริง ๆ คือ “สำนึกว่า การกระทำเหล่านั้นเป็นความดีแล้วกระทำลง ไป” เช่นสำนึกว่าการให้ทานนี้เป็นความดีแล้วให้ทาน การรักษาศีลนี้เป็นความดีแล้วรักษาศีลเป็นต้น อันเป็นการแสดงให้เห็น ถึงภูมิปัญญาของผู้กระทำว่า เข้าใจเหตุผลและเงื่อนไขในการทำ ความดี โดยไม่ไปติดใจในรายละเอียดต่าง ๆ

ถ้าไม่อาจทำด้วยความสำนึกดังกล่าว อาจทำในชั้นของ

การอิงอาศัยความเชื่อถือบางอย่างไปก่อนก็ได้ เช่น สำนึกถึงความดีของบุญและผลที่ตนจะพึงได้จากบุญว่า “บุญโจรนำไปได้ยาก, การสั่งสมบุญนำสุขมาให้, บุญเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายทั้งในโลกนี้และโลกหน้า” แล้วกำหนดใจตนไว้ว่าเราควรทำบุญอันนำความสุขมาให้ ส่วนขณะทำบุญนั้นจะอธิษฐานหรือไม่ ไม่สำคัญ แต่เท่าที่พบในหลักฐานชั้นหลังท่านนิมิตตั้งจิตอธิษฐานกัน จะทำอย่างนั้นด้วยก็ได้ เพราะจะทำให้ได้สร้างอธิษฐานบารมีเพิ่มขึ้น

๑๑๐.

คำอธิษฐานจะสำเร็จผลจริงหรือไม่?

- ขึ้นอยู่กับการอธิษฐานและผู้อธิษฐานว่า อธิษฐาน เพื่อเรื่องที่สมเหตุสมผลหรือไม่ และผู้อธิษฐานมีพื้นฐานความดีหรือบารมีมากพอหรือไม่ ถ้าสำเร็จกันทุกรายคงไม่ต้องทำอะไรกัน นั่งอธิษฐานเอาตามความพอใจ แต่มีอธิษฐานที่คนจะได้รับผลทุกคนเหมือนกัน คือ การดำรงชีวิตอยู่ด้วยอธิษฐานธรรม ๔ ประการ ได้แก่

๑. ปัญญา ความรอบรู้ในสิ่งที่ควรรู้

๒. สัจจะ ความจริงใจคือ จะทำสิ่งใดก็ทำจริง ๆ

๓. จาคะ เสียสละความรู้สึกลับอันเป็นอุปสรรคแก่ความตั้งใจของตนออกไป

๔. อุปสมะ สงบใจจากสิ่งที่เป็นข้าศึกของใจ คือ สิ่งที่ทำ
ใจให้ขาดความสงบ

อธิษฐานธรรมทั้ง ๔ ประการนี้มีอยู่แก่คนใดก็ตาม ความ
สำเร็จย่อมบังเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้นๆ ตามสมควรแก่เหตุที่ตนมีอยู่
โดยไม่ต้องสงสัย

ปัญหาเกี่ยวกับความคิดเห็นด้านต่างๆ

๑๑๑.

พระศรีอาริย์นั้นมีจริงหรือไม่?

- ตามตำราท่านบอกว่ามีจริง ก็จะเป็นพระพุทธเจ้าพระองค์ต่อไป เมื่อพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าเสื่อมไปหมดแล้วและต้องผ่านเวลาอีกนานแสนนาน ตอนนั้นภาษาต่างๆ ในโลกอาจจะเปลี่ยนไปมากแล้ว พระพุทธเจ้าพระองค์ต่อไปจะมีพระนามอย่างนั้นหรือไม่ ก็ต้องยอมรับฟังตามที่ท่านว่าไว้ แต่ที่แน่นอนที่สุดนั้น พระพุทธศาสนายอมรับว่าพระพุทธเจ้าในอนาคตกาลนั้นมี แต่เวลายังอีกนานเท่านั้นเอง

๑๑๒.

การไม่คิดถึงการกระทำในอดีต ทำให้ไม่ทราบว่าจะตนเอง
ได้ทำความผิดอะไรแล้วบ้าง จะแก้ไขตนเองได้อย่างไร?

- อันที่จริงการคิดถึงเรื่องอดีตนั้น เป็นงานอย่างหนึ่งของสติ คือตามระลึกถึงการกระทำคำที่พูด เรื่องที่คิดทั้งของตนเอง

และบุคคลอื่นได้ แต่ที่ท่านสอนไม่ให้คิดนั้นหมายถึง ในกรณีของ
การทำงานอย่างหนึ่งอยู่ ก็ให้ใส่ใจในงานนั้น ไม่ปล่อยให้ความคิด
ล่องลอยไป อันจะทำให้การงานผิดพลาด และจุดที่ท่านเน้นให้
ปล่อยวางอดีตอนาคตจริง ๆ คือในขณะที่บำเพ็ญกรรมฐานทั้ง ๒
อย่าง คือ สมถกรรมฐาน การทำจิตให้สงบ กับ วิปัสสนากรรมฐาน
การใช้ปัญญาพิจารณา โดยให้ผู้บำเพ็ญทำจิตให้สงบอยู่ในอารมณ์
ของกรรมฐาน เพื่อให้เกิดความสงบขึ้น และให้เกิดความเห็นแจ้ง
ในเรื่องนั้น ๆ หากไปมัวคิดถึงอดีตอนาคตอยู่ จิตจะสงบไม่ได้
แม้ปัญญาความเห็นแจ้งแจ่มแจ้งก็จะเกิดขึ้นไม่ได้เช่นเดียวกัน

การแก้ไขนั้นจึงขึ้นอยู่กับลักษณะงานที่ทำ หากงานใด
ต้องอาศัยอดีตเข้าช่วยก็ระลึกถึง งานใดที่ต้องการความสงบ
และสร้างปัญญาในขั้นกรรมฐาน ก็ต้องตัดเรื่องกังวลเหล่านั้น
ออกไป

๑๑๓.

การปฏิบัติธรรมเพราะอยากได้มรรคผลนิพพาน
ถือว่าเป็นกิเลสคือ โลภะได้หรือไม่?

- ได้ แต่เป็นเพียงเครื่องอาศัยเพื่อเป็นแรงผลักดันคล้าย
กับดาวเทียมต้องอาศัยจรวดเป็นแรงผลักดัน แต่เมื่อตนจะเข้าสู่
สุญญากาศต้องทิ้งจรวด ถ้ายังติดอยู่ที่จรวดก็เข้าสู่สุญญากาศ
ไม่ได้ในเรื่องนี้ท่านใช้คำบาลีว่า ตณฺหํ นิสฺสาย ตณฺหา ปหาตพฺพา

อาศัยค้นหาเพื่อละค้นหา เหมือนคนข้ามฟากต้องอาศัยเรือแต่เมื่อจะขึ้นฝั่งก็ต้องทิ้งเรือ ถ้ายังติดในเรือก็ขึ้นฝั่งไม่ได้ธรรมทั้งหลายที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเพื่อมรรคผลนิพพาน จึงเป็นเหมือนพาหนะสำหรับอาศัยข้ามฝั่ง ซึ่งจะทิ้งเมื่อถึงฝั่งดังกล่าว

๑๑๔.

มีคนกล่าวว่า มนุษย์สามารถติดต่อกันด้วยกระแสจิต
ข้อนี้มีความจริงหรือไม่?

- เป็นไปได้จริง ๆ และเป็นได้ทุกระดับจิตของคนด้วย แต่สมรรถนะในการติดต่อได้แตกต่างกัน ตามคุณภาพของจิตถ้าทั้งสองฝ่ายได้ฝึกจิตมาดี จะส่งกระแสจิตติดต่อกันได้ หรือคนหนึ่งไม่ได้ฝึกแต่คนหนึ่งฝึก คนที่ฝึกมาอาจส่งกระแสจิตไปถึงอีกคนได้ให้สังเกตดูว่าในชีวิตของเรานั้น ความรู้สึกรักโกรธ มีกระแสไปกระทบความรู้สึกของอีกฝ่ายหนึ่ง เช่นเราเดินไปข้างหลังคนๆ หนึ่ง เรากำหนดใจที่จะให้เขาหันหน้ากลับมา เมื่อคิดบ่อยๆ เข้าเขาจะหันหน้ากลับมาเป็นต้น

แต่ถ้าเป็นระดับของจิตที่ฝึกเต็มที่แล้ว ท่านสามารถติดต่อกันได้ แบบโทรทัศน วิทย์ในปัจจุบัน ปราภฏในพระสูตรว่าพระพุทธเจ้าประทับที่กรุงสาวัตถี พระโมคคัลลานเถระอยู่ที่กรุงราชคฤห์ซึ่งไกลกันมาก ทรงรับทิพยจักขุและทิพพิสัยให้อยู่ระดับเดียวกันกับพระโมคคัลลานเถระ รับสั่งตอบปัญหาที่

พระเถระกราบทูลถามได้ เช่นเดียวกับการปรับคลื่นวิทยุตรงกัน แล้วติดต่อกันได้ในปัจจุบันจะนั้น

๑๑๕.

การกรวดน้ำแผ่กุศลเป็นภาษาไทยกับภาษาบาลี
ให้ผลต่างกันหรือไม่?

- ต่างกันมากทีเดียว เพราะการกรวดน้ำภาษาบาลีนั้น เขาใช้กันในเมืองแขกที่พูดภาษาบาลีได้ เมื่อกรวดน้ำไปให้เขา เขาก็ทราบและอนุโมทนาได้ แต่เมื่อพ่อแม่เป็นต้นของเราเป็นไทย เรากรวดน้ำเป็นภาษาบาลีทั้งๆ ที่ตนเองก็ไม่ทราบว่าแปลว่าอย่างไร ญาติพี่น้องที่ตายไปจึงไม่ทราบว่าเราอุทิศกุศลไปให้ จึงไม่รู้จะอนุโมทนาอย่างไรได้ แต่เพื่อเป็นการรักษาจารีตประเพณี ท่านจึงนิยมว่าทั้งภาษาบาลีและคำแปลเป็นภาษาไทยชนิดที่เรียกว่าพบกันครึ่งทาง ซึ่งเราจะกรวดด้วยถ้อยคำสั้นๆ แต่กินความกว้างมากดังนี้ก็ได้

“สพฺเพ สตฺตา สทา โหนตุ อเวรา สุขชีวิโน ขอสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร อยู่เป็นสุขทุกเมื่อเกิด กตํ ปุณฺณผลํ
สพฺเพ ภาคี ภวนตุเต ขอสัตว์ทั้งสิ้นนั้นจงเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญ อันข้าพเจ้าได้ทำแล้วเกิด”

เหตุใดคนจึงทำชั่วกันมาก ทั้งๆ ที่ทราบว่ามีดี?

- คนเรานั้นเป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง ภายในจิตมีสัญชาตญาณของสัตว์ คือข่องติดในอารมณ์โลก โกรธ หลงอยู่มาก ทั้งธรรมชาติของจิตก็เป็นเหมือนน้ำซึ่งไหลลงสู่ที่ต่ำ มักตกไปในอารมณ์ที่ตนใคร่ พอใจไม่ชอบ หลงงมงายเป็นต้น หากไม่รู้โทษของความชั่วจริงๆ แล้วจึงมักจะทำชั่ว บางอย่างเป็นการลอกเลียนสัตว์ เช่น “แย่งอาหารกันกิน แย่งที่ดินกันอยู่ แย่งคู่กันพิศวาส แย่งอำนาจกันเป็นใหญ่” โดยไม่ได้คำนึงถึงเหตุผล บาปกรรมอะไร แต่จะถือว่าคนทำชั่วมากก็ไม่ถนัดนัก ตามหลักแล้วคนทำความดีมากกว่า หากคนทำความชั่วมากกว่าโลกคงระเบิดไปนานแล้ว และคนที่ทำชั่วส่วนมากจะเป็นคนประเภทที่ **ไม่รู้จักดี รู้จักชั่วอย่างแท้จริง** เพราะถ้าเขารู้จักดีชั่วแล้ว จะเห็นว่าการทำความชั่วทำยากมากสำหรับคนดี หรืออย่างน้อยเพียงแต่รู้จักดีรู้จักชั่ว เหตุ นั้น พระพุทธศาสนาจึงแสดงว่า

**“ความดีคนดีทำได้ง่าย คนชั่วทำได้ยาก
ความชั่ว คนชั่วทำได้ง่าย แต่คนดีทำได้ยาก”**

ความเห็นแก่ตัวเกิดขึ้นจากอะไร จะแก้ไขได้อย่างไร?

อันที่จริงความเห็นแก่ตัวเป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่งของสัตว์ที่มีชีวิต อันเกิดมาจากความรักตัวกลัวอันตราย ต้องการได้รับความปลอดภัย บางคราวกลายเป็นการรักตนจนหลงตน การจะแก้ไขจึงต้องทำด้วยการสร้างความรักคนอื่น ปรรณนาดีต่อคนอื่น รู้จักคิดเอาใจเขามาใส่ใจเรา ให้สังเกตว่าคนเราจะเห็นแก่ตัวอย่างไรก็ตาม สำหรับคนที่เขารักแล้วความเห็นแก่ตัวจะน้อยลง ดังนั้นเมื่อความเห็นแก่ตัวเกิดขึ้นจากเหตุดังกล่าว การสร้างความรู้สึกเมตตา คือความปรารถนาดีต่อคนอื่น ต้องการเห็นคนอื่นอยู่อย่างไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนกัน ดำรงชีวิตอยู่โดยปกติสุข และกรุณา คือความสงสารต้องการช่วยคนอื่นที่กำลังประสบความทุกข์ ให้หลุดพ้นจากความทุกข์เมื่อเมตตากรุณา มีอยู่ภายในจิต ธรรมทั้งสองประการนี้จะขจัดความเห็นแก่ตัวให้ออกไปได้เอง เพราะธรรมทั้งสองนี้เปรียบเหมือนแสงสว่าง ความเห็นแก่ตัวเปรียบเหมือนความมืดจะอยู่ร่วมกันในจุดเดียวกัน ในขณะเดียวกันไม่ได้

อาจารย์ศีลธรรมที่โรงเรียนสอนพวกผมว่าพระเจ้าช่วย
อะไรเราไม่ได้หรอก เป็นแต่เพียงเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ
เพื่อให้เราทำความดี อธิงใหม่ครับ?

- เมื่อว่าโดยหลักกว้าง ๆ แล้วเป็นอย่างนั้นจริง แต่เราต้อง
เข้าใจในประเด็นของคำว่า “ช่วย” ให้ดีว่า ที่เราต้องการนั้นคือ
อะไร และที่พระเจ้าจะช่วยได้นั้นมากน้อยเพียงไร พระพุทธเจ้านั้น
ทรงช่วยผู้นับถือพระพุทธศาสนา ด้วยการทรงแสดงธรรมคำสอน
๓ วิธีคือ

๑. ทรงสั่งสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในสิ่งที่เขาควร
ควรเห็น

๒. ทรงสั่งสอนมีเหตุมีผลที่ผู้ฟังอาจตรงตามให้เห็น
จริงได้

๓. ทรงสั่งสอนเป็นอัศจรรย์ คือผู้ปฏิบัติตามจะได้รับ
ประโยชน์ตามสมควรแก่การปฏิบัติ

ถ้าเราหวังให้พระพุทธเจ้าช่วยในระดับนี้ก็ไม่ได้ แต่จะหวังการ
ดลบันดาลให้สมหวังไปทุกกรณีนั้นเป็นไปไม่ได้ เพราะทรงแสดง
ฐานะของพระองค์ว่า พระองค์ทรงเป็นเพียงผู้บอกทางให้เท่านั้น
ส่วนการปฏิบัติตนเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ เป็นหน้าที่ของ
แต่ละคน จะต้องปฏิบัติด้วยตนเอง

พระธรรม คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า นั้น เมื่อคนนั้น
นำมาประพฤติปฏิบัติแล้ว ย่อมรักษาผู้ปฏิบัติไม่ให้เกิดไปในที่ชั่ว

เหมือนร่มใหญ่ป้องกันคนไม่ให้เปียกฝนในเวลาฝนตกฉะนั้น

พระสงฆ์ คือหมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าด้วยตนเอง และนำคำสั่งสอนนั้นไปสอนให้คนอื่นปฏิบัติตามด้วย

เหล่านี้เป็นการหลักของพระรัตนตรัย ที่จะช่วยคนได้ใน ขอบข่ายที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งว่ากันตามความจริงพระช่วยคนได้มาก ที่เดียว และคนรับความช่วยเหลือของท่านไม่ไหวเสียด้วย แต่จะ ให้เป็นการช่วยเนรมิตดลบันดาลแบบเปิดปูปิดปิด หรือแบบพอนับถือพระพุทธศาสนาแล้วเป็นคนดีทันทีทันใด เหมือนพระสังข์ ลงในบ่อทองแล้วกลายเป็นทองนั้นไม่ได้ และไม่มีใครช่วยได้นอกจากนิทาน แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าเราจะมองกันด้วยความเป็นธรรม แล้ว จะพบว่า **หลักธรรมและบุคคลในศาสนานั้นได้สร้างงานอันเป็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ และในส่วนต่าง ๆ ของโลกมาก จนไม่อาจจะประมาณได้ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ทั้งจะเป็นเช่นนั้นต่อไปในอนาคต**

๑๑๙.

เขากล่าวกันว่า “ชีวิตคือการต่อสู้” คำว่า “ต่อสู้” หมายถึงต่อสู้แบบไหนครับ ต่อสู้แบบใช้ชีวิตเป็นเดิมพัน หรือว่าต่อสู้แบบไหนกันแน่ครับ?

- ให้สังเกตว่าชีวิตของคนเรานั้น เกิดมาในท่ามกลางอันตรายต่าง ๆ ทั้งที่เกิดภายในตนเอง เช่นโรคร้ายไข้เจ็บ ความแก่

ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในร่างกาย และที่เป็นภายนอก เช่น ความวิปริตแปรปรวนของธรรมชาติ อุปสรรคในการทำงาน บุคคล ลัทธิร้าย สิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษ ตลอดจนอารมณ์ต่างๆ ที่มีลักษณะ ยั่วชวน ยั่วยุ อันอาจก่อให้เกิดความยุ่งยากจนย่าแม่มีอยู่เป็นอัน มาก คนเราจะนำพานาวาชีวิตของเราให้ผ่านพ้นภัยอันตรายต่างๆ ไปได้นั้น ต้องเป็นคนมีความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวทั้งกายใจ หากล้มลงไปก็ต้องตะเกียกตะกายลุกขึ้นมาด้วยตนเอง เมื่อล้มอีกก็ต้อง ทำเช่นเดียวกัน ไม่ได้เจาะจงลงไปเพียงการต่อสู้แบบรบราฆ่าฟัน กันอย่างที่ตามมา แต่แน่นอนว่าชีวิตที่ประสบความสำเร็จนั้น จะต้องเป็นชีวิตที่ผ่านการต่อสู้กับอุปสรรค ภัยอันตรายทั้งภายใน และภายนอกมาได้ ส่วนจะใช้ว่ามีชีวิตเป็นเดิมพันนั้นถูกต้อง เพราะตราบใดชีวิตยังไม่สิ้นก็ต้องดิ้นรนต่อสู้กับอันตรายแห่งชีวิต ทุกรูปแบบต่อไป ข้อสำคัญต้องมีเหตุผล ปัญญาในการต่อสู้เป็น ใช้ได้ อย่างที่กล่าวว่า

“ชีวิตยัง	ไม่ลับ	ดับเพียงนี้
แรงยังมี	จักสู้	กระเสือกกระสน
หากเจ็บปวด	รวดร้าว	จะเฝ้าทน
ประจวบจน	สมหวัง	ดั่งตั้งใจ”

มีคำกล่าวที่ว่า “จงเป็นคนอ่อนไหว แต่อย่าเป็นคนอ่อนแอ”
เราจะวัดอย่างไรครับว่า อย่างไรอ่อนไหว อย่างไรอ่อนแอ?

- เดียวก่อน นักศึกษาน่าจะจำมาผิดน่า เท่าที่ทราบนั้นเขา
บอกว่า “จงเป็นคนแข็งแรง แต่อย่างแข็งกระด้าง จงเป็นคน
อ่อนโยน แต่อย่าเป็นคนอ่อนแอ จงเป็นผู้ใหญ่ แต่อย่างเป็น
จระเข้ค้ำวัง” ใครมาสอนให้เป็นคนอ่อนไหวก็จับสั่นกันเท่านั้น
เอง คนอ่อนไหวนั้นเหมือนธงบนยอดเสาโง่งง ขึ้นอยู่กับลมที่จะ
พัดไม่มีทิศทางที่แน่นอนอะไร เขาเรียกว่า เป็นคนไม่มีหลักบ้าง
หลักลอยบ้าง เหลวไหลบ้าง ส่วนฉบับปัจจุบันเขาเรียกคนไม่มีจุดยืน
ที่แน่นอน

ตกลงเอาประเด็น จงเป็นคนอ่อนโยน แต่อย่าเป็นคน
อ่อนแอ ดีกว่านะ คำว่า อ่อนโยน นั้นคือการทำตนเป็นคนว่า
ง่ายสอนง่าย ยินดีรับฟังโอวาทคำสอนโดยเอื้อเฟื้อ มีสัมมาคารวะ
ต่อคนทั้งหลาย ประพฤติตนเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตนต่อคนทั้ง
ปวง ยอมรับนับถือคนอื่น อย่างเล่าปี่ในเรื่องสามก๊ก ความอ่อนโยน
นั้นเป็นอาการที่แสดงออกทางกายวาจา เกิดจากความสำนึกที่
เหมาะที่ควรทางใจ อย่างที่ท่านบอกว่าอ่อนนอกแต่แข็งใน เหมือน
พันธุ์ไม้ขนานาชนิดที่มีค่ามากนั้น เปลือกข้างนอกจะอ่อนแต่ข้างใน
มีแก่น ที่มีค่าในการใช้ทำประโยชน์ได้ ความอ่อนโยนจึงไม่ใช่
ลักษณะหัวประจบ แต่เป็นเรื่องของคนที่เป็นผู้ดีอย่างแท้จริง

ลองนึกถึงพระประวัติของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เมื่อตก
อยู่ในวงล้อมของกองทัพพระมหาอุปราชาดูเถิด ยามหน้าสู้หน้า
ขวานอย่างนั้น ยังรับสั่งกับพระมหาอุปราชาด้วยพระวาจาที่สุภาพ
อ่อนโยนได้ ส่วนที่อ่อนแอ นั้น คือพวกที่เห็นกงดินเป็นภูเขา
เห็นหนูเป็นเสือ กลัวไปหมดทุกอย่าง อ่างหนาว ร้อน หิว
กระหาย เข้าสายบ่ายเย็นแล้วไม่ทำงาน เจอเรื่องอะไร งานอะไร
เข้า ก็ภาวนาแต่ว่า

“ไม่รู้ ไม่เห็น ไม่เข้าใจ ไม่ได้ ไม่เป็น” อยู่รำไป

ถ้าเป็นพุทธศาสนิกเกิดอะไรขึ้นมา ก็ขอร้องอ้อนวอนให้
พระช่วยเรื่อยไป ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่เคารพตนเองจน
ถึงดูหมิ่นตนเอง

๑๒๑.

อาจารย์มีความคิดเห็นอย่างไร
ที่คอมมิวนิสต์เขากล่าวว่า ศาสนาเป็นยาเสพติด?

- ก็ต้องเห็นว่าศาสนาไม่เป็นยาเสพติด เพราะขึ้นเห็นอย่าง
ที่คอมมิวนิสต์ว่า ก็ต้องกลายเป็นคอมมิวนิสต์ไปด้วยนะซี ไม่เอา
ด้วยหรอก แต่นักศึกษาต้องเข้าใจว่า ความเห็นก็คือความเห็น
ไม่จำเป็นว่าจะต้องถูกต้องเสมอไป ยิ่งความเห็นของคอมมิวนิสต์
ด้วยแล้ว เขามองศาสนาด้วยอคติ คือ

ภยากติ ลำเอียงเพราะกลัวอิทธิพลของศาสนา ที่มีอยู่
ภายในจิตใจของประชาชน เป็นอุปสรรคอย่างมากในการเผยแพร่

ลัทธิของเขายังเป็นศาสนาอิสลามด้วยแล้ว คอมมิวนิสต์เจาะเข้าไปยากยิ่ง เพราะเขามีองค์การปกครองกึ่งการเมืองกึ่งศาสนา

โมหาคติ ลำเอียงเพราะไม่รู้เหตุผลอย่างแท้จริงของศาสนาว่าคืออะไร และเพราะหลงคลั่งไคล้ในลัทธิของตน ที่ได้รับการปลุกฝังกันมาชนิดล้างสมองกันเลย คนเราเมื่อรู้เรื่องอะไรเพียงอย่างเดียวก็เข้าใจว่าไม่มีสิ่งอื่นอีกแล้วที่ดีกว่า

เมื่อเขากล่าวว่า ศาสนาเป็นยาเสพติด เพราะอคติเช่นนี้ หากเราจะตอบด้วยความเห็นของตนก็ต้องเป็นอคติชื่อว่า

ฉันทาคติ คือลำเอียงเพราะเคารพรัักในศาสนา ต้องการที่จะปกป้องศาสนาทุกศาสนา

โทษาคติ ลำเอียงเพราะไม่ชอบลัทธิคอมมิวนิสต์รวมทั้งหลักการและวิธีการของเขา

การตอบตามความเห็นจึงไม่เป็นการสมควร เพราะจะต้องมีอคติปนอยู่ภายในความคิด และจะเป็นเหมือนการสาดน้ำใส่กัน จึงจะขอตอบในเชิงเหตุผลและเปรียบเทียบระหว่างศาสนา กับยาเสพติด โดยให้คิดเอาเองว่า “ศาสนาเป็นยาเสพติดจริงหรือไม่” ดังต่อไปนี้

๑. ในการใช้คำว่าเป็นทางภาษานั้น คำว่า “เป็น” เราจะใช้ในกรณีทีสิ่งหรือบุคคลนั้นเป็นอันเดียวกัน เช่น นาย ก. เป็นทหาร นาย ข. เป็นนักศึกษา เป็นต้น อันหมายความว่า นาย ก. กับทหาร ก. นั้นเป็นคนเดียวกัน ๆ กัน แล้วศาสนากับยาเสพติดเป็นอย่างเดียวกันหรือไม่?

๒. ในด้านลักษณะ ศาสนาเมื่อกล่าวโดยสรุปคือ ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ แต่ที่เขามุ่งหมายกล่าวนั้นคือ “ศาสนธรรม อันเป็นส่วนนามธรรม” ยาเสพติดคืออะไร ตามปกติที่ใช้เรียกกันนั้น เขาใช้คำว่ายาเสพติดให้โทษ ได้แก่ สุรายาฝิ่น กัญชา ยาม้า ยาขยัน เหล้าแห้ง บาร์บิตัล มอร์ฟิน เฮโรอีน เป็นต้น ซึ่งแต่ละอย่างเป็น “วัตถุธรรมล้วนๆ”

๓. ผลที่ได้จากศาสนาและยาเสพติด คือ

๓.๑ ผลจากศาสนา คือ การขจัดเสียซึ่งเวรภัย ยกระดับความประพฤติทางกาย วาจา ใจ ให้สูงขึ้น สร้างคนให้ประสบความสำเร็จในระดับต่าง ๆ จากชีวิตประจำวัน อันบุคคลจะได้สัมผัสความสุข ความสงบ ความสะอาด ความสว่างไปตามลำดับ จนถึงความสุขที่ถาวร”

๓.๒ ผลจากยาเสพติดให้โทษคือ “เสพเข้าไปแล้วจะมีความต้องการทางร่างกายและจิตใจเพิ่มขึ้น, ไม่อาจหยุดเสพได้, ต้องเพิ่มปริมาณขึ้นเรื่อย ๆ, ทำอันตรายต่อสุขภาพและใจ ทั้งก่อนเสพ ขณะเสพ และหลังจากเสพแล้ว”

๔. เป้าหมายของศาสนา คือ “การทำประโยชน์แก่อกุลและมีความสุขแก่มวลมนุษยชาติตลอดถึงสรรพสัตว์ ไม่มีลักษณะทำตนเอง บุคคลอื่น หรือทั้งตนเอง และบุคคลอื่นให้เดือดร้อน”

เป้าหมายของผู้ผลิต จำหน่าย ยาเสพติด คือ “ต้องการสร้างความร่ำรวยให้แก่ตนเองจนถึงบ่อนทำลายทรัพยากรบุคคลภายในชาติ ที่ตนถือว่าเป็นศัตรู มีพื้นฐานอยู่ที่ความโลภ ความ

เบียดเบียน ไม่คำนึงถึงเหตุผลและความดี ขาดความรับผิดชอบ ต่อสุขภาพพลานามัย กฎหมาย และศีลธรรมอันดีของสังคม”

๕. คนยอมรับนับถือศาสนา และหันเข้าหายาเสพติด เพราะอะไร?

- คนยอมรับนับถือศาสนาเพราะ ถูตามตระกูล ได้รับการแนะนำสั่งสอนจนเกิดความเชื่อ ใช้ปัญญาพิจารณาจนเห็น ประโยชน์ที่ตนจะได้จากศาสนา และมีศาสนา, สภาพจิตของคน นับถือศาสนาต้องปกติ แม้จะผิดปกติไปบ้างแต่จะได้รับการช่วยเหลือจากศาสนาให้ปกติได้, เป็นคนรักตนเอง คนอื่น สังคม และมวลมนุษยชาติตลอดถึงสรรพสัตว์จนถึงมีจิตมุ่งมั่นที่จะทำประโยชน์ แก่ตนเองและคนอื่น ตามความสามารถของตน ระบบประสาท ของเขาต้องปกติ หากว่าจะไม่ปกติมาก่อน แต่อาศัยกรรมโอสถ สามารถบำบัดให้หายได้ ด้วยกายบำบัดและจิตบำบัด”

- คนหันเข้าหายาเสพติดเพราะ “ถูกคนอื่นชักจูงล่อลวง หรือให้ทดลองสูบเสพจากผู้ผลิต จำหน่าย และนายหน้าหรือ เพราะคิดว่าเป็นการกระทำที่โก้ เพราะความคะนองขาดความ ยั้งคิด หรือประมาทเพราะคิดว่าไม่ติดง่าย ๆ สภาพจิตของคน เหล่านี้ผิดปกติ เช่น พวกอันธพาล พวกมีความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ ต่อสังคม ชอบฝ่าฝืนกฎหมาย รู้สึกเกลียดชังคนอื่น ชอบทำอะไร ตามชอบใจ โดยไม่ค่อยคำนึงถึงความเสียหายต่อตนเอง ตระกูล วงศ์ สังคม และต้องการพวกที่มีพื้นฐานทางจิตคล้ายกัน, พวก รักษาตนเอง คือ หลังจากได้รับบาดเจ็บห่มออาจจะฉีดยาเสพติด

เพื่อระงับความเจ็บปวดให้ในคราวจำเป็นจึงเห็นสรรพคุณเมื่อเกิดอาการปวดเมื่อยเป็นต้นขึ้น จึงฉีดยาด้วยตนเองแล้วติดยาในที่สุด, พวกประสาทอ่อน มีความวิตกกังวลมาก หวาดกลัวผิดหวังจากความลำบาก จึงใช้ยาเสพติดช่วยระงับความรู้สึก อย่างพวกที่พอมีเรื่องกลัดกลุ้ม ไม่สบายใจแล้วดื่มเหล้า ในที่สุดก็ติด

๖. ผลที่เกิดขึ้นจากยาเสพติดและศาสนา

- ผลที่เกิดขึ้นจากยาเสพติดและศาสนานั้น ออกมาได้ทั้งทางกาย ใจ และสังคม ในด้านยาเสพติดนั้น ผลที่ได้รับจากยาเสพติดทางร่างกาย เช่น

“อวัยวะต่างๆ เสื่อมไปในเวลาอันรวดเร็ว เช่น สมองประสาทเสื่อม เกิดโรคกระเพาะอาหาร ลำไส้พิการ ทำให้เบื่ออาหาร จนถึงร่างกายขาดอาหาร ชูบดม ท้องผูกอย่างรุนแรง กำลังต้านทานโรคต่ำ อาจติดโรคอื่น ๆ เช่น วัณโรค กามโรค โรคลำไส้ได้ง่าย, คลุกคลีกับสิ่งแวดล้อมที่สกปรก เช่น การใช้เข็มฉีดยาร่วมกัน ทำให้ติดโรคต่างๆ เช่น บาดทะยัก บาดทะพิษ เอ็ดส์ เป็นต้นได้ง่าย, เนื่องจากกล้ามเนื้อและระบบประสาทบกพร่อง ทำให้ประสบอุบัติเหตุได้ง่าย, จะปรากฏอาการต่างๆ เนื่องจาก การอดยา เช่น นอนไม่หลับ กระวนกระวาย น้ำตาไหล เหงื่อออกมาก เป็นตะคริวตามอวัยวะต่างๆ ชักกระตุก อาเจียน ท้องเดิน ลงแดง น้ำหนักตัวลดอย่างรวดเร็ว บางคนมีอาการเหมือนคนวิกลจริต จนถึงแก่ความตายในที่สุด”

อาการทางจิต เช่น “ระบบประสาทสมองเสื่อม ทำให้

สมรรถภาพทางจิตเสื่อมจนถึงเป็นโรคจิต และวิกลจริตในที่สุด”

ผลทางสังคม “คนติดยาเสพติดเป็นที่รังเกียจของสังคม เป็นเหยื่อของอาชญากรรม ความประพฤติเสื่อมเสียอาจถูกผลักดันให้ประกอบอาชญากรรมต่าง ๆ และประพฤติผิดศีลธรรมเพื่อแลกเปลี่ยนกับยาเสพติด ส่งผลเป็นการทำลายเศรษฐกิจของสังคม ครอบครัว ประเทศชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ติดยาเสพติดจะกลายเป็นทรัพยากรบุคคลที่ด้อยคุณภาพ เป็นภาระของสังคมที่จะต้องเลี้ยงดู โดยตนเองไม่ได้ทำประโยชน์อะไรให้แก่ครอบครัว สังคม ประเทศชาติ”

ประเด็นทั้ง ๓ นี้ เมื่อเรามองกันด้วยความเป็นธรรมจะพบว่า โรคภัยไข้เจ็บ บางอย่างนั้นอาจเกิดขึ้นแก่คนที่นับถือศาสนาได้ และแม้แต่อุบัติเหตุก็อาจเกิดขึ้นได้เช่นกัน แต่ข้อที่แตกต่างกันนั้นคือ

- เพราะการเสพยาเสพติด จึงเป็นเหตุให้เกิดผลเหล่านั้นแก่เขา

- แต่ศาสนาไม่เป็นเหตุโดยตรงให้เกิดอาการเหล่านั้น บางอย่างเป็นเรื่องธรรมดา เช่น เจ็บป่วย ตาย แต่ในกรณีของอุบัติเหตุ นั้น ถ้าเขายังมีหลักธรรมของศาสนา คือความไม่ประมาทอยู่ อุบัติเหตุก็จะไม่เกิดขึ้นแต่อาจเกิดขึ้นแก่นักศาสนาได้ หากเขาประมาท

๗. ลักษณะของคนนับถือศาสนาและติดยาเสพติดซึ่งปรากฏให้เห็นว่าแตกต่างกัน คือ

- ผู้ติดยาเสพติดจะมี “หน้าตาเฉยเมยแบบคนมีทุกข์ กังวล, สุขภาพทรุดโทรมซบเซาสังเกตเห็นได้ชัด, ความประพฤติเปลี่ยนแปลงไป ละเลยกิจประจำวันที่ดีงาม, กลายเป็นคนมีล้มเหลวใน ชอบแยกตัวอยู่เงียบ ๆ คนเดียว, กลายเป็นคนเจ้าอารมณ์ หงุดหงิดง่าย โกรธง่าย หวาดระแวงง่าย, เปื่อหน่ายในการทำงาน การเรียน ตลอดจนภาระหน้าที่ของตน”

- ผู้นับถือมั่นคงในพระศาสนา นำมาเปรียบเทียบในจุดเดียวกันจะพบว่ามีลักษณะตรงกันข้ามเลยทีเดียว คือ

๑. หน้าตารื่นริ่งแจ่มใส ฉายแววแห่งความสุขให้ปรากฏ

๒. สุขภาพกายจิตเป็นปกติ โดยเฉพาะคือ สุขภาพทางจิต ส่วนสุขภาพกายนั้นอาจเสื่อมโทรมไปตามธรรมดาของสังขาร แต่ไม่ใช่เพราะการนับถือศาสนาเป็นเหตุ

๓. ความประพฤติทางกาย วาจา ใจ ปกติ จะพัฒนาไปในทางที่ดีงาม ให้ความสำคัญแก่งกิจวัตรประจำวัน

๔. เป็นคนองอาจกล้าหาญ เปิดเผย อาจชอบความสงัด แต่เป็นความต้องการ เพื่อทำจิตของตนให้สงบตามหลักกรรมฐาน ไม่ใช่เป็นการหลีกเลี่ยงหนีจากหมู่ เพราะกลัวคนจะรู้ความบกพร่องของตน

๕. มีความหมั่นขยันในการทำงาน การละความชั่วบำเพ็ญความดี จนถึงเพียรพยายามทำจิตของตนให้สะอาดบริสุทธิ์

จากข้อเปรียบเทียบทั้ง ๕ ประเด็นนี้ ผู้มีปัญญาย่อมอาจพิจารณาและตัดสินใจด้วยตนเองว่า การที่ใครก็ตามกล่าวว่า

ศาสนาเป็นยาเสพติดนั้นเป็นความจริงหรือไม่?

ก่อนจะจบจะได้นำคำกลอนที่ท่านกล่าวไว้เกี่ยวกับยาเสพติดและศาสนา มาเพื่อพิจารณาอีกนัยหนึ่ง ดังนี้

“เฮโรอีน	กัญชา	ยานอนหลับ
ยาระงับ	ยาม้า	ยาขยัน
อีกเหล่าแห่ง	เม็ดแดง	บาร์บิตัล
จงช่วยกัน	ปกป้อง	อย่าลองเลย”
“ประการหนึ่ง	ซึ่งขาด	พระศาสนา
ทั่วโลก	เกิดทุกข์	ถึงยุคเข็ญ
ซึ่งจะกลับ	ดับร้อน	ผ่อนให้เย็น
ก็ต้องเป็น	ไมตรี	ปรานีกัน”

๑๒๒.

ทำไมผู้ชายไทยจึงนิยมบวชเรียน ถ้าไม่บวชจะมีผลอย่างไร
ถ้าบวชแล้วพ่อแม่จะได้รับผลบุญจริงหรือไม่?

- การบวชของลูกผู้ชายไทยนั้น เป็นธรรมเนียมไทยแท้แต่โบราณสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี และได้มีการย้ำให้ถือเป็นแนวในการปฏิบัติมาทุกยุคทุกสมัย จนบางยุคบางสมัยมีเงื่อนไขว่า ผู้ที่จะรับราชการและแต่งงานได้ จะต้องผ่านการบวชเรียนมาเสียก่อน คนที่ผ่านการบวชเรียนมาได้รับฐานะพิเศษจากสังคม คือ สังคมยอมรับนับถือว่าเป็น **บัณฑิต** แต่เรียกชื่อหดสั้นลงเป็น **ทิด**

ทั้งถือว่าคนนั้นเป็นคนสูง ถ้าไม่บวชเป็นคนดิบ แนวความคิดแบบนี้มีเฉพาะไทย ลาว เขมร เท่านั้น แต่พม่า มอญ ลังกา ไม่ถือแนวนี้ เรื่องนี้จึงถือว่าเป็นเอกลักษณ์ไทยประการหนึ่ง

ในปัจจุบันนี้ แม้ว่าคตินิยมดังกล่าวจะไม่ถือเคร่งครัดกันนักก็ตาม แต่คนส่วนมากยังถือว่าเป็นความจำเป็นที่จะต้องบวชอย่างน้อยที่สุดเพื่อเหตุผลทางจิตวิทยา สังคม และรักษาน้ำใจของพ่อแม่ปู่ย่าตายาย ถ้าไม่บวชจะมีผลอย่างไรหรือ? ก็มีผลเป็นคนไม่ได้บวช ทำให้ขาดความสำนึกอย่างหนึ่งคือ **“ความรู้สึกว่าเราเป็นคนเคยบวชเรียนมาแล้ว”** สำนึกอย่างนี้จะมีส่วนอย่างสำคัญในการรู้จักหักห้ามจิตใจ และสำรวจระวังในการกระทำต่าง ๆ ซึ่งคนที่เคยผ่านการบวชมาแล้วเท่านั้นจะรู้ได้ด้วยตนเอง ความสำนึกนี้ยิ่งอายุมากขึ้นจะเจริญงอกงามขึ้น และเป็นบันไดที่จะช่วยให้ก้าวหน้าในการศึกษาและปฏิบัติธรรมด้วย

เรื่องพ่อแม่จะได้รับผลบุญนั้น ดังได้เคยกล่าวมาแล้วแต่ว่าจะเป็นบุญอะไรโดยความหมายที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง ผลบุญที่พ่อแม่ได้รับจากการบวชลูกจึงมีมาก และหลายระดับทั้งในแง่ความสุขใจในปัจจุบัน และแรงบันดาลใจแห่งบุญ

ขอเรียนถามว่า อุบาสกอุบาสิกา ผู้สมาทานอุโบสถศีลแล้ว จะตีมนมสดได้หรือไม่ เคยถามมาหลายท่านแล้ว บางท่านบอกว่าได้ เพราะเป็นพวกปานะ ในปานะ ๑๖ ประเภท ที่พระสารีบุตรแสดงไว้ในมหานิทเทส แต่บางท่านบอกว่า ตีมไม่ได้ เพราะนมสดเป็นอาหารประเภทหนึ่ง จึงขอเรียนถามว่าจะปฏิบัติตนอย่างไร จึงจะไม่ผิดศีลข้อวิกาลโภชนา?

- ปัญหานี้ ท่านผู้ถามได้ถามมานานแล้ว แต่ไม่สมควรใจที่จะตอบ เพราะตอบไปแล้วอาจจะนำไปสู่การถกเถียงกันไม่มีที่สิ้นสุด เพราะเป็นเรื่องที่เคยมีมาแล้วในสมัยก่อน แต่เมื่อเจอหน้าเจ้าของปัญหาจะคอยถามอยู่บ่อย ๆ จึงขอตอบไปตามหลักฐานโดยหวังว่าท่านเจ้าของปัญหา คงไม่ต้องการจะรักษาศีล ๘ ด้วย และต้องการตีมนมสดตอนเย็นด้วยนะ คงเป็นคำถามเพราะต้องการทราบในฐานะนักศึกษามากกว่า

ก่อนอื่น ขอให้ทำความเข้าใจว่า ปัญหาเรื่องศีลเป็นปัญหาทางพระวินัย ภาษาของศีลจึงเป็นภาษากฎหมายที่แสดงถึงเจตนารมณ์ในการบัญญัติและผลที่ต้องการเป็นต้นเอาไว้ การพูดถึงต้องมองถึงเจตนารมณ์ของการบัญญัติสิกขาบทเป็นต้น

ให้สังเกตว่า ศีลสิกขาบทที่ ๖-๗-๘ นั้น ไม่เป็นอกุศลด้วยตนเอง และไม่ถือว่าเป็นบาปสำหรับคนทั่วไป แต่อาจเป็นเหตุ

กระตุ้นให้คนบางประเภท โดยเฉพาะท่านผู้สมาทานศีลข้อที่ ๓ ซึ่งเป็น **อพรหมจริยา** หากมีอาหารมากเกินไปจนถึงดูการฟ้อนรำขับร้องประโคมดนตรีเป็นต้น จะกระตุ้นความกำหนัดในรูปเป็นต้นขึ้น อาจนำไปสู่การทำลายศีลข้อที่ ๓ ได้ ศีลข้อวิกาลโภชนาจึงเป็นอุปการะแก่ศีลข้อที่ ๓ มากกว่าที่จะเป็นอกุศลด้วยตนเอง เพราะถ้ากินข้าวตอนเย็นเป็นบาปสำหรับคนทั่วไปแล้ว คงมีคนตกนรกกันหมด

นมสด ในความหมายของวินัย ท่านจัดเป็นโภชนะ อยู่ในกลุ่มเดียวกับปลา เนื้อ นมสด นมสั้ม ท่านใช้คำบาลี **มจฺโฆ มํสํ ขีรํ ทถิ** คำว่า **ขีรํ** คือน้ำนม หรือนมสด **ทถิ** คือ นมสั้ม และนมนั้นท่านยังมีคำเรียกต่อไปอีก ๓ ประเภทคือ **ตถุก** **เปรียง** **สปปิ** **เนยใส** **นวนินิตํ** **เนยข้น** บาลีท่านบอกว่า ๓ ประเภทแรกคือ **ขีรํ ทถิ ตถุก** ควรในกาลไม่ควรในวิกาล ส่วน **สปปิ นวนินิตํ** ควรทั้งในกาลและวิกาล เพราะฐานะเป็นเภสัช ในเภสัช ๕ ดังนั้นในกลุ่มโภชนะประณีต ๙ ประการ ท่านจึงจัดเภสัช ๕ คือ **เนยใส** **เนยข้น** **น้ำมัน** **น้ำผึ้ง** **น้ำอ้อย** **ปลา** **เนื้อ** **นมสด** **นมสั้ม** เข้าด้วยกัน **ขีรํ** **น้ำนม** จึงเป็นอาหารหาใช้ปานะคือ เครื่องดื่มที่ท่านเรียก **อัญฺฐปาน** หรือ **ยามกาลิกไม**

เพื่อให้เห็นว่า **ขีรํ** **น้ำนม** เป็นอาหาร จะได้นำตารางเทียบคุณค่าอาหารในส่วนที่กินได้ ๑๐๐ กรัม โดยจะเทียบกับข้าวสุกเป็นต้น ในสามด้านด้วยกัน คือ

ไขมัน คาร์โบไฮเดรต โปรตีน

๑. ข้าวโรงสี	๐.๕	๘๐.๘	๗.๔
๒. ข้าวโรงสี, ต้ม	๐.๒	๓๐.๓	๒.๒
๓. ก๋วยเตี๋ยว	๐.๐	๒๒.๖	๑.๓
๔. นมข้นหวาน	๑๐.๐	๕๕.๐	๘.๒
๕. นมควาย	๗.๙	๔.๔	๔.๗
๖. นมวัว	๓.๖	๕.๐	๔.๓
๗. นมผง	๒๖.๗	๓๖.๒	๒๖.๐

จะพบว่า ตามตารางนี้ จำพวกนม มีโปรตีนและไขมันสูงกว่าจำพวกข้าวเป็นอันมาก

ที่นี่จะมาพูดถึง ปานะ ใน เกสัชชขันธกะ มหาวรรคแห่งพระวินัยได้แสดงว่า ทรงอนุญาตตามคำขอของเกณียชฎิล ในชั้นแรกทรงอนุญาตเพียง ๘ ประเภท จึงได้นามว่า อัฐฐูปานะ คือ น้ำปานะที่ทำจาก ผลมะม่วง ๑ ผลหว่า ๑ ผลกล้วยมีเมล็ด ๑ ผลกล้วยไม่มีเมล็ด ๑ ผลมะพร้าว ๑ ผลจันทน์ หรือองุ่น ๑ เงาะบัว ๑ มะพร้าว หรือลิ้นจี่ ๑

ต่อมาทรงประทานพระพุทธาอนุญาตว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำผลไม้ทุกชนิดเว้นน้ำต้มเมล็ดข้าวเปลือก”

ต่อมา อรรถกถาพระวินัยได้กล่าวประเภทแห่งน้ำปานะว่า น้ำที่ทำจากผลไม้ทุกชนิด ที่ไม่เป็นพิษ ไม่เป็นมหาผล คือไม่โตเกินผลมะขวิด ให้คั้นทำน้ำปานะฉันในวิกาลได้ แต่ต้องมี

การกรองด้วยผ้า จนไม่มีกาก และไม่ผ่านการสุกด้วยไฟ จึงใช้ดื่ม
ในเวลาวิกาล สำหรับผู้สมาทานศีล ๘ สามเณร ภิกษุ ภิกษุณี
นางสิกขมานา และสามเณรีได้

ลองหันมาพิจารณาถึง ตวัฏฏกสูตร ในมหานิทเทส จะ
พบว่าเป็นจำแนกประเภทสิ่งต่างๆ ตามนัยแห่งพระพุทธภาษิต
ที่ว่า

**“ภิกษุได้แล้วซึ่งข้าวก็ดี น้ำก็ดี ของควรเคี้ยวก็ดี ผักก็ดี
ไม่ควรทำการสังสม เมื่อไม่ได้ข้าวเป็นต้น ก็ไม่พึงสะดุ้ง”**

พระสารีบุตรเถระ ได้จำแนกประเภทข้าวเป็นต้นไปจน
ครบถ้วน ก็อธิบายคำว่า น้ำ ว่าได้แก่ ปานะ ๘ อย่างคือ น้ำ
ผลมะม่วง น้ำผลหว่า น้ำผลกล้วยมีเมล็ด น้ำผลกล้วยไม่มีเมล็ด
น้ำผลมะพร้าว น้ำผลจันทน์ น้ำรากบัว น้ำผลลิ้นจี่ ๘ ประเภท
นี้ตรงกับในพระวินัยปิฎก ที่กล่าวมาแล้ว

ปานะ ๘ อีกอย่างหนึ่งคือ น้ำผลสะคร้อ น้ำผลเล็บเหยี่ยว
น้ำผลพุทรา ปานะที่ทำด้วยเบรียง น้ำมัน น้ำข้าวยาคุ น้ำนม
ปานะที่ทำด้วยรส

ต่อไปท่านก็แจกประเภทของควรเคี้ยวไปตามลำดับ
อันเป็นการแสดงให้เห็นว่า ปานะที่กล่าวในที่นี้ ไม่ได้พูดในฐานะ
บอกว่า **“ดื่มในเวลาวิกาลได้หรือไม่ได้”** แต่เป็นการจำแนก
ประเภทน้ำนานาชาติ ที่เป็นของใช้ดื่ม ซึ่งถ้าพระสารีบุตรท่าน
แบ่งประเภทในปัจจุบัน ก็คงเพิ่มเป๊ปซี่ โคล่า แฟนต้า มรินต้า
เป็นต้น เข้าไปอีกมากมายซึ่งอาจจะมียาคูลล์ โอวัลติน ข้าวโอ๊ต

เป็นต้น เข้าด้วย แต่มีได้หมายความว่า ผู้สมาทานศีลอุโบสถจะ
เต็มในเวลาวิกาลแล้วไม่ผิดศีล

สิ่งดังกล่าวนั้น เป็นส่วนหนึ่งของทานวัตถุ ตามนัยแห่ง
พระสูตร เมื่อทรงแสดงถึงทาน ที่จัดเป็นทาน และไม่จัดเป็นทาน
โดยทรงแสดงสิ่งที่ให้แล้วจัดเป็นทาน ๑๐ ประการ คือ อนุ-
ข้าว ปาน้ำ-น้ำ วัตถุ-ผ้า ยาน้ำ-ยานพาหนะ มาลา-เครื่องประดับ
คนุธ-ของหอม วิเลปน-เครื่องลูบไล้ เสขุ-ที่นอน อวสถ-
ที่พักอาศัย ปทีเปยุ-ประทีปเชื้อเพลิงต่าง ๆ

ดังนั้น เมื่อกล่าวโดยสรุป จะพบว่า ซีริ น้ำนม นั้นเป็น
อาหารประเภท ยาวกาลิก คือท่านผู้รักษาศีล ๘ ขึ้นไปจะดื่มได้
เพียงเช้าช่วงเที่ยงเท่านั้น แม้แต่ ซีริ ที่แปรเป็น ทิ และ ตักกะ
ก็ห้ามเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะ ทิ นั้น เคยเกิดปัญหาจนต้อง
สังคายนากันในทุติยสังคายนาโดยพระฝ่ายวัชชีบุตรถือว่าฉัน
ตอนบ่ายได้ แต่พระสัมพุทธามีเถระ ผู้เป็นอรหันต์ ตัดสินว่าผิด
พระวินัย ภิกษุฉัน ต้องปาจิตตีย์

ผู้ที่เข้ามาบวชเป็นภิกษุ สามเณรก็ดี ท่านที่สมาทานอุโบสถ
ศีลเป็นต้นก็ดี ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ใหญ่ “ที่หย่านมแล้วทั้งนั้น” จึง
ไม่เป็นการสมควรที่จะอ้างเหตุผลอะไรก็ตามเพื่อจะให้ตนดื่มนม
ได้โดยพยายามหลอกตนเองว่า ไม่ผิดวินัยไม่ผิดศีล เพราะนมนั้น
เป็นของมีในสมัยพุทธกาล แหล่งใหญ่ของนมอยู่ที่อินเดีย เพราะ
เป็นอาหารหลักของเขา การเรียก นม ว่า เนย แล้วดื่มนมใน
ตอนบ่าย โดยอ้างว่า ดื่มเนยน่าจะเกลียดพอ ๆ กับคนบางพวก ที่

เรียกกว่าอโงเอ็งเส้นแล้วกินกันทั้ง ๆ ที่ปฏิญาณว่า เป็นผู้มีศีล

คนเรานั้น มักจะพบหนทางให้เลือกอยู่ตลอดเวลาในเรื่อง การดีมนมตอนเย็น ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน หากยังอยากจะดีมนมสด ก็ไม่ต้องรักษาศีลอุโบสถ ถ้าต้องการรักษาศีลอุโบสถก็ต้องพร้อมที่จะไม่ดื่มนม ซึ่งไม่ใช่เป็นเรื่องยากเย็นอะไร ที่สำคัญคือ

“อย่าอยากทำอะไรที่ขัดแย้งกัน ในขณะที่เดียวกันจะเป็น การดีที่ดีที่สุด เมื่ออยากได้ก็ต้องยอมเสีย หากไม่ยอมเสียบ้างแล้ว จะได้อย่างไร?”

๑๒๔.

ทำไมวัดต่างๆ จึงนิยมสร้างอุโบสถให้ใหญ่โตมากนัก
อาจารย์เห็นว่าเป็นการสิ้นเปลืองหรือไม่?

- ไม่ว่าเราจะทำอะไรก็ตาม แม้แต่การกินอาหารก็เป็น การสิ้นเปลืองทั้งนั้น ประเด็นของเรื่องนี้จึงไม่อยู่ที่การสิ้นเปลือง แต่อยู่ที่ว่า “ผลที่ได้นั้นคุ้มค่ากับการสิ้นเปลืองหรือไม่มาก กว่า” อันการสร้างอุโบสถนั้นเดิมทีเดียวสมัยพระพุทธเจ้ายังดำรง พระชนม์อยู่ ทรงมีพระพุทธานุญาตให้สร้างขึ้น เพื่อเป็นเครื่องหมายว่า สงฆ์จะประชุมกระทำสังฆกรรมกันในที่ไหน การประชุม นอกจากสังฆกรรม จะใช้ธรรมศาลา หรือที่เรียกในปัจจุบันว่า

ศาลาการเปรียญ แต่เมื่อมีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานไว้ในฐานะเป็นปฏิมาแทนพระพุทธเจ้า ความรู้สึกศรัทธาเทิดทูนเคารพสักการะก็ติดตามมา เพราะอุโบสถเกิดมีความสำคัญที่สุดขึ้นมาคือ

๑. ถือว่าเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป อันเป็นอุทเทสิกเจดีย์ซึ่งเป็นปูชนียวัตถุอันสำคัญ

๒. พระสงฆ์จะเกิดเป็นพระขึ้นมาได้ ต้องเกิดภายในอุโบสถเกิดที่อื่นไม่ได้ถ้าไม่เป็นสิมาตามเงื่อนไขทางพระวินัย

๓. สังฆกรรมและพิธีการต่าง ๆ ใช้ในอุโบสถกันเป็นส่วนมาก อุโบสถจึงกลายเป็นปูชนียสถาน

เมื่อฐานะของอุโบสถมีความสำคัญในความรู้สึกของศาสนิกชนเช่นนี้ เราจึงได้หลักในที่ทั่วไปว่า พระอุโบสถ อุโบสถ โบสถ์ สุเหร่า มัสยิด เทวาลัย ในศาสนาต่าง ๆ จะได้รับการก่อสร้างอย่างวิจิตรสวยงาม ด้วยแรงศรัทธาของศาสนิกชนศาสนา นั้น ๆ การสร้างอุโบสถใหญ่ในเมืองไทยก็อยู่ในแนวเดียวกันกับศาสนาอื่น ๆ เป็นเรื่องของ *ศรัทธาค่านิยม ความเคารพสักการะที่ตนมีอยู่ต่อศาสนาในศาสนา* นั้น ๆ การก่อสร้างในสมัยก่อนส่วนมากจะเป็นผลงานของพระเจ้าแผ่นดิน เศรษฐี คฤหบดี ผู้มีกำลังทรัพย์กำลังคนกำลังศรัทธามากพอ จึงสามารถทำได้โดยวิจิตรพิสดาร เมื่อมองกันในแง่นี้จึงไม่ถือว่าเป็นการสิ้นเปลืองโดยไม่คุ้มค่าเพราะค่าในด้านความรู้สึกศรัทธาปีติปราโมทย์นั้นนับกันไม่ได้

แต่ในขณะที่เดียวกันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปมาก การมีเจ้าภาพสร้างอุโบสถอย่างสมัยก่อนมีน้อย ทั้งยังมีปัญหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม การเมือง จิตวิทยา เข้าไปมีบทบาทพร้อมด้วย สร้างอุโบสถขนาดใหญ่ราคาแพงๆ จึงกลายเป็นดาบสองคมไป จึงน่าจะหาจุดนัดพบกันครึ่งทาง คือ

๑. ถ้าจะสร้างอุโบสถขนาดใหญ่ราคาแพง ให้คำนึงถึงกำลังศรัทธากำลังทรัพย์ของชาวบ้านที่จะสนับสนุนว่าจะเดือดร้อนหรือไม่ และควรสร้างในลักษณะเป็นอาคารอเนกประสงค์คือไม่ใช่เกี่ยวกับสังฆกรรมเพียงอย่างเดียว ให้ใช้ในกิจกรรมที่เหมาะสมที่ควรในด้านอื่นด้วย และให้ขนาดของอุโบสถสัมพันธ์กับจำนวนพระ จำนวนคนที่ใช้

๒. ในกรณีที่มีเจ้าภาพรับเป็นคนจัดสร้างเอง ก็ต้องปล่อยให้เขาทำไปตามกำลังศรัทธาและกำลังทรัพย์ของเขา จะใหญ่โต วิจิตรพิสดารอย่างไรเป็นเรื่องของศรัทธาเพราะอย่างไรๆ อุโบสถก็เป็นศาสนสถานคือ เป็นสมบัติส่วนกลางของชาติศาสนา

เรื่องนี้คิดดูก็แปลกเหมือนกัน คือคนมักไปตั้งแง่เอากับการสร้างสถานที่เพื่อทำความดี และเป็นสมบัติกลาง แต่กับสถานเริงรมย์ต่างๆ ภัตตาคารเป็นต้น ไม่มีใครรู้สึกว่ามันเกินไป ทั้งๆที่บางแห่งเป็นแหล่งอบายมุข และทำให้คนมีความตกต่ำทางศีลธรรม เศรษฐกิจ สังคม เป็นต้น ออกจะพิกลๆ อยู่เหมือนกัน

ท่านผู้ใหญ่ว่าท่านหนึ่งให้ความเห็นว่า ถึงแม้คอมมิวนิสต์
จะเข้ามา พระพุทธศาสนาก็คงจะอยู่ได้
เรื่องนี้ท่านมีความเห็นอย่างไร?

- เรื่องความเห็นก็คือความเห็น ทุกคนมีสิทธิที่จะแสดง
ความคิดเห็นของตนได้ แต่ท่านที่พูดเช่นนั้นได้บอกให้ผู้ฟังทราบ
ว่า ท่านเองก็ไม่มี ความมั่นใจเท่าไรนักในคำพูดของท่านจนถึงกับ
ต้องใช้คำว่า “คงจะ” อันมีลักษณะคาดคะเนสันนิษฐาน การจะ
แสดงความเห็นแย้งจึงไม่เกิดประโยชน์อะไร เพราะนี่เป็นเรื่อง
ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์และการเมืองที่เราอาจจะดูได้จาก
ประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ ธิเบต ลาว เขมร เวียดนาม และประเทศ
อื่นๆ ที่เมื่อก่อนคนนับถือศาสนาอื่นโดยเฉพาอย่างยิ่งจำนวน
พุทธศาสนิกชนในประเทศจีนมากที่สุดในโลก แต่ปัจจุบันเป็น
อย่างไรในประเทศดังกล่าว ผู้มีปัญญาปราศจากอคติคงได้คำตอบ
ด้วยตนเองโดยไม่จำเป็นต้องแสดงความเห็นขัดแย้งกัน

อุดมคติในการเผยแผ่ของพระในปัจจุบันและอดีตกาล
ต่างกันอย่างไร และพระสมัยนี้รู้สึกว่าการบริหารท่าน
มากเหลือเกิน เห็นว่าจะไปนิพพานนั้นมีน้อย?

- อุดมคติในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ว่ากัน
ตามความจริงแล้วพระทุกยุคทุกสมัยได้ยึดหลักของพระพุทธเจ้า
ในการทำงานเหมือน ๆ กัน

๑. สำนึกตนเองว่าเป็นพระ ซึ่งจะต้อง “ศึกษาพระธรรม
คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของ
พระพุทธเจ้า และสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามด้วย”

๒. อุดมคติในการสอนก็ยึดหลักองค์แห่งผู้แสดงธรรม คือ

- แสดงธรรมไปโดยลำดับไม่ตัดลัดให้ขาดความ
- อ่างเหตุผลและแนะนำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจ
- ตั้งจิตปรารถนาที่จะให้การแสดงของตนเป็นประโยชน์

แก่ผู้ฟัง

- ไม่แสดงธรรมเพราะมุ่งได้ลาภ สักการะ ความเคารพ

สรรเสริญ

- ไม่แสดงธรรมกระทบตนหรือกระทบคนอื่น ด้วยความ

จงใจ

๓. เป้าหมายที่ต้องการจะให้ผู้ฟังได้รับ คือ

“ให้เขาได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยได้ฟัง, สิ่งใดที่เคยฟังแล้วแต่ไม่

เข้าใจชัดให้เข้าใจชัดขึ้น, บรรเทาความสงสัยในศาสนธรรมได้, ช่วยให้ความคิดเห็นของเขาเป็นสัมมาทิฏฐิ, ช่วยให้จิตใจแจ่มใสขึ้นบาน”

๔. เจตนารมณ์ในการทำงานเผยแผ่นั้น คือ “ห้ามมิให้เขาทำความชั่ว ให้ได้กระทำความดี สงเคราะห์เขาด้วยน้ำใจอันงาม ให้ได้ฟังสิ่งที่ไม่เคยฟัง อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง บอกทางสวรรค์ให้”

ในกรณีของพระบริขารมากนั้น ถ้าเรามีหลักในการมองตามหน้าที่ของชาวบ้านคือ เมตตาทางกาย วาจา ใจ เมื่อกระทำพูดหรือคิดเกี่ยวกับพระแล้ว เราต้องยอมรับถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความจำเป็นในด้านต่าง ๆ ตลอดถึงระบบการเรียนการสอนที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย และตามความเป็นจริงแล้ว เรื่องบริขารนั้น เป็นเพียงวัตถุภายนอก คนที่มีอุปนิสัยบารมีจริง ๆ ให้มีบริขารมากเพียงไรก็บรรลุมรรคผลได้ แต่คนที่ไม่มียุบนิสัยบารมี แม้แต่จะมีบริขารเพียงเล็กน้อยก็ไม่อาจบรรลุมรรคผลได้เช่นกัน จำนวนท่านที่บรรลุมรรคผลนิพพานนั้น ไม่ว่าจะยุคใดสมัยใดมีจำนวนน้อยอยู่เสมอ แม้ในสมัยพุทธกาลข้อนี้พระพุทธเจ้ารับสั่งไว้ว่า

“ในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย พวกชนที่ไปสู่ฝั่งคือ พระนิพพาน มีเพียงเล็กน้อย คนส่วนมากจะไปสู่ฝั่งแห่งสักกายทิฏฐิ ชนเหล่าใดมีปกติประพฤติตามธรรม ในธรรมที่พระตถาคตเจ้ากล่าวไว้ดีแล้ว ชนเหล่านั้นจักถึงฝั่งคือนิพพาน ล่วงวัฏฏะอันเป็นที่ตั้งแห่งกิเลสมารอันบุคคลข้ามได้ยาก”

บิดามารดาผู้ให้กำเนิด แต่ไม่ได้เลี้ยงดูกับผู้ที่อุปการะเลี้ยงดู
 อนุให้การศึกษาที่ดี ใครเป็นผู้มีพระคุณมากกว่ากัน
 ควรตอบแทนท่านทั้งสองอย่างไร?

- มารดาบิดามีคุณมากกว่ามากนัก เพราะวามารดาบิดา
 เป็นผู้บังเกิดเกล้า เป็นผู้ให้ชีวิตความเป็นคนแก่เรา ทุกอย่างที่เกิด
 ขึ้นในตอนหลัง ถ้าพ่อแม่ไม่เกิดตัวเรามาเราก็มีไม่ได้ อย่าลืมว่า
 การได้อัตภาพมาเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่ได้โดยยาก ถ้าพ่อแม่ท่าน
 ไม่เป็นมนุษย์เราก็ไม่อาจเป็นมนุษย์ได้ การให้ชีวิตจึงชื่อว่าให้ทุก
 อย่างแล้ว ท่านจะมีโอกาสเลี้ยงดูหรือไม่สำคัญนัก ส่วนบุญพาวรี
 เหล่าอื่นมีคุณรองลงมา เพราะท่านให้ได้แค่อาหาร การศึกษา
 ความรัก เป็นต้น อันเป็นการสืบต่อชีวิต แต่ไม่ถึงกับให้ชีวิตทั้ง
 ชีวิต ถึงอย่างนั้นการตอบแทนบุญคุณของท่านบุคคลจะต้องสร้าง
 สำนึกว่าท่านเป็นเหมือนพ่อแม่ ซึ่งเราจะต้องตอบแทนเช่นเดียว
 กับที่ทำกับพ่อแม่ คือ

“ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เราเลี้ยงท่านตอบแทน, ช่วยเหลือทำ
 กิจการงานของท่าน, ช่วยดำรงรักษาตระกูลวงศ์ของท่าน, วางตน
 ให้เหมาะสมในฐานะผู้รับมรดก, และทำบุญอุทิศกุศลให้ท่านเมื่อ
 ท่านถึงแก่กรรม”

เหตุใดคนปัจจุบันจึงคลายความศรัทธาในศาสนา
พุทธศาสนาเป็นฐานะของคนแก่เท่านั้นหรือ?
เป็นเพราะเหตุอะไรและควรแก้ไขปรับปรุงอย่างไร?

- เรื่องนี้เกิดจากเหตุปัจจัยเป็นอันมาก ก่อนที่จะพูดถึงเหตุปัจจัยนั้น ใครจะขอเข้าไปดูเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิด “ยุคทองทางศาสนาในประเทศอินเดีย” ซึ่งตามประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนาในอินเดีย ประเทศอินเดียได้ผ่านยุคทองทางศาสนามา ๒ คราว คือ สมัยพุทธกาล และยุคพระเจ้าอโศกมหาราช ถ้าเราดูปัจจัยสำคัญ ๆ ในยุคนั้นจะพบว่า

ก. ด้านการเมือง ถึงแม้จะมีการปกครองแบ่งออกเป็นแคว้น ๆ แต่ไม่มีปัญหาขัดแย้งทางการเมืองชนิดรุนแรง แม้จะมีศึกสงครามบ้างก็เป็นการรบแบบสั่งสอนมากกว่าล้างผลาญกัน

ข. ด้านเศรษฐกิจ ประชาชนมีความเป็นอยู่ปกติสุขส่วนมากบางคนร่ำรวยจนเป็นมหาเศรษฐี แต่ท่านเหล่านั้นมักจะสงเคราะห์ช่วยเหลือคนยากจน คนเดินทาง คนส่วนมากจึงไม่มีปัญหาในด้านเศรษฐกิจ

ค. ในด้านสังคม ถึงแม้จะมีระบบวรรณะ แต่ในสมัยพระพุทธเจ้าอุบัติ การถือวรรณะไม่ค่อยรุนแรงอะไรมากนัก พระมเหสีบางองค์เป็นลูกสาวคนรักษาสวนก็มี แสดงว่าเอกภาพภายในสังคมมีมากพอควร

๗. ค่านิยมทางสังคม ถึงแม้จะมีเงื่อนไขต่างๆ ในระบบ
วรรณะมากก็ตาม แต่ค่านิยมในสังคมยุคนั้นสนใจเรื่องธรรมะ
มาก บ้านเมืองทั่วไปจะมีพื้นฐานควรสำหรับถกเถียงปัญหาด้าน
ธรรมะ มีคนสนใจฟัง ได้เถียงศึกษาค้นคว้าในเรื่องธรรมกันมาก
ใครมีศีลมีปัญญาจะได้รับยกย่องไว้ในฐานะอันสูง โดยไม่สนใจ
ถึงชาติกำเนิดอายุมากนัก เมื่อทราบข่าวนักปราชญ์เกิดขึ้นในที่ใด
คนจะแบ่งออกเป็นสองพวก คือยอมรับ ไม่ยอมรับ แต่ทั้งสอง
ฝ่ายก็ยินดีสนใจที่จะฟังวาตะของท่านเหล่านั้น

๘. ฐานะที่คนยอมรับนับถือกันมากคือ ท่านที่มีความรู้
ความประพฤติดี ท่านเหล่านั้นบางคนเป็นคณาจารย์ ศาสตรา
คนนับถือมากน้อยตามคุณสมบัติของท่าน

สภาพสังคมในปัจจุบันเป็นอย่างไร?

เราจะเห็นว่าสภาพสังคม บ้านเมืองและโลกในปัจจุบันได้
เปลี่ยนแปลงไปมาก บางอย่างก็เปลี่ยนแปลงไปในทางดี แต่มีอยู่
ไม่น้อยที่เปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อม เช่น

ด้านการปกครอง เราขาดแคลนผู้นำที่ประพฤติธรรม
ปฏิบัติธรรม อย่างพระมหากษัตริย์ในอดีตหลายพระองค์ ที่ทรง
เป็นผู้นำทางความประพฤติของประชาชน ถึงแม้สถาบันพระ
มหากษัตริย์ยังคงทรงธรรมจนอยู่ในชั้นธรรมิกมหาราชก็ตาม แต่
ผู้บริหารที่หล่นลงมา ให้ความสำคัญแก่ศีลธรรมน้อยไป นอกจาก
จะน้อยไปแล้วมีอยู่เป็นอันมากที่เป็นผู้นำทางละเมิดศีลธรรมเสีย
เอง โบราณท่านว่า “คนต้องนำ สัตว์ต้องต้อน” แต่เมื่อขาดแคลน

ผู้นำทางศีลธรรม คนก็ไม่เห็นคุณค่าของศีลธรรมว่าตนปฏิบัติไปแล้วจะได้ประโยชน์อะไร เพราะตามปกติคนเราจะทำอะไรเขาจะต้องได้คำตอบ ๓ ประการคือ **อะไร? ทำเพื่ออะไร? ได้ประโยชน์อะไร?** และประโยชน์ที่คนส่วนมากต้องการ มันเป็นประโยชน์ทางวัตถุเสียด้วย เลยเขารุกเข้าพงกันไปใหญ่

เศรษฐกิจ ปัจจุบันคนกำลังเผชิญปัญหาทางเศรษฐกิจต้องต่อสู้เพื่อความคงอยู่ ความอยู่รอด จนบางครั้งถูกบีบคั้นมากเข้าต้องล้มเลิกกฎหมายศีลธรรมออกไป เพื่อความอยู่รอดของตน

ด้านสังคม ค่านิยมในสังคมไทยเราเปลี่ยนแปลงไปมาก ให้สังเกตว่าเมื่อก่อนนั้น เรายอมรับนับถือคนว่าเป็นคนดี โดยพุ่งเล็งไปในการกระทำของเขาเป็นสำคัญ เขาจะเป็นใครมาจากไหนก็ได้ เมื่อเขาทำดีสังคมก็ยอมรับว่าเขาเป็นคนดี หรือผู้ดี ซึ่งความยอมรับนับถือเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงมา ๓ ช่วง คือ

- กำหนดความเป็นผู้ดี คนดี ด้วยอาศัยการกระทำดีของเขาเป็นหลัก

- กำหนดความเป็นผู้ดี ด้วยยึดถือชาติตระกูลของเขายุคนี้เรียกว่า **ผู้ดีมีตระกูล**

- กำหนดความเป็นผู้ดีของเขาด้วยจำนวนเงินที่มาก โดยไม่ใส่ใจว่าการได้มาซึ่งเงินเหล่านั้นว่าจะถูกต้องตามกฎหมายและศีลธรรมหรือไม่ เราเรียกกันว่า **ผู้ดีมีเงิน** ขอให้มีเงินเท่านั้นเป็นได้รับการยอมรับนับถือแล้ว แม้จะได้มาด้วยคอร์รัปชัน ค้าขาย ยาเสพติดให้โทษ เป็นต้นก็ตาม

โดยเฉพาะในปัจจุบันค่านิยมในสังคมได้เพิ่มขึ้น จากผู้ดี มีเงินเป็นนักเรียนนอก ใช้ของนอก ดื่มเหล้านอก ฟังเพลงฝรั่ง แต่งตัวตามแฟชั่นฝรั่ง เป็นต้น คนเหล่านี้ได้ฐานะทางสังคม ถือว่าเป็นคนมีเกียรติ มีศักดิ์ศรีมีบริวารห้อมล้อมยกย่องกันยังกะ เป็นเทวดา

ด้านการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจในการกำหนดค่านิยม ความประพฤติของคนภายในชาติ แต่การศึกษาในเมืองไทยนั้น จัดตามฝรั่งเขาเพราะนักศึกษาไปเรียนจากฝรั่งมาถึงยุคคนเห่อ ฝรั่งกันพอดี ศิลธรรมได้ถูกละเลย คะแนนก็น้อย คนสอนเองก็ไม่ค่อยรู้เรื่องอะไรมากนัก บางคนค้นคว้าไปผิดๆ ถูกๆ ไปสอน เด็ก และเด็กที่เก่งในทางนี้ได้รับการยกย่องน้อยกว่าเด็กที่เก่งทาง ภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ คือการได้รับการยอมรับนับถือจาก สังคมดังกล่าว อะไรที่เป็นเหตุให้เขาได้รับการยอมรับนับถือจาก สังคม เขาจะมุ่งไปที่จุดนั้นเป็นหลักไว้ก่อนเสมอ เมื่อการศึกษา การเรียน การปฏิบัติตนดี มีการกระทำอย่างอื่น ได้รับการยอมรับ นับถือมากกว่า ความสนใจเรื่องศาสนาก็ต้องน้อยลง

ด้านคตินิยม คนเรามักแบ่งเวลาแห่งชีวิตด้วยความประมาท ว่า ปฐมวัยศึกษาเล่าเรียน มัชฌิมวัยสร้างหลักฐานให้แก่ตนและ ครอบครัว ปัจจุบันวัยสร้างสมบุญกุศลที่เราคิดตามความนิยมของ พราหมณ์ อันที่จริงไม่ถึงกับเสียหายอะไร ถ้าเขาจะยอมรับว่าแต่ละ ช่วงของชีวิตที่แบ่งไว้นั้น จะต้องมีหลักทางศาสนาศีลธรรมเข้าไปมี บทบาทอย่างสำคัญอยู่ด้วย

เหตุปัจจัยจากสถาบันศาสนา

๑. เมื่อเวลาผ่านมานานๆ เข้า แก่นแท้ของศาสนาได้ถูกปกปิดด้วยพิธีกรรมต่างๆ และไปเน้นกันที่พิธีกรรม จนคนไปติดแต่พิธีกรรม ซึ่งบางอย่างคนไม่เป็นประโยชน์ ทำให้ถอยห่างศาสนาออกไป

๒. การหลงประเด็นในการทำบุญ จนถึงกับพูดกันว่า “ทำบุญ ทำทาน” อันที่จริงการทำทานเป็นเพียงบุญส่วนหนึ่ง และเป็นบุญขั้นต้นในพระศาสนาเท่านั้น คนจึงขยาดต่อบุญกันเพราะปัญหาทางเศรษฐกิจดังกล่าว จนบางคนขยาดต่อการเข้าวัดโดยคิดว่าตนจะต้องขาดผลประโยชน์ ซึ่งเป็นการหลงประเด็นอย่างน่าเสียดายมาก

๓. คนบางจำพวกได้เน้นไปที่ศาสนวัตถุ แข่งขันกันสร้างศาสนาวัตถุ จนกลายเป็นมหาอำมิส ซึ่งแน่นอนต้อง *กระทบกระเทือนต่อศรัทธาและโศกะของประชาชน* มีการเรียไร บอกรบุญ จนบางครั้งกลายเป็นการรีดไถ คนที่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอยู่แล้ว เหมือนผีซ้ำด้ามพลอย จนต้องบ่นออกมาเป็นกลอนว่า

“บ้านก็ขัด	วัดก็ขูด	พูดไม่ออก
ฎีกาบอก	บุญบ่อย	ไม่ค่อยไหว
บ้านได้บุญ	แต่วัด	ได้ปัจจัย
ต่อเมื่อไร	จะเลิกบุญ	พ่อคุณเอ๋ย”

๔. การศึกษาทางคณะสงฆ์เมื่อก่อนนั้น คนสามารถหาคำตอบในเชิงวัตถุนิยมได้ว่า “ตนจะได้ประโยชน์อะไร” คนจึงสนใจ

เข้ามาบวชศึกษาพระธรรมวินัยกันมาก และเขาก็ได้รับประโยชน์ ทั้งในขณะที่เป็นพระ แม้ต้องสึกหาลาเพศไป ก็สามารถใช้วิชา ความรู้ประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ แต่ปัจจุบันรัฐบาลไม่ยกย่อง การศึกษาทางธรรม และคนที่ได้รับการศึกษาในทางธรรม อย่าง มีเหตุผล เช่นเด็กที่เรียนจบ ป. ๖ ป.๗ มาบวชเรียนได้นักธรรม ตริ โท เอก รัฐเทียบเท่าชั้น ป.๔ ให้ ทำเหมือนกับว่าลูกตาสี ตาสาขาวนาที่เข้ามาบวช ถูกตัดออกจากความเป็นคนไทย แต่ เป็นพลเมืองประเภทสองอะไรทำนองนั้น เราต้องยอมรับความ จริงว่า ทุกคนที่เขาทำอะไรลงไป เขาจะต้องรู้ว่าหากทำได้ดีแล้ว จะได้อะไร และสิ่งที่เขารู้สึกว่าได้ก่อนอื่นต้องเป็นรูปวัตถุเสมอ การศึกษาทางคณะสงฆ์ที่เน้นในทางนามธรรมนั้น คนทั่วไปเข้า ไม่ค่อยถึงกัน เพราะไม่ใช่คนยุคทองทางศาสนา แต่เป็นคนในยุค วิทยาศาสตร์ และวัตถุนิยม การศึกษาในพระพุทธศาสนาจึงไม่ ค่อยมีลักษณะกระตุ้น และเป็นแรงผลักดันในคนที่ติดในรูปวัตถุ มาก ๆ หันมาสนใจศึกษาค้นคว้ากันอย่างจริง ๆ จัง ๆ

๕. การเผยแพร่ในพระพุทธศาสนา บางครั้งนักเผยแพร่ ขัดแย้งกันเองบ้าง ไปติดกับเครื่องรางของขลัง วัตถุมงคล พระ เครื่องต่าง ๆ ซึ่งมีเครื่องมือในการเผยแพร่มากกว่า เพราะคน นิยมในวัตถุ เมื่อนับถือศาสนาที่ติดในวัตถุอีก อิทธิพลของการ โฆษณานั้น เป็นที่ยอมรับกันว่าสูงมาก เมื่อฝ่ายใดโฆษณา ได้มากกว่า ฝ่ายนั้นย่อมมีอิทธิพลต่อจิตใจของผู้ฟังมากกว่า เสมอ

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้ความสนใจในหลักธรรมทางศาสนา เราเรียกได้ว่าไม่ถึงกับตกต่ำมากจนกลายเป็นภาวะของคนแก่ อย่างที่ถามมาหรือก เยาวชนในปัจจุบันได้ให้ความสนใจในพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นและเป็นการสนใจในความเป็นสังฆธรรม คือ มุ่งแสวงหาเหตุผล อันเป็นวัตถุประสงค์ของพระพุทธศาสนา มากขึ้น ถ้าได้ไปตามวัดต่าง ๆ ที่มีการสอนการอบรมทางจิต เยาวชน ที่เข้ารับการอบรมมีมากอย่างน่าชื่นชมยินดี แม้การศึกษาธรรม ศึกษา โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และกิจกรรมในทาง ศาสนาด้านอื่น ๆ ก็ได้รับความสนใจจากเยาวชนเพิ่มขึ้น แต่การ เข้าวัดฟังธรรมจำศีลภาวนาอย่างจริงจัง ๆ จัง ๆ นั้น เหมาะสำหรับ คนที่มีภารกิจเบาบางลงแล้ว ซึ่งมักจะเป็นคนแก่คนเฒ่าอันเป็น เหตุการณ์ปกติ ทุกยุคทุกสมัย

ข้อที่ควรสนใจและพิจารณาแก้ไข เพื่อนำเอาหลักธรรมใน พระพุทธศาสนา ให้มีบทบาทเพิ่มขึ้น จนสามารถปรับจิตคนไทย ให้เกิดการ

“มองเห็นคุณค่า ยอมรับ นับถือ เชื่อฟัง ทำตาม และ หวงแหนพระพุทธศาสนาได้” คือ

๑. ปรับแนวคิดอันเป็นค่านิยมในสังคม โดยการยกย่อง สนับสุนคนดีมีศีลธรรม แทนที่จะไปยกย่องคนว่าเป็นผู้ดีเพราะ มีเงิน อำนาจเพียงอย่างเดียว

๒. หลักสูตรการศึกษาในโรงเรียน ต้องให้ความสำคัญ แก่จริยศึกษา ทั้งในชั้นการเรียนรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมที่

แสดงออกทางกาย วาจา ใจ ต่อดตนเองและคนอื่น โดยคนสอนเรื่องนี้จะต้องมีความรู้เรื่องศาสนาโดยเฉพาะ และมีความประพฤติดีเหมาะสมแก่ฐานะผู้นำทางความประพฤติของเด็ก

๓. สถาบันต่างๆ ที่มีความรับผิดชอบต่อศีลธรรมอันดีของสังคม จากจุดย่อยคือ ครอบครัว จนถึงผู้บริหารบ้านเมืองจะต้องศึกษาให้เห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนา ตัดสินคนเลือกคนเข้าทำงานด้วยมาตรฐานทางศีลธรรมเป็นประเด็นหลัก

๔. ผู้ทำงานด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะต้องยึดหลักการเผยแผ่ของพุทธเจ้าคือ “เน้นหนักในประเด็นที่เราต้องการให้เขาทำอะไรแทนที่จะแสดงให้เขาเห็นว่าเราทำอะไรโดยไม่ใช่ใจว่าคนฟังจะรู้เรื่อง หรือได้รับประโยชน์จากการฟังธรรมหรือไม่”

๕. เกจิอาจารย์ทั้งหลาย จะต้องลดการผลิตเหรียญวัตถุมงคลเครื่องรางลงไปบ้าง หากจะช่วยสอดแทรกหลักธรรมกำกับพระเครื่องไปด้วย ก็จะเป็นประโยชน์สำหรับคนระดับหนึ่ง สื่อสารมวลชนต้องช่วยเหลือด้วยการลดการเผยแพร่เรื่องเหล่านี้ลง.

น้ำพระทัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

อันตัวพ่อ ชื่อว่า พระยาตาก
ทนทุกข์ยาก ภูชาติ พระศาสนา
ถวายแผ่นดิน ให้เป็น พุทธบูชา
แต่ศาสนา สมณะ พระพุทธโคดม

ให้ยืนยง คงถาวร ห้าพันปี
สมณะพราหมณ์ชี ปฏิบัติ ให้พอสม
เจริญสมณะ วิปัสสนา พ่อชื่นชม
ถวายบังคม รอยบาท พระศาสดา

คิดถึงพ่อ พ่ออยู่ คู่กับเจ้า
ชาติของเรา คงอยู่ คู่พระศาสนา
พระพุทธรศาสนา อยู่ยง คู่องค์กษัตริยา
พระศาสดา ฝากไว้ ให้คู่กัน.

จารึกในศาลพระเจ้าตากสินมหาราช
วันอรุณราชวราราม

